JOHN M. ELLIS

POSTMODERNİZME HAYIR

ÇEVİRİ: HALİDE ARAL BAKİRER

DORUK

ISBN : 975-553-148-3

© DORUK YAYIMCILIK, 1997 - ANKARA
Tüm hakları saklıdır

Orjinal adı : Against Deconstruction
Princeton UP, New Jersey
Yazarı : John M. Ellis
Çeviri : Halide Aral Bakırer
Basım Yılı : Ocak 1997
Dizgi : MEDYA (0-312) 435 24 97
Basım Yeri : Emel Matbaası
Kapak Tasarım : Namık Kemal Sarıkavak
Yayınevi Adresi : Sakarya Cad. 36/11 06420 Yenişehir / ANKARA
Tel-Fax : (0-312) 435 24 97

John M. Ellis

POSTMODERNİZME HAYIR

Çeviri : Halide Aral Bakırer

DORUK

Yayınevinin Notu

Postmodem duruşun önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen *Derrida*'nın dil konusundaki görüşlerini ve *Derrida*'dan kaynaklanan yapıbozucu eleştiri uygulamasını irdelediği için başlıkta **postmodern** sözcüğünün kullanmasında sakınca görülmemiştir. Aslında felsefi bir uygulama olan yapıbozuculuk, yazın, film, sanat eleştirisi, sosyal ve psikanalitik kuramlar gibi geniş bir alana yayılmış durumda ve postmodernist uygulamayla örtüşmektedir. Bu nedenle, yapıbozuculuğu postmodernizmden kesin çizgilerle ayırmanın mümkün olmadığı düşünülebilir: Bu düşünce ile orijinal adı "Against Deconstruction" olan kitabın Türkçe yayınındaki başlığı **Postmodernizme Hayır** olarak uygun bulunmuştur.

İÇİNDEKİLER

	ÖNSÖZ	9
BİR	Kuramsal Tartışmada Çözümleme, Mantık ve Sav	15
İKİ	Yapıbozuculuk ve Dilin Doğası	31
ÜÇ	Yapıbozuculuk, Eleştiri Kuramı ve Uygulaması	81
DÖRT	Ne Anlama Gelir Tüm Yorumlar Yanlış Yorumdur Demek?	115
BEŞ	Metinsellik, Göstergelerin Oyunu ve Okuyucunun Rolü	133
ALTI	Yapıbozuculuğun Mantığı	159
YEDİ	Sonuç : Çağdaş Eleştiri Dünyasında Yapıbozuculuğun Anlamı	177

ÖNSÖZ

Son on beş yılda yapıbozuculuk, yazın eleştirisi ve kuramında etkili bir duruma geldi ve kuramsal tartışmada yapıbozuculuğun atası olan Jacques Derrida'nın adı başkalarınınkinden daha sık duyuluyor. Bu süre içinde birçok kez yapıbozuculuğun zayıfladığından söz edildiğini işittim, ancak yayınlara bakarak bir yargıya varmak gerekirse, bu yorumlar tutarlı gözlemden çok hüsnükuruntuyu yansıtıyor: Yapıbozucu tarzda kitap ve makaleler artan bir oranda yayınlanmayı sürdürüyor ve Derrida başka herhangi bir kuramcıdan daha fazla anılıyor. Bu arada, eleştirinin dili de yapıbozuculuğun etkisinde: Örneğin, ayrıcalıklı düşünceler, gizemini bozma sözleri artık yapıbozuculukla sınırlı değil.

Etkili yeni kuramlar, genellikle özgür ve canlı bir tartışmanın kıvılcımıdır ve ben bu kitabı o tür bir tartışmaya katkı olarak görmek isterdim. Normal koşullarda bu mümkün olabilirdi. Ama şu anda bir tartışma neredeyse yok gibi: Yapıbozuculuğu kullanan, savunan kitap ve makalelerin sayısı oldukça fazla, ancak bir avuç inceleme ve makale dışında, tartışmanın yapıbozuculuk karşıtı yanını temsil edecek, basılmış çok az şey var. İki taraf

arasında süren bir diyalog ve alışveriş duygusu bütünüyle eksik. Yapıbozuculuğun ağırlığı düşünüldüğünde, bu kuşkusuz çok garip ve insan, söz konusu incelemeler hakkında hangi tarafı benimsemek isterse istesin, hayıflanılacak bir durum bu - ya da öyle olması gerekir. Yeni düşünceler, onları ortaya koyan ve buna karşı çıkanlar arasındaki tartışmalar sırasında incelir ve keskinleşir. Yeni bir düşüncenin açıklık kazanabilmesi için, ancak karşı eleştiriyle uzlaşmak sayesinde mümkün olan bu gelişim ve yeniden tanımlama süreci gereklidir. İki taraf arasındaki ilişki bazı yönleriyle avcı, av ilişkisi gibidir: Avcının dikkati hoş değildir ama türlerin uzun süreli sağlığı için gereklidir.

Öyleyse yandaşlar ve karşıtlar arasındaki olağan alışveriş bu durumda neden güçlükle varolabiliyor? Yanıt, kuşkusuz yapıbozucuların herhangi bir ciddi eleştiriye ve dolayısıyla entellektüel karşıtlarıyla alışveriş olasılığına öfkeyle, hatta düşmanca tepki göstermelerinde aranmalı. Böyle bir ön tepki verilmesi durumunda, herhangi bir hamlenin öne sürülen savı değil, karşıtların kanıtları ve nedenlerini hedef alması neredeyse kaçınılmazdır; ve genellikle de bu yapıbozucuların, kuşkucuları tartışmanın dışına etkin biçimde itecek türde katılım standartları belirlemeyi ister gibi görünmeleri biçiminde sonuçlanmıştır. Örneğin, eleştirmenler yapıbozucu yazıların tamamını inceleyip, bilgilerini tazelemeden, belli yapıbozucu savları eleştirdikleri ya da güvenilirliklerini kanıtlamak amacıyla, yapıbozuculuğa karşı yetersiz sempati gösterdikleri için azarlanıyorlar. Karşı savın incelenmesi, geniş çaptaki yapıbozucu yazılarla yetersiz tanışıklık ya da denetimsiz antipati yüzünden, çarpıtma ve yanlış kavramaların nasıl bu savın içine sızdığını gösterdikten *sonra*, mantıksal olarak, hiç kuşkusuz her iki noktanın da altı çizilebilir; ancak bu noktaların, karşı savı görmezden gelmek amacıyla kendi içlerinde yeterli nedenler olarak kullanımları başka bir sorgulama alanında düşlenemez. Felsefeden bir örnek alalım. Wittgenstein'in özel dil savı, onu çok önemli bulanlar ve tehlikeli bir yanlış gibi

görenler ve Wittgenstein'a bu savın ürettiği meseleler dışında ilgi duymayanlar kadar, onu yaşamının işi haline getirenler tarafından da, bitip-tükenmez biçimde tartışılır. Bu katkıların yazılı tartışmaya getirdiği büyük çeşitlilik dikkate alınmaksızın, her biri aynı standarda göre yargılanır. Bu, özel dil savının doğasındaki mantığa yeni bir ışık tutuyor mu? Katkıda bulunanların herbirinin geçmişi ya da mizacı, ancak katkının mantığı üzerinde ilk yargıya vardıktan sonra ulaşılması mümkün olan ikincil bir meseledir. Wittgenstein'a sempati duyanların ya da bir tek bu meselenin incelenmesini, Wittgenstein düşüncesinin tamamını kapsamlı olarak ele alınışı bağlamına yerleştirenlerin, tartışmanın ciddi katılımcıları olarak görülmesi olası değildir; bunun sonuç alaycı bir gülüş olurdu. Böyle bir şeyin, tartışmayı yalnızca Wittgenstein'cılarla sınırlama girişimi olduğu da çok belirginleşir ve yandaşları arasında, Wittgenstein'ın değerine ilişkin fazlaca görüş ayrılığı da kesinlikle olmazdı. Buna karşılık, bu gerçek gösteriyor ki, hem olumlu, hem olumsuz bağlılık, sempatinin yokluğu ve varlığı, bir savı eşit ölçüde biçimlendirebilir ya da biçimsizleştirebilir. Birinin öbüründen öncelikli olmasına karşı çıkmak için çok az neden var - önemli olan savın silsilesi değil, sağlamlığıdır ve tartışma için gerekli sağlıklı bir ortamda, ikincisi her zaman birincisinden üstün olmuştur.

Karşıtların iyi niyetine saldırarak tartışmadan kaçmak eğilimi, itiraf etmek gerekir ki karşıt olanlar üzerinde beklenen etkiyi yaratmıştır ve bu da tartışmanın tutuk durumundan sorumlu kabul edilmelidir. Akademik kurumların koridorlarında, yapıbozuculuk hakkındaki yakınmalar basılı olanlardan çok daha fazla. Ancak bu yalnızca keskin bir misilleme sözüne karşı sindirilmiş bir tepki değil. Bu kitabın akışı içinde göreceğiniz gibi, sağduyulu insanın ve benimsenmiş görüşlerin heyecan içinde yerilmesi yapıbozucu uyum anlayışının önemli bir parçası olduğu için, yapıbozuculuğun özünün kendisi bununla bağlantılı olarak işe karışıyor. Zaten kuşkucular kendilerine bu rolün verileceğini önce-

den biliyorlar. Yapıbozuculuğu tartışmalarına yetecek entellektüel ustalıklarının ölçüsü, böylesine gelişmiş bir düşünceyi takdir edebilmeleri olacak. Bu değerlendirmeyi yalnızca böyle bir nedenden dolayı sorgulayanlar sınavı geçemeyecekler ve hor görülmeyi hak edecekler. Entellektüel karşıtlarının özgüvenine yapılan bu saldırıya, belki de birçok yapıbozucu yazarın bulanıklığı yardım ediyor; o bulanıklık yapıbozuculuk hakkındaki yorumların güvenle yapılmasını güçleştiriyor ve akademisyenlerin çoğu, böyle bir güven eksikliği nedeniyle yazılı olarak kendilerini yükümlülük altına sokmak istemiyorlar.

Bu nedenle, bu kitabı yazmaktan amacım yalnızca yapıbozuculuk hakkında bir tartışmaya katkıda bulunmak değil, tartışmanın gerçekleşebileceği koşulların yaratılmasına da yardım etmek. Kitap, yapıbozuculuğa karşı dava açıyor. Bu kimseyi şaşırtmamalı ya da üzmemeli. Çok sayıda kitap, davayı yapıbozuculuğun lehine açıyor; bunda da bir şey yok. Şaşırıp, rahatsızlık duyulması gereken öbür yanda çok az şeyin olması.

Kitabım ele aldığı konunun ana ve yan yollarına kapsamlı bir bakış sunarak değil - bir düşünce sistemine bağlı birisinin yazdığı kitap öyle görünür - kuşkucu bir açıklamanın her zaman yaptığı ve yapması gerekeni yani merkezi meselelerin mantığını ve söz konusu düşünceye kendine özgü niteliğini ve bununla birlikte asıl itici gücünü kazandıran savları inceleyerek yol alıyor.

İlk bölüm, bu konu kendine özgü nedenlerden dolayı açıkça mesele haline geldiği için, yapıbozuculuk nasıl tartışılmalı sorusuyla başlıyor. Sonraki dört bölüm yapıbozuculuğun dört ana meselesiyle uğraşıyor. İkinci bölüm, Derrida düşüncesinin genel görünüşü içinde yaygın olarak en merkezi sayılan bölümüyle yani dil ve anlamın tartışmasıyla başlıyor. Üçüncü ve dördüncü bölümler eleştirel süreç ve yorumun konumuna ilişkin olarak yapıbozucu düşünceyi ele almayı sürdürüyor. Beşinci bölüm, sorgulamayı hem yapıbozuculuk hem de okur-merkezli eleştiride

ortaya çıkan metinsel anlam görüşünü inceleyerek, genişletiyor. Altıncı bölüm, birinci bölümde ele alınan genel savların tersine, yapıbozucu mantık meselesine ikinci ve beşinci bölümler, arasında incelenen savlardan soyutlanabilecek mantık esasında tekrar dönüyor. Son olarak, yedinci bölüm yapıbozuculuğa yazınsal eleştiri ve kuramın gelişiminde bir aşama olarak bakıyor.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerdeki malzemenin ilk hali **New Literary History** ve **Revue Internationale de Philosophie**'de yayınlandı. O malzemeyi burada tekrar üretmeme izin veren bu dergilerin editörlerine teşekkür borçluyum. Bu kitabın ilk kopyelarında hakkında yararlı yorumlar yapan bir çok arkadaşım ve akademisyene, özellikle Hazard Adams, Trevor Coates, Gerald Graff, William Lillyman, Loisa Nygaard, Siegfried Pukuat, Austin Quigley ve Michael Warran'a minnettarım.

J. M. Ellis

Kuramsal Tartışmada Çözümleme, Mantık ve Sav

Kuramsal tartışma hakkında yaygın bir kanı, bu işin, kuralların düzenlenişinde açıklık, incelikle çizilmiş ayırımlar ve inandırıcı, tutarlı düşünceye özgü benzer tüm belirtilerin temel sayıldığı, dikkat ve sabır isteyen çözümsel bir uygulama olduğudur. Bu görüşe göre kuram, tartışma ve anlamanın uzun süreli açmazları çözülebilsin diye, düşünceler ve iddiaları, çoğu kez gizli kalmış belirtisizliklerini ve neleri ima ettiğini açığa çıkarmak amacıyla daha da derinlemesine deşen türde bir sorgulamadır. Tonu sakin, tavrı dikkatli ve hepsinden öte çözümseldir. Yapıbozuculuğun ortaya çıkışı bu varsayımlara meydan okudu; ve amacım yapıbozuculuğun kendisini incelemek olduğuna göre başlamadan önce bu konu üzerinde biraz durmak gerekir.

Yapıbozuculuğu eleştirel biçimde tartışan akademisyenler, yapıbozuculuğun savunucularından, tartıştıklarının aslında yapıbozuculuk olmadığı çünkü yapıbozuculuğun herhangi bir biçimde ifade edilmesi ya da mantıksal incelemesinin, doğasına karşı günah işlemek olduğu yolunda tepkiler aldılar: O, başka durum-

lar gibi betimlenemez ve ifade edilemez. Bunun altını çizmek için, yandaşları genelde yapıbozuculuğun bir kuram olarak düşünülebileceği anlayışına karşı çıkıyorlar. O, ne bir kuramdır, ne de bir kurama bağımlıdır diyor taraftarları. Proje sözcüğü yeğleniyor: Derrida'nın çalışması ve yapıbozuculuk kuram değil, projedir. Terminolojide ki bu değişikliğin neden bir fark yaratması gerektiği açık değil; bir projede bir kuram gibi tanımlanabilir, sonuçta ortaya çıkan tanımlama incelenebilir ve çözümlenebilir. Ancak terminolojideki bu değişimin altında yatan neden yeterince belli: Niyet, yapıbozuculuğun aklın araçları kullanılarak ve mantıksal inceleme yoluyla tartışılamayacağı çünkü yapıbozuculuğun farklı bir mantığı, yeni bir tür seçenek ya da "başka" mantığı hem gerektirip hem somutlaştırarak farklı bir biçimde işlediği görüşünün altını çizmek. Bu duruştan ne anlam çıkarmamız gerekiyor ve bu yapıbozuculuk tartışmamızı nasıl etkileyecek?

Böyle bir soruyla karşılaşıldığında akla ilk gelen şu "başka" mantığa bir bakmak: Nedir "başka"? Farklı türde bir mantığın kurulduğunu söylemek büyük ve heyecan yaratabilecek bir iddiada bulunmak demektir. Onu kurmaksa büyük bir başarı ve birinci derecede önemli bir olay olur. Bu mantık neden oluşur? Nasıl işler? Ancak savunucuları "başka" mantığı açıkça sunmaktan çok kullanmaktan hoşnut görünüyorlar ve yeni mantığa doğrudan göndermeler, çoğunlukla yapıbozucu yazılar eskisinin standartlarına göre tutarsız ya da mantıksız kabul edildiğinde ortaya çıkıyor. Ama bu kuşkusuz esef edilecek bir durum; eğer seçenek mantık aslında yapıbozuculuk için merkeziyse, insan bunun yapıbozuculuğun en merkezi yapısı ve başarısı olarak tartışma ve incelemenin asıl odağı olmasını bekliyor. Kullanıldığı kadar neden incelenmesin de?

Bunun yanıtı seçenek mantığın betimlenemeyeceği ve ifade edilemeyeceği biçiminde. Çünkü betimlemek ve ifade etmek eski mantığı kullanmaktır. Ama burada bir sınır çizmemiz gereki-

yor: Standart önermeli mantığın yetersiz olduğu ve başka tür bir mantığın gerekebileceğini kabul edelim, yine de başka tür bir mantığın hiçbir biçimde tanımlanamayacağı iddiasını hoş göremeyiz; bu olası tüm mantıkların sınırlarını aşmak olurdu. Bir mantık, bir biçimde işlemelidir ve onun nasıl işlediği gösterilebilmeli ve bu işleyiş tanımlanabilmelidir. Kendisine özgü işleyiş biçimi gösterilemeyen *yeni* bir mantığın olduğu iddia edilirse, varlığını bilmemiz için de bir neden kalmaz. Bu hiç açılmamış ve hiç açılmayacak bir kutuya bakmaya ve içinde değerli birşey olduğunu söylemeye benzer. Belki de vardır, ama nasıl bilebiliriz?

Bu soruya, yapıbozuculuktan yalnızca bir uygulama - yapıbozucu yazılarda somutlaştırılan türde bir uygulama - olarak söz edilebilir yanıtını vermek işe yaramıyor, çünkü burada da proje sözcüğü durumunda gördüğümüz sorunların aynısı ortaya çıkıyor. Yine, yapıbozuculuğu savunanlar incelemeye elverişli bir tanım olasılığından görünüşte kaçınabilmek için görev ya da etkinliği ima eden bir terim sunuyorlar, ama bu da amacına ulaşamıyor. Nasıl görevler ve projeler amaçları belirtilmeden anlamlı biçimde betimlenemezlerse, söz konusu etkinliğin türü ve işlevi betimlenmedikçe, bir etkinliğin sözünü etmek gerçekten anlamlı olamaz. Ve bir kez, bu etkinliğin doğası ve niyetini öbür etkinliklerinkinden ayırt ettiğimizde, yine, yapıbozuculuğun doğası ve amacının daha önce karşı konulan ifadesine ulaşmış oluruz. Bunu söylemek, bir durumu tanımlayan belli, dağınık ifadelerin, yetersiz olabileceğini yadsımak değildir, özellikle de bu ifadeler bir meselenin karmaşasını yakalamak ya da çok yönlü bir konunun ince ayrımlarını kavramak için çok kısa ve basit düzenlemeler kullanıyorsa. Ancak böyle durumlarda çare, çarpıtıcı bir kısalığa karşı çıkmak, eldeki konuya haksızlık etmeyen daha geniş bir düzenleme istemek ve bu açıklamaları düzeltmek ve daha yeterli hale getirmek için dikkati, gözden kaçmış inceliklere ve aşırı basitleştirmelere çekmektir; bunların hiçbirinin yapıbozucu-

luğun tanımlanabilirliği, incelenebilirliği, ya da değerlendirilebilirliği sorunuyla ilgisi yoktur.

Yeni ve farklı mantığın doğasını belirtmek amacı taşıyan bazı girişimler, en çok bir yandaşın yapıbozuculuğu saldırılara karşı savunduğu bağlamlarda gerçekleşti - (Ancak, aşağıda ele alınacak bir durum için bu ifadenin değiştirilmesi gerekiyor çünkü söz konusu durumda 'öteki' mantığın düzenlenmesi bir eleştirmene değil temel düşünce biçimine yeterince bağlı olmamakla suçlanan bir yapıbozuculuk savunucusuna yapılan saldırıdan doğuyor.) Bunların arasında en belirgin olanı - ve bu anlamda irdelenmeye bütünüyle açık olduğu için en cesuru - Barbara Johnson'dan geliyor. Ve çıkış ipuçlarını Derrida'dan aldığı için, otorite iddiasında bulunabiliyor. Johnson bu yeni mantığı işleyiş durumunda gösteriyor ve Derrida'nın iki farklı metnine gönderim yaparak, iki farklı durumda yeni mantığın eskisinin sınırlarını nasıl aştığını açıklıyor.[1] Birincisinde **Dissemination**'dan alıntı yapıyor:

> Aşağıda, Derrida'nın **Dissemination**'ından alınmış parçayı inceleyin: "Bu nedenle, Mallarme'in bir Plato'cu ya da bir Hegel'ci olduğunu söylemek, sadece yanlış değildir. Ancak, bu hepsinden öte, doğru değildir. Ve, ya da tersi." Basit bir ya/ya da yapısı yerine, Yapıbozuculuk ne 'ya/ya da' ne 'hem/hem de' ne de 'ne/ne de' diyen bir söylemi genişletme girişiminde bulunuyor, aynı zamanda bu mantıkları tümüyle bırakmıyor da.

İkincisinde Derrida'nın benzer bir düzenlemeyi içeren **Positions** adlı kitabından bir parçayı alıyor ve yorumluyor, "Batı geleneğinin altında yatan çelişmesiz ya/ya da mantığının yapısını

---

1. Barbara Johnson, "Nothing Fails Like Success," *SCE Reports* 8 (Fall, 1980), s. 9, Jacques Derrida'dan alıntı yapıyor, *Dissemination*, çeviren, Barbara Johnson, (Chicago, 1981), s. 207; ve *Position*'dan alıntı yapıyor, çeviren, Alan Bass, (Chicago, 1981), s. 43, *Dissemination*'ın kendi çevirisinin girişinde, s. xvii.

bozmakla, Derrida'nın yazısı "başka" mantığı özenle işlemek girişiminde bulunuyor. Johnson kesinlikle, Derrida'nın yazılarını onları bozmayacak biçimde soyutluyor ve bu nedenle davranışı, seçenek mantığı açıklamak konusunda hoş bir girişim; bir açıklama ya da bir temel dayanak sunmadan, yeni bir mantık iddiasında bulunmaktan kaçınıyor. Ama bu gerçek anlamda bir seçenek mantık konumuna erişebilecek herhangi bir şeyin inandırıcı bir tanısı mıdır? Kuşkusuz değil. Plato ve Hegel'in Mallarme'a etkisi konusunu düşünün. Belki de, Mallarme'nin, Plato ya da Hegel'le ortak yanları, ya da onlardan nasıl etkilendiği ve farklılıklarının belli biçimleri üzerine ciddi ve incelikli bir sorgulama yürütülebilir. Hiç kimse bu sorgulamaya, burada anahtar soru Mallarme'ın Plato'yla her bakımdan özdeş olup olmadığıdır düşüncesiyle yaklaşmaz. Her iki durumda hemen dışarda tutulabilir. Yararlı sorular, "ikisini birbirine yararlı biçimde bağlayacak yeterli ilişki noktaları var mıdır ve nelerdir?" soruları olmuştur. Tartışma daha ayrıntılı hale geldikçe, ikisi arasındaki ilişkiler ve olasılıklada zıtlıkların tanısı daha da ilginçleşecektir. Sorgulama, uygun bir derinlik derecesine itildiğinde Mallarme'ın Plato'cu olup olmadığı sorusu önemsiz görünmeye başlayacak ve o genellik düzeyinde ısrar eden birisi incelemenin bu temel düzeyinin çok ötesine gitmiş bir şeyi bölüyor ve kesiyor görünecektir. Mallarme'ın ya bütünüyle Plato'cu olduğu ya da hiçbir biçimde Plato'cu olmadığı gibi aşırılıkları düşünmekten fazla bir şey yapmamak, sorgulamaya iki basit ve eşit ölçüde umutsuz durum ve gerçeğin onların arasında bir yerde olduğu imasından öte bir şey katmaz. Ama gerçek başka nerede olabilir ki?

Burada gerçekten yapılan şeyin anahtarı kuşkusuz sondaki "ya da tersi" sözü; bu işlevi, bir durumdan öbürüne ve tekrar öncekine cesurca sıçramak izlemini vermek olan ağdalı bir ifade. Ama ilgili durumların *hepsi* aynı ölçüde sıradansa, bu ne işe yarıyor? Bu sorunun olası bir tek yanıtı var gibi görünüyor: kazanç mantığın ustalaşması değil, ustalık ve karmaşıklık *görüntüsü*.

Belki de uygulama kavramı burada uygun düşüyor ama bu örnekteki, gerçekte olmadığı halde, ustalıklı bir inceleme yanılsamasını yaratmak için retoriğin araçlarını kullanan bir uygulama gibi görünüyor. Herhangi bir savda X'in A ya da B'mi olduğu ya da ne ölçüde A ya da B olduğu (örneğin, yorumun nesnel ya da öznel olduğu ve ne ölçüde biri ya da öbürü olduğu; ya da Mallarme'ın Plato'cu olup olmadığı) konusunda X'in A olduğunu, B olduğunu, hiçbiri olmadığını ve her ikisi de olduğunu ve tersini ele alarak söylemek çok kolay olur. Demek istediğim, bu kadarını söyleyebilmek için insanın bu meseleler hakkında bilgili olmasının gerekmediği ve yine benzer olarak, bu kadarını söylemiş olmanın insanın meseleler hakkında önemli bir iddiada bulunması anlamına gelmediği. Bu tür retorik, ciddi düşünce ve sorgulamayı geliştirmez, tartışılan konunun anlaşılmasına doyurucu bir katkıda bulunmak için gereken çaba ve beceri olmaksızın, derinlik ve karmaşıklık izlenimini verir.

Ancak daha da önemlisi, uygulamanın doğası hiç özgün değil: çünkü burada kullanılan retorik aracı yalnızca dinsel gizemciliğin bir çok alanında kullanılan standart formül. Gizemcilik alanında öncü bir otoritenin olağan, tanıtıcı türde bir makalesinde dediği gibi "Gizemli yaşantı birbirini bütünleyen ve açıkça birbirine ters düşen ifade biçimlerine olanak tanır..... Bunun nedeni, kabul edilen gerçeğin kendi karşıtını içermesidir."[2] Öyleyse, Derrida ve Johnson yeni "başka" mantıkları konusunda eski bir retorik aracına tutunuyorlar, ama, bu standart gizemci formülün yazınsal etkiler meselesine dümdüz uygulanışı, o sorunun tartışmasını ilerletecek hiç birşey yapmıyor.

2. Sisirkumar Ghose, Encyclopedia Britannica, 15th ed., s.v. "Mysticism," Macropedia: 12, 786-93. Gizemciliğin Hiristiyan olan ve Hiristiyanlık dışı farklı bir çok branşından alınan benzer formüller, Ghose'un tanıtıcı nitelikteki genel incelemesi boyunca ortaya çıkıyor, örneğin: "Aşağıda olan yukardaki gibidir, yukarda olan aşağıdaki gibidir;" gizemci zamanın hem içinde hem dışındadır;" v.b. "Gizemciliğin retoriği" deniliyor, "büyük ölçüde simgeler ve paradoksların retoriğidir."yapıbozuculuk gibi.

Johnson'ın yapıbozucu mantığın yapısını kurmak çabasının bu konuyu doğrudan, anlaşılır biçimde çözmek yolunda cesur bir girişim olduğunu söylemek gerekir. Aslında, çabasının sonucu, kendisinin niyet ettiği gibi, yeni mantığın bir örneğini vitrine koymak değil, yapıbozuculuğun bir zayıflığını - sadece retoriğin görkemine, görünüşte kapılmak - açığa vurmak. Ve yapıbozucu yeni bir mantığı açıklamak konusundaki başarısız girişim başka bir yönde daha cesaret kırıcı. Johnson'ın girişimi yapıbozucu tarzda çalışan akademisyenlerin çoğundan olumsuz bir tepki almış olsaydı, başarısızlık yalnızca ona aitmiş gibi düşünülebilirdi, ama tersine, çoğunlukla olumlu bir tepki aldı.[3]

"Başka" mantığı tanımlamayı amaçlayan bu özel girişimden başka, bu konudaki iddiaların çoğu aşırı derecede genel bir yapıya sahip ancak bu genellik beraberinde farklı türde bir zayıflık getiriyor. Örneğin, Derrida'nın farklı mantıksal standartlara, benzersiz ama uygun standartlara, göre yargılanması ve değerlendirilmesi gerektiği öne sürüldüğünde, o standartların ne olduğu ve doğruluklarının nasıl gösterileceğine ilişkin hiçbir açıklama getirilmiyor; bir tür açıklama olmadan, bu iddia kabul edilemez. Bu iddianın geçerli olmasına, ayakta kalmasına izin verilseydi, farklı görüş açıları üzerinde hiçbir tartışma ya da değerlendirme yapılamazdı; kuram aralarında hiçbir ilişki olanağı bulunmayan bir dizi tekbenci monoloğa dönüşüp, yozlaşırdı. Ama bu iddia, her

---

3. Johonson'ın "Nothing Fails Like Success" başlıklı bildirisi" aslında, tüm katılımcıların tepki vermeye çağrıldıkları Modern Language Association of America'nın 1980'deki toplantısında "Deconstructive Criticism: Directions" of the Society for Critical Exchange başlıklı oturumunun kusursuz örneğiydi. Johnson'ın bildirisini beğeniyle karşılayan pek çok kişiden biri olan, Jerry Aline Flieger ("The Art of Beign Taken by Surprise," *SCE Reports* 8, Fall 1980), yapıbozuculuğun yerini aldığı "eski" mantığın "ikili karşıtlıklar," mantığı, örneğin, karşıt terimlerin zıtlığı, olduğunu iddia etti. Ama hemen ardından gülünç bir tutarsızlıkla "yapıbozuculuğun 'açık olmayan' mantığını belirlemenin" onu geleneksel mantıktan ayırt ederek ilerlemek olduğuna karar verdi.": gelenekci ve yapıbozucu mantık arasındaki açık ayrım..." (s. 57). Bir başka deyiş ile, ikili mantık yapıbozucu mantığın özelliklerini belirlemek için gerekiyor. Bu örnek, birçok örnek gibi, "bir başka" bir mantık iddialarının çoğunlukla enikonu ve yeterince düşünülmeden ortaya konulduğu düşüncesine yol açıyor.

durumda düzenli olarak çöküyor çünkü savunucuları Derrida'yı öbür düşünürlerle bağlantılı olarak tartışmak için ondan vazgeçiyorlar ve bu nedenle, yine Derrida'yı tartışabilmek amacıyla, ayrı bir dilbilimsel ve mantıksal dünya adına, bu iddiayı dışlayan terimler ve işlemler kullanıyorlar.

Belki de hepsinin içinde en yaygın olan iddia yalnızca en genel olanı: o mantık, o akıl ve o inceleme Derrida'yı tartışmak için yetersiz. Ama bu öylesine genel ki Derrida'yı daha küçük değil, daha büyük bir gurup içine koyuyor ve onu eşsiz konuma oturtan herhangi bir iddiayı etkin biçimde geriye alıyor. Çünkü bu, insanlık tarihi boyunca büyük bir düzenlilik içinde süregelmiş bir iddiadır; gizemciler, hayalciler ve aklın sınırlamalarından aynı biçimde rahatsızlık duyan başkaları, rasyonel düşünceye düzenli olarak saldırmışlardır. Bu yüzden, Derrida, şu anda eşsiz olmak bir yana, bir düşünce geleneği içindeki pek çok kişiden yalnızca biri olarak görülebilir; ama yine de O ve yandaşlarının bu iddiada gerçekten tutarlı olup olmadıkları hiç açık değil, çünkü göreceğimiz gibi, özel meseleleri tartışırken iddialarını terk etmek eğilimini de gösteriyorlar.

Jonathan Culler'ın yapıbozuculuk yorumları sık sık mantık ve akılcı incelemeden muaf olmak konusundaki bu genel isteğin dile gelmesine neden oluyor. Örneğin, Mas'd Zavarzadeh, Culler'a "köklü muhafazarkârlığı, köktenci yeni düşünceleri ehlileştiren arabulucu tavrı, sorunsuz düzyazıyı kullanması ve sunuşundaki açıklık"[4] nedeniyle saldırıyor. Buradaki varsayım açıkça akılcı incelemenin yapıbozuculuğa yaklaşırken, doğası gereği, uygunsuz ve yanlış bir araç olduğu. Buna benzer olarak, Stephan Rendall, son günlerde şöyle diyor: "Culler'ın ölçülü, sistemli, güvenceli yorumu, onu Amerikan eleştiri kurumu tarafından yapıbozuculuğun iyileştirilmesi ve yeniden canlanmasına katk.da bulun-

---

4. Mas'd Zavarzadeh'in, Jonathan Culler'ın *The Pursuit of Signs*, (Ithaca, 1981) üzerine incelemesi, *Journal of Aesthetics and Art Criticism*'de 40 (1982), ss. 329-33.

makla suçlanmak tehlikesiyle karşı karşıya bırakıyor. Suçlamanın hemen reddedilebileceğini sanmıyorum."[5] Ve Rendall Culler'ın yorumundaki "çarpıtmalar" ve "basitleştirmeler" meselesine, uygun biçimde yapabileceği ve yapması gerektiği halde (çünkü hiç örnek verilmemiş) Culler'ın *yanlış ifade ettiği* belli noktalarla ilgili özel bir mesele olarak değil, herhangi bir açık, akılcı yorum ortaya konduğunda sözkonusu olması *gereken* genel bir çarpıtma ve basitleştirme meselesi olarak bakıyor.

Bunun artık Johnson'ın durumunda olduğu gibi yapıbozuculuğun seçeneği olabilecek özel bir mantığı göstermek girişimi değil, açık, sistemli sava karşı genel bir saldırı olduğunu anımsamak önemli. Ve açık, akılcı bir yorumun belli bir meseleyi nasıl çarpıttığını gösterecek özel hiçbir örnek kullanılmadığı için, ki genel konunun, özel anlamda nasıl işlediğini anlayabilelim, bu iddia nasıl ve neden haklı olabildiğinin kanıtlarından yoksun, belirsiz bir iddia olarak kalıyor.

Ele aldığımız tutumlar gizemcilik ve akıldışı düşüncelerin başka biçimlerinden etkilenmiş gibi görünüyorsa da yapıbozucuların yaptığı ya da söylediği şeylerin çoğu bu geleneksel durumlara epeyce ters düşüyor. Çünkü akılcı düşüncenin temel aracı sözcükler ve savlardır ve yapıbozuculuk da oldukça sözel ve tartışmaya düşkün.

Örneğin, Joseph Riddel'in yapıbozuculuğu Graff'ın eleştirilerine karşı savunma girişimini ele alalım: Gericiler, kesinlikle - Graff'ın çalışması indirgeyici bir örnektir - yapıbozuculuktan ne anladıklarını önce bir dizi özet nitelikte ontolojik ifadeye - ya da

---

5. Steven Rendall'ın, Jonathan Culler'ın *On Deconstruction: The Theory of Criticism after Structuralism*'i (Ithaca, 1982), üzerine incelemesi, *Comparative Literature*'da 36 (1984), ss. 263-68. Frank Lentricchia'da Culler'ın modern Fransız düşüncesinin etkisini yumuşattığını ve "yapısalcılığı bizim için tehlikesiz hale getirdiğini" ima ediyor. (*After the New Criticism*, Chicago, 1980, ss. 104-105). Yeni Fransız düşüncesine bağlı olanlar onu özde rahatsız edici, uyum bozucu ve devrimci olarak selamladıklarına göre, bu, kuşkusuz, çok mahkum edici bir eleştiri: bu görüş konusunda, Culler'ın yorumunun *asıl* gücü kayboluyor.

"slogana" - dönüştürüp, sonra da onları mantıksız diye reddederek sorunu sınırladılar"[6] - Riddel'in itiraz ettiği şey, Graff'ın yapıbozuculuğu önce tanımlayıp, sonra bu tanıma karşı çıkması. Ancak Riddel'in durumundaki belirsizliğe dikkat edin: belli itirazları aslında onun kendi genel durumuna karşı günah işlediği anlamına geliyor. Riddel yapıbozuculuğun *herhangi* özet nitelikli bir tanımına itiraz etmek noktasında durmalıydı. Graff'ı "slogan" kullanmakla suçladığında onu hiç kuşkusuz mantıklı olmamakla değil, (tutarlı tek itiraz da bu) mantıksız olmak yerine akılcı söylemin araçlarını *kötü* kullanmakla suçluyor. Aynı biçimde, Graff'ı yapıbozuculuğun özetini indirgeyerek vermekle de suçluyor - yapıbozuculuğu tutarsız, çarpıtıcı biçimde özetlemek gibi. Hem öyle hem böyle olamazsınız: Graff'ın tartışması ya mantık açısından *hatalı* yorumlar nedeniyle (sloganlar, indirgeyici çarpıtmaları kullanarak) yapıbozuculuğa karşı günah işliyordur ya da betimleme ve çözümlemeyi hiç kullanmayarak günaha giriyordur. İkisi birden olamaz. Birisinin durumunu ifade etmesini indirgeyici olarak suçlamak *mantıksal* bir itirazda bulunmaktır, bu da suçlamayı yapana, *daha uygun bir düzenlemenin neden gerektiğini göstermek* yükümlülüğünü getirir. Ama bu suçlama bir durumu ifade etmek ve betimlemek amacı taşıyan *tüm* girişimlere karşı genel bir saldırı ile birleştirilemez. Aslında, Riddel'in yorumlarından, yapıbozuculuğa karşı çıkan savlara yönelik *iki* olası tepki çıkarılabilir: Birincisi, indirgeyicilik eğilimini suçlamak ve karşıt görüşte birisinin sunduğu tanımın ne bakımdan yanlış ve yetersiz olduğunu göstermek, ikincisi de yapıbozuculuk konusunda tüm rasyonel ifade ve tartışmaların geçersiz olduğunu söylemek ve orada durmak olabilir. Tutarsızlık suçla-

---

6. Joseph N. Riddel, "What is Deconstruction, and Why Are They Writing All Those Graff-ic Things About it?" *SCE Reports* 8, (Fall, 1980), s. 21. Kuşkusuz, Graff'ın yapıbozuculuk eleştirileri bugüne kadar en güçlü ve önemli eleştiriler. Özellikle, "Deconstruction as Dogma, or, 'Come Back to the Raft Ag'in, Strether Honey!'" *Georgia Review* 34 (1980), ss. 404-21; "Culler *and Deconstruction,*" *London Review of Books* (3-16 September 1981); and "The Pseudo Politics of Interpretation," *Critical Inquiry* 9 (1983), ss. 597-610. başlıklı makalelerine bakın.

ması birinci tarza özgüdür ve tutarsızlığın giderilmesi olasılığını varsayar. Yapıbozuculuğu böyle savunan birisi, açıkça seçim yapmamaktadır. İndirgeyicilik ve tutarsızlık iddiasına (birinci tarz) sahip çıkmak ister ama sonra ikincisinin tarafına geçerek o tarzın gerektirdiği *özel* savdan kaçınır. Ancak daha ciddi olan, yapıbozuculuğun eleştirel tartışmalarında tutarsızlık ya da tüm uyumsuzluk iddialarını dışlamaya ek olarak, ikinci tarzın, yapıbozuculuğun tanımının yapılmasını yandaşlarına da yasakladığı gerçeği. Yine de yandaşlar yapıbozuculuğu tanımlama ve değerlendirme yeteneklerine yönelik kısıtlamaları kabul etmeye kesinlikle istekli değiller.

Yapıbozuculuğu kendi aralarında tartışırken (ve böylece, dışardan gelen bir saldırıya maruz kalmadan), yapıbozucular bir durumu ifade etmek, o durumun doğru ya da yanlış biçimleri üzerinde, belli bir düzenlemenin doğru olup olmadığını çoğunlukla doğrudan sorarak, konuşmakta hiç duraksamıyorlar. Örneğin, J. Hillis Miller, yapıbozucu arkadaşı, Joseph Riddel'in, **The Inverted Bell**, adlı kitabını incelerken şu modası geçmiş soruyu soruyor. "Önce, Riddel'in, Heidegger ve Derrida'yı nasıl okuduğu sorusu var. Onları doğru anlamış mı?"[7] Rodolphe Gasche tüm Amerikalı yandaşların yapıbozuculuğu yanlış anlamaktan suçlu olduklarını söyleyecek kadar ileri gidiyor.[8]

Demek ki, savunucular genel olarak, öbür savunucuların yaptığı yanlış tanımlara karşı, yapıbozuculuğu doğru tanımlamak iddiasında hiçbir sakınca görmüyorlar. Ve tavırları da kesin

---

7. J. Hillis Miller, "Deconstructing the Deconstructors," Joseph M. Riddel'in, *The Inverted Bell: Modernism and the Counterpoetics of William Carlos Williams*, adlı kitabı üzerine inceleme, *Diacritics* 5 (1975), ss. 26-31.

8. Rodolphe Gasché, "Deconstruction as Criticsm," *Glyph* 6 (1979), ss. 177-215. Derrida'nın çalışmasıyla ilgilenenler arasında benzer görüşler aslında oldukça yaygın; bak, örneğin, Lentricchia, s. 178: Derrida adına yapılan iddiaların çoğunun, Derrida'nın aslında yazdıklarıyla ilgisi son derece yüzeyseldir;" ve William V. Spanos, "Retrieving Heidegger's De-Struction: A Response to Barbara Johnson," *SCE Reports* 8 (Fall 1980), s. 30.

- yani hatayı dile getiriyorlar, yanlış tanımlanmış biçime işaret ediyorlar ve daha yeterli olduğuna inandıkları biçimi öneriyorlar: bunların tümü de yapıbozuculuğun ifade edilemez bir durum olduğu ve herhangi bir tanımlama girişiminin zorunlu olarak indirgeyici ve çarpıtıcı olduğu iddialarının ciddiyetine gölge düşürüyor. Yapıbozuculuk saldırıya uğramadığı zaman, ifade, itiraz ve yeniden ifade gibi olağan işlerin, başkalarınca öne sürülen belli savlarla ilerlediğini görüyoruz.

Ama Derrida'nın kendisi bu konuda ne diyor. John Searle'le[9] yaptığı ve basında geniş yer verilen tartışmasında, Derrida sözü edilen konuyu açıkça kabul ediyor. Searle'ın yorumunun kendisine haksızlık ettiği inancıyla Derrida, yanıtında bir çok kez Searle'ın kendisini yanlış anladığını, görüşlerini yanlış dile getirdiğini söylemeden edemedi ve bir noktada kendisinin yani Derrida'nın ne demek istediğinin Searle için yeterince belirgin ve açık olması gerektiğini ekledi. Bu aslında Derrida'nın asıl durumunun ötekiler gibi ifade edilemeyeceği[10] (ya da okuyucu yazarın niye-

---

9. Bu takas, Searle'in Derrida'nın "Signature, Event, Context," *Glyph* 1 (1977) ss. 172-97, başlıklı makalesine, "Reiterating the Differences: A Reply to Derrida," *Glyph* 1 (1977) ss. 172-254, adlı makalesiyle verdiği karşılıkla başladı. Boş bulunduğu bir anda, Frank Lentricchia "Yale Grubunu" Derrida'nın çalışmasını "yazarının niyetinin önemli bir bölümünü..: görmezden gelerek" yanlış yorumlamakla da suçluyor. (*After the New Criticism*, Chicago, 1980, s. 170), bu, Derrida'nın, yazarın niyeti metnin anlamını denetler nosyonuna karşı çıkmasıyla çelişen bir formülasyon ve bu düşünceye bağlanmanın derinliği konusunda kuşku uyandırıyor.

10. Bu, sonraki bölümlerde tartışılacak olan diğer yapıbozucu durumlara da ters düşüyor, örneğin, (original/originary) özgün/başlangıçla ilgili anlam metinsel yorumda denetleyici bir unsur değildir; tüm yorumlar yanlış yorumdur göstergelerin özgür oyunu sınırsız olduğuna göre bir metnin açık bir anlamı yoktur, vb. Niyeti*nin* dene leyici olduğunda, metnin anlamının kendi niyeti olduğunda, Searle'in onu doğru yorum*layabil*miş olması ve anlamının *açık* olması gerektiğinde ısrar etmekle Derrida bu durumların tümüne ters düşüyor. Michael Fischer (Does Deconstruction Make Any Difference? Bloomington, 1985, ss. 40-41) Derrida'nın bazı savunucularının, Derrida'nın genel durumuyla, Searle'i kendisini yanlış anlamakla suçlarken ağır basan "kederli tonu" arasındaki belirgin tutarsızlıktan mahcup olduklarını ve sorunu Derrida'nın ironik olduğunu öyleyerek ele aldıkları söylüyor. Fischer, Derrida'nın kızgınlığı ve nedenlerinin şaşmaz olduğunda, Derrida'yı ironik olarak redededenlerin peşinden gittikleri suçlamaları hiç bırakmadıklarında ve o suçlamaların doğasının Derrida'nın savunduğu durumu sarstığında ısrar etmekte kuşkusuz haklı. Buna, aynı yandaşların Derrida'nın yapmasından mahcup oldukları şeyin aynısını yaptıkları (örneğin, onlarda sürekli olarak Searle'i Derrida'nın durumunu yanlış anlamakla, özünü görmemekle ve yanlış ifade etmekle suçluyorlar) ve Derrida'nın olağanüstü ayrıntılı yanı sıra (yaklaşık yüz sayfa, Searle'in sözlerinin on katı ve birçok kitabın uzunluğunun yansı kadar) ironinin hafif dokunuşuyla tu arlı olmadığı eklenebilir. Bu daha çok, epeyce ciddi bir amacın belirtisidir ve ancak, Derrida'nın bazı can yakan darbelerin altında kıvrandığı varsayıldığında akıl alır bir davranıştır.

mi kavramaya çalışmamalıdır) iddiasından çok uzak bir çığlık. Böylece, tıpkı öbürlerinin yaptığı gibi, görüşlerinin yanlış ifadesini, uygun olanıyla değiştirme gereği doğduğunda Derridada durumunu terk ediyor.

Ve bu nedenle, yapıbozuculuğun akılcı tartışma ya da olağan mantık yoluyla yargılanmaması ya da tartışılmaması gereken özel bir durum olduğu iddiası, ne açıklanmış ne de gerçekten tutarlı biçimde inanılan ve bunu ileri sürenlerin uyguladığı bir iddiadır. Bu bizi nereye götürür? İzleyen bölümlerde yapıbozuculuğun bazı temel yönlerini tartışacağım ve değerlendireceğim. Bu tartışmayı yaparken, yapıbozuculuğun önemli bir durum olduğu yolundaki iddiaların ciddi biçimde meydan okumadığı ve aşağıda sıraladığım, bana son derece önemli görünen varsayımları öne süreceğim.

1. Derrida ve onu izleyenlerin - ister kuram denilsin isterse denilmesin ve temellerindeki mantığın türü ne olursa olsun bildirileri ve savları, her yerde, her zaman olduğu gibi yararlı ya da boşuna, inandırıcı ya da tutarsız, zorlayıcı ya da yapay, özgün ya da türemiş olup olmadıkları konusunda bir yargı ve sonuca varmak üzere tartışılabilir, irdelenebilir, incelenebilir ve çözümlenebilir.

2. Yeni bir görüş ortaya çıkıp oldukça geniş bir izleyici grubunun ilgisini çektiği zaman, o görüşün, dışındakiler ve eleştirmenler tarafından olduğu kadar içindekiler ve hayranları tarafından da geniş çapta tartışıldığını görmek herkesin çıkarınadır.

Böylesine basit varsayımları söylemek gereğini duyuyorsam, nedeni bu bölümdeki tartışmanın büyük bir kısmının temelde bu sorunlardan kaçınma girişimini ele almış olmasıdır. Genellikle, böylesi büyük bir düşünceyi geliştirme ve doğrulamanın zorlayıcılığını karşılayabilecek bir girişimde bulunmaksızın yarım ağızla farklı bir mantık iddiasında bulunmak; bu yeni mantığın ne ola-

bileceğini söyleyen birkaç yüzeysel girişimin zayıflığı; bu düşüncenin genel olarak aklın, tartışmanın ve mantığın reddedilmesi biçiminde yozlaşması; yapıbozuculuğun tanımlanması ve bu tanımın değerlendirmeye maruz bırakılmasına izin vermek konusundaki isteksizlik; bu isteksizliğin genelde yapıbozuculuk saldırıya uğradığında ortaya çıktığı, daha az tehdit edici başka durumlarda kaybolduğu gerçeği - bunların hepsi, birlikte ele alındığında, içten, entellektüel bir inançtan çok, karşıt savlara ilişkin abartılı bir kaygıya işaret ediyor. Ve aslında bu, önsözümde değindiğim refleksin yani eleştiriyi öne sürülen savlarla yüzleşerek değil, eleştirmeni düşman ve - vurgunun, burada yapıbozucu olmayanların eleştirilerinin mantığının ciddiye alınabilecek kadar yapıbozucu olmadığı yolundaki iddiaya kayması dışında - eleştiride yetersiz[11] diye niteliyerek ele almak alışkanlığının bir uzantısı gibi görünüyor. Yapıbozuculuğa yapılan saldırıların bazıları, elbette indirgeyici ve çarpıtıcı olabilir. İlke olarak da yapıbozuculuğun, düşünceleri çözümleyip, değerlendirdiğimiz biçimde, bazı yeni düzenlemeleri gerektirebildiği anlaşılmaz birşey değildir. Ancak mesele, bu iddiaların doğru olmayabileceği değil, daha özel açıklamalar ve kanıtlardan yoksun bırakılınca, eksik olmaları ve tamamlanmadıkça da güçsüz kalmalarıdır.

Büyük entellektüel bir gelişimi getirdiği söylenen bir durumun çok garip bir yönü var. Bu gelişimin bize ulaştığı söyleniyor ama aynı zamanda ne olduğunun ifade edilmemesi ya da çözümlenmemesi ve değerlendirilmemesi gerektiği de söyleniyor. Yeni düşünce daha önemli oldukça, insan olağan sorgulama süreci ve yeniden tanımlamanın daha da gerekli olmasını bekliyor. Yeni bir savın, örneğin, ara sıra bulanık ve belirsiz bir kavram ya da aynı sözcüğün birbirini karşılıklı olarak dışlayan anlamlarına

---

11. Bu, örneğin, Graff, "Culler and Deconstruction" ve Frederick Crews tarafından, "In the Big House of Theory," New York Review of Books '29 Mayıs 1986) belirtildi.

dayandığı için başarısız olan bir savı içermesi olasıdır. Karşıt eleştirinin işlevi kısmen, bu kusurları kökünden sökmektir.[12]

Yapıbozuculuğun ne olduğunu ifade etmenin olanaksızlığı hakkında tüm söylenenlere karşın izleyen bölümlerde tartışacağım dört temanın aslında yapıbozuculuğun asıl meseleleri olduğu konusunda herhangi bir uyuşmazlık olmayacağından eminim. Tutarsız bir ifadenin tehlikelerinden bütünüyle kaçınılamaz ve çoğu zaman bulanık, ki hayranlarına inanacak olursak bu bilinçli bir bulanıklık, bir yazı kitlesini incelerken durum, Derrida'nın[13] durumunda olduğu gibi, özellikle böyledir. Bu nedenle, izleyen bölümde, Derrida'nın ve genelde öncü yorumcular olarak kabul edilen İngilizce konuşan yapıbozucuların ifadelerini tartışmanın temeline koydum. Bu arada, özel olarak yapıbozucu mantık konusuna altıncı bölümde, farklı bir açıdan tekrar döneceğim.

O bölümde tartışmanın konusu artık yeni bir yapıbozucu mantıkla ilgili genel iddialar değil, bu mantığın gerçek uygulamasından çıkarılabilen yapıbozucu savların tipik mantığı olacak.

---

12. Mantıksal irdelemeden muaf olmak isteğinin, yapıbozuculuk öncesi eleştiride uzun süreli bir gelenek olduğuna dikkat etmek önemlidir; bu gelenek ve o iddianın en son örneğiyle ilgisi üzerinde yedinci bölümde daha çok durulacak.

13. Bulanıklığın kendisi bazan, doğrudan ve anlaşılır biçimde tartışmak amacıyla yapıbozuculuğun durumları ve savlarının ifade edilmeye çalışılmaması gerektiği düşüncesinin nedeni olarak gösteriliyor: böylece güçlük ve bulanıklık, karmaşıklık ve derinlikle eş tutuluyor. Deneyimlerimizin çoğu kesinlikle bunun tersi olduğuna göre - yani, güç ve bulanık metinler büyük çoğunlukla karışık ve yeterince düşünülmemiş metinlerdir - bu asla doğal bir varsayım olamaz; genel kuralın istisnası olduğu öne sürülen her bir durumda yeniden kanıtlanması gerekir. Öyleyse, Derrida'nın bulanık biçeminin, düşüncelerinin karışıklık ve hatalı çıkarımlarla bozulduğu yolundaki herhangi bir olasılığı dışladığı, tartışmaksızın varsayılamaz; bulanıklık, bunu garanti altına almaktan çok, genel bir kural olarak böyle bir olasılığı uzak değil, daha da yakın hale getirir. Oysa, Derrida, Searle'le yukarda anılan görüşmesinde, kendi bulanıklığını açıkça bir savunma olarak kullanıyor. Searle, çalışmasındaki bazı mantıksal yanlışlara işaret ettikten sonra Derrida, söz konusu makalenin zor bir çalışma olduğu yanıtını veriyor ve Searle'i bunu göremediği için azarlıyor. Ancak, genellikle, eğer yazar biçeminin zorluğu ve bulanıklığının, okuyucunun kendisini yanlış anlamasının kaynağı olduğunu itiraf ediyorsa, yazarın okuyucuyu değil, okuyucunun yazarı azarlamaya hakkı olduğunu varsayarız. Bulanık bir biçemin zorunlu olmasının, kimi zaman yapıbozuculuğun dil ve anlam görüşünden kaynaklandığı söyleniyor; bu nokta bizi doğrudan, o görüşün tartışıldığı bir sonraki bölüme götürür.

Yapıbozuculuk ve Dilin Doğası

Eleştiri kuramı üzerine yazılan çağdaş yazılarda Derrida'nın durumu öylesine etkin ki, eleştiri kuramına ilgi göstermenin, doğrudan Derrida'nın çalışmalarıyla ilgilenmek olduğunu varsaymak gibi artan bir eğilim söz konusu. Son gelişmeler konusunda duyulan coşkunun yapıbozuculuğun özgürleştirici etkisine sevinmekten öteye gitmemesi çok olası ve bu yüzden eleştiri kuramının şu andaki durumunun sınırlarını ve başarılarını değerlendirmek için temelde Derrida'yla ilgilenmek zorunlu. Bu arada, Derrida'nın düşüncesinin en etkileyici ve en merkezi yönü dili ve anlamı ele alış biçimidir. İşe, o düşüncelerde en tipik olana bakarak, önem ve inandırma güçlerini değerlendirerek başlamalıyız.

Derrida en çok okunan kitabı Of Grammatology[1]'ye konuşma ve yazı arasındaki ilişkiyi konu alan bir tartışmayla başlıyor. Tartışma, hangisinin öncelikli olduğu ve önceliğin genel olarak

1. Jacques Derrida, *Of Grammatology*, çev. Gayatri Chakravatory Spivak, (Baltimore, 1976). Bu kitapta Derrida'nın İngilizce çevirisinden alıntılar yaptım ama her defasında, benim tartışmamı önemli ölçüde etkileyecek vurgu değşikliklerinden emin olmak için Fransızca aslına baktım. Bu yüzden, burada tartışılan meselelerin çeviri nedeniyle çarpıtılması söz konusuysa, bu yalnızca çevirmenin değil, benim de sorumluluğumdur.

dil, özel olarak anlam konusunda, ne demek olduğu üzerinde yoğunlaşıyor. Önce, Batı geleneğinin yazıyı konuşmadan aşağı saydığını ve bu nedenle, bir aşamada dilin, özünden uzaklaştırılan konuşmanın yalnızca simgesi olarak görüldüğünü söylüyor. Durum bunun tersi olmalıydı diye iddia ediyor: "Daha sonra yazıdan önce hiçbir dilbilimsel göstergenin olmadığını",[2] ve "yazı kavramının dil kavramını aştığını ve kapsadığını göstermeye çalışacağım."[3] Yazıya böylesi bir önem ve konuşmaya kıyasla öncelik verme çabasının başarısızlığı, "her zaman, her yerde yazı kavramını yönlendirmiş olan ırkmerkezlilik"[4] yüzündendir. Zaten varolan dil olgusunu kaydetmek amacıyla icat edilmiş bir sistem olmaktan çok uzak kalan yazı, öyleyse dil için konuşmadan daha merkezidir. "Konuşmanın gölgesi olmaktan çok," diyor, Derrida yorumcusu Terence Hawkes, "yazı dilin özünü yakalar."[5] Özellikle, Ferdinand de Saussure, bu ırkmerkezliliğin öncüsü olarak niteleniyor: "Yazarak kirletmek, ister gerçek, ister tehdit olsun, Cenova'lı dilbilimcinin ahlakçı ya da vaize yaraşan sözleriyle kınanıyor."[6]

Derrida'nın savının ilk aşamasını değerlendirmeden önce, bu açıklamayı daha sonra önemli ölçüde, -ancak meseleyi savının sonrasında daha az önemli hale getirmeksizin- değiştirdiğini belirtmek yerinde olur; ama, şu ana kadar söylediği sözlerdeki bazı ciddi sorunları hemen ortaya koyarsak, değişikliğin nedenini anlamamız kolaylaşacaktır. Derrida'nın yanılgıya düştüğü bir tarihsel gerçek meselesinin yanısıra, üzerinde düşünülmesi gereken bazı açık itirazlar var. Önce tarihsel meseleyi ele alacağım.

Derrida'nın Batı geleneğini açıklayışı -özellikle, ırkmerkezliliği

---

2. A.g.e., s. 14.
3. A.g.e., s. 8.
4. A.g.e., s. 3.
5. Terence Hawkes, *Structuralism and Semiotics*, (Berkely and Los Angeles, 1977), s. 148.
6. Derrida, *Of Grammatology*, s. 34.

ve Saussure'un o ırkmerkezliliğe katılımını- tarihsel durumu tersine çeviriyor ve büyük bir yanlış anlamaya yol açıyor. Geleneksel ırkmerkezliliği yaymak bir yana, Saussure yazılı dilin metinlerini ve el yazmalarını konuşmaya zarar verecek kadar önemseyen Batı dilbilimcilerinin ırkmerkezliliğine karşı çıkmıştır. Yazılı metinler üzerine konulan bu geleneksel vurgu, incelemeyi yazılı gelenekleri eski olan kültürler ve dillerle, örneğin, büyük ölçüde, kendi Batı gelenekleriyle sınırladığı için, dile ilişkin sınırlı, ırkmerkezli bir görüş açısını otomatik olarak içermiştir. Derrida'nın asıl saldırı hedefi olan tarih filologları kendilerini yazılı kaynaklarla kısıtlamışlar ve bu yüzden epeyce ırkmerkezli bir tutum içinde, kendi köşelerinde olup bitenle ilgilenmişlerdir. Saussure'ün önemi, dilbilimini *yazılı olana karşı duyulan bu baskın ırkmerkezli ilgiden* uzaklaştırıp, dünyanın Batı geleneği dışında kalan bölümünde konuşulan dillere yöneltmesinden kaynaklanır. Ve bu nedenle, (1) Batı geleneğinin Saussure'dan önce yazı karşıtı ve konuşma yanlısı olduğunu, (2) Saussure'un hamlesinin yaygın ırkmerkezliliği gidermekten çok ırkmerkezli olduğunu ve (3) Saussure'un Batı geleneğine kararlı biçimde karşı çıkmaktan çok bu geleneği yayan kişi olduğunu söylemek bir hatadır.[7] Her üç konuda da Derrida'nın, Saussure'un rolü hakkında söyledikleri gerçeğin tam tersidir.

Bu cesaret kırıcı bir başlangıç, çünkü ırkmerkezliliğin tanısı

7. John Searle, Jonathan Culler'ın, *On Deconstruction*, adlı kitabını (New York Review of Books, 30, 27 October 1983, s. 73-79), İncelediği, "The World Turned Upside Down," başlıklı makalesinde, Derrida'nın burada Batı Geleneğine koyduğu tanıya, Saussure'un dilbilim tarihindeki yeri konusundaki benim kullanmdığım yanlış anlamaları değil, felsefi düşüncenin tarihini örnek seçerek karşı çıkıyor. Ancak, kendisini *"her yerde ve herzaman"* (italikler bana aitir), bu ırkmerkezlilik baskın olmuştur görüşüne bağladığı zaman, Derrida'nın düşüncesini yenmenin ne kadar kolay olduğuna dikkat edin. Hem Searle hem ben, aslında, farklı düşünce alanlarında çoğunluğun bakış açısının öbür türlü olduğunu öne sürüyoruz, ama Derrida'nın "her yerde, herzaman," sözleri öylesine genel ve kategorik ki, tek bir örnek bu görüşü alt etmek için yeterli. Ve bir bakıma bu, yapıbozucu savlara, çok yaygın olarak, her zaman ve her yerde sözcüklerinin kullanımıyla giren aşırı formulasyonun yalnızca bir örneğiyken, bu durumda, aşağıda göreceğimiz gibi Derrida'nın savının temkinsiz, aşırı bir formulasyonu değil, temel bir parçasıdır.

ve alt edilmesi konusunda, yapıbozuculuk epeyce risk altına giriyor. İlgili meseleler hakkında bilincimizi değiştirmek ve genişletmek umuduyla, incelenmemiş bütün varsayımların ırkmerkezlilik bunlardan bir tanesi- patlatılmak ve aşılmak üzere kurcalandığı iddiası, bir ölçüde yapıbozucu savların tipik özelliği. Ama bu durumda meselelere ilişkin bilincimiz yalnızca çarpıtılıyor, çünkü ırkmerkezliliğe yanlış tanı konuluyor. Aslında Derrida'nın buradaki durumunda, ırkmerkezliliğin giderildiğini değil, Saussure'un, düzeltmeye ve aşmaya çalıştığı ırkmerkezliliğin kararlı biçimde *yeniden öne sürüldüğünü* görmek daha kolay. Çünkü Derrida Batı düşünce geleneğinin tipik özelliği olan yazılı sözün önceliğine - kitabi olmaya kendisini fazlasıyla adıyor.[8]

Daha da önemlisi, yazının konuşmadan önce geldiği iddiasında belirgin mantıksal sorunlar var. Burada ilginç bir gerçeği ele almamız gerekiyor: Bu itirazlar öylesine açık ki, söylemeye neredeyse gerek bile yok, ancak yapıbozuculuk üzerine yazılmış ciltler dolusu kitapta bu itirazların sözü hiç edilmiyor. Sanki ortada, böylesine basit itirazların bu tartışmaya katkıda bulunmanın gerektirdiği üstün düzeyin altında olduğu yönünde bir inanç varmış gibi:

1. Konuşma kesinlikle yazının *icadından* çok önce varoldu.

2. Dünyada hala yazılmasa da konuşulan diller var, ama konuşulmadan yazılan dil yok.

3. Yazmadığı halde konuşan çok sayıda insan var, ama, konuşmadan yazan hiç *yok*. (konuşmayı üretmek için gerekli fiziksel yeteneklerden yoksun olmadıkça).

4. Yazmanın birçok farklı biçimi vardır, ama, inançları ne olursa olsun tüm dilbilimciler, genel kullanımdaki yazının *hiçbir* biçiminin dildeki herşeyi kaydetmek için yeterli olmadığı konu-

---

8. Derrida'nın, Saussure'u, Avrupa'nın dilbilim çalışması tarihinde devrimci bir kişi - ki, gerçekten de öyle - olarak değil, gelenekçi olarak görmesi pek çok Derrida yorumcusu tarafından şaşırtıcı ve üzücü bir biçimde kabul edilmiştir - bu dilbilim tarihi bilgilerinin pek de umut verici olmayan bir göstergesi örnegin. Frank Lentricchia, kolayca ve sorgulamadan Saussure'un "gelenekçi manevrası"ndan söz ediyor (After the New Criticism, Chicago, 1980, pp. 175)

sunda anlaşırlar; tonlama, vurgu, perde ve diğer iletişimsel özellikler en iyi yazı sistemlerinde bile yeterince ele alınmamıştır. Bütün yazı sistemleri, *ilkede* yalnızca farklı derecelerde eksik olması *gereken* dilleri simgeleme girişimidir.

Bunların çoğu ortadayken, Derrida'nın savı ne yapmaya çalışıyor ve Derrida neden bu konuların kendi savıyla ilgisi olmadığı gerçeğini (olasılıkla, kendi görüşüne göre) açıklamıyor? Derrida düşüncesini yorumlayanların çoğu bu meseleyi sessiz kalarak geçiştiriyorlar. Nedeni, belki de bu tür itirazlarla uğraşılırsa tartışmanın istenilen karmaşıklık düzeyinin altına düşebileceği duygusudur aslında. Ama bu çok tehlikeli bir tutum olur; itirazlar açık olabilir, ancak, bu onların nasıl yanıtlanacağının da açık olduğu anlamına gelmez. Eğer karşı savlarla ilgilenmek gereği kuvvetle duyulmuyorsa, hiçbir sav gerçek dışı olmaktan kurtulamaz. Ve aslında göreceğimiz gibi bu meselelerin hem Derrida hem de yorumcularında gösterdiği gelişim, onların bu sorunları ciddi ve zorlayıcı bulduklarını ve çözmekte büyük güçlük çektiklerini açıkça belirtiyor.

Culler bu meseleyle dürüstçe yüzleşen, bazı olası itirazları dile getiren, sonra da yanıt veren birkaç kişiden biri:

> Bu sıralamayı (örneğin, konuşmayı yazının üstünde tutan geleneksel sıralamayı) savunurken, çocukların yazmayı öğrenmeden önce konuşmayı öğrendikleri ya da milyonlarca insanın, hatta bütün kültürlerin yazmadan konuştukları söylenebilir, ama bu tür gerçekler kanıt olarak sunulduğunda, konuşmanın yazıdan, gerçeğe dayalı ya da mantıksal üstünlüğünü değil, daha şaşırtıcı ve kapsamlı üstünlüğünü kanıtlamak için kullanılır. Konuşma anlamla doğrudan bir ilişki içinde gibi görülür.[9]

Derrida'nın savını genişletmesi yukarıda sıralanan açık itiraz-

9. Culler belki de 1983'de bu görüşü savunurken, 1976'da *Structuralist Poetics*'i (Ithaca, 1976, s. 133) yazının sözden öncelikli olduğu görüşüne açıkca kuşkuyla baktığı için bu sorunlarla uğraşmak zorunluluğunu duyuyor. Alıntı yapılan pasaj *On Deconstruction* adlı kitabındandır, (Ithaca, 1982), s. 100.

ların üstesinden gelmenin kesinlikle çok güç olduğunu gösteriyor. Çünkü bu genişletmenin gerçek nedeni önce bildirdiği durumdan geriye çekilmesi - ama bu üstü örtülü, itiraf edilmemiş bir geri çekiliş:

> Eğer yazmak, yazı ve özellikle de kalıcı bir gösterge kurumunu (ve bu yazı kavramının daraltılamaz tek çekirdeğidir) belirtiyorsa, genelde yazı tüm dilbilimsel göstergeler alanını kapsar. O zaman, o alanda, diğer kurumlaşmış - böylece, "sesçil" bile olsalar "yazılı" olan - gösterenlerle belli bir tür ilişki tarafından düzenlenmiş, sözcüğün dar ve türev anlamında "yazım" olan, belli bir tür gösterge ortaya çıkabilir. Kurum düşüncesinin kendisi - bu nedenle göstergenin keyfiliği düşüncesi - yazma olasılığından önce ve onun ufku dışında düşünülemez.[10]

Bu savın pek çok gediği var; en ciddi olan ve Derrida'nın savının savunulamazlığını en belirginleştiren sorundan önce, daha küçük sorunlara bakalım.

Herşeyden önce, Derrida'nın göstergeler kurumu düşüncesinin (yani, dilin, bir konuşmacılar topluluğunun bir sistem olarak kullandığı bir dizi göstergenin kurumlaşmasıyla doğuşu) yazı *olasılığından* önce düşünülemez olduğu iddiası hiçbir işe yaramıyor. Konuşma doğar doğmaz, yazınında olabileceğini söylemek, *olsa olsa* konuşma ve yazmanın *eşit* konuma sahip olduğunu iddia etmek demektir. O zaman, eşit konum iddiası, konuşma yazıdan önce gelmez çünkü, konuşma varolduğunda yazı da varo*labilir* biçiminde sürebilir. Ama bu, Derrida'nın yazı sözden önce gelir iddiasını destekle*mez*. Ve, aslında, eşit konum iddiası bile burada başarısızlığa uğrar. Yazı *mümkün* olmadıkça konuşmanın varolmadığını itiraf ederken bile Derrida, yazıyı mümkün kılan konuşmanın *varlığı* olduğuna göre, konuşmanın *mantıksal* önceliğini doğruluyor.

İkinciye gelince, Derrida'nın *yazı* sözcüğünün anlamını "yazı

10. *Of Grammatology*, s. 44.

kavramının daraltılamaz tek çekirdeği, bir göstergenin kalıcı kurumudur" diye değiştirme girişimi de başarısızdır. Yazı düşüncesinin "daraltılamaz" çekirdeği konusunda düpedüz yanılıyor. Yazı düşüncesinde vazgeçilmez olan, göstergenin görsel olarak kaydedilmesidir. Teybin icadından beri hem *görsel* (yazı) hem işitsel (konuşma) göstergeler kalıcı olabiliyor. Derrida'nın *yazı* sözcüğünün gerçekten tek ayırdedici ve daraltılamaz çekirdek nitelikteki unsurunu dışlaması, sözcüğün öz anlamını yanlış ifade ettiği anlamına geliyor ve sadece bu unsuru dışlaması, yazı konuşmayı içerir iddiasını sürdürmesine izin veriyor. Burada son bir nokta da şu: Herhangi bir biçimde anlamın "daraltılamaz çekirdeği"nden söz etmek, göreceğimiz gibi, Derrida'nın dil ve anlam düşüncesinin akışıyla tam bir tutarsızlık içindedir; başka bir deyişle, bir sonra varmak istediği yeri düşünürsek, Derrida *herhangi bir şeyin* daraltılamaz çekirdeğinden söz eden bir tartışmayı ilerletmek durumunda değildir ve kısa bir süre sonra, bir sözcük için merkezi, temel bir anlam olasılığını da ortadan kaldıracaktır.

Ancak, Derrida'nın savının bu aşamasına edilecek asıl itiraz, bu aşamanın çok iyi bilinen mantıksal bir hatanın örneği olmasıdır. Üç terimle işe başlıyoruz: dil, konuşma ve yazı. Birincisi, ikinci ve üçüncüyü kapsar. Şimdi sorulması gereken soru, son ikisinden hangisinin öncelikli olduğudur. Derrida aksi yöndeki bazı açık savlara karşın üçüncünün ikinciden öncelikli olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Bunu yapabilmek için de ilk terimler üçlüsünü (dil, konuşma, yazı) farklı bir üçlüyle değiştiriyor: yazı, sesçil, yazım. İkinci üçlüyü birincinin yerine koyuyor ve bu durumda yazı herşeyden öncelikli oluyor.

Bu işlemde neyin yanlış olduğunu görmek zor değil. Herşeyden önce, söz konusu olgunun doğası değiştirilmemiş. Keyfi olarak dile "yazı", konuşmaya "sesçil", yazıya da "yazım" demeye karar verirsek, bu üç ayrı varlığın ilişkilerini değiştirmiş sayılmayız: ister bu üç adı ister diğer üçünü kullanalım, genel olarak dil diye adlandırdığımız olgunun konuşma ve yazıyla ilişkisi aynı

kalıyor. İkinci olarak, bu işlem kuşkusuz, İngilizcenin yanlış kullanımını içeriyor. Dil yazı demek *değildir*, "yazı"yı "dil" yerine kullanırsak yanlış konuşmuş oluruz.

Savın bu yapısı, aslında başarısızlığın itirafıdır. Her hangi bir iddiayı gerçeklere bakmaksızın, iddia tanım sayesinde doğru oluncaya kadar terimleri yeniden tanımlayarak doğru hale getirmek her zaman olasıdır ve bu yolu izleyen bir savın hiçbir şey başaramıyacağını söylemek mantıksal olarak sıradan bir gerçektir.[11] Gerçekler tersini ima etse de, A, B'den öncelikli değildir diye bir iddiada bulunulursa, son çare A teriminin anlamını değiştirmektir. Böylece, A B kategorisine girecek biçimde yeniden tanımlanmış olur. Bu da o iddiayı, anlamsızlaştırmak pahasına doğru kılar. Çünkü iddia başlangıçta iki açıkça ayırt edilebilir varlığın ilişkisi hakkındaydı ve onları birbirinden ayıran şeylerle ilgilenmeyi sürdürerek yol almalıydı. Derrida, tersine, konuşma/yazı ayırımıyla başlıyor, bunda ısrar ediyor ama iddiasını, ayırımı yadsıyıp, ikisinin aynı olduğunda ısrar ederek yani ayırımın bir yarısını, her ikisini de kapsamak üzere yeniden tanımlayarak kanıtlayabiliyor. Ancak Derrida'nın yeniden tanımlanmış "yazı"sı (hepimizin kullandığı anlamdaki sözcük *değil*), savının başka hiçbir yerinde kullanılmıyor - tek kullanımı bu belli noktada kendi tezini kurtarmak amacını taşıyor. Başka yerlerde yani savının hem öncesinde hem sonrasında, "yazı" gerçekten "yazı" anlamına geliyor.[12]

---

11. Örneğin, John Searle'in, Culler'in *On Deconstruction* üzerine incelemesindeki ilgili tanıya bakın.

12. Derrida'nın (yorumcularının iddia ettiğinin tersine) gerçek anlamda yeniden tanımlamasından sonra bile yazı sözcüğünü normal anlamında kullanmayı sürdürdüğü, *Of Grammatology*'nin sonraki bölümlerinde, örneğin, Rousseau'nun dil üzerine düşüncelerini tartışarak kendi düşüncelerini genişlettiği bölümlerde kolaylıkla görülebilir: *"İtiraflar"da* Jean Jacques nasıl yazar olduğunu açıklamaya çalıştığında, yazmaya geçişi belli bir yokluk, kendini birtür hesaplı geriye çekiş ve düşkırıklığına uğramış var olma yoluyla onarım olarak betimler." (s. 142). Derrida'nın dil konusunda kendi düşüncelerini, Rousseau'nunkileri geniş şekilde eleştirerek geliştirmeyi seçmesi birtürbilmece olarak kalacak: dilbilim kuramcıları arasında, Rousseau'nun düşünceleri, alana ciddi bir katkı olarak görülmez ve Rousseau'nun söylediği çoğu şey modern dilbilim bağlamında dikkate alınmayacak bir saçmalık olarak kabul edilir. Dahası, Derrida aslında bütün ciddiyetiyle, Rousseau'nun görüşlerinin kesinlikle en saçma yönlerini tartışıyor, örneğin, "Kuzeyin dilleri 'sözcüklerin gücü nedeniyle açıktır;' Güneyin dillerinde 'anlam sadece yanyana sözcüklerdedir, tüm güç aksanlardadır" ya da "Bizim dillerimiz konuşmadan çok yazıya uygundur... Obür yanda, Doğu dilleri yazıldıklarında yaşamlarını ve sıcaklıklarını yitirirler." (*Of Grammatology*, s. 226). İnsan neden böylesi eski ve şu anda kuşkusuz dikkate değmez görüşleri Derrida'nın eni konu eleştirmeye değer bulduğunu merak ediyor? Neden dil konusundaki nosyonlarını modern düşüncenin eleştirisi aracılığıyla geliştirmek istemez ki?

Öyleyse, Derrida'nın yazı sözden önce gelir savı bir 'başarısızlıktır; ancak bu savın henüz değinmediğimiz tuhaf bir daha yönü var. Zıt görüşü betimlerken baştan sona ahlakçı bir ifade kullanıyor. "Yazının aşağılanması ve *baskı* altında tutulması...", "tüm dünyada özgürlük belirtileri", yazının "köleleştirilmesi", "korkutucu ve *yıkıcı*" olmasından söz ediyor. Bu sözler yazıyı tartışmak için garip kaçacak kadar uygunsuz ve ahlâkçı görünüyor. Belki bazı bağlamlarda yazıyla ilgili olarak korku sözcüğünü kullanabiliriz. Ama o bağlamlar "yazarın tutukluğu, okuma güçlüğü, ya da belki beş yaş çocuğunun öğrenme korkusuyla" sınırlıdır. "Yıkıcılık" sözcüğünü de yazıyla ilgili olarak bir diktatörün okuma-yazma bilmeyen halkı bağlamında kullanabiliriz. Ama, Derrida'nın bağlamı bunlar değil: Onunki, konuşma ve yazının mantıksal önceliğine ilişkin bir sav. *Bu* bağlamda, insanın yazmaktan *korkmuş* olabileceğini söylemenin gerçekten anlamı var mı? Dahası, *çoğumuzun* yazmaktan korktuğunu, yazıyı yıkıcı bulduğumuzu ya da köleleştirdiğimizi söylemenin? Yazının genel olarak baskı altında tutulduğunu söylemenin akıllıca olduğundan kuşkuluyum - bu ne anlama gelebilir ki? Bütün dünyada çok büyük miktarda yazı üretiliyor: kitaplar, gazeteler, dergiler, incelemeler, broşürler, reklamlar, magazinler, v.b. Böylesine *büyük* bir üretim ve tüketime karşın halâ yazının baskı altında tutulduğunu düşünebilir miyiz? Ve "tüm dünyada özgürleşme belirtilerinin" duyurulması - bu neyi belirtiyor olabilir? Sanki silah altına, haçlı seferlerine çağrı - ama *hangi* haçlı seferi? Gerçekten haçlı seferi var mı?

Bu dramatik, ahlakçı sözler, şu iki gerçek olmasa, taşkın birer benzetme sayılabilirlerdi - Birincisi, Saussure'u şu özelliği yüzünden suçlayanın Derrida olduğu anımsanacaktır: "Yazarak kirletmek... Cenova'lı dilbilimcinin *ahlakçı ya da vaize yaraşan sözleriyle kınanı(yor)* (vurgu bana ait)." Kendi metninin tonu aşırı derecede ahlakçı olmasına karşın, Derrida'nın, Saussure'un metnindeki çok daha yumuşak tona itiraz etmesi kuşkusuz ga-

rip. İkincisi, haçlı seferi tonu öylesine baskın ki, bu Derrida'nın metninin önemli bir yönü olarak görülmeli. Dramatik niteliği de açıkça Derrida'yı izleyenlerin beğenisini etkileyen güçlü bir neden;[13] her ne kadar bu nosyonlar yazının şu andaki olağanüstü sağlıklı durumuna ters düşse de ve her ne kadar konuşma ve dilin mantıksal önceliği tartışmasında yersiz olsalar da Derrida ve onu izleyenler gerçekten yazıyı tutsaklıktan ve baskıdan kurtarmanın coşkusunu duyuyorlar. Ama aslında bu ahlaksal telaşı ve oyunu hepsinden tuhaf kılan şu: Derrida'nın bir sonraki adımına yakından bakılınca konuşma ve dilin önceliği hakkındaki tüm bu boş iddia, düşüncesinin asıl akışı bakımından gereksiz geliyor: Ondan vazgeçmek hiçbir kayıba neden olmayabilir.

Derrida'nın kendisi yazıya yönelik indirgeyici tutuma karşı başlattığı haçlı seferini asla terk etmiyor ve bunun "sesbilim ve sesmerkezliliğin bir parçası ve bölümü" olduğunda ısrar ediyor.[14] Ancak ikisi arasında asıl hedefi, sözmerkezlilik. Düşüncesinin sonraki yönünün belirtisi "gönderge ya da gösterilenden (dolayısıyla iletişim ve bağlamından) vazgeçirilmenin yapısal olasılığı, bana ağızsı olanlar da dahil, her işareti genel olarak bir yazıbirime dönüştürür gibi geliyor" sözlerinde görülüyor.[15] Yine, tümcenin konuşmanın yazıyla bağlantısını ilgilendiren bölümü işe yaramıyor. Bir sözcüğün iletişim ve bağlamdan bağımsız olarak alınıp kullanılabileceği gerçeğinin yazıya karşı konuşma meselesiyle hiçbir ilgisi yok, çünkü bu gerçek her ikisi için de geçerli; ve Derrida'nın herhangi bir sözcük sözel olarak aktarılabildiği için bütün sözcükler yazıbirimler olmalı (örneğin, yazılı) savı kesinlikle başarısız. Aktarımın sözlü olarak yapılabildiği gerçeği tam tersini kanıtlıyor, yani aktarımın yazılı olmasının gerekmediğini. Ama burada, Derrida'nın bu yanlış düşünceyle uğraştığını

---

13. Belirgin bir örnek vermek gerekirse, Christopher Norris'in, Derrida'nın savının bu yönünü özetleyişi (*Deconstruction: Theory and Practice*, London and New York, 1982, ss 27-31) şiddetle aynı ahlaksal terimler ve onların yüksek oyununa bağlı.

14. Jacques Derrida, *Positions*, çev. Alan Bass (Chicago, 1981), s. 24.

15. Jacques Derrida, "Signature, Event, Context," *Glyph* I (1977), s. 183.

görüyoruz: asıl amacı, dil ve göndergesi arasındaki bağıntı konusunda bir sav öne sürmek. Yazı ve konuşmanın önceliğine olan ilgisi de bunu asıl savına destek olarak kullanmak isteğinden kaynaklanıyor. Bunun nedeni açıkça, dilin gerçekle ilgisine ilişkin savını desteklemek için yazının yapısal niteliği diye gördüğü şeyi, dilin temel özelliği olarak kullanmak istemesi.

Yazının konuşmadan önce geldiği biçiminde olanaksız bir iddiada bulunmaksızın da, bu amaca ulaşılabilirdi. Derrida yorumcusu Culler "yazı ... dilbilimsel ünitelerin doğasını en iyi biçimde aydınlatıyor"[16] demekle meseleyi Derrida'dan daha savunulabilir biçimde ortaya koyuyor. Ve aslında Derrida'nın savının ileri aşaması, konuşma üzerinde yoğunlaşmanın bizi anlam konusunda belli bir yanlış görüşe - konuşma anlamla doğrudan ve yanıltıcı biçimde bağlantılı gibi görünür - iteceği konusunu içerir. Öyleyse, Derrida'nın, dilbilim kuramındaki belli bir hatanın, konuşmanın tipik durumunun daha kolaylıkla yarattığı bir yanılsamadan kaynaklandığını, ama bu hatanın yazıdan çok konuşmanın özellikleriyle *zorunlu* ilişkisi olan bir hata değil, özde dilin doğasını kavramayı başaramayan bir hata olduğunu öne sürmesi oldukça yeterli olurdu. O zaman, konuşma durumlarını doğru kavramanın, hatanın doğmasına izin vermeyeceği de öne sürülebilirdi, ama yazıdan çok, konuşma üzerine yoğunlaşan kuramcılar bu hatayı yapmaya daha yatkınlar. Tartışmanın bu biçimi, konuşmaya oranla yazı, dilin işleyişi hakkında daha açık bir fikir verir iddiasını korur ama Derrida'nın geçici ya da mantıksal olarak yazı sözden önce gelir iddiasını ve bu iddianın getirdiği başa çıkılmaz sorunlardan, terimleri hokkabazca karıştırarak ve ko-

---

16. Culler, *On Deconstruction*, s. 101. Oysa, bu Culler'ın Derrida'nın diğer özel iddialarını kabul etmesini engellemiyor; örneğin, "... bir yazı kavramı: alt tür olarak sesle ve yazımla ilgili yazıyı alan genelleştirilmiş bir yazı." Culler'ın Derrida'nın düşüncesini mahvedici itirazlardan kaçınacak biçimde yeniden formule etmeye gerek görmesi ve ancak, düşüncenin o itirazları aşamayan biçimlerine açıkça karşı çıkmaması garip bir durum; artık bu aşamada, bir yapıbozucunun herkese karşı Derrida düşüncesinin bir yönünü, o yönü asıl hamle için gerekli ve aslında ondan ayrılmaz nitelikte olsa da, reddetmesi çok güç.

nuşmayı yazı biçiminde yeniden tanımlayarak kaçınma çabasını gereksiz kılar.

Düşüncelerinin ve hem dil hem de anlamın kavranmasına katkısının genel değerlendirmesini yaparken, elbette Derrida'nın savının başlangıç aşaması unutulamaz; ancak, düşüncesinin bir sonraki gelişimini, ilk aşamanın ardından gelenleri mutlaka temelsiz bırakacağını düşünmeksizin, incelemeyi sürdürebiliriz. Kendisinin ve yorumcularının bu aşamaya verdiği ağırlığa ve yazı adına başlattıkları tuhaf, yersiz haçlı seferine karşın ilk aşama sonraki savı ne destekliyor ne de zedeliyor. Savının gerçekten ilgilendiği mesele, sözcüklerin nesnelerle ilişkisi, göstergelerin göndergelerle ilişkisi ya da en geleneksel anlatımıyla dilin gerçekle ilişkisi gibi çok daha bildik bir şey. Derrida'nın tanısını koyup, aşmak istediği hata diye adlandırdığı sözmerkezlilik, konuşmanın yazıdan öncelikli oluşu değil, sözcüklerin göndergeleriyle ilişkisi hakkındadır.

Şimdi, Derrida'nın tartışmasının iki yönü olması beklenebilir: (1) Sözmerkezliliğin tanısı, doğası ve yapısal hatası ve (2) sözmerkezliliğin sınırlamalarını aşan bir bakış açısının ortaya konması. Ama bu ikisini belirlemeye geçmeden önce Derrida'nın durumundaki bir tuhaflığa işaret etmek gerekiyor. Düşünürlerin çoğu için (2)nin dil üzerine daha yeterli düşünceleri ve (1)inde zorunlu olarak onlardan önce gelenlerin eleştirisini temsil edeceğini düşünebiliriz. İnsan önce daha iyi düşüncelere gereksinim duyar, sonra onları açıklamaya yönelir. Ancak bu genel şema Derrida'nın durumunu yeterince açıklamıyor: Kendisinin ve aynı ölçüde onu izleyenlerin açıklamalarında, (1) her zaman dil görüşünün merkezi bir bölümü olarak belirir ve (2) neredeyse birincinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu önemli bir konu: Derrida'nın düşüncelerinin asıl *ağırlığı* onların *panzehir* olmalarından, özellikle de sözmerkezliliğin panzehiri olmalarından gelir ve savın doğasındaki güçlü bir varsayım da, sözmerkezliliğin zayıflıklarını kavramanın *aslında*, bunları anlamaktan kaynaklanan Derrida panzehirine duyulan gereksinimi görmek olduğudur. Kuramın olum-

lu yönü sözmerkezliliğe karşı olmasından doğar: Zayıflığını görmek, belli ki olumlu yönünü görmekle aynı şey.

Bir kez daha, konuşma ve yazı tartışmasında belirgin olan dramatik, hatta ahlaksal duruşa duyulan gereksinimin aynısını görüyoruz; sözmerkezlilik eksik bulunduğunda yalnızca incelenip, atılmıyor, kınanıyor da ve sözmerkezliği yenmiş olmak duygusunun, alınacak daha yeni bir tavır için, güçlü, olumlu bir unsur olarak elde tutulması gerekiyor. Ancak, bu Derrida'nın savında göreceğimiz üç büyük zayıflığın kaynağını oluşturuyor. Birincisi, madem ki savının odağı seçenek geliştirme sürecinden çok sözmerkezliliğin etkilerini göstermek üzerinde, Derrida'nın sözmerkezliliğe karşı birçok olası seçenek arasında yapılacak seçim üzerine yoğunlaşması etkinbir biçimde engelleniyor: savında sözmerkezliliği aşmak ve kendi bakış açısını benimsemek, her zaman tek ve aynı şey gibi görünüyor - ancak aynı şey değil. İkincisi, sözmerkezliliği alt etmek gereksinimine fazlasıyla ağırlık verdiği için, başka bir çok düşünürün bunu çoktan bırakıp, yola oradan devam ettikleri gerçeğini kabul edememesi ya da ele alamaması nerdeyse kaçınılmaz oluyor; bu nedenle varolan seçenekler aslında görmezden geliniyor ve üçüncüsü, sözmerkezliliği aşma savında, yalnızca tek bir çeşit mantık (kendisininki) gerektiren bir adım olduğu için sözmerkezlilik eleştirisi, henüz tartışılmamış ve bu nedenle gerek duyduğu yorumu almamış durumlar ve varsayımlar yüzünden ciddi olarak bozuluyor. Eğer dikkat, sözmerkezliliğe karşı yarış halindeki birçok seçenekten biri olarak, kendi savının yerini belirleme, açıklama ve doğrulama üzerinde odaklansaydı, bu sorunlardan kaçınılabilirdi.

Bütün bunlar karşısında, Derrida'nın sözmerkezlilik eleştirisini yalnızca o kuramdan duyduğu hoşnutsuzluğun ifadesi olarak değil, kendi bakış açısını yorumlayışının ayrılmaz bir parçası olarakda düşünmek kesinlikle gerekli. Öyleyse, nedir sözmerkezlilik? Her zaman söylenebilecek tek şey, bu hatanın, "var olmanın metafiziğine" olan inanca bağlı kalmayı kapsadığı. Ancak tüm bunların nasıl açıklanması gerektiğini Derrida'dan ve yapıbozu-

culuların genellikle, iyi Derrida yorumcusu diye kabul edilen kişilerden dinlemeli: Her iki bağlamda da ortaya çıkan, dolaysız açıklamalardan birer örnek seçtim:

(S)özmerkezlilik seslerin yalnızca konuşmacının bilincinde verili olan anlamların temsili olduğu inancını içerir.[17]

(P)lato ve Aristo'dan Heidegger ve Lévi Strauss'a uzanan bir metafizik sistem..... Derrida bu sisteme "sözmerkezli" diyor. Sözmerkezli sistem, Derrida'nın tanımına göre, doğrunun kaynağını her zaman logos'a - konuşulan söze, aklın sesine ya da Tanrı kelâmına atfeder.[18]

(D)ikkati *sözmerkezlilik* diye adlandıracağım şeye çekmek için: sesbilgisel yazının metafiziği (örneğin: alfabenin) temelde - basit tarihsel görececiliğe işlemeyen anlaşılmaz, ancak gerekli nedenlerden dolayı - kendisini dünyaya kabul ettirmek, tek ve aynı düzen içinde denetlemek süreci içindeki en özgün ve en güçlü ırkmerkezlilikten başka bir şey değildir: 1. Yazıyı sesçilleştirmenin (phonoticization) daha üretilirken kendi tarihini gizlemesi gereken bir dünyada *yazı kavramı*; 2. her zaman gerçeğin özünü genelde söze bağlayan... (tek) *metafiziğin tarihi*: Gerçeğin tarihi, gerçeğin gerçeğinin tarihi her zaman - açıklamak zorunda olacağımız bir metafizik sapma dışında yazının aşağılanması ve "tam" konuşma dışına itilmesi olmuştur.[19]

(Y)azıyı konuşmanın temsili olarak gören ve konuşmayı anlamla doğrudan ve doğal bir ilişki içine sokan sesmerkezlilik, kaçınılmaz olarak metafiziğin sözmerkezliliğiyle, temel olarak, kendi içinde varolduğu düşünülen felsefenin bir anlam düzenine doğru - düşünce, gerçek, akıl, mantık, sözcük - yöneltilmesiyle bağdaştırılır.[20]

---

17. BJonathan Culler, *Ferdinand de Saussure*, (Harmandsworth, 1977), s. 119.
18. Vincent Leitch, *Deconstructive Criticism*, (New York, 1983), ss. 24-25.
19. Derrida, *Of Grammatology*, s. 3.
20. Culler, *On Deconstruction*, s. 92.

Öyleyse, burada sözmerkezliliğin, hepsi de ya Derrida ya da onun söylediklerinin anlamını tutarlı olarak ilettiği düşünülen kişilerin yazılarından alınmış dört açıklaması var. Bunların hepsinin, terimin kendi bağlamlarındaki *ilk* açıklamaları, yani yazarın okuyucuya bu garip terimin ne anlama geldiği konusunda hemen yaptığı açıklamalar olduğunu da unutmayın.

Şimdi burada, derhal göze batan bir şey var: Her bir durumda okuyucuya yeni bir terimin tanıtıldığı gerçeği göz önüne alınınca, sunulan açıklamalar pek de anlam iletmiyor ve vurguları bakımından da tutarlı olmaktan çok uzaklar - büyük kuramların tanıttığı yeni türetilmiş sözcüklerin söz konusu olduğu (karşılaştırılabilir) başka durumlar düşünüldüğünde tuhaf bir gerçek bu. Genellikle, yeni bir düşünce biçiminde merkezi bir terimi temsil eden önemli yeni bir sözcük üzerinde epeyce durulur: Anlamı, önemi ve yeni terimin yaratılmasına neden gerek duyulduğu, geniş çapta bir açıklamanın konusudur. Ancak bu, ne Derrida ne de benimsenmiş yorumcularının yazılarında gerçekleşiyor. Aslında seçtiğim örnekler, anlamı ötekilerle karşılaştırıldığında, en azından alışılmadık biçimde açık. Örneğin; Christopher Norris'in yapıbozuçuluk üzerine en son yorumunu ele alın. Norris, genellikle, İngilizceyi kullanan tüm yapıbozuculuk yorumcuları içinde kurama en sadık kişi olarak görülür. Öbür eleştirmenler, Norris'in merkezi meselelerin açık, eleştirel bir resmini sunmak konusundaki başarısını över, ona Derrida'nın öğretilerini yorumlamakta oldukça becerikli olmak gibi bir özelliği yakıştırır ve kitaplarını özellikle yararlı bir yorum olarak salık verirken, Harold Bloom, Norris'in yorumlarını yapıbozuculuğun varolan "en tutarlı" açıklaması olarak beğeniyle karşılar.[21] Ama *sözmerkezlilik* sözcüğü Norris'in metninde ilk kez hiç bir açıklama olmaksızın Derrida'dan yaptığı alıntıda beliriyor. İşte söz konusu alıntı ve örneklerimizin de beşincisi:

---

21. Bu ifadeler, Richard Kuczowski tarafıdarı *Library Journal*'da, (1982), s. 2098; Harold Bloom tarafıdarı Norris'in kitabının kap kağıdırıda; ve John Starrock tarafıdarı, *Times Library Supplement*'da (9 July 1982), s. 734. kullanılmıştır.

Sesbilgisel alfabetik yazıyla bağdaştırılan dil sistemi, oluşun anlamını var olma olarak belirleyen sözmerkezli metafiziğin üretildiği sistemdir. Bu sözmerkezlilik, bu tam konuşma *dönemi*, yazının kökeni ve konumu üzerindeki tüm özgür düşünceyi her zaman, önemli nedenlerden dolayı parantez içine almış, *ertelemiş* ve baskı altında tutmuştur.[22]

Norris bu terimi kendi metninde bundan ancak kırk sayfa sonra kullanıyor, ama o zaman bile, hala pek çok şeyi boşlukta bırakan olası en kısa açıklamayla: "... sözmerkezli efsane, Derrida'nın her yerde açıklamak için çaba gösterdiği kökenler, doğru ve var olma için çekilen özlemdir."[23] Öyleyse, Norris yukarda verdiğim dört örnekten çok daha az açık ve yorumu yapıbozuculuğun *tanıtımı* olarak düzenlenmesine karşın anahtar terim olan *sözmerkezliliğin*, yapıbozuculuğun tanıtımına gerek duyan birisi tarafından anlaşılamayabileceği belli. Ancak burada amacım yalnızca Norris'in açıklamasıyla kavga etmek değil; bu örneği tartışmanın akışını sürdürmem için gerekli bir noktayı vurgulamak amacıyla verdim. O nokta da şu: Okuyucu sözmerkezliliğin anlamını iletmek için seçtiğim dört pasaja bakıp, seçilebilecek daha açık ve daha iyi pasajlar olduğunu düşünebilir. Ama hiç yok. Aslında yapıbozucu yazılarda terimin ne olup olmadığını açık yorumlarla ya da dil ve anlam hakkındaki başka yazılarda ortaya çıkan ilgili düşünceler içinde ve arasında, terimin farklı yapısını anlatarak açıklayan pasajlar şaşılacak ölçüde az.[24] Kesinlikle saygın bir yorumcu olan Norris örneği, seçmiş olabileceğim örneklerin tümünün daha da kötü, iletişime daha da az istekli olduğunu gösteriyor - daha iyi olduğunu değil.

Bu durumda, Derrida ve savunucularının, açıklık isteğinin meseleyi zorladığı ve yapıbozucu girişimin ruhunu bozduğu biçi-

---

22. Derrida, *Of Grammatology*, s. 43; Norris, *Deconstruction*, p. 29.
23. *Norris, Deconstruction*, s. 70.
24. Bu noktayı yapıbozucu sözcük dağarcığındaki her teknik terim için kanıtlamak sıkıcı olur, bu yüzden, yalnızca aynı şeyin hepsi için geçerli olduğunu söyleyeceğim: "bütünleme," "iz," vb.

minde karşı çıkmak eğilimleri çok güçleniyor. Önceki bölümde, bu itirazda hep var olan tutarsızlık üzerine zaten yorum yaptım. Ama ilginçtir ki, Derrida'nın kendisi bu tutarsızlıktan hiç etkilenmemiş görünüyor. **Positions**'da yer alan sözmerkezlilik ve sesmerkezlilik üzerine Henry Ronse'la yaptığı görüşmede Derrida açık ve kesindi: "Bu konuda kendimi açıkça anlattığıma inanıyorum."[25] Ama, ne olursa olsun, bir savın radikal nitelikteki yeni terimlerinin tanıtılır tanıtılmaz akla yatkın ölçülerde titiz bir açıklaması yapılmaksızın, ilerleyebileceğini öne sürmek güçtür: başka türlü o sav nasıl anlaşılabilir? Öyleyse, bu dört pasajda açıklandığı kadarıyla sözmerkezlilikten ne anlam çıkaracağız? Birincisi (Culler'ınki) içeriği yok denecek kadar belirsiz. "Konuşmacının bilincinde verili olan anlamlardan" ne anladığımıza bağlı olarak bu, tüm anlam kuramlarıyla tutarlılık içinde olabilir: İnsanın anlam görüşü ne olursa olsun, o görüş içinde, konuşmacının sözcükleri kullanırken birşey demek istediğinin bilincinde olduğu gerçeğine yer olacaktır. Culler belki de, sözmerkezci kuramcılar için seslerin yalnızca dilden bağımsız olarak düşüncede biçimlendiği varsayılan ve bu nedenle içerik ya da yapıları bakımından belli bir dile bağımlı olmayan kavramların etiketleri olduğunu söylüyor, ama öyle olsa bile anlatımı bunu açıklamıyor ve böylece yorumun yükü tersine dönüyor: Culler'ın o düşünceyi okuyucuya açıklaması yerine, okuyucunun zaten onu bilmesi gerekiyor ki, Culler'ın neyi açıklamaya çalıştığını izleyebilsin.

İkincisi, yani Leitch'ınki, anlaşılmaz birşey çünkü dört farklı varlığı birbirine eş tutuyor ve aralarındaki, savın özü olması gereken ortak unsuru bulmayı okuyucuya bırakıyor. Ancak aklın sesiyle, konuşan sesin ortak yönünün ne olduğu açık değil - konuşan, akıldışı pek çok ses var. Aklın ya da Tanrının sesinin neden ve nasıl parantez içine alındığı da açık değil; aslında çoğu zaman bu ikisinin birbirleriyle, inanç ve laik akılcılık gibi temel bir zıtlık içinde oldukları düşünülür.

---

25. *Positions*, s 13.

Derrida'nın kendi açıklaması olan üçüncüsü, yazının konuşmadan öncelikli olduğu savıyla, yani önce de gördüğümüz gibi aslında daha sonra konuşmayı kurtarmaya çabalarken konuşmayı yazı olarak tanımlamak zorunda kalınca terk ettiği kısır savla saplantılı bir biçimde meşgul. Bunun dışında sözmerkezliliğin anlaşılmasına tek katkısı, doğrunun kökenini söze mal etmesi. Dil ve gerçeğin ilişkisi hakkındaki kuramsal düşüncenin uzun bir geçmişi var ve o bağlam içinde Derrida'nın formülü özel herhangi bir durumu ima edecek kadar belirgin değil.

Yalnızca Culler'ın ikinci biçimi (benim yukardaki dördüncü örneğim), birçok bakımdan bulanık olmasına karşın, bize biraz anlaşılır bir açıklama sunuyor; sözmerkezlilik sanıldığı gibi sözcüklere düşkünlük değil, herhangi bir dilin yapısından *bağımsız olarak* varolan ve diğer herşeyin de temelini oluşturan bir anlam düzeninin olduğu inancıdır. Yüzeyde, *sözmerkezlilik* sözcüğü söz konusu inanç için iyi bir ad olamaz: çünkü, sözmerkezlilik burada daha yaygın olarak tanınan *özcülüğe* yani sözcükler yalnızca bir dilden bağımsız olarak varolan gerçek anlam kategorilerinin etiketidir inancına dönüşüyor. Oysa, uygulamada anlamın değiştirilemez kategorilerine olan inanç her zaman inanan kişinin konuştuğu ve "gerçek" dünyanın kategorileriyle karıştırdığı, belli bir dilin sözcüklerine yönelik saplantıyı içerir. Culler'ın yaptığı bu açıklamanın tutarlılığı konusunda bile halâ sorunlar var. Örneğin, Culler, sözmerkezci kuramda konuşma ve anlam arasındaki ilişkiden "doğal ve doğrudan" diye söz ettiğinde, yalnızca konuşma ve anlam arasında ne gibi "doğal ve doğrudan" bir ilişki olduğunu merak edebiliriz. Çünkü, konuşmanın gerçek sesçil biçiminin keyfi ve geleneksel olduğu yeterince açıktır. Konuşmaya karşı yazı meselesi bir kez daha yorumu biçimsizleştiriyor.

Doğallık ve doğrudanlık yanılsamasının sözünü etmekle ortaya çıkan, meseleyi yanlış bir yere koyan, aslında suçu konuşma ve sesçil malzemeye bulmak konusunda sürekli yinelenen dürtü. Sözmerkezlilikte sorun yaratan doğallık ve doğrudanlık yanıl-

saması, konuşma ve anlamın ilişkisinde değil, anlam ve gerçek arasındaki ilişkide bulunuyor: sözcükler (yazılı ya da sözlü) dünyanın yapısıyla doğal ve doğrudan bir ilişkiye sahip görünebilirler.

Hem Derrida hem de yorumcularının daha ileri savları ve yorumlarının bunaltıcı ağırlığı, bunun aslında *sözmerkezlilik* kavramının içeriği olduğunu onaylıyor. Birkaç örnek bunun böyle olduğunu kolayca gösterecektir. Frank Letricchia bu noktayı şöyle açıklıyor: "Derrida tarzı yapıbozuculuk, daha özel olarak göstereni, ayrıcalıklı ve özerk bir gösterilenle (doğru, gerçek, oluş) ilgili tam bir görüş sunan şeffaflık olarak belirlemek girişiminde bulunan tüm Batı felsefesi söyleminin üretimini yöneten kuralları açığa çıkarır."[26] Hawkes yapıbozuculuğa özgü "göstergeler biliminin" dildeki gösterge sisteminin yalnızca yerleşik bir 'gerçeğe' açılan şeffaf bir pencere işlevi görmediğini kanıtladığını" açıklarken benzer bir metafor kullanıyor."[27] Frederic Jameson da sözmerkezliliğin doğurduğu var olmanın metafiziğini benzer biçimde açıklıyor: "Sözcükler ve düşünceler arasındaki ilişki sorunu bir 'var olma' metafiziğine ihanet eder ve nesnelerle bizi ilk ve son olarak yüzyüze getiren evrensel bir özün varolduğu; anlamların varolduğu, öyle ki, onların ilkten sözel olup, olmadıklarına 'karar vermenin' mümkün olması gerektiği; gerçek ya da kalıcı bir yolla elde edilebilecek bilgi diye bir şeyin olduğu yanılsamasını ima eder."[28] Tüm bu açıklamalarda sözmerkezliliğin "var olmanın metafiziğiyle" eş tutulduğu açık;[29] sözmerkezli hata gerçek ve onun sonuncul kategorilerinin dolaysız olarak akılda varolduğu, dil aracılığıyla, dil tarafından kesinlikle biçimlendirilmeden ya da değiştirilmeden iletildiği yanılsamasıdır. Bu noktaya

---

26. Lentricchia, s. 177.

27. Hawkes, s. 146.

28. Frederic Jameson: *The Prison House of Language: A Critical Account of Structuralism and Russian Formalism*, (Princeton, 1972), s. 173.

29. Bu iki kavramın eşitlenmesi Culler'in Derrida üzerine yazdığı, *Structuralism and Since*'de, ed J Sturrock, (Oxford, 1979), s. 161. yer alan makalesinde de açıktır.

gelince artık Norris'in sözmerkezliliği "kökenlere, doğruya, var olmaya duyulan özlem" olarak yorumlamakla ne demek istediğini görebiliriz. Bu anlatım genellikle üye olmayanlara verilen tanıtım yazısındaki açıklama biçiminde sunulsa da, aslında üyeliğe yeni kabul edilenler için bir tür stenodur. Terimler anlamlı olabilmek için birbirleriyle bağlantılı olmayı gereksinirler: Sözmerkezlilik, bir sözcüğün anlamının kökeninin gerçeğin yapısının kendisinde bulunduğu ve bu nedenle o yapı hakkındaki *doğruyu*, dolaysız biçimde akılda *var* gibi gösterdiği yanılsamasıdır. Meselenin özü şu ki, insan belli bir dilin terimlerinin kendi düşüncesinde, onlara seçenek olabilecek terimleri ya da o terimlerin tutarlılık ve yeterliliklerini sorgulayabilen herhangi bir çözümleme yapmasını düşünemeyecek kadar baskın olmalarına izin verirse, kaçınılmaz olarak o dilin sözcüklerinin dünyanın gerekli yapısını yansıttığına inanır hale gelecektir: O dilin kategorileri, dünyanın kategorileri gibi, kavramları da gerçeğin yapısı gibi görünecektir.

Ancak, madem ki sözmerkezli hatanın doğası tümüyle belli, iki ciddi soru ortaya çıkıyor: birincisi yapıbozuculuk, neden hepimizin Derrida'dan çok önce tanışık olduğu bir sorunun keşfi konusunda yaygara yapıyor? Ve ikincisi, neden yazarlar birbiri ardına bu soruna olağanüstü yetersiz yorumlar getiriyor? Anlam ve dil üzerine düşüncenin tarihiyle tanışık olan birisine bu iki nokta kaçınılmaz olarak bağlantılı görünecektir: Eğer sözmerkezli hata daha açıkça belirtilseydi, özgün bir keşif olmadığı fazlasıyla belli olurdu.[30] Çünkü bu tür bir düşünce, yani dilin yalnızca dünyadaki nesnelere göndermede bulunduğunu ve onları etiketlediğini söyleyen gönderimsel dil kuramının ya da bir dilde ifade edilen kavramları dilden bağımsız olarak varolan gerçek

30. Duruşunu haklı çıkarmak için yapıbozuculuğun daha ilkel bir dil görüşüne dönmesi meselesi hakkında, cf. Graff'ın, *The Pursuit of Signs*, *London Review of Books*'da yer alan Culler incelemesi: "Yapıbozuculuk, kavramların temsil ettikleri şeymiş gibi görünemediklerine ilişkin abartılı kanıt sağlar. Kavramların böyle bir iddiada bulundukları asla düşünülmezse, batıl inançlara karşı yürütülen kampanyayı haklı kılmak için, onları canlı tutarak karmaşayı geliştirenlerin yapıbozucular olduğuna inanılabilir."

özler sayan özcü düşüncenin doğasında varolan düşünce, saldırıya uğramış ve uzun bir zamandır, özellikle de bu yüzyılda giderek yoğunlaşan bir tartışmanın konusu olmuştur.

Derrida dilbilim kuramındaki bu görüş noktasına tanı koyup saldırdığında kesinlikle geç kalmış durumda. Ve genelde yapıbozucuların herkesi kandıran bir batıl inanca saldırdıklarını düşünmeleri, dil kuramında yirminci yüzyıla özgü tartışmanın gerçeğinden epeyce kopuk görünüyor.

Derrida aslında şu ana kadar çok naif ve bilgiden yoksun sayılmış olması gereken bir anlam görüşüne saldırıyor;[31] örneğin, bu görüş pek çok biçimde, farklı vurgularla, Wittgenstein ve bu gelenek içinde çalışan diğer analitik filozoflar, J.R. Firth gibi dilbilimciler, Edward Sapir ve Benjamin Lee Whorf geleneğinde çalışan antropolojik dilbilimciler ve daha sayılamayacak pek çok kişi tarafından parçalandı. Derrida 1966'da bu tür bir düşünceyi evrensel bir hata olarak suçlamaya başladığında yıllardır olagelen bir şeyden olağanüstü bir soyutlanmışlığı kanıtlıyordu: Ve yapıbozucu sancağının ardından gidenlerin sergilediği neşeli putyıkıcılık, devrimci şevk ve eşsiz biçimde aydınlanmışların yenilikçi cüretkarlığı, bunların hiçbirisinin artık önemli ya da olağandışı bile sayılmadığı gerçeğine ters düşüyordu.

---

31. Paul de Mann'ın meseleyi Nietzche'ye kadar götürmesi bile ufukların gerçek anlamda genişlediğini göstermiyor. Elbette, Nietzche kısa bir makalede dilin doğasının tümüyle metaforik olmasından ve bu nedenle gerçeği ilete memesinden yakınıyor. Ancak, Nietzche'yi bu biçimde ayırmayı yalnızca, Nietzche'nin ya bu görüşü dile getiren ilk kişi (ki değil), ya böyle bir görüşü Derrida'dan önce açıklayan ilk kişi (ki yine öyle değil) ya da onun durumunun bu tür durumlar arasında, Derrida'dan önceki en ustalıklı, karmaşık ve mantıksal olarak en gelişmiş ve işlenmiş durum olduğu (ki yine açıkça doğru değil - Nietzche'nin bu konudaki sözleri kısa ve gelişmemişti) yolundaki kesin bir iddia haklı kılabilir. Daha genel olarak, de Mann'ın iddiasında Derrida'nın hamlesinin bildik değil, yeni, cesur ve heyecan verici olduğu inancı yine de ima ediliyor; öyleyse, diye sormalı, Derrida'nın konumu bu bakımdan, yirminci yüzyıl bağlamında olağandışı değilse, Derrida'nın sözmerkezliliğin reddi meselesinin ondokuzuncu yüzyıl öncüsünü keşfedip, kutlamak girişiminin ne anlamı var? Bk. Paul de Mann, "Nietzche's Theory of Phetoric," *Symposium* 28 (1974), ss. 35-51; Frederich Nietzche, Über Warheit und Lüge im aussermoralischen Sinne," *Nietzche: Warke, Kritische, Gesamtausgabe*, ed. Georgio Colli and Mazzino Montinari (Berlin and New York, 1973), pt. 3, vol. 2, ss. 269-84.

Belki de Derrida burada sözmerkezliliğin ötesine gitmenin mümkün olmadığı ve bu nedenle de, tanım gereği "tam olarak iddia etmeye çalıştığı şeyin biçimine, mantığına ve ima edilen önermelerine zaten sızmamış tek bir yıkıcı öneriyi beyan edemeyiz"[32] iddiasıyla uyumlu olarak, önceki hiçbir düşünür böyle yapmış olamaz yanıtını verebilir. Ama bu, benim ortaya koyduğum meseleye yanıt bulmak konusunda yardımcı olmaz. Eğer özcülüğün ötesine gitmeyi amaçlayan girişimler yalnızca girişim olarak kalabiliyorsa, Derrida'nınki yine de birçoklarını izleyen bir girişim olabilir yalnızca ve bu yüzden Derrida, kendi girişiminin sanki öbürleri hiç varolmamış gibi eşsiz bir konuma değil, diğerlerinin bağlamına yerleştirilmesini yine bize borçlu. Ve yine burada böyle bir reddin yapısının da yeterince tanıdık olması gibi bir sorun var: Dili ve dilin kavramsal sistemini yalnızca onu aşmak için çabalarken kullanabileceğimiz bize daha önce defalarca söylendi. Aslında, yeni sayılmak isteyen bir öneriyle ilgili olan, onunla yarışan ya da örtüşen belli mevcut savlar, ya da kuramlar üzerine düşünmenin yerine konacak bir şey asla olamaz.

Dahası, Derrida'nın dil kuramındaki özcü düşünceye koyduğu tanı ve ona saldırısının özgün olmadığı gerçeği, dil üzerine kendi düşüncelerindeki bu eleştirinin *belirginliği* nedeniyle normalden daha fazla önemli ve bu nedenledir ki, düşüncesinin olumlu ve olumsuz yanları arasındaki olağandışı yakın bağlantıyı vurguladım. Bu bağlantının sonucu olarak, özgün olmamanın özel bir yükümlülüğe dönüşmesinin iki yolu var: Birincisi, yapıbozuculuğun retorik durumunun tamamı efsaneleri patlatması ve onları başaşağı etmesine bağlıdır. Bu, temelde, *özgürleştirici* bir güç olarak sunuluyor, böylece reddettiği şey felsefi ya da dilbilimsel görüş noktasında, olağandışı biçimde bağımsız bir önem kazanıyor. Derrida'nın özcü düşünceye sunduğu *seçene-*

32. "Structure, Sign, and Play in the Discourse of the Human Sciences," *The Structuralist Controversy*, ed. Richard Macksey and Eugenio Donato (Baltimore and London, 1972), s. 250.

gin değerli olduğunu kabul etsek bile, Derrida ve onu izleyenlerin kendilerini herşeyden önce putyıkıcı ve özgürlükçüden başka bir şey gibi görmeleri olanaksız olurdu. Yapıbozuculuk rahatsız edici ve yıkıcıdır diye vurgulanıyor sürekli - yapıbozuculuk patlatabileceği yaygın, kör bir inanç bulmalı; eğer bulamazsa ve sözmerkezliliğe sadece öbürlerinin yanısıra göz önüne alınacak belli bir seçenek sunuyor diye anlaşılırsa, erişmek istediği özel yapı olanaksız hale gelir.

İkinci sorumluluk, birinciyle yakından ilgili. Dikkatini yaygın bir batıl inanç üzerinde toplaması ve sonra programının bir tür genel duygusal isteğini karşılayabilmek için o batıl inancı alt etmesi gerektiğinden, Derrida'nın, basit sözmerkezliliğe kendisinin bulduğu karşıtın varolan seçenekleri üzerine düşünmesi etkin biçimde engelleniyor. "Yapı, Gösterge ve İnsan Bilimlerinin söyleminde Oyun" adlı makalesinde, Derrida'nın kendi görüşüne göre "yıkıcı" düşünceye biraz yaklaşan düşünürlerden açıkça söz etmesi, bu noktayı zayıflatmak ya da değiştirmek için neden oluşturmaktan çok onaylamaya yarıyor yalnızca. Çünkü, Heidegger, Freud, Nietzsche ve Levi Strauss (Derrida'nın seçtikleri) bu özel mesele hakkındaki tartışmanın merkezi kişileri olmaktan çok uzaklar ve Heidegger, Freud ve Levi Strauss'un kendi terminolojik yeniliklerinin ve oluşturdukları kavramların kutsallığına karşı hiç de kuşkucu bir tutum içinde olmadıklarını görmek zor değil. Böyle kişilerin bu bağlam içinde sözünü etmek, özcü düşünceyle doğrudan ve esaslı biçimde ilgilenen, gerçekten merkezi nitelikte birçok kişinin yokluğunu daha da belirgin hale getiriyor.

Bu noktada, Derrida'nın tipik retorik mutlakiyetçiliğinin kötü bir sonucunu daha görebiliriz; çünkü anımsanacağı gibi, sesmerkezliliğin "ırkmerkezli" olduğu ve bunun uzantısı olarak da sözmerkezliliğin her zaman her yerde varolduğu söyleniyor. Bu formülde batıl inancı reddeden aydın düşünürlerden bir tek örnek bile verilmesine fırsat tanınmıyor; varlıkları kategorik olarak dışlanıyor. Derrida için batıl inanca tanı koymak ve onu *yenmek*,

dikkatini tarihin bu aşamasında olması gereken yere - yani, batıl inancın yenilmesine değil, onun yerini almak için birbirleriyle yarışan birçok seçenek arasındaki seçime - kaydırmasına izin vermeyecek kadar aynı sürece ait aşamalar. Derrida'nın söz dağarcığı pek çok sefer hatanın tanısını olumlu bir adımla eş kılıyor; örneğin, "sorgulamalıyız" ya da "sorunsal" olduğunu görmeliyiz. Gerçek duygusal güç o aşamada alıkonuyor. Bu, Derrida "yazı bilgisi, bilimselliğin kavram ve kurallarını onto-teolojiye, sözmerkezlilik ve sesbilimselliğe bağlayan herşeyin yapısını bozmalıdır. Bu büyük ve sonu gelmez bir iştir,"[33] dediği zaman apaçık ortaya çıkıyor. Yine, Derrida'nın kullandığı dil yapıbozuculuk için dramatik, hatta kahramanca bir konum iddiasında bulunuyor - ama daha önemlisi yapıbozucu mantığın görüş noktasına göre Derrida eskimiş kuramların parçalanmasını bir kez daha odak noktası haline getiriyor, öyle ki, bu artık yapıbozuculuğun tükenmeyen işi olacak; bu formülde bir sonraki adıma asla ulaşılamayacak.

Ama buradaki asıl sorun, sözmerkezliliği sorunsallaştırmanın sorgulamanın ve başaşağı etmenin yeterli olmadığı. Gerek duyduğumuz ileriye doğru bir hareket - bu da olası pek çok *olumlu* adım ve onlar arasında bir seçim demek. Bir şeyin sorunsal olduğunu bildirmek ne sonuçtur ne de entellektüel bir başarıdır; böyle yaptığımızda sadece söz konusu meseleler üzerine çok daha fazla düşünce ve çözümlemeye duyulan gereksinimin yolunu işaret etmiş oluruz. Bu, bir düşünce silsilesinin sonu değil başlangıcıdır. İnsan, yapıbozuculuğun yapmak eğiliminde olduğu gibi, işlerin öncekinden daha karmaşık görünmesine izin veren gerekli entellektüel hamleyi başarmanın verdiği doyum duygusuyla bu noktada durup dinlenemez. Tersine, şimdi görülen sorunları etkilemeye başlayacak hamleyi bulmak gibi zor bir işle uğraşmaya hazırlanır. *Asıl* entellektüel çabanın o anda başlaması gerekir; bir şeyin sorunsal olduğunu söylemek ya da sorgula-

33. *Positions*, s. 35.

mak ve sonra orada durmak çok kolaydır. Özcülük gibi yetersiz bir görüşün ötesine geçmek, değişik yapıda, sayısız potansiyel seçeneklerin düşünülmesini içerecektir. Bu demektir ki, yapıbozuculuğun sözmerkezli düşünceden görünürdeki soyutlanmışlığı ve sözmerkezlilik için varolan birçok seçeneğin masumluğu, yapıbozuculuğun o seçenekleri incelemesini ve göreli güçlerini tartmasını önlememiş olsa bile, yapıbozuculuğun soruna yaklaşımının genel biçimi bunu yapar. Derrida'nın yaklaşımı sözmerkezliliğe kendisinin sunduğu karşıtın seçeneklerinin araştırılmasına izin vermiyor, çünkü düşüncesinde sözmerkezlilik efsanesini patlatma eyleminden ayrılmaz ve ona eş tek bir seçeneğe yer var gibi görünüyor. Belki de yapıbozucu düşünce örüntüsünün genelde en büyük zayıflığı - daha yeni ve üstün bir düşünce düzeyini temsil eden daha uygun bir görüş arayışına doğru ilerlemek yerine, en büyük vurguyu 'sorgulamak' üzerine koymak eğilimi - burada belirginleşiyor. Yapıbozuculuğun dile ilişkin görüşlerine yönelik eleştirilerin, kökeninde sözmerkezli olduğunu düşünmek eğiliminin kaynağı aynı; yapıbozucu eleştiriye yöneltilen tüm eleştirilerin, sözmerkezliliğe dönüş olarak görülmesi gerektiği anlamına geliyor. Bu düşüncenin çerçevesinde böyle bir eleştirinin başka bir yönden gelebileceği olasılığına yer yok.

Kuşkusuz ara sıra, bir Derrida yorumcusu sözmerkezliliğe daha önce de saldırıldığını fark ediyor. Örneğin, Newton Garver, **La voix et le phénoméne**'nin[34] İngilizce çevirisinin önsözünde, Derrida'nın tanısı koyduğu sözmerkezli hatanın gerçekten man-

---

34. Derrida, *Speech and Phenomena*, çeviren, David Allison, Newton Garver'in giriş yazısıyla (Evanston, 1973). Örnegin, Derrida'nın kişisel anlamayı reddetmesi, Garver'a göre, Wittgenstein'ın *Philosophical Investigations*'daki ünlü 'kişisel dil savıyla ilginç bir koşutluk içinde; Derrida'nın yapıbozuculugu "Wittgenstein'ın yalınlar düşüncesini reddetmesiyle koşut'; ve Garver, Wittgenstein'ın bir ifade yalnızca 'yaşam ırmağı,' içinde anlamlıdır düşüncesini Derrlda'da da buluyor: "Derrida'nın merkezi savı, Wittgenstein'ın geniş ve büyüleyici tartışmasının yankısıdır" (ss xvii; xxii; xxiii). Garver haklı olarak, Wittgenstein'nın savını ünlü diye niteliyor, ama Derrida ona hiç benzemediginden, yargı yetkisinin ortaya koyması gereken meseleyle asla yüzleşmiyor. Garver'ın açıklamasındaki başka birsorun da Derrida'nın Wittgenstein'ın durumuna, Derrida'yı çarpıtacak ölçüde uydurulması; çünkü, Derrida'nın başlangıç noktası Wittgenstein'ınkine benzese de, görüleceği gibi sonuçları kesinlikle farklı.

tıksal positivismin doğasındaki anlam kuramından başka bir şey olmadığını görüyor ve Derrida'nın sözmerkezlilik eleştirisinin Wittgenstein'ınkine benzer olduğunu düşünüyor. Söz konusu kuram bundan çok daha yaygın ve başka birçok çevrenin saldırısına da uğradı, ama herşey bir yana, hiç değilse Garver ne tanının ne de saldırının özgün olduğunu fark etmiş. Ancak, Garver, Derrida ve Wittgenstein arasındaki koşutluğu gösterebilmiş olmaktan hoşnut, ama bunun ne anlama geldiği konusunda daha fazla düşünmeye isteksiz, o noktada duruyor. Bu nedenle, koşutluğun ona sordurtması gereken rahatsız edici soruyu görmezden geliyor: Öyleyse, şimdi yapıbozuculuğun devrimci bir kuram olmak iddiasına, yani kendi retorik ve duygusal duruşu ve aslında, entellektüel bakımdan özgürleştirici bir olgu olarak varlığı için elzem nitelikteki iddiaya ne oluyor? Derrida neden Wittgenstein'ın önceki çalışmasını ya da daha birçoklarının çalışmalarını kabul

35. Wittgenstein ve Derrida arasında bağlantı kurmak için, ikisi de farklı nedenlerden dolayı ciddi biçimde hatalı iki girişimde daha bulunuldu. Newton Garver Derrida'yı Wittgenstein'a benzetmeye çalışırken, Henry Staten yeni kitabı olan *Wittgenstein ve Derrida*'da (Lincoln, Nebr., and London, 1984) meseleye başka bir yönden yaklaşıyor: Wittgenstein'ı Derrida'ya benzetmeye çalışıyor. Michael Fischer'in, *Philosophy and Literature* loo (1986), ss. 93-97'da yer alan incelemesinde haklı olarak ısrar ettiği gibi, sonuçlar inandırıcı değil. Genelde Staten'ın yöntemi, Wittgenstein'ın düşünce silsilesini tartışmak ve onun düşüncesini Derrida'nınkine dönüştürmek, ama bu süreç Staten'ın Wittgenstein'ın savını kavramadığını gösteriyor. Örnegin, 64 ve 79 sayfaları arasında, Wittgenstein'ın nesnelere işaret etme eylemine ilişkin yorumunu tartışıyor. "Wittgenstein'ın burada ne yaptığı yeterince açık. Sözcükleri nesnelere takılmış etiket olarak gören dil düşüncenin resmidir kuramını sarsmanın bir yolu, açık tanımları gözden geçirmektir: bu sözcük, şu (işaret ederek) şeyi belirtir. Wittgenstein açık tanımların asla yalnızca açık olamadıklarını gösterir çünkü, nesnesine bu işaret etme süreciyle, bir sözcügün anlamı gösterilen kişi için yalnızca işaret edilen şey açık olmayacaktır. bu bir renk, bir yüzey, bir biçim, biryer, bir tür ya da bir çeşit nesne (antika, yararlı, tahta ya da daha bunun gibi düzinelerce şey) olabilir. Bütün dilbilimsel gelenekler, bağlamla ilgili başka ipuçları ve - asıl mesele olan - dilbilim yorumları ortaya çıkar. Bunların hepsi, sözcüklerin yalnızca şeylere işaret etmedigi savını daha da ileri götürmek için düzenlenmiştir. Staten'ın yorumları onun Wittgenstein'ın savını henüz anlamaya bile başlamadığını gösteriyor: Wittgenstein gerçeğe uygun bir betimleme istiyor... Burada... soyut bir düşünceyi tutarlı biçimde izlemek konusunda yetersizlik görebiliriz çünkü, düşünce fiziksel yüzeylerin rastlantısal özelliklerine takılarak sürekli dağılır." Norris son çalışmasında, *The Deconstructive Turn: Essays in the Rhetoric of Philosophy*, (London and New York, 1983), ss. 34-58, hem Garver (Derrida'yı Wittgenstein'a uyduran) hem de Staten'ınkinden (Wittgenstein'ı Derrida'ya uyduran) farklı bir yol izliyor. Norris, hem Garver hem de Staten'ın yok etmek istedikleri, Derrida ve Wittgenstein'ın açık doktrinleri arasındaki uçurumu görüyor. Ama, "Wittgenstein'ı sanatlı dili hesaba katarak okumak," onun, yapıbozucu içgörüler yönüne giden asıl kast ettiği temalarına ilişkin çelişkileri açığa vuracaktır, diyor Ancak, verilen örnekler hei zaman inandırıcı değil.

etmiyor?[5] Derrida, kendi bakış açısını, neden sözmerkezliliğe karşı zaten varolan diğer eleştiri ve seçeneklere ek ve onlarla yarışan bir düşünce olarak değil de, sözmerkezliliğin açığa vurulması ve panzehiri olarak tanıtıyor? Bunlar bana yanıtlanamaz sorular gibi görünüyor ve Derrida'nın bu konuların tartışılmasına yaptığı katkının değerine epeyce gölge düşürüyor.

Şu ana kadar, Derrida'nın savının, yazının konuşmadan öncelikli olduğunu yerleştirmeye çalışan ilk aşamasının hem yanlış hem de amacı için gereksiz olduğunu; sözmerkezli görüş açısıyla ilgili yorumunun ne tutarlı ne de özgün olduğunu; sözmerkezlilik tartışmasındaki retorik duruşunun kaçınılmaz olarak, ortaya çıkardığı meseleler hakkında yapılan tartışmanın güncel durumunu kabul etmekte ve çözmekte başarısız olduğunu öne sürdüm. Geriye, Derrida'nın kuramında potansiyel olarak olumlu bir unsuru - sözmerkezliliğe yanıt olarak geliştirilmiş düşünceleri ve önerilmiş başka düşünceler arasındaki değerini - ele almak kalıyor. Öyleyse, Derrida'nın özcü düşünceye ve anlamın

---

Örnegin, savının bir noktasında, Wittgenstein olumsuz bir örnekle, sözcüklerin anlamlarının şeylere bagli olmaktan degil, bir gelenekler gurubunun parçası olmaktan kaynaklandığı yolundaki genel görüşünün başka bir yönünü kanıtlıyor. Nedensiz durak, anlamsız çizgi durumunu inceliyor ve bunu da 'yabancı bir alfabenin kesinlikle dogru harfi"' gibi tasavvur ederek anlamla donatmanın mümkün olduğunu söylüyor. Mesele yeterince basit: bir işaretin anlamsızlığına, hiçbir göndermesi olmadığını belirleyerek ya da kendi iç yapısına bakarak degil, bir dil geleneginde başka göstergelerin düzenlenmiş silsilesine ait olması olasılığını terk ettigimizde karar veririz. Rastlantısal şifre, özel çagnştıncı anlamların eşit ölçüde rastlantısal dil oyunları içine alındığı için, Norris bunu "genel görüşleriyle uyumsuz" olarak niteliyor (s. 52). Oysa Wittgenstein'ın amacı bunun tam tersi - şifrenin anlamı olduğunu düşünmek, onu yabancı, örnegin, herkesin kullandığı dilin bir unsuru gibi düşlemek olurdu. Norris yanlışlıkla "düşlenilen dili," "özel dile" eş tutuyor. Norris, başka bir yerde Wittgenstein'ın harfleri yanlış söylemek, sanılabildiği gibi dilde geleneğin ve alışkanlığın gücünü göstermek için degil, yazıbirim göstergelerinin yalnızca kabul edilmiş geleneklerden koptuklarında degil, 'herzaman ve her yerde' (bir kez daha!) keyfi oldukları sonucuna götürmek için bir rahatsızlık duygusuna neden olur görüşünü benimsiyor (s. 51). Ve bu, karşılığında, dilin genellenmiş bir keyfiliğe maruz kalabildiğini ima eder." Norris'in Wittgenstein'ın amacına ilişkin sonuçları kesinlikle yanlış ve yalnızca 'keyfi' sözcüğünün üç anlamını birbirine karıştırmaktan kaynaklanıyor: (a) keyfi: tümüyle rasgele, hiçbir gelenek tarafından yönetilmeyen (harfleri yanlış söylemek durumu); (b) keyfi: yalnızca geleneksel (harfleri dogru söylemek durumu); ve, (c) keyfi: sabit hiçbir anlamı olmayan (anlamla ilgili yapıbozucu bir görüş). Harfleri yanlış söylemek konusundaki rahatsızlığın, Norris'in Wittgenstein'ın metninde görmek istediği keyfilik türüne karşı bir tepki olduğunu söylemeye nerdeyse gerek yok. Bunun gibi örnekler Norris'in Wittgenstein'ı, Derrida'nın onun yazılarından doğduğunu gösterebilmek için nasıl zorlayarak okudu gunu çok iyi kanıtlıyor

gönderimsel kuramlarına karşı sunduğu özel düşünce neden oluşur ve ötekilerle karşılaştırıldığında, varsa eğer, yararları nedir? Çünkü, Derrida'nın katkısının değeri *bu* karşılaştırmaya bağlıdır, sözmerkezlilik gibi kolay ve eskimiş bir konuyla karşılaştırılmasına değil.

Derrida'nın görüşü Saussure'un eleştirisi bağlamında ortaya çıkar ve bu nedenle yalnızca Saussure'un kısaca tanıtılmasından sonra anlaşılabilir. Bir kere, Saussure'un düşüncesi kesinlikle özcülük karşıtıdır ve Derrida bu kadarını kendisi de itiraf ediyor; ama Saussure'un düşüncesinde varolan ve Derrida'ya göre, onu tekrardan sözmerkezliliğe götüren bir yanlışa tanı koymak girişiminde bulunuyor.

Saussure, dilbilimsel göstergelerin keyfi olduğu iki biçime tanı koyarak başlayan bir savla, sözcüklerin yalnızca düşünceleri ve dünyanın doğasında olan biçimi yansıttığı nosyonunu reddetti. Birinci biçim, bir sözcüğün özel sesbilgisel biçiminin keyfi olmasıydı: İngilizce'deki *köpek* kavramı anlamını değiştirmeksizin, başka bir sesbilgisel sesler kümesi ile belirtilebilirdi. Ses ve düşünce arasındaki özel bağlantı başka türlü de olabilirdi, ama, İngilizce konuşuyorsak, dilin keyfi seçimini, o dilde iletişim kurmak istediğimizde kabul etmemiz gerekir. Buraya kadar, Saussure yalnızca sıradan bir şeye dikkatimizi çekiyor. Ancak, ardından, *kavramın kendisi* keyfi bir oluşumdur ve mutlaka dilin dışında varolması gerekmez dediği için gerçekten ilginç olan, 'keyfi'nin ikinci anlamı. Örneğin, *köpekgiller* (tilki ve kurtları da kapsayan) ama onun altında yalnızca *av köpekleri* ve *terbiye edilmiş köpekler* v.b. kavramları içeren bir dili düşleyebiliriz. Böyle bir dil yalnızca kusurlu mudur, örneğin, gerçeğin bir durumunu yansıtamaz mı? Sorun şu ki, gerçek sonsuz bir değişkenlik içindedir ve dil, yeni her bir durum için aynı sözcüğü kullanmayacaksa -ki, kendi içinde olanaksız bir nosyon- onları düzenlemeli ve basitleştirmelidir. Farklı diller grubu onları farklı biçimlerde düzenler ve hatta yorumlar ve bu süreç içinde keyfilikten

kaçınma olasılığı hiç yoktur. Ama kavramlar bu süreçten başka bir şey olmadıklarına göre, onlarda da keyfilik unsuru vardır. Sonsuz bir dünyayı sonlu bir söz dağarcığına indirgemek, o anlamda yalnızca keyfi olabilir.

Saussure, bir dilin kavramsal sistemindeki keyfilik nedeniyle dilin kavramlarının, anlamlarını gerçeğe ya da dilbilimsel olmayan durumlara denk düşerek kazanan basit, olumlu terimler olmadığını söyler; tersine, kavramlar anlamlarını, dilin kavramlar sistemi içinde aldıkları yer ve özel olarak bir nesneler kategorisini öbürlerinden ayırt etme işlevleri sayesinde kazanırlar. Bu nedenle anlamın kaynağı ayırt etme sistemidir. bir dilin, tüm olguların biri ya da ötekine atfedileceği sonlu bir kategoriler grubunu oluşturmak için, sonsuz biçimde karmaşık olgular grubunu basitleştirme biçimidir. Öyleyse önemli olan, kavramlar grubunun ortaya koyduğu ayırt etmenin temelini oluşturan, belli özellikler grubudur.

Örnek olarak İngilizce'de suyun ısısını anlatmak için kullanılan sözcükler grubunu ele alın. Isının tayfı 0'dan 100 santigrat dereceye kadar uzanır, ama farklı ısı okumalarının sayısı sonsuzdur; derece üzerinde yüz'ü seçmemiz de zaten kolaylık olsun diye yapılmış bir basitleşmedir ve keyfidir çünkü on, yirmi ya da herhangi bir sayıyı seçebiliriz. Ama, o zaman *ılık, sıcak* ve *kaynar* sözcüklerini kullandığımızda daha da ileri bir basitleştirme yapmış oluruz. Öyleyse, *ılık su* bir anlamda doğanın bir gerçeği değildir; bu İngiliz dilinin tayfı özel, keyfi bir biçimde bölmek kararını temsil eder. Dilin dışında *ılıklık* kavramı yoktur ve o sözcüğün anlamı öncelikle gerçeği yansıtmasından değil, terimler sistemi içindeki yerinden, *ılığı sıcaktan* ayırt etmesinden kaynaklanır. İlginçtir ki, keyfilik (Saussure'un tanımladığı anlamda) Almanca'daki yakın akrabalarına bakınca daha da aydınlanıyor. Çünkü sözcükler aynı gibi görünse de aynı değiller; Almanca *warm (ılık)* sözcüğünden *heiss*'a geçiş derece üzerinde *ılıktan (warm) sıcağa (hot)* geçişte olduğundan çok daha yukarda ger-

çekleşir. Geçiş Almanca'da rahatlama kuşağının üst ucunu *(heisses wasser* neredeyse aşırı sıcaktır.) belirtirken İngilizce'de alt unsuru (sıcak su *yeterince* sıcaktır) gösterir. İngilizce konuşan ve iki *sistemin* farklı olduğunu anlamadan, Almanca benzer sözcükleri öğrenen birisinin canı yanabilir. Öte yandan, meseleye başka bir yönden yaklaşan Almanca konuşan birisinin, oldukça soğuk sandığı bir suyla yıkanması olasıdır. Öyleyse, suyun *ılıklığı* kavramı nedir? Bu İngiliz dilinin yarattığı bir şeydir, İngilizceyi konuşanların kabaca 90 derece Fahrenheit'dan 115 derece Fahrenheit'a kadar olan herşeyi belli bir amaç için gruplaştırmak ve eş saymak konusunda aldığı bir karardır. Suyun kendisi böyle bir seçimi zorunlu kılmaz, bunu yapan yalnızca belli bir dilin keyfi sistemidir; anlamı belirleyen geçiş noktaları -*sıcağa ve soğuğa* - ve bu nedenle de, üç terim arasındaki farklardır.

Saussure'un savından tümüyle yanlış sonuçlar çıkarmak ko-

---

36. En yaygın ve en geniş çapta aktarılan yanlış kavrama Emile Benveniste'nin *Problecs de Linguistique Generale,* (Paris, 1966), adlı kitabının bir bölümünü oluşturan "Nature de signe linguistique" başlıklı makalesindeki, kısa ve çok karışık olan Saussure açıklamasıdır. Benveniste, Saussure'un gösterge kavramının dilin gerçek dünyaya gönderimi gibi önemli bir konuyu atladığını düşünüyor ve bunun kanıtını da, Saussure'un bunların gerçek değil, psikolojik varlıklar olduklan yolundaki ısranna karşın, kavramlardan her söz edişinde gerçege yapılan bu kapalı göndermeye karşı (iddia edilen) gizli güveninde buluyor: "En réalité Saussure pense toujours, quoiqu'il parle d'idée', à la représentation de l'objet réel et au charactère évidemment non nécessaire, immotivé, du lien qui unit le signe à la chose signifiée (Gerçekte, Saussure her zaman bir 'düşünce'den söz etmesine karşın, her zaman gerçek bir nesnenin temsilini ve gösterge ile gösterilen şey arasındaki, açıkça koşullu ve güdümlenmemiş baglantıyı düşünüyor"; *Problémes de* Linguististique Génerale, s. 654). Öyleyse, Benveniste'ye göre, Saussure bize göstergenin keyfiliğini Almanca'da 'Ochs' varken, Fransızca'da 'boeuf'nun (her ikisi de aynı gösterilene takılır) olduğu gerçeği gösterir dediğinde, uluslararası sınırın her iki yanında varolan aynı gerçeği yani aynı gerçek hayvanı düşündügü gerçegine ihanet ediyor. Ama burada Benveniste'nin kendi naif gerçekçiliği Saussure'un ne dediğini anlamasına izin vermiyor, çünkü burada tutarsız birşey yok: Saussure'un dediği yalnızca benzer hayvanların Fransa ve Almanya'da varolduğu değil, benzer kavramların her iki yerde de var olduğu. Benveniste bize Saussure "que la notre du signe est arbitraire parce qu'il n'a avec le signific aucune attache naturelle dans la realite" (göstergenin doğası keyfidir çünkü gösterilenle gerçekte doğal hiçbir baglantısı yoktur, s. 50) diye açıkca ifade ediyor dediği zaman beliren ve kendisinin Saussure'un düşüncesine gerçegin meşru olmayan biçimde sızmasına koyduğu tanının, nasıl Saussure'un metnini yanlış okumaktan kaynaklandığını gösteren başka bir örnek. Ancak, Saussure'un metni oldukça farklı birşey söylüyor. "Le signifiant... est immotive, c'est-a-dire arbitraire par rapport au signifié, avec lequel il n'a aucune attache naturelle dans la realite" ("gösteren güdümlenmemiştir, örnegin, gerçekte hiçbir doğal baglantı içinde olmadığı gösterilenle ilişkisi bakımından keyfidir "; Cours de Linguistique Générale, Paris, 1981, s. 101). Benveniste 'signe' ve 'signifiant'ı birbirine karıstırıyor ve

laydır.[36] Örneğin, bir kavram olarak *ılıklığın* İngiliz dilinin yarattığı bir şey olduğu gerçeği, ılıklığın gerçekle hiçbir bağlantısı olmadığı ya da ılıklığa gönderme içeren ifadelerin dünya değil yalnızca İngiliz dili hakkındaki ifadeler olduğu anlamına *gelmez.* Tersine, ısıdaki değişimler varolmalıdır ve bir şey ifade edebilmek için *ılık* ve *sıcak* oranındaki zıtlığa izin verecek kadar algılanabilir olmalıdır. Eğer sözcükler, İngilizcedeki bir kullanımı öbürüne kıyasla doğru ve yeterli kılan gerçek koşulları da anlatmaksızın, bize İngilizce hakkında yalnızca bir şey söyleseler di, o zaman bize İngilizce hakkında herhangi bir şey söylemiş olamazlardı da: İngilizce varolmazdı. Bu, iki biçimde iş görür: Ilık sözcüğü bize yalnızca ısı farklarını anladığımızda, dilimiz hakkında bilgi verir. Ve ısı sözcüğü yalnızca İngilizceyi anlama ve kullanma yeteneğimiz olduğunda dünya hakkında bilgi iletir. *Ilıklık sadece doğanın bir gerçeğidir demek, ılıklık sadece dil hakkında bir gerçektir demek kadar* yanlıştır; ve en büyük yanlış, bu seçeneklerden ilkinin yanlışlığının ikincisine dönmemizi gerektir-

---

sonuçta Saussure'u göstergelerin gerçekle ilişkisi hakkında konuşuyormuş gibi anlıyor; ama Saussure'un cümlesindeki 'realite'nin, şeylerin doğasıyla değil, yalnızca ses ve kavram arasında herhangi bir doğal bağlantıyla ilgisi vardır. Saussure yalnızca belli bir sözcüğün/düşüncenin, şu yerine bu sese sahip olması gerektiğinin gerçekte bir nedeni olmadığından söz ediyor. Bununla birlikte, Benveniste'nin durumu, Saussure üzerine yapılmış pek çok yorumun temelini oluşturuyor; örneğin, Robert Scholes'un son açıklaması özünde aynı durumu benimsiyor, hem de daha ihtiyatsız bir biçimde: "Saussure'un formülü bir çok dilbilimsel dil görüşü gibi üçüncü terimi eliyor (gönderim, ya da, nesneler) ve bu hareketle de dünyayı siliyor. Ve Saussure hakkındaki bu çok ciddi yanlış anlama sonuçta Scholes'u, Saussure'u Derrida'yla bir tutmaya götürüyor:" (1) Bütün göstergeler dilbilimsel göstergeler midir?(2) Dilbilimsel göstergeler yalnızca dilbilimsel midir? Yani sözel anlamlar tümüyle sözcükler arasındaki ilişkilerce mi sağlanır, yoksa sözel olmayan varlıklarla ilişkileri de mi kapsar? Saussure, Derrida ve Derrida'yı izleyenler her iki soruyu da olumlu yanıtlamaktan yanalar. Şunda ısrar ediyorum, Scholes'un, Saussure'un düşüncesinde, sözel olmayan varlıklarla ilişkiler sözcüklerin anlamında bulunmaz biçimindeki iması, Saussure'un tümüyle ve kapsamlı olarak yanlış anlaşıldığını gösteriyor. Saussure'un sözcükler ve nesnelerden oluşan geleneksel ikiliyi, sesler, kavramlar ve gerçek üçlüsüyle değiştirmesi, sözcüklerin dünyayla ilişkilerinin biçimini yeniden tanımlanmasını değil, o ilişkiden vazgeçilmesini temsil eder. Bana öyle geliyor ki, Saussure'un gerçekten söyledikleriyle uğraşmayı reddeden bu garip tutumun nedeni, Saussure, dil ve gerçek arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamak girişiminde bulunduğu zaman, anlaşıldığı kadanyla o ilişkinin tümüyle kesildiği biçiminde içgüdüsel bir korkuyu ateşliyor ve öfkeli, naif gerçekcilik, gerçekten ne söylendiği hakkında düşünmeksizin geriye geliyor. Ancak, böylesine içgüdüsel ve bu yüzden de, düşünceden yoksun bir tepki Saussure ve Derrida'yı bu noktada özdeş yapabilirdi.

diğini varsaymak olur. Ancak, göreceğimiz gibi, bu tipik bir yapıbozucu hatadır - bir batıl inancı suçlamak ve suçlama işini tamamlamak için onun zıt kutbuna bakmak gibi ısrarlı bir alışkanlıktan doğan bir hatadır. Ne yazık ki, bu iki durum birbirine zıt değildir, yani biri yanlışsa, öbürü doğru olmalı anlamında. Tersine, aynı mantıksal yanlışın iki farklı biçimi olarak birbirlerine eşittirler.

Yalnızca Saussure'un sözleri yanlış anlaşılırsa mümkün olan, aynı ölçüde hatalı bir sonuç da göstergenin keyfiliğinin, anlamı belirsizlik biçiminde keyfi kılmasıdır. Tersine, İngilizce'nin sözcüklerine anlam veren, kesinlikle İngilizce'nin kavramsal sisteminin onu konuşanların ortak malı olduğu (örneğin, hepsinin bir anlamda aynı keyfi kararı vermek için anlaştıkları) gerçeğidir. Saussure'un kendisinin söylediği gibi "*Keyfi* sözcüğü... göstereninin seçimi tümüyle konuşmacıya bırakılmıştır diye bir şey ima etmemelidir (aşağıda göreceğimiz gibi bireyin, bir kez dilbilimsel toplum tarafından yerleştirildikten sonra, göstergeyi herhangi bir biçimde değiştirmek gücü yoktur)" ve "göstergenin keyfi doğası, karşılığında neden toplumsal bir gerçeğin tek başına bir dilbilim sistemi yaratabildiğini açıklar. Varlığını sadece kullanım ve genel kabule borçlu olan değerler oluşturulacaksa, toplum gereklidir; birey kendi başına bir değer belirleyemez."[37] Öyleyse bu anlamda keyfilik rasgele oluşu değil, tersine, kullanılacak belli terimler sistemi ve nasıl kullanılacakları hakkında *kesin bir* görüş birliğini belirtir. Bu, belli bir *sözcüğün* anlamı keyfidir demek değildir, çünkü bir sözcüğün bir terimler sistemi içinde yeri olmadıkça, herhangi bir sistem, herhangi bir anlaşma, herhangi bir anlam ve bu nedenle de herhangi bir dil ve herhangi bir iletişim olamaz. Bu kısa giriş, Saussure'un, dilde olumlu terimler yoktur (örneğin, sistemin dışında olup, doğasında anlam barındıran terimler), yalnızca farklılıkların yarattığı anlamla yüklü farklılıklar (*ılık* ve *sıcak* arasındaki fark gibi) vardır dediğinde, ne anlatmak istediğine ilişkin bir fikir vermek için düzenlendi.

---

37. Ferdinand de Saussure, *Course in General Linguistics*, ss. 68-69 ve 133.

Derrida, Saussure'a özgü terminolojiyi, özellikle Saussure'un anahtar terimleri olan *farklılık, gösteren, gösterilen* terimlerini koruyarak, kendi düşüncelerini geliştirmek için kullanıyor. Madem tartıştığımız konunun, Derrida'nın vurgularını küçük ama önemli biçimde değiştirmiş olabilecek bir özet değil, gerçekten Derrida olduğundan emin olmak önemli, Derrida'nın yazılarından anahtar nitelikte bazı pasajlara yer vereceğim:

Farklılıkların oyunu aslında, her an ya da her anlamda, basit bir unsurun yalnızca kendisine gönderim yaparak, kendi içinde ve kendisinden *verili* olmasını yasaklayan sentezler ve göstergeleri varsayar. İster sözlü, ister yazılı söylem düzeninde olsun, hiçbir unsur kendisi yalnızca verili olmayan bir unsura gönderme yapmadan bir gösterge işlevi görmez. Bu birlikte dokunuş - sesbirim ya da yazıbirim olsun - her bir unsurun zincir ya da sistemin öbür unsurlarının içindeki izin temeli üzerine kurulmasıyla sonuçlanır. Bu birlikte dokunuş, bu dokuma yalnızca bir başka metnin dönüşümünde üretilen *metindir*. Ne unsurlar ne de sistem içinde herhangi şey, herhangi yerde yalnızca vardır ya da yoktur. Her yerde yalnızca farklılıklar ve izlerin izleri vardır.[38]

(B)ir merkez ya da kökenin yokluğunda herşey söyleme dönüştü... yani merkezi, özgün ya da aşkın gösterilenin asla kesinlikle farklılıklar sistemi dışında var olmadığı bir sisteme. Aşkın gösterilenin yokluğu anlamlamanın alanını ve oyununu sonsuz olarak kapsamına alır.[39]

Oyun, oyunun sınırsızlığı olarak aşkın gösterilenin yokluğu yani onto-teoloji ve var olmanın metafiziğinin yıkılması biçiminde adlandırılabilir.[40]

(A)nlamın anlamı (anlamın belirtme değil, genel anlamında) sonsuz ima, gösterenin gösterilene belirsiz gönderimidir.[41]

---

38. *Positions*, s. 26.
39. *Writing and Difference*, çeviren, alan Bass, 'Chicago, 1978), s. 280.
40. *Of Grammatology*, s. 50.
41. *Writing and Difference*, s. 25.

> Alan aslında, *oyunun* yani başka bir şeyin yerini almanın sonsuz alanıdır. Denebilir ki, bir merkez ya da kökenin eksikliği ya da yokluğunun izin verdiği bu oyunun hareketi, *bütünleme* hareketidir.[42]

> *Signans* ve *signatum* arasındaki keskin ve özenli ayrımın - gerekli ve meşru bir ayrım - korunması, *signatum* ve kavramın eşit hale getirilmesi, doğal olarak *kendi içinde ve kendisinden* anlamlanmış bir kavramı, yalnızca düşünce için varolan, dille ilişkiden yani bir gösterenler sisteminden bağımsız bir kavramı düşünmek olasılığını açık tutar. Bu olasılığı açık tutmakla - ve bu olasılık göstergedeki gösteren/gösterilen zıtlığının bile doğasında vardır - Saussure henüz konuştuğumuz eleştirel kazanımlara ters düşer. Aşkın gösterilen diye adlandırmayı önerdiğim, kendi içinde ve kendisinden, özünde hiçbir göstereni belirtmeyen, göstergeler zincirini aşan ve artık kendisi gösteren işlevi görmeyen klasik zorunluluğa razı olur. Tersine, böyle bir aşkın gösterilen olasılığının sorguladığı ve her gösterilenin de gösteren durumunda olduğu kabul edildiği andan itibaren de, gösterilen ve gösteren arasındaki ayırım kökeninde sorunsal hale gelir.[43]

Öyleyse, Derrida, Saussure'un kavramının bu temel çerçevesini ve terminolojisini kullanarak kendi düşüncelerini geliştiriyor. Saussure anlamın, seslerin belli bir dilin dışında var olan kavramlara bağlanması meselesi olmadığını, tersine özel biçimlerde birbirinden ayırt edilen terimler arasındaki belli zıtlıklardan doğduğunu öne sürmüştü. Derrida'nın ilk hamlesi *oyun* sözcüğünü tanıtmak ve *zıtlık* gibi bir sözcüğün yerine koymak. Böylece, şimdi anlamın kaynağı olarak, elimizde farklılıkların oyunu var. Oyun artık özel zıtlıklar meselesi değil, (alıntı yaptığım pasajların sözcük dağarcığını kullanacak olursak) sınırsız, sonsuz ve belirsizdir. Derrida bu hamlesini hem yer hem de zamanla ilgili

42. A.g.e., s. 289.
43. *Positions*, ss. 19-20.

düşüncelerle geliştiriyor. Oyun sürekli olduğu için zaman bakımından genişletiliyor; Fransızca *differer* fiilinin - to differ and to defer - iki anlamıyla oynayarak Derrida farklılıkların oyununun ne anlama geldiğinin, bizim için şu anda verili olmadığını, *sonraya bırakıldığını,* örneğin şu ana değil, geleceğe ertelendiğini öne sürer.[44] Ve, verili olmanın uzamsal anlamını, bağımsız bir kavramın (kendi deyişiyle, "aşkın gösterilenin") yokluğu anlamın bizim için asla verili olmayışı demektir diye düşünür. *Bütünleme* ve *iz* sözcükleri bu durumda, bir tek ve sonuncul, anlamı algılama edimi mümkün değildir düşüncesini güçlendirmek üzere ortaya konulur - farklılıkların genişletilmiş ve belirsiz oyunu bütünlemezleri ortaya çıkaracak ve izlerini göz önüne serecektir. Anlam sonsuz olarak birikir. Saussure'un terminolojisinin geçirdiği değişimin bir aşaması daha var: Bu sonsuz süreçte "gösterilenler" (örneğin, kavramlar) gösteren durumunda olabilirler. Anlamlama sürecinin sonsuz genişlemesi bir başka kaçınılmaz nosyonla özdeşleştirilir: herşey söyleme dönüşür, örneğin, sonuncul göndergelerden yoksun olduğumuza göre, yalnızca dil vardır.

Öyleyse, Derrida'nın özcü düşünceye önerdiği karşıttan ne anlam çıkaracağız? O karşıt hakkında en açık olan şey savdaki nedensiz sıçramalar. Birçok kez sav ya da kanıt olmaksızın bir iddiada bulunuluyor; bazan ikisi arasındaki fark savı önemli ölçüde (tartışılmadan ya da desteklenmeden) değiştirdiğinde bile bir terim bir başka terimin yerine konuluyor ve Saussure'un terminolojisi, yine açıklama yapılmadan ya da mantığı verilmeden, Saussure'a ait olmayan anlamlarla kullanılıyor. Derrida'nın savındaki en belirgin boşluklar aşağıdakiler:

1. Saussure anlamın terimlerin zıtlığıyla yani özel farklılıklarla yaratıldığını söylemişti. Derrida bu düzenlemeye hemen çok

---

44. Derrida bu konuyu tam olarak, *La Voix et le Phenomene,* (Speech and Phenomena başlığıyla çevrilmiş) adlı kitabının kapanış bölümünü oluşturan "Difference," başlıklı makalesinde inceliyor.

daha fazla şey söyleyen *oyun* sözcüğünü sokuyor, ama o sözcük, ne ima ettiği hiç tartışılmadan metne alınıyor; metne rastgele, sanki yalnızca daha renkli bir sözcük gerekiyormuş gibi konuluyor. Ama *oyun*, ayırt etme mekanizmasının, sözcüğün tanıtımından öncesine göre, çok daha az denetimli ve özel olduğunu zaten ima etmişti. Bunu yaptıktan sonra, Derrida savının hareketini "*sınırsız*", "*belirsiz*" ve "*sonsuz*" sözcüklerini tanıtarak tamamlıyor ve *oyunun* neleri ima ettiğini oldukça açık hale getirip, aşırı bir uca götürüyor."[45] Bu Saussure'un savında çok köklü, yepyeni bir değişim demek - ancak Derrida, kullandığı düz yazının bu yeni terimleri sanki yalnızca dilbilimsel süsmüş gibi sunmasına izin veriyor - söylenenin özünü kendisinin ya da bizim neden kabul etmemiz gerektiğini açıklamak için hiç ara vermiyor. Ve, aslında sonuç Saussure'un savının genişletilmesi ya da düzeltilmesi değil, bozulması. Çünkü, eğer Saussure'un farklılıklar nosyonunu kullanır ve onu farklılıkların sınırsız, belirsiz oyunu nosyonu ile genişletirsek, yalnızca nosyonu anlamsızlığa indirgemeyi başarırız. Eğer terimler, a) diğer bütün terimlere karşı gelişigüzel ve b) özel olarak değil de sonsuz ve belirsiz biçimde oynarsa, sonuç hiç birşey olur - anlamı üreten özel hiçbir zıtlık, sistemleri oluşturan hiçbir önemli fark, belirlenebilir, tanınabilir hiçbir şey, dolayısıyla da iletişim ve anlam olmaz. Nesneler arasında fark görmek, birbiriyle eşsiz biçimde karşılaştırılan özel nitelikler görmektir. Özel olmayan, belirsiz farklılıklar görmek çelişkidir - hiçbir şey görmemektir. Saussure'un söylediği, dillerin deneyimin sonsuz sürekliliğini, keyfi olarak tanımlanmış ve sınırlanmış, örneğin ayırt edilmiş, ünitelere bölmek ve sonsuzdan sonlu bir sistem yaratmak için alınmış çok özel kararların hazinesi olmasıydı. Derrida, Saus-

45. Bazen, Derrida'nın bu görüşünü, bir sözlüğün sözcükleri başka sözcükler kullanarak açıkladığı gerçeğinin desteklediği söyleniyor; ama bu tümüyle farklı bir konu. Sözcükler bir dildeki belli maddeleri açıklamak için o dili kullanmakta genel bir ustalığın olduğunu varsayıyor; bunun kanıtı Macarca bir sözlüğe, Macarca bilmeden bakan birisini sözlüğün hiç bir biçimde aydınlatmıyacağıdır.

sure'un terimlerini, anlamlamanın *sonsuz* bir oyun olduğunu öne sürmek için kullanıldığında, o terimlerle tutarlı olmayan bir şey yapıyor. Bizi bir dilin, sonlu sisteminden sonsuz olana yani - bir dilin sonlu bir sisteme indirgemek amacıyla, 'keyfi' kararları birleştirmesinden önce de orada olana, döndürüyor. Derrida, dili yeniden tanımlamıyor, terk ediyor. Farklılık ve ayırt etme, özel, sonlu, kararlardan ayrılamaz. Eğer birisi *siyahın* İngilizce'deki diğer her bir sözcüğe karşı ayırım yapmadan oynadığını düşünürse, siyahın anlamını bilmiyor demektir. Eşsiz derecede ilgili zıtlığın *beyazla* olduğunu ve o dilbilimsel zıtlığın görsel yaşantıdaki benzer zıtlıkla nasıl ilgili olduğunu bildiği zaman, o kişinin siyahı anladığından emin oluruz. Sonsuz ve gelişigüzel oyun nosyonu belirginlik gerektiren tüm bağlamlarda olanaksızdır; anlamlama ve ayırt etmenin her ikisi de böyle bir bağlamı oluşturur.

2. *Zamanın* geçişi bir sözcüğün anlamını kazanmasının önemli bir bölümüdür nosyonu (örneğin, anlamın sonraya bırakılması, anlamın ertelenmesi, anlamın sonsuz olarak genişletilmesi) sözcükler arasında seçim yapma süreci konusunda bir yanlış anlamaya dayanır ve ne olursa olsun, herhangi bir mantıksal savdan değil, yalnızca Derrida'nın Fransızca *différer* fiilinin oldukça farklı iki anlamı üzerinde oynamasından doğar; anlamın üretilmesinde göstergenin oyununun devam eden süreci nosyonu aslında, anlamın doğasıyla hiç ilgisi olmayan bir şaşırtmacadır. Göreceğimiz gibi Derrida anlamın sürecini, o sürecin incelenmesiyle karıştırmış. Bir sözcüğün anlamı aslında başka birçok sözcüğün anlamına bağlıdır; ama bir sistem içinden bir sözcük seçmek daha o anda öbür sözcüklerle olan sistematik zıtlıkların tamamını kullanmaktır- zıtlıkları gösterme süreci geleceğe uzanmaz. Derrida'nın açıklamasından şu çıkabilir; belli bir sözcüğü kullandığımda, kendi içimde ve beni dinleyenlerin aklında, söz konusu zıtlıkların hepsiyle ne demek istediğimi tam olarak söyleyinceye kadar

teker teker öteki tüm olasılıkları inceleme sürecini harekete geçirmiş olurum. (Dilin gerçekten iş görmesini sağlayan özel, sınırlı zıtlıklar yerine, Derrida'nın önerdiği terimlerin sınırsız, sonsuz oyunu hesaba katıldığında durum daha da kötüleşiyor.) Ama bu çok saçma: Kimse bunu yapmaz ya da yapmaya gerek duymaz. Birini seçerken, öbürünü seçmemek için gerekli herşeyi *yapmış olurum* ve davranışım hemen taşıması gereken tüm anlama sahip olur. Başka türdeki düzenli seçimlerde aynı noktaya ışık tutar. Satrançta bir kaleyi oynattığım zaman, o hamlenin anlamının bir bölümü kalenin şövalye olmaması ya da bunun gibi bir şeye bağlıdır. Ama, ben ve rakibim için, ne yaptığımı kavramadan önce mekanik olarak, 'şövalye değildi, piyon değildi, vb.' diye, bütün olasılıkları tüketerek bir düşünce sürecinden geçmek gereksizdir; bunların tamamı zaten kale hamlesinin ne olduğunu bilmek aşamasında kavranır. Derrida açıkça, anlamlama ve anlamlamanın çözümlemesini birbiriyle karıştırıyor. Bir dilde bir sözcüğün tüm işlev biçimlerinin tam *çözümlemesi* aslında geleceğe uzanabilir. Aynı biçimde, bir satranç hamlesinin etkisini tam olarak *çözümlemek* sonsuza kadar uzanabilir ama o etkinin kendisi hamleyle beraber gerçekleşir. Bir sözcüğü tanımlamak haftalarca dikkatli düşünmeyi gerektirebilir, ama tam olarak kullanımı, doğrudan doğruya o kullanımla gerçekleşir. Bir eylemin incelenmesi potansiyel olarak sonsuz geleceğe uzanan bir süreyi kapsayabilir ama eylemin kendisi yine de bütünüyle zaman içinde belli bir noktada yapılır; sonuçları ve uzantıları geleceğe ait olabilir ama yapısı, gerçekleştiği anda belirlenir. Bu nedenle, Derrida'nın bir sözcüğün anlamını sonsuz biçimde genişletilebilir kılmak için zamanın akışını kullanma girişimi başarısızdır.

3. Derrida'nın fiziksel varlık ya da yokluktan kaynaklanan uzamla ilgili savı, anlamın geleceğe uzandığı yolundaki zamanla ilgili savı gibi, bir şaşırtmaca niteliğindedir. Bütün söz-

cükler bir anlamda olası bir seçim için verilidir ve sonra bir tanesi gerçek bir seçimle yok olur; dilin işleyişi böyledir. Yokluk, olmayan anlamın araştırılması ya da tanısını gerektiren birşey değildir; yokluk düzenli bir seçim yapıldığındaki anlamdır. Derrida'nın *iz* ve *bütünleme* terimleri büyük ölçüde uzam ve zamanla ilgili metaforları üzerine oturur (örneğin, varlık/yokluk, erteleme); bu destekler olmadan, bu terimlerin dilbilim kuramında hiçbir yeri yoktur.

4. Herşey söyleme dönüşür nosyonu, özünde yukarda belirttiğim bir hatadır - *ılığın* yalnızca doğanın bir gerçeği olduğunu varsaymak gibi yaygın bir hatadan, onun tersi bir hataya, ama mantıksal olarak benzer bir hataya yani *ılığın* sadece dilin bir gerçeği olduğu hatasına sıçramak.

Derrida'nın, Saussure'un savını gözden geçirmesi ve genişletmesine yapılan bu sağlam itirazlar kuşkusuz belirleyicidir. Ama Derrida'nın savını desteksiz iddialar ve cesur dilbilimsel süslerle geliştirme yöntemide burada yorumu hak ediyor. Örneğin, *oyunun, zıtlığın* yerine konulmasına karşı itirazların nedenleri var ve ben hepsini dile getirdim. Ancak şunu söylemek de yerinde olur, niçin Derrida'nın *oyun* sözcüğünü desteklemeden kullanışını öylece kabul edeceğiz ve bunu yapmamız için Derrida bize ne gibi bir neden gösterebilir?

Desteksiz iddiayla öne sürülen bu sav, hiçbir yerde Derrida'nın, yukarda verdiğim pasajların sonuncusunda Saussure'un uygulamadan uzak bir sözmerkezci olduğunu kanıtlamaya girişmesinde olduğu kadar açık değil. Burada Derrida bize Saussure'un gösterilen ve gösteren arasındaki bir ayırımı korumasının ve gösterilenle kavramı bir tutmasının, aşkın gösterilen - dilden bağımsız bir kavram - olasılığını açık bıraktığını söylüyor. Buna yalnızca, neden? ve nasıl? diye sormak gerek. Madem Saussure bir kavramın kendi içinde olanaksızlığını göstermek için epeyce zaman harcamış, Derrida bize bu konu hakkında bir açıklama

borçlu; ama elde ettiğimiz tek şey her gösterilenin gösterenler durumunda olduğunu gördüğümüz zaman, gösteren ve gösterilen arasındaki ayırım "sorunsallaşır" gibi tuhaf bir iddia. Artık varolmasaydı - eğer, Derrida'nın iddia ettiği gibi, gösterilen gösteren olabilse! - ayırım gerçekten "sorunsal" hale gelirdi. Ama ayırım nasıl yıkılabiliyor? Ve bu bizi *nasıl* oluyor da kendi - içinde - kavrama götürebiliyor? İnsan, ürkütücü bir iddianın ortaya atıldığı ve okuyucudan bunu sorgulamak cesaretini göstermesinin istendiği duygusuyla kalıveriyor, çünkü hiçbir destek ya da açıklama verilmemiş. Yanıtsız sorular ve açıklanmamış iddiaları bir şey "sorunsal hale geldi" sonucuyla bırakmak alışkanlığına, Derrida'da ve genel olarak yapıbozucu yazılarda sıkça rastlanıyor. Ama iddia edilen şeylerdeki sorunlardan öyle kolayca kaçınılamıyor; örneğin aşağıdaki sorunları düşünün:

1. Gösterilen gösteren de olabilir demek ne anlama gelebilir? Saussure göstereni bir sözcüğün sesbirimsel biçimi (phonic, shape) ya da belirgin sesi, gösterileni de o sözcüğün düşünce içeriği olarak tanıtmıştı. Bir ses, belli ki bir düşünce değildir, bu nedenle, Saussure'un ayrımı açık ve etkindir. Bir gösteren, o anlamda, gösterilen olamaz. Derrida, Saussure'un terimlerini onları farklı biçimde tanımlayarak mı kullanıyor? Bunu söylemiyor. Kullanmıyorsa, bir düşünce nasıl bir ses olabilir - bu kesinlikle öyle tuhaf bir düşünce ki, biraz yorumu hak ediyor. Derrida kuşkusuz bu soruya sık sık dönüyor ve gerçek bir açıklama getirmeksizin yalnızca sözünü ediyor. Örneğin, **Positions**'da yer alan başka yorumlarına bakın: "(B)u ne de her düzeyde ve tüm basitliğiyle gösteren ve gösterileni karıştırmak meselesidir. Bu zıtlık ya da farkın kökten ya da mutlak olamayışı, onun işlevini yerine getirmesini ve hatta belli sınırlar içinde - çok geniş sınırlar içinde - zorunlu oluşunu engellemez."[46] Ama yine, bu sözler çok genel kalıyor: Söz

---

46. Positions, s. 20.

konusu ayrım "zorunlu", kökten ya da mutlak olmayan ve "sorunsal" olarak bildirilmişti ve bütün bunlardan sonra halâ bunun ne anlama geldiğinin ve bir gösterilenin (kavramın), gösteren (ses-biçim) durumunda olabildiğini söylemenin nasıl mümkün olabildiğinin özel olarak kanıtlanmasını bekliyoruz.

2. Derrida neden "dili" ve "bir gösterenler sistemine" eşit sayıyor? Saussure'un terimlerini kullanıyorsak, bu düpedüz yanlıştır - bir dil, her bir göstergenin hem gösteren (ses-biçim), hem de gösterilenden (kavram) oluştuğu bir göstergeler sistemidir. Dil açıkça sesbilgisi ve sesbilimden fazla bir şeydir. Derrida, Saussure'un terimlerini yanlış mı anlamış yoksa onları yeniden mi tanımlıyor? Bu nokta, Derrida'nın **Positions**'da Saussure'un kuramı üzerine söyledikleri sayesinde biraz aydınlatılabilir.[47] Derrida, Saussure'un "özünde (dilbilimsel gösterge) asla sesçil değildir" cümlesini, ardından gelen tamlamayı vermeksizin iki kez kullanıyor: "Ama tinseldir maddi özü değil, tinsel ses-imgesini tüm ötekilerden ayıran farklılıklarca oluşturulmuştur." Saussure, kuşkusuz gösterenin sesbilgisel değil sesbirimsel olduğunu, örneğin, halâ sesin bölgesi içinde kaldığını ama ham akustik özelliklerce değil, *belirgin* ses-örüntülerince oluşturulduğunu, söylüyor. Ancak, Derrida her iki durumda da, Saussure'un söylediklerini ve Saussure'a göre gösterenin anlamını yanlış anladığını belirten yorumlarını sürdürüyor. İlk örnekte, Derrida, Saussure için gösterenin "bu nedenle ... artık ayrıcalıklı biçimde ya da yalnızca sesçil" olmadığı sonucunu çıkarıyor; ikincisinde, Derrida, Saussure gösteren asla sesçil değildir demesine karşın, Saussure "konuşmayı, göstergeyi yani sese bağlayan herşeyi, ayrıcalıklı kılmak zorundaydı" diye iddia ediyor. Her iki pasaj da Derrida'nın, Saussure'u, sanki Saussure gösterenin ses tarafından oluşturulmadığını yani ne sesbilgisel ne de

47. A.g.e., ss. 18 ve 21.

sesbirimsel olduğunu, söylüyormuş gibi anladığını ima ediyor. Örneğin, "Saussure için gösteren seşçil olmamasına karşın, konuşmayı ayrıcalıklı kılıyor" yapısı "sesçil" ve "konuşmayı" koşut hale getiriyor. "Sesçil değil"in yerine "sesbirimsel"in konulması (Saussure'un cümlesinde kurala uygun ve gerekli bir eşitleme) Derrida'nın cümlesinin yapısını anlamsızlaştırırdı; cümle, o zaman şöyle de söylenebilirdi "Saussure için gösteren sesbirimsel olmasına karşın, konuşmayı ayrıcalıklı kılar." *Karşın* sözcüğü burada açıkça hiçbir anlam taşımıyor ve bundan şu sonuç çıkabilir, Derrida, Saussure'un gösterenin doğasından *sesbirimseli* değil, yalnızca *sesçil*'i dışladığını göremiyor. Aynı konu öbür bağlam için de geçerli. Derrida, burada, Saussure'un sesçil olanı ayrıcalıklı kılmayı reddettiğini söylediğinde, açıkça sesçil olanın yazıyla zıt gibi görüyor; Ama Saussure'un sözünü ettiği zıtlık bu değil; Saussure sesçil ve yazım olanı değil sesçil ve sesbirimsel olanın zıtlıklarını gösteriyor. Bu sözlerden çıkan, Derrida'nın, Saussure'un gösteren terimini temelinden yanlış anladığı. Bu şöyle bir olasılığı doğuruyor: Aslında burada olan şey Saussure'un üç unsur sisteminin (gösteren, gösterilen, gönderge) bazen daha yaygın ama daha ilkel olan sözcükler ve göndergelerinin iki-unsur sistemiyle karıştırılmış olduğu. Bir dili, gösterenler sistemi olarak adlandırmak, yalnızca o daha ilkel olan sistem içinde yani gösterenler sözcükler olarak ya da Saussure'un deyişiyle göstergeler olarak anlaşılsaydı anlamlı olurdu. (Saussure terminolojisinde dil her bir göstergenin iki yöne sahip olduğu - gösteren ve gösterilen - bir sistemdir.) Öyleyse belki de, Saussure'un düşünce sistemi hakkında bu temel karışıklık, dilin bir göstergeler sistemi olduğu iddiasının kaynağıdır.

---

48. Culler'ın, Derrida'nın Saussure'a üstü örtülü biçimde yönelttiği sözmerkezcilik suçlamasını açıklamak ve doğrulamak girişimi, *Ferdinand de Saussure* adlı kitabının en bulanık ve mantıksız sayfalarını üretiyor. Culler'ın kendisi o kadarını biliyor çünkü, "Sözmerkezliliğe meydan okuma girişimleri son derece karmaşık bir sorunlar kümesini içe-

3. Neden Derrida varsayım niteliğindeki "aşkın gösterenin" kendisinin artık gösteren işlevi göremeyeceğini söylüyor? Bir kavram, dilden ayrı olsun ya da olmasın, bir ses işlevini göremez. Bu tuhaf ve saçma görünen (açıklamanın yokluğunda) iddiayla ilgili hiçbir açıklama yok.

4. Neden Saussure'un gösteren ve gösterilen - terimlerin kullanışı hesaba katılınca görünüşte kaçınılmaz olan - arasındaki ayrımı aşkın bir gösterileni ima etsin? Saussure bir kavramın, yalnızca, farklılaştırılmış bir kavramlar sisteminin parçası olduğunda varolabildiğini açıkladı, örneğin, farklılaştırma olmadan ayırt edilmiş hiçbir şey, bu nedenle de, tanımlanmış hiçbir kavram ve hiçbir anlam yoktur, Bu sav ne bakımdan yetersizdir?[48] Bu bize söylenmiyor ve Derrida'nın Saussure'un bu noktadaki tutarsızlığına ilişkin iddiası şaşırtıcı.

Öyleyse, bütün bu nedenlerden dolayı, Derrida'nın anlam ve dil üzerine düşünceleri gerçek bir tutarlılık ya da güce sahip değildir. Ancak sözü sürdürmeden önce, yapıbozuculuk yorumcularından birisinin - bu tür yargıların gerektirdiği temeli ciddi olarak değiştirebilecek (ya da öyle yapması umulan) - meseleyi farklı bir biçimde aydınlatma girişimini ele almalıyım. Jonathan Culler, Derrida'nın anlam üzerine alıntısını yaptığım pasajlarda gördüğümüz düşüncelere kendisini bağlamadığını öne sürüyor.[49] Culler, Derrida'nın iki yorum görüşünden söz ettiğine işaret ediyor ve şöyle diyor: "Derrida çoğu zaman, anlamın özgür oyununu onaylamak için bizi ikinciyi seçmeye zorluyormuş gibi okunuyor... "Anlamın 'özgür oyunu' nosyonu işini iyi yaptı, özellikle de Amerika'da." (İki yorumdan birincisi, kuşkusuz bir doğru ya da kökeni örneğin, yukarıda tartışılan sözmerkezci yorumu

rir... Buradaki sözlerim yalnızca tartışmanın çizgisine ilişkin bazı işaretler verir." (s. 123), sonucuna varıyor. Culler, Derrida'nın dili bir gösterenler sistemi olarak telaffuz etmesinin neleri ima ettiğini de söylüyor - ama onları kabul ediyor: 'Göstergenin gerçekliği" artık elle tutulmaz, yerine konulamaz olan gösterilende değil, gösterende bulunmak zorundadır. (s. 120). Ve bu yüzden, anlaşıldığı kadar dilin gerçekliği, kavramları ve düşünceleri dışarda tutarak, ses-bicimleriyle sınırlanmalıdır - ciddiye alınması, hiç kuskusuz zor bir durum.

49. Culler, *On Deconstruction*, ss. 131-34.

deşifre etmeyi düşleyen yorum.) Culler Derrida'nın "sık sık" bu biçimde yorumlandığını söylerken kesinlikle haklı ve aslında bunu daha güçlü biçimde vurgulayabilirdi - bu yorum neredeyse evrenseldir. Derrida'dan alıntısını yaptığım pasajlar göz önüne alındığında bu şaşırtıcı olmazdı da. Ancak Culler, Derrida'nın insan iki yorum arasında katı bir seçim yapamaz dediği bir başka pasajı alıyor: "Bu iki yorumun, farklarını vurgulaması ve daraltılamazlıklarını keskinleştirmesi gerekmesine karşın, bugün *seçmek* diye bir meselenin olabildiğine, kendi adıma inanmıyorum..." Derrida, Culler için anlamın "çift yapısı" olduğu sonucuna varıyor. Bunlardan herhangi biri Derrida'nın anlam konusundaki düşünceleri üzerine yaptığımız değerlendirmeyi değiştirmeli mi? Aşağıdaki nedenlerden dolayı bunun gerektiğini sanmıyorum:

1. Göz önünde bulundurmamız gereken, iki görüşaçısından biri ya da yalnızca kendi başına bir taneside olsa, anlamın özgür oyunu tutarsız bir düşüncedir ve onunla ilgili eleştirim hâlâ geçerlidir. Kendi başına tutarsız bir düşünceyi seçmek ya da onu iki tutarsız düşünceden biri olarak kabul etmek eşit ölçüde mantıksızdır; ve tutarsız bir düşünceyi ciddi bir incelemeye sunmak üzere açıklamak ve geliştirmek, ister kendi başına ister bir başka düşünceyle gelsin, savunulamaz bir durumdur.

2. Aynı şey sözmerkezlilik içinde geçerli: O da tutarsız bir düşünce olmaktan öteye gitmiyor, dil filozoflarının çok önce vazgeçtiği ve kendi başına ya da zıt kutbuyla birlikte bir paket olarak sunulsa bile, böyle kalacak bir düşüncedir.

3. Culler'ın gözlemi ve Derrida'dan aktardığı pasaj elbette, yapıbozuculuğun "yukarda yorumladığım "ne/ne de ve ya/ya da" mantığıyla tam bir tutarlılık içinde; ve aynı itirazlar burada da geçerli. *Her iki* durum da sönük ve tutarsızsa, biri yerine her ikisini de kapsamakla birşey başarılmış olmuyor. İki

tane oldukları ve karşıt kutup oldukları gibi basit bir gerçek, kendi başına birini ya da her ikisini de değerli kılmıyor.

4. Derrida'yı izleyenler, bir yanda birincisinin, sınırlı ve ırk merkezli, sağduyu ve yansıtma niteliğinden yoksunluğun zemin olarak ısrarla suçlanması ve öbür yanda, ikincisinin her zaman olumlu bir tonda ve geniş çapta tartışılması karşısında, pratik davranarak, ikinciyi yeğlemekle Derrida'nın çalışmasından yaptıkları soyutlama nedeniyle kuşkusuz bağışlanabilirler.

Culler burada şunu anlamıyor; Derrida ikilik düşüncesini genel bir ilke olarak öne sürerken, her iki yorumuda geliştirmeye koyulduğu zaman, tartışmasının boğucu ağırlığı ikinciyi kayırıyor; onu izleyenler, anlamda oyun düşüncesinin işleyişinde gördükleri temel hamleyi gerçekten düşlemiyorlardı. Derrida'nın vurguları aslında, tutarsız; bir pasajı diğeriyle eşlemek güç. Ne de Derrida'nın *özgür* oyun düşüncesi, ima ettiği gibi, kendisini izleyenlerin icadı. Bu Derrida'nın sık sık alıntısı yapılan "İnsan Bilimlerinin Söyleminde Yapı, Gösterge ve Oyun" adlı makalesinde bir çok kez görülüyor.

Önceki tartışmada, hem Derrida'nın savındaki doğrudan doğruya yapılmış yanlışlara ve hem de görünürde olanaksız ve mantıksal hatalarla dolu iddialara ilişkin açıklama ve desteğin açıkça gerekli olduğu boşluklara işaret ettim. Ancak, asıl üzücü olan, Derrida'yı izleyen ve yorumlayanların, yorum ve açıklama gerektiren ciddi sorunlar yarattıkları gerçeğinden habersiz, bu

---

50. Örnegin Lentricchia, daha fazla açıklama getirmeden, böylelikle de yarattığı büyük sorunlardan ve onlarla yüzleşmek konusundaki zorlayıcı gereksinimlerden habersiz, sevinç içinde "Onun (Derrida'nın) Batı'ya özgü olan göstergenin metafiziğini eleştirmeksizin kabul etmeyi reddetmesi, gösterenler içindeki tüm gösterilenleri çökertir" (s. 168) görüşünü öne sürüyor. Bu, her durumda tutarsız bir görüş; Derrida, hiçbir zaman, "tüm gösterilenleri gösterene dönüştürecek biçimde yıktığını" söylemiyor; tersine, ayrımı sorguluyor ve sorunsal ama değeri ölçüsünde gerekli olduğunu ifade ediyor. Daha da ilginç olan, Lentricchia'nın, Derrida'nın Saussure'u tartışması ve genişletmesine yönelik genel değerlendirmesi: "Özellikle, Saussure'u okurken, Derrida'nın savının akademik gücü karşı konulmaz nitelikte." O okumanın gerçek içeriği düşünüldüğünde, bu yargı bana şaşırtıcı görünüyor.

iddiaları tekrarlamaları. Bir yazarın ara sıra savının bir adımını atlaması ya da onun için açık olan ama düşüncesine daha az yakın birisi için öyle olmayan bir şeyi açıklamamış olması - Derrida'nın durumunda, bu arada bir'den daha sık oluyorsa da - çok olağandışı bir şey sayılmayabilir; ama asıl olağandışı şey yorumcularının bu boşlukları hiç fark etmiyor görünmeleri. Örneğin, yapıbozuculuk yorumlarında gösterilenin gösteren de olabildiği ve dilin bir göstergeler sistemi olduğu tekrar tekrar söyleniyor.[50] Ancak, ilgili yazarların hiç biri, bu tür ifadeler kullanılırsa *"epeyce"* açıklamanın ve bilgili okuyucunun doğrudan doğruya yaptığı itirazın yanıtlanması gerekeceğini bilmez görünüyorlar. Bu rahatsız edici bir düşünceye götürüyor bizi, yazarlar, böyle bir bilince sahip olmaksızın, bu meseleleri tartışmak durumundalar mı?

Doğal olarak bu, Saussure terminolojisinin toptan bozulmasına ve bu alandaki tartışmanın genelde yozlaşmasına yardım etti. Birçok örnekten söz edilebilir ve hiç biri de, yapıbozucu akademisyenler içinde tanınmamış kişiler değildir. Örneğin, en büyük Derrida çevirmeni olan Alan Bass (Bass bugüne kadar dört cilt çevirdi) bize "dilbiliminde Saussure'un çalışmasının özü, gösteren ve gösterilen arasındaki keyfi ve güdülenmemiş ilişki doktrinidir" diyor.[51] Bu tek kelimeyle korkunç bir yanlış. Saussure'dan önceki ve ondan bugüne kadarki hemen tüm dilbilimciler "elma"nın vokal sesleri arasındaki ilişkiler ve onunla bağlantılı düşüncenin keyfi olduğunu anlamışlardır, aynı sebepten Fransızca *pomme* başka bir konuşmacılar grubu tarafından keyfi olarak benzer bir düşünceye bağlanmıştır. Saussure'un önemi çok daha ilginç ve çok daha kendisine özgü bir şeyde yatar: O *ikinci*

51 Alan Bass, "Literature/Literature," *Velocities of change*'de, ed. Richard Mucksey (Baltimore and London, 1974), s. 343. Bass'ın çevirileri *The Post Card* (1987), *Margins of Philosophy*, (1952), *Positions*, (1951) ve *Writing and Difference*'i (1978) içeriyor.

52. Hawkes, *Structuralism and Semiotics*, s. 146.

bir keyfiliği, "elma" kavramının yapısında bulunan keyfiliği ve fiziksel nesnelerle ilişkisini görmüştü. Ancak bu hata ve türevleri yapıbozucu yazıların çoğuna işlemiş. Terence Hawkes, Derrida'nın amacının "gösterilen ve gösteren arasında gerekli koşullar varolur"[52] nosyonunu sarsmak olduğunu öne sürüyor. Bass'ın Saussure'a yakıştırdığı şeyin şimdi Derrida'ya yakıştırılması (ki, gerçekten kimseye atfetmeye değmeyecek kadar sıradan) kendi içinde, bu tartışmadaki kavram kargaşasının derinliklerini gösteriyor. Hawkes ve Bass, Derrida ya da Saussure'da olsun, eğer bunun merkezi yeni bir düşünce olduğunu düşünüyorlarsa, bunun nedeni Saussure'daki gösteren/gösterilen ayırımını, sözcükler ve nesneler arasındaki ayırımla aynı gibi görmeleri olmalı; ancak bu sakatlayıcı ölçüde temel bir yanlış anlama: insan, en temel düşüncelerini anlamadan, bir tartışmaya nasıl katkıda bulunabilir? Leitch sert bir vurguyla ve sanki derinlikli yeni bir düşünceyi açıklıyormuş gibi, bize sözcükler ve şeylerin *farklı* olduğunu söylediğinde, yanlış anlamasının kaynağı açıkça aynı;[53] - ancak şimdi Saussure'un anahtar terimlerinden birinin -

---

53. Vincent B. Leitch, "The Book of Deconstructive Criticism," *Studies in the Literary Imagination* (1979), s. 22. Karışıklığın tam kapsamı Leitch'in "The Literary Dance: The Deconstructive Criticism of J. Hillis Miller," *Critical Inquiry* 6 (1980) adlı makalesinde, s. 597 de açıklık kazanıyor: "Sözcüklerimiz şeyleri, kavramları, duyguları, anlatırken, sözcüklerin kendisi bu varlıklar değildir. Farklılık dersi buna açıklık getirir. (Hapis)hane de dil gönderimsel olduğu kadar ayrımsaldır." Bize sözcüklerin "kendisinin bu varlıklar olmadığını" öğretmesi için gerçekten "farklılık dersini" gereksiniyor muyduk? Leitch'in dil için temel olan ayırt etmeyi - Saussure'un gönderim düşüncesine bulduğu karşılık - sanki ayırt etme, yalnızca gönderim düşüncesinin kendisini nerdeyse eksiksiz olarak tutarken, sözcükler ve şeyler arasındaki bu önemsiz farkla uğraşıyormuş gibi ele aldığına da dikkat edin. Başka bir deyişle, Saussure'un yeni düşüncesini açıklamaya çalışırken Leitch, kendisini Saussure'un nosyonunun reddetmeye ve yerini almaya çalıştığı, ilkel anlam görüşüne bağlıyor.

54. Gerhard Kurz, *Arbitrium* I (1985), s. 11. Kurz yerinde bir görüşle devam ediyor, "Diese (örnegin, Saussure'un) These enhalt keines-wes die Lizens, den Signifikanten vom Signifikat lösen zu können. Sprachliche Zeichen ohne Bedeutung sind kein. Die 'liberating theory of the signifier' missversteht, was bei de Saussure als eine antologische und substantielle" ("Saussure'un tezi kesinlikle göstereni gösterilenden ayırmak özgürlügünü içermez. Anlam olmadan dilbilimsel göstergeler varolmaz. 'Gösterenin özgürleştirici kuramı', Saussure için epistemolojik bir ayrım olan şeyi yanlışlıkla ontolojik ve gerçek olan diye anlar"). Bu son tümce, yapıbozuculugun, Saussure'un gösterge kuramını ele alışındaki temel mantıksal yanlışı çok iyi ortaya koyar.

55. Paul de Mann, *Blindness and Insight*, 2nd ed. (Minneapolis, 1983), s. 17.

farklılık, ayırt etme - neredeyse gülünç denecek kadar uygunsuz bir kullanımını görüyoruz. Saussure'de farklılık noktası, sözcüklerin öteki sözcüklerden, düşüncelerin öteki düşüncelerden ayırt edilmesinde yatar, - bir sözcüğün bir nesneden farklı olduğu gibi önemsiz bir nosyonda değil. Paul de Mann'ın **Allegories of Reading**'ni inceleyen yeni bir Alman yazarı Saussure'un terimlerinin "gösterenin özgürleştiren kuramı" ya da "gösterenin keyfi güç oyunu" ya da "gösterenin gösterilenden kurtulması" gibi deyişlerde kullanılmasına haklı bir şaşkınlıkla tepki gösteriyor ve bu kullanımlar "so verbreitet sie auch neuerdings sein mögen, sprachtheoretische unbegriffe. Zu unrecht beruft man sich dabei auf de Saussure" (Ne kadar yaygın olursa olsunlar, dil kuramında saçma kavramlardır. Onları kullanırken Saussure'a başvurmak yanlıştır) diye ısrar ediyor.[54] Aynı ölçüde tutarsız ama yaygın başka iddialarda, örneğin, "gösterge ve anlamın asla rastlaşamadığı"[55] ya da "dilin anlamdan fazla birşey olduğu" iddiaları. Bu tür sözler yanlış bile olamazlar. Kurz'un deyişiyle daha çok *unbegriffe*dirler. Çünkü, anlam göstergenin bir yönü olduğuna göre, dilin anlamdan fazla birşey olduğunu söylemenin "ne anlamı olabilir? Kuşkusuz, insan bu cümlelerin niyetinin bu bölümde daha önce tartışılan anlam görüşünü desteklemek ve genişletmek olduğunu anlıyor. Ama, dil kuramında, terimlerin bu kullanımının tutarlılığını yargılamak çok başka bir konu.

Öyleyse, Derrida'nın dil ve anlam üzerine düşüncelerini bu biçimde böyle tartışmanın sonuçları nelerdir? Derrida'nın asıl hamlesi (1) örneğin mantıksal pozitivizmde simgeleşen ama Platonizm ve başka birçok kaynakta da bulunan öncü anlam görüşüne saldırması ve (2) o görüşe karşı olan düşünceleri geliştirmesidir. Ama çalışmasının her iki yönü de başarısızdır. Birincisi, Derrida, yazının konuşmadan öncelikli oluşu hakkında gereksiz ve boş bir tartışma içinde karmakarışık hale gelmesine izin verdiği için; bu kurama yapılan başka pek çok saldırıyı içeren perspektiften yoksun olduğu için; bu nedenle, onlardan öğrenerek,

onların üzerine bir şey kurmadığı için; ve tutarsız biçimde formüle edildiği için başarısız olur. İkincisi, anahtar noktaları desteklemeyip sadece iddia edildiği için-ki, bu birçok mantıksal güçlüğün görmezden gelinmesi ve eşit ölçüde açık itirazlara hiçbir savla karşılık verilmemesi demektir; Saussure'un geliştirdiği terminolojiyi kullanırken Derrida neden öyle yaptığını açıklamadan ve belki de onları bozduğunu anlamadan o terimleri yanlış kullandığı için; sözmerkezliliği putyıkıcılara özgü biçimde suçlamak üzerine koyduğu çok sert vurgu-ki, artık gereksiz, -Derrida'nın yüzleşmek zorunda olduğu asıl meseleyle yani, sözmerkezliliğe değil, göz önüne almadığı düşünürlerin zaten geliştirdiği seçeneklere karşı seçenek geliştirmek meselesiyle yüzleşmesini engellediği için başarısızlığa uğrar.

Derrida'nın sözmerkezliliği reddetmesi devrimci bir hareket değildir ve kendisi öyle olduğunu düşündüğü için özcü düşünce üzerindeki tartışmanın zaten ulaştığı gelişmişlikten yararlanamamaktadır; bunun sonucunda, bir aşırılıktan (anlam sabit, değiştirilemez kavramlar meselesidir) ötekine (anlam göstergelerin belirsiz, sonsuz oyunudur) sıçrar. Bu, gerçek özlerin varolmadığını, daha yeni kavrayınca şaşkına dönen birisinin ilkel tepkisine çok benziyor. Bu tartışmanın sonucu, bu nedenle yalnızca, Derrida'nın dil ve anlam konusundaki tartışmaya katkısının zayıf olduğudur; anlam ya da dilin işlev biçimi üzerine tutarlı, yeni bir görüş oluşturmayı başaramaz. Ancak, bu düşünceler yazın eleştirisinde kayda değer bir geçerlik kazanmıştır. Nasılı, nedeni, hangi haklı nedenler ve dayanaklarla ve ne gibi sonuçlarla olduğuysa izleyen bölümlerin ilgi alanı.

Yapıbozuculuk, Eleştiri Kuramı ve Uygulaması

Derrida'nın düşüncelerinden eleştiride yapıbozuculuk olgusuna geçmek basit bir mesele değil: Bu sadece eleştiriyle birleştirilen ya da onu etkileyen belli bir dil sorunu değil. Örneğin, yapıbozucu eleştirinin iki büyük kolu var. Ama, bunlardan, göndergenin doğası - göndergelerin sınırsız, sonsuz ve belirsiz oyunu - görüşünden daha dolaysız olarak kaynaklanan kol, öbüründen, yani Derrida'nın kişiliği, düşünce yapısı ve biçeminden ortaya çıkan koldan daha az önemli. İkincisinde, Derrida'nın incelenmemiş iddiaları araştırma, "sorgulama" ve "sorunsallaştırma" gibi sözlerden oluşan dağarcığı ve kışkırtıcı ifade bağımlılığı en etkili unsurlar. Öyleyse, birinci kol Derrida'nın dil üzerine görüşlerinden, ikincisi de o görüşleri üreten düşünce yapısından kaynaklanıyor. Sonuçta eleştiride ortaya çıkan iki durum, göreceğimiz gibi, aslında mantıksal olarak birbiriyle tutarlı değil; ancak, şimdilik bu bölüm söz konusu kollardan daha önemli olan ikincisiyle ilgilenecek, birincisi beşinci bölüme bırakılacak.

Önceki bölümde, daha özel olarak Derrida'nın gerçek durumuyla ilgilendim; ancak, tartışma şimdi daha geniş biçimde genel yapıbozucu eleştiri olgusu ve İngilizce konuşulan ülkelerde Derrida'nın eleştiriye etkisi sonucunda neler olup bittiğiyle uğraşmalı. Yapıbozucu eleştiride sözünü ettiğim iki kol nedeniyle, bu eleştirinin Derrida'ya sadık kalıp kalmadığı, ya da Onu doğru yansıtıp yansıtmadığı, karışık bir konu; ama, şimdilik, bunu araştırmayı bir kenara koyup, eleştiride Derrida'nın etkisinden kaynaklanan eğilimlerin tutarlılığını ve yararını incelemek istiyorum.

Açıklamanın gerektirebileceği tutarsızlık ya da indirgeyicilik tehlikesinden kaçınmak için herhangi bir yorumun, yalnızca, kendisini bu konuya adamış savunucuların sözleri olduğundan emin olmakta yarar var; ve tek bir formüle dayanmak tedbirsizlik olacağı için, tartışmayı önerdiğim düşünceyi, savunucular ya da sempatizanların genelde itibar ettikleri çeşitli düzenlemelerle aktarmak da yerinde olur.[1] Öyleyse, bir araya getirilmiş bu ifadeler tartışma için yeterli bir temel oluşturmalı.

> Eleştiride, felsefede ya da şiirin kendisinde yapıbozucu söylem, yapısı bozulan dilin gönderimsel konumunu temelinden sarsmaktadır.
>
> Metinsel kuram ve incelemenin bir tarzı olarak çağdaş *yapıbozuculuk,* geleneğin içindeki herşeyi yıkmakta, gösterge ve dil, metin, bağlam, yazar, okuyucu, tarihin rolü, yorumlama çalışması ve eleştirel yazının biçimlerine ilişkin benimsenmiş düşüncelere soru açmaktadır.

---

1. Bu pasajlar, aşağıdaki kaynaklardan alınmıştır: (a) J. Hillis Miller, "Deconstructing the Deconstructors," *Diocritics* 5 (1975), s. 30; (b) Vincent B. Leitch, *Deconstructive Criticism,* (New York, 1983), s. ix; (c) Leitch (Derrida'nın yaptığı bir görüşmeyi açıklayan) *Deconstructive Criticism*'de, s. 261; (d) "Nothing Fails Like Success," *SCE Reports 8,* (Fall, 1980), s. 11; (e) Jonathan Culler, *On Deconstruction,* (Ithaca, 1982), s. 86; (f) Leitch, "The Book of Deconstructive Criticism," *Studies in the Literary Imagination 12,* (1979), ss. 24-25; (g) Jerry Aline Flieger, "The Art of Being Taken by Surprise," *SCE Reports 8,* (1980), s 57; (h) *Christopher Norris. Deconstruction: Theory and Practice,* (London and New York, 1982), s. vii

Öğreniyoruz ki, er ya da geç, yapıbozuculuk bütün eleştirel okuma ve kuramsal yapıya düşman kesilecektir.

Bir karar verildiğinde, bir otorite ortaya çıktığında, kuram ya da eleştiri işlediğinde, yapıbozuculuk sorgulayacaktır... Sonuçta, yapıbozuculuk geleneksel düşüncenin yeniden gözden geçirilmesine neden olacaktır.

Yapıbozuculuk, yansızlığın benlik dışında bir yerde olduğu yanılsamasının altında yatan ustalık ve görüş birliğinin getirdiği rahatlığı bozar.

Bir söylemin yapısını bozmak öne sürdüğü felsefenin nasıl sarsıldığını göstermektir.

Öyleyse, bir yapıbozum, metnin, herhangi bir ayrıcalıklı okuma önermeyi kararlı biçimde reddedişini gösterir. (Y)apıbozucu eleştiri geleneksel eleştirinin koyduğu sınırları kesinlikle çiğner.

Geleneksel ve yapıbozucu mantık arasındaki en belirgin ayrım, gücün kullanılışına (ve) gücün beğeni üzerinde baskı kurmak için tahtından vazgeçmesine karşı tutumlarındaki farktadır.

Yapıbozuculuk, eğer geleneksel değerler ve kavramlar kabul edilirse, eleştirinin olması gereken herşeyin, etkin bir karşısavıdır.

Bu metinler vurgu ve terminoloji konusunda değişkenlik gösteriyor, ancak hepsinde ortak olan iki unsur var. Birincisi, yapıbozuculuğun, temelini sarsma, yıkma, açığa vurma, bozma, çiğneme, ya da gizemini bozma gibi çeşitli biçimlerde tanımlanan bir işlemi uygulaması; ve yapıbozuculuğun bu işlemi, geleneksel düşünceler, geleneksel kısıtlamalar, geleneksel mantık, otoriter okumalar, ayrıcalıklı okumalar, yansızlık yanılsamaları, ustalık ya da görüş birliği, bir metnin gönderimsel anlamı ya da yalnızca metnin öne sürdüğü ya da söylediği olarak düşünülen birşey üzerinde uyguluyor olması.

Bundan sonrasında amacım, eleştiri kuramına bir katkı olarak bu programın özünü ve değerini incelemek. Herşeyden önce, bir eleştiri kuramını yararlı tavsiyeden ayırt etmek gerekli. Örneğin, bu program bizi benimsenmiş görüşler konusunda uyarmak - geleneksel düşünceleri sorgulamadan kabul etmemek, apaçık olanı gizlemiş olabileceği inceliklere bakmadan yutmamak, herhangi bir araştırma alanında otoritenin bizi sindirmesine ve kendi düşüncelerimizi üretmemizi yasaklamasına izin vermemek - amacını taşıyorsa bu iyi, yararlı bir tavsiye olabilir ama kuramsal bir düşünce değildir. Böyle olduğu içinde, benimsenmiş tüm eleştirel işlemlerin hatalarına tanı koyabilecek esaslı bir düşünceyi öne süremez. Önerdiği, geleneksel ve açık olanın aksayan yanına ya da bu tarz bir okumanın açık ve geleneksel olmak dışında kendine özgü düzenli olarak yinelenen hatasına değil, yalnızca şu anda geleneksel ve açık olana karşı çıkmak; ancak bu *yöntemsel* bir hata değildir. Dahası, bu tür bir yararlı tavsiye ne özgün ne de önemli olabilir; bu herhangi bir alanda çalışan bir araştırmacıya verilen yararlı bir tavsiyedir. Hepimiz bunun böyle olduğu konusunda anlaşabiliriz ve bize sürekli olarak anımsatılmasının gereğini de kabul edebiliriz. Ancak bu kuram değil, tavsiyedir. Sıradan bir şeydir ve özgün değildir.

Bu basit, kurcalamaya değmeyen bir mesele gibi görünebilir, ama yapıbozucuların yazılarında geleneksel okuma ve düşüncelerin sorgulanmasına koydukları vurgu bunun altını çizmeyi gerektiriyor; öyle ki, yapıbozuculuk özgün kuramsal bir durum olarak *yalnızca* geleneği sorgulamak ve sarsmaktan bir kazanç sağlamak çabasını gösterebilmelidir, öbür türlü, yapıbozuculuk kuram olmayı hak etmiyor ve şimdiye kadar da ne özgün olabildi ne de kuramsal. Gelenekçilere ve geleneksel düşüncelere saldırmak cüret ve coşku üretebilir ama yapıbozuculuk ortaya çıkmadan çok önce de böyle oluyordu ve aslında önemli olan gelenek karşıtı olmak gibi basit bir gerçek değil her özel saldırının *kendine özgü içeriği*. Şimdi, aktardığım metinlerin bazıları yal-

nızca otorite sorgulanmalıdır gibi genel bir tavsiyede bulunuyor; bu tavsiye geleneksel okumalar yıkılmalı ve sarsılmalıdır nosyonuyla biraz daha özel hale getirilirse bile, burada kayda değer birşey olup olmadığı açık değil. Yapıbozuculuğun gerçekten farklı yanı üzerinde yoğunlaşabilmek için geleneksel (açık ya da gönderimsel) düşünce ya da okumanın akıbetine bakmalıyız. Bu noktada yapıbozuculukla, sorgulamanın daha fazla bilinen modelinin yolları ayrılıyor. Çünkü, daha fazla tanışık olduğumuz sorgulama tarzında - o alandaki akademisyenlerin büyük çoğunluğunun hoşuna gidecek bir şey - sorgulanmış, yıkılmış, sarsılmış ve eksik bulunmuş geleneksel bir düşünce terk edilmiş ve yerini - o da aynı sonla karşılaşıncaya kadar - bir başkasına bırakmıştır. Ancak, yapıbozucu gelişim modeli çok farklı. Geleneksel düşünce sorgulanır, yıkılır ve sarsılır - ve sonra yıkma eyleminin kendisine dikkatimizi odaklıyabilelim diye *elde tutulur*. Oysa bu, o düşüncenin kesin olarak reddedilmesi demek değildir. Dahası, bu yapıbozuculuğun "ne/ne de" ve "ya/ya da" mantığının gereğidir - bu mantık geleneksel görüşün yalnızca reddedilmesine ve terk edilmesine izin vermez.

Daha yeni ve yeterli bir düşünceye geçmeyi ve etkisini yitirmiş düşünceleri tarihe ve tarihçilere bırakmayı istememek oldukça tuhaf görünebilir ama yapıbozuculuğun farklı olabilmek için buna gereksinimi var; yalnızca, açık ama yetersiz düşüncelerin peşine düşmemizi ve onları daha karmaşık olanlarla değiştirmemizi ya da birleştirmemizi önerseydi, kendisine özgü diyebileceği bir özelliği olmazdı - özgün ya da kuramsal bir durum olmayı başaramazdı. Sürüp giden bir dizi yapıbozuculuk tasavvur edilse bile, aynı sonuç geçerli olurdu; geleneksel düşünceyi, başka bir düşünce onun yerine geçsin ya da onu içine alsın diye sarsmak ve sonra ortaya çıkan daha karmaşık yeni düşünceye (madem ki, şu anda benimsenmiş, standart düşünce o) doğrudan, aynı biçimde saldırmak hâlâ herkesin normal süreç olarak gördüğü tek araştırma biçimidir. Öyleyse, yapıbozuculuk gele-

neksel düşüncenin korunmasını gerektiriyor ve gerektirmeli ve kendi yapısının bozulmasına *ve* alıkonmasına izin vermeli; sonuçta ortaya çıkan tüm *karmaşa* yapıbozucu yöntemin ürünüdür. Madem yapıbozuculuk metnin söyler göründüğünün ya da geleneksel olarak söylediği düşünülen şeyin tersini söylediğini (ya da tersini de söylediğini) göstermek istiyor, geleneksel biçim hem işini yaparken hem de yaptıktan *sonra* yapıbozuculuğun varolabilmek için gereksindiği bir başvuru noktasıdır.

Yine belirgin özelliğinden vazgeçmek ve herhangi iyi bir eleştiri içinde erimek, yani artık yapıbozucu olmamak pahasına, yazınsal metinleri okumayı ve yorumlamayı amaçlayan yapıbozucu programın daha anlaşılır ve daha makul biçimde dile getirildiği başka bir yol var. Ara sıra, yapıbozuculuk yalnızca yüzeyde olana değil, onun altında gizli kalmış inceliklere de dikkat eden, böylelikle de metnin iş gördüğü farklı düzeylere haksızlık etmeyen bir okuma tarzı olarak savunuluyor. Bu farklı düzeyler birbirine zıt bile olabilirler, bu nedenle aralarında gerilim vardır: bir yorumcunun deyişiyle aralarında "anlamlamanın savaşan güçleri"[2] vardır. Ancak, son yarı yüzyılın eleştirisini bilen birisi iyi, gözüaçık eleştirinin uzun zamandır yaptığı işin genelleştirilmiş betimlemesine şimdi çok yakın olduğumuzu çabucak görecektir. Aslında, Yeni Eleştirmenlerin standart işlemlerinden biri metnin, açık, yüzeydeki içeriğine zıt olan metinsel ayrıntının (imgelem, benzetme vb.) metnin açık, yüzeydeki özelliklerini (kurgu, olayların mantıksal dizisi ana olaylar, açık temalar) nasıl karmaşık hale getirdiğini göstermekti; sonuçta ortaya çıkan gerilimler ve uyumsuzluklar böylece bütün yüzeyleri kucaklayan daha kapsamlı ve karışık bir yorum gerektiriyordu.

Jonathan Culler, geniş bir okuyucu kitlesine daha akla yatkın, anlaşılır ve hoş gelebilmesi için yapıbozucu durumların aşırı ve dramatik yanlarını önemsemeyen ya da dışarda tutan bir yo-

2. Barbara Johnson, *The Critical Difference*. (Baltimore, 1980), s 5.

rumcudur ve yapıbozucu eleştiriyi açıklama biçimi, kaçınılmaz olarak, genelde iyi eleştirinin içinde yitmek güçlüğüyle yüz yüze kalır. Pekalâ, Culler, bu tehlikenin üstesinden nasıl geliyor?[3] Culler'in yapıbozucu eleştirinin belirgin kimliğini koruma girişimi "yapıbozucu okumalar böylece, estetik zenginliği amaç edinmeyi reddedebilir" savının tersine, çok-düzeyli eleştirinin geleneksel biçimini "belirsizliği kutlamak konusunda bir isteklilik" diye niteler. Ama, bu sav, yapıbozuculuğun ayrı, eşsiz konumunu ve değerini önceki eleştirinin içeriğini karikatürize ederek koruyabiliyor. Bir metinde anlamın değişik katmanlarıyla uğraşan eleştirmenlerin çok büyük bir bölümü kuşkusuz anlaşılır nedenlerden dolayı, böyle yapıyorlar; ve Culler'ın ayrımı, önceki eleştirinin yalnızca estetik zenginlikle ilgilendiği masalını bıraktığımız anda çöküveriyor. Daha sonra, Culler, bu savın başka bir biçimini deniyor: "Yapıbozucu incelemeler çoğunlukla önceki okumalardan çarpıcı biçimde sapabilmesine karşın, bu okumaları reddedilmesi gereken dış rastlantılar ya da sapmalardan çok, yapıt içindeki önemli güçlerin ortaya çıkışı ya da yerinden edilmesi olarak ele alabilirler." Ancak, geleneksel eleştiri de, önceki yorumu sadece yanlış ve metinle ilişkisi önemsiz olarak değil, eksik olarak "ele alabilir" (sıklıkla ele alır); bir başka deyişle, önceki yorum metnin bir yönüne ya da yüzeyine tepki verir ve böylece daha karmaşık olanın içine çekilir. Her yorumcunun, aslında, reddettiği yorumlardan bile, metinle ilgili bir şey öğrendiği, eleştirinin sıradan bir gerçeğidir. Öyleyse, Culler'ın önceki okumaları yapıbozucu tarzda kullanımı, yine zıtlığı göstermek için o okumaların genel eleştirel kullanımının, mantıksızca daraltılmış açıklamasına dayanıyor; genel eleştiri işleminin daha gerçekçi bir açıklaması kullanıldığında, Culler'ın gösterdiği zıtlık kayboluyor.

Yapıbozucu eleştirinin gerçek anlamda belirgin özellikleri bu-

3 Anılan iki girişim, *On Deconstruction* adlı kitabında, sırasıyla, s. 240 ve s. 268'de yer alıyor.

rada değil, Culler'ın kaçınmak eğilimi içinde olduğu yönlerde gizli.[4] Çünkü yapıbozuculuk, metinsel yorumun daha genel, gelişmiş uygulaması içinde erimeyecekse, yapıbozuculuğun gerçekten belirgin yönünü, yani daha köktenci, kategorik ve çarpıcı (dramatik) yönlerini göz önünde tutmalıyız. Kategorik yön, *tüm* metinlerin yapıbozuculuğa maruz kalmasını ve *tüm* dilin öne sürdüğü şeyi gizlice sarsmasını gerektirir. (Yalnızca, metnin *çoğunlukla* farklı düzeylerde işlediğini söylersek, yine, geleneksel eleştirinin alanına döneriz.) Köktenci yön her zaman, eşsiz biçimde ayrıcalıklı bir okumanın, otoritenin onayladığı ve baskının gerçekleştirdiği bir okumanın, varlığını gerektirir. Ve çarpıcı yön, Norris'in deyişiyle, o okumaya "yapıbozucu şiddet" uygulanmasını - sarsılmalı, yıkılmalı, yerilmeli, karşı çıkılmalı ve başaşağı edilmelidir - gerektirir. Köktenci yön olmadan varılacak renksiz sonuç yalnızca, ara sıra yaygın görüşlere karşı çıkmamız - bu yine, eleştirinin olağan işidir - olur. Ve çarpıcı yön olmaksızın, yalnızca yaygın görüşleri, onları daha karmaşık hale getirip, hatta yeni bir ortak görüş yararına terk ederek, düzeltme çabası içinde olmamız gerekir - ki, yine bilinen eleştiri alanına gireriz.

Yazınsal metinlerin çok-düzeyli incelemelerindeki olası sonuçların çeşitliliğine bakarak bu konuyu daha net görebiliriz. Bazı Yeni Eleştirel okumalar, yüzeydeki anlam ve öbür düzeylerdeki anlam arasındaki uyumsuzluklara tanı koyarak işe başlamak eğilimini gösterdi, ancak, farklı düzeyler arasındaki gerilimleri baştan sona tutarlı hale getirerek son buldu; ötekiler belli bir metne bağlı olarak uyumsuzluk ve giderilemez zıtlık duygusunu sonuna kadar alıkoyabildiler. Ama yapıbozuçuluk hangi metin olursa olsun, şiddetle ve su götürmez biçimde, evrensel bir sonuç olarak uyumsuzluk ve zıtlıktan yana çıkar; ve burada yeni olan şey yalnızca katılık ve önyargı unsurlarıdır.

---

4. Culler'ın yapıbozuculugun köktenci dogasına bagli olmadıgını iddia eden eleştirmenleri bana haklı görünüyor; onlarla bu noktada aynı düşüncede olmama karşın, o köktenci dogaya olan inançlarına degil, Culler'in bundan duydugu belirgin rahatsızlıga katılıyorum.

Yapıbozuculuğun tasavvur ettiği eşsiz işlem, öyleyse, gelenek ve otoritenin onayladığı gerçeğe uygun ve açık anlamı gerektirir, ve işlemin kendisi yıkma, sarsma ve alıkoyarken gözden geçirme işlemidir. Şimdi, geleneksel bir okumaya yapılan bu yatırım ve onun yok olması denilebilecek şeyden sonra yine ona tutunmak, mantıksal açıdan yapıbozuculuğun en tuhaf ve olasılıkla, sadece yapıbozucu düşüncelerin sonuncul kökenine bakarak açıklanabilecek özelliğidir; buna daha sonra döneceğim. Ancak şimdilik, burada önerilen bu şaşırtıcı uygulamanın doğasındaki değer meselesini bırakıp, dikkatimi yapılabilirliği üzerinde yoğunlaştırmak istiyorum.

Yapıbozuculuk geleneksel, gerçek, otoriter, yüzeysel, göndergesel anlamla iş görmelidir ve onsuz varolamaz.[5] Ancak, burada hemen iki ciddi sorun beliriyor:

1. Bir yazınsal yapıt üzerinde gerçekten bir tek geleneksel görüş var mıdır? Benim asıl çalışma alanım Alman yazını ama, Almanlar düzene uyumlu insanlar olarak tanınmalarına karşın Goethe'in ***Faust***'u, Kleist'ın ***Prince von Hamburg***'u, Kafka'nın ***Schloss***'u hakkındaki benimsenmiş geleneksel görüşü henüz bulmuş değilim. Ancak, İngiliz yazını çalışmalarında da, durumu çok farklı görmüyorum. ***Hamlet***'in ayrıcalıklı okuması nedir? Ya da ***Moby Dick***'in? Ben böyle bir okuma bulamıyorum. Son derece karmaşık, büyük, klasik örnekleri seçerek hile yaptığım yönünde bir itiraz olursa, yazının en ilginç ve en karmaşık yapıtlarına uygulanamayan bir kuramın pek ilginç olmadığı yanıtını vermek kolaydır. Ancak, bu gereğinden fazlasını söylemek olur. Aslında yapılması gereken yalnızca, bugün eleştiri dergilerinin çok-renkli içeriğine, eleştiri okullarının olağanüstü çeşitliliğine ve çelişen yorumların karmaşasına işaret etmek. Sayısız metodolojisi, ideolojik bağlılığı, Marxist, Freud'cu, göstergebilimsel ya da

5. Burada yaygın olarak karşılaşılan öbür sıfatlar, baskıcı, yetkili, (authoritative) saygın yetkili, yazara ait, (authorial) vb. sıfatlardır.

biçembilimsel, tarihsel ya da Yeni Eleştirel, biyografik ya da feminist gibi çeşitli okumalarıyla, şu andaki olağanüstü eleştirel görüntüyü inceleyen birisi için bir tek ve ayrıcalıklı okuma nosyonunun varlığı gerçek dışıdır. Yapıbozuculuğun Amerikan eleştirisinde, diğer bir durum haline kolayca gelebilmesi, çoğulculuk sözcüğünün Amerikan eleştirisinin düsturu olduğunu açıkça gösterir. Öyleyse, baskıcı uzlaşma ve yüzeyselliğin çok gerek duyulan evrensel okumasının yerini belirleyemezlerse, yapıbozucular ne yapacaklar? Öteki eleştirmenler ve kuramcılar *bazı durumlarda* gerçekten patlatılması ve güncelleştirilmesi gereken, gelişmemiş yaygın görüş açısının varolduğu gerçeğiyle idare edebilirler. Ancak, o sıradan durum, sıradan olmayan, belirgin bir duruma sahip oldukları iddialarından vazgeçerlerse - yine - yalnızca yapıbozuculara açıktır. Yapıbozuculuğun her yerde işlediğini söyleyen kategorik iddia olmadan, belirgin bir durum söz konusu *değildir*; durumların yalnızca bazıları değil, *tamamı* yapıbozuculuğa maruz kalmalıdır.

2. Tek, belirgin bir gerçek ve gönderimsel okuma var mıdır ve yazınsal yapıtların hepsine ya da çoğuna baskın çıkar mı?[6] Kuşkusuz bu da olasılık dışı bir düşünce. Burada sorun, bir yazın yapıtının gerçeğe uygun okuması diye birşeyin nerdeyse olmaması: bütün bunlar daha az ya da daha çok derecede soyutlayıcı ve yorumlayıcıdır ve okumaların yeterliliğine ilişkin sorular her zaman *soyutlanmanın türü ve derecesiyle*

---

6. Gönderimsel sözcüğü, burada - yapıbozucular tarafından bu bağlamda açıkça, "gerçeğe uygunluğa eş olarak kullanılıyor ve bu yüzden, benim savım yalnızca gerçeğe uygunluk meselesini ele alıyor. Özellikle gönderimsel sözcüğünden doğması gereken meseleler, dil kuramının meseleleri olmaya daha uygun ve bunlar yukarda, ikinci bölümde tartışıldı. Ancak, bir sözcüğün yalnızca gönderimsel anlamını temel olarak kabul etmenin, Saussure'ün dil kuramıyla ve Derrida'nın o kuramı yeniden yazmasıyla, tamamen tutarsız olduğunu belirtmek önemli. Öyleyse bu, oldukça tipik bir tutarsızlığın örneği; insan belli bir dil kuramını hem yetersiz diye reddedip, hem de, aşılması gereken bir dil parçasının yüzey anlamını betimlemek için kullanamaz. Kuram yetersizse, bu onun kullanılamaz olması demektir ve bir sözcük ve tamlamanın anlamı, o zaman, başka biçimde söylenmelidir.

ilgilenir. Olasılıkla, ***Kral Lear***'ın gerçeğe uygun okunuşu, oyunun bir tanesini mirasından yoksun bıraktığı üç kızı olan bir kral hakkında olduğunu ve benzeri şeyleri söyler. Bu ifadelere takılıp kalan bir okumadan haberim yok, ama bundan fazlasını yapmak, temalar ve düşüncelerden söz etmek, artık gerçeğe uygun olmak değil, soyutlamaktır. Goethe'nin *Auf dem See* ("Gölde") adlı şiiri pek çok yoruma neden olmuştur (ne yazık ki, şu ana kadar otoriter bir yorum hiç çıkmadı), ama, hiçbiri şiirin gölde botla gezinen bir adam hakkında olduğunu söylemez - bildiğim her eleştirmen o durumu tema açısından yorumlar ve farklılık o noktada başlar. Faust'un gerçeğe uygun anlamı ne olabilir? Özellikle de, ikinci bölümünün? Ya da Kafka'nın ***Verwandlung***'unun? Hiç, birilerinin aklına ***Verwandlung***'un büyük bir böceğe dönüşen bir adam hakkında olduğunu söyleyen bir "okuma" gelmiş midir? Okuduğum bütün eleştirmenler bu gelişimin ne olduğundan söz ederler ve hiçbiri görüşünün "gerçeğe uygun olduğunu" öne sürmüş değil. Kuşkusuz, bir eleştirmen bazen bir başkasının yazınsal bir metni okuyuşunun fazlaca gerçeğe uygun olduğunu öne sürecektir ama, bu, daha karmaşık ya da belki farklı bir soyutlamayı istemek olarak anlaşılmalıdır; zaten bir tür soyutlama yapmamış olsaydı, saldırı altındaki bir eleştirmen tartışmaya hiç değmezdi. Yapıbozuculuk *gerçeğe uygun* okumayı, onu reddetmek ve yıkmak adına temel olarak kullanmaya gerek duyuyorsa, eleştirel çevrelerde hiç geçerli olmayan bir şeyle çalışmak zorunda kalacaktır - böylesine önemsiz birşeye saldırmanın ve onu yıkmanın ne anlamı olabilir?

Dikkatimizi "gerçeğe uygun" sözcüğünden "açık" ya da "yüzeysel" sözcüklerine yöneltirsek, durum daha iyi olmayacaktır. Yine, normal, yararlı tavsiye içeren durumla, kuramda belirgin yapıbozucu düşünüş için gereksinilen durum arasındaki fark anımsanmalı. Hepimiz, kimi zaman açık görünen ama

aslında yüzeysel ve eleştiride yetersiz kalan şeylerin kurbanı olmak olasılığına karşı uyanık durmamız gerektiği konusunda anlaşabiliriz. Yapıbozuculuk kendisini bu kayda değmez tavsiyeden ayırt edebilmek için, kategorik olmak zorunda: Bu süreç her durumda oluşmalı. Ama bu, deneyimin değişkenliğinin nedenlerini göstermek konusunda açıkça başarısızdır, çünkü şu anda sivrilmiş (yine de *otoriter* okumanın ender olduğu konusunda ısrarlıyım) okumalarda büyük bir çeşitlilik var. Bazıları yüzeysel, bazıları da karmaşık. Aslında, yapıbozuculuk bu çeşitliliğin olmadığına inanmamızı ve böylece, her zaman yaşadığımız yüzeysellik ya da derinliğin, birçok farklı derecelerini ayırt etmek gibi normal bir uygulamadan vazgeçmemizi istiyor. Bazı okumalar açıktır, bazıları değildir. Bazı eleştirmenlere açık görünen okumalardan bazıları, öbürlerine daha az açık gelir. Bazı açık okumalar hiç karşı çıkılmamış gibi görünür ve bunun nedeni belki de söz konusu metinlerin aslında karmaşık olmamasıdır, ancak öbürleri bu bakımdan farklı olabilir. Ama yapıbozucu birisi, sahneyi tümüyle terk etmeden, bütün bunları itiraf edemez: yapıbozucu, bütün bunların tersine, deneyimin değişken olmadığını ve (a) her zaman açık bir okuma olduğunu, (b) bunun her zaman yetersiz olduğunu, sarsılmaya ve ters çevrilmeye maruz kaldığını öne sürmelidir. Çoğu eleştirmen, eleştirel okumalarda gelişmişliğin çok farklı derecelerini gördüğünü düşünmek isteyebilir; ama yapıbozucu bunu kabul ederse, herkesin içinde olduğu durumda bulacaktır kendisini - yani yüzeysel ya da karmaşık oluşlarına göre farklı yorumlar arasında seçim yapmak ve aynen herhangi bir ayırımcı eleştirmenin yaptığı gibi ikincisinden çok ilkine kusur bulmak durumunda. Sorun şu gibi görünüyor, ne zaman akla yatkın bir eleştiri programı betimlense, yapıbozucu bunu benimsenmiş görüşün bir parçası olarak reddetmelidir, çünkü akla yatkın sözü her zamanki gibi yalnızca işin kılıfıdır. Onun programı kışkırtıcı *olmalı, sars-*

malı ve *yıkmalı* - bu nedenle, eleştirmene verilen akla yatkın tavsiyeyle bazen ortak yanı varmış gibi görünmesine karşın (örneğin, "geleneksel düşüncelere kuşkuyla bak") aşırı uçlarda durmak gereksinimi, amaçlarını gerçekleştirebilsin diye kapsamlı, kategorik bir unsuru da işe katmalıdır. Ama, bunu her yaptığında sonuç, durumun bu yüzden savunulamaz hale gelmesidir.

Gönderimsel anlama karşıt olmaya çoğu kez bir metnin anlamının algılanmasını temelden değiştiren bir şeymiş gibi, "retorik oluş" ve "mecazi oluş" üzerine koyulan vurgu eşlik ediyor. Bunun, bütün metinlerin söyler göründüğünün tersini öne sürmesini (ya da öne sürmesini de) sağlayan mekanizma olduğu söyleniyor. (Bu özellikle, Paul de Mann'ın yapıtlarına özgü). Ama bu durumun olabilirliği katmanlar halinde soyulabilir. Öyle ki, ilkten tümcenin biçembilimsel ve sözbilimsel biçimi, içeriğin bir parçası olarak alınır, bu durum yazınsal ya da başka metinlerde biçim ve içeriğin birbirinden ayrılmaz olduğu gibi iyi bilinen ve çok daha eski bir duruma denk düşer. İkinci olarak, biçem ve sözbilimin kimi zaman, bir tümcenin yüzeydeki etkisi gibi görünen şeye ters düştüğü görülebilir, bu durum hâlâ belirgin değildir - bu da daha önce bir çok kere gözlemlenmiştir. Ama bunun ötesinde, "her zaman ve her yerde" bir metnin "retorik oluşu", söylemek istediğinin tam tersini söylemesini sağlar, durumu olabilir yalnızca. Ve bu da, kategorik yapıbozuculuğun belirginliğini kazanabilmek için öne sürmeye zorunlu olduğu, tersi tek bir örnekle kolayca kanıtlanabilecek kadar dayanaksız bir iddiadır - ve kuşkusuz bu türden pek çok örnek vardır.

Şu ana kadar, (1) herhangi bir yazın yapıtı hakkında tek, benimsenmiş, otoriter bir görüş neredeyse hiç olmadığı için ve (2) geçerliliği olan okumaların tümünün yalnızca gerçeğe uygun, ya da yüzeysel olarak nitelenemeyecekleri, soyutluk ve karmaşıklıklarının derecesi büyük ölçüde değişeceği için yapıbozuculu-

ğun görevini yerine getirmek için gereksindiği okumayı bulamadığını öne sürdüm. Ve istenilen, tek gerçeğe uygun okuma bulunamadığı için, yapıbozuculuk başlayamıyor bile. Ama şimdi, bulsalardı, yapıbozucular o okumayla ne yapmayı önerirlerdi ona dönelim.

Bana öyle geliyor ki, bir eleştirel işlem olarak yapıbozuculuğun tek, en büyük eksikliğinin ve bir eleştiri kuramı olarak başarısızlığının odak noktası burada. Yapıbozucu program geleneksel (açık, gerçeğe uygun, baskıcı, otoriter, vb.) görüşü alıp bunu başaşağı etmeyi (yıkmayı, sarsmayı, ya da karşı çıkmayı) içerir.[7] Ama henüz öne sürdüğüm meseleler bir yana bırakılsa ve bu konulardaki yapıbozucu olgunun doğruluğu itiraf edilse bile, bu yine de, düşünce ve yorumun ilerlemesi bakımından ciddi biçimde sınırlı bir plan olurdu: çünkü benimsenmiş bir görüşle, ona meydan okuyan daha yeni bir görüş arasındaki ilişki ender olarak basit bir karşıtlık ilişkisidir.

Eleştiri ya da başka bir alandaki geleneksel görüşler, yalnızca başaşağı edilip, tersi söylenmekle (insan her ikisini de tutsa, ya da ikisini de atsa) etkisiz kılınabilseydi, soruşturma nasıl da

---

7. Eleştiri üzerine iki yapıbozucu program arasındaki tutarsızlık, bu noktada beliriyor. Bir yandan, Stephen Rendall, ("Mus in Piece: Montaigne and Interpretation," NLN 94, 1979, s. 1056-71) ayrıcalıklı anlamdan herhangi bir özel önemi belki de kaldırması gereken, yazınsal metinlerde de sınırsız sayıda anlamın olduğu düşüncesinden hoşlanır - ayrıcalıklı anlam, yalnızca bir tane anlam olarak, sınırsız sayıda anlam arasında yerini alır ve ne o ne de olası karşıtı, o zaman, sonsuzlukta önemli olur. Dahası, bu görüş açısına göre, sonsuzlukla sonuçlanan okurun yaratıcılığıdır, metnin kendisi değil. Ama J. Hillis Miller ("Deconstructing the Deconstructors," s. 30) anlamı okurda değil, metnin kendisinde görür, çünkü Miller, "metnin aynı zamanda tümüyle farklı iki şey söylediği," yani, gönderimsel anlam ve onun zıt kutbu, gerçeğini - yaratmaz - yalnızca keşfeder. Öyleyse, Miller için, yorum, dikkatini iki okuma - gönderimsel ve karşıtı - üzerine odaklar; hepsi de bir metnin içeriğinin bakış açısından ayırt edilemez nitelikte olan anlamların, "sonsuzluğu" yoktur. (Yapıbozucu eleştiride "sonsuzluk" ya da "rastlantısal" biçem, beşinci bölümün konusudur) Miller'in *New York Times Magazine*'deki ("How Deconstruction Works," *NYTM*, 9 February 1986) yeni, kısa ve programlı ifadesi tercihini, daha da açık hale getiriyor: "Yapıbozucu bir okumada iki anlam simetrik ve uzlaşmazdır, retorik ve mantık gibi ... sözcükler üzerinde böylesi bir etkiyi belirlemek, okurun ifadeyi istediği anlamda görmekte özgür olduğunu ima etmekten çok uzaktır." Miller, burada kendisini yapıbozucu eleştiride-ki seçenek biçemin reddedilmesine katı bir biçimde bağlıyor.

basit olurdu. Sorgulamanın gerçek dünyasında, geleneksel bir görüşü sarsmak ve devirmek gerçekleşir, çünkü onun yerini alabilecek daha savunabilir bir başkası ileri sürülmüştür ve o yeni görüşün nerede bulunacağı ya da onu bulmak için hangi yöne gitmek zorunda kalınacağı bilinmez. Onu bulmak için tüm yapmak gereken geriye dönmek olsun diye, geleneksel görüşün tam karşısında durmak anlamsızdır. Yaratıcı yeni düşünce, çok yakında olabilir ya da kilometrelerce uzaktadır, solda olabilir ya da sağdadır, ya da eski durumla bağıntılı olarak hiçbir yerde olmayabilir. Daha yeni bir görüş, parçada değişiklik yapmayı ya da bütününü reddetmeyi, eski parçaları yeni bir ilişki içinde ve farklı bir vurguyla yeniden toparlamayı ya da sıfırdan başlayarak, baskın görüş açısındaki herşeyi etkisiz kılan, küçük ince bir kusuru görmeyi ya da öbürlerini bütün olarak bırakırken, baskın görüş açısının büyük bir bölümünü açıkça reddetmeyi içerebilir. Kısacası, geleneksel görüşler binlerce farklı nedenle, binlerce farklı biçimde eksik bulunabilir.

Öyleyse, bir eleştirel işlem önerisi olarak yapıbozuculuğun en önemli zayıflığı buradadır. Gerçek anlamda yeni herhangi bir eleştiri ya da yorum, dikkatini yeniyi *bulmak* gibi bir eylem üzerinde toplamalıdır, ama yapıbozuculuk meseleyi tersine çeviriyor: Vurgusu eskiyi karalamak üzerinde. Bu "programın" doğasının ilginç olmadığı gerçeği bir yana, aslında olası olup olmadığı da hiç açık değil; çünkü Charles Saunders Pierce'ın Descartes'in bildiğimiz herşeyden kuşku duymalıyız önerisine karşı iddia ettiği gibi kuşku, kendi başına ele alındığında bilginin şimdiki durumunu düşünmekten değil, yalnızca *özel* nedenler ve kaygılardan kaynaklanabilir. Daha iyi ve daha karmaşık yorumu bulmak için beceri, düşgücü ve düşünce gerekir: bu hiç kolay

---

8. Burada vurguladığım konunun, yapıbozucu yazıların genelde zor okumalar olduğu gerçeğiyle hiçbir ilgisi yok; cf., örneğin, Paul de Man'ın ya da Derrida'nın kendinin durumu. Burada yalnızca, yapıbozucu şemanın bu noktasında gösterilen ilerlemenin kurallarının doğasından söz ediyorum.

değildir ve gidilmesi gereken yön de hiç belirgin değildir. Ama bunu kavramak, yapıbozucuculuğun çekiciliğinin ne olduğunu ve neden boşuna olduğunu görmektir: yapıbozucuculuk bir sonraki adımı kolay ama önemsiz hale getiriyor.[8] İnsan mekanik olarak ters yöne bakıyor. Yapıbozucuculuğun stratejisi bir noktada toplanmış görünüyor ama aslında gelişigüzel.

Yukarda sözünü ettiğim meseleye - yorumların tümü soyutlamadır - dönelim. Ancak soyutlama sınırsız biçimde ortaya çıkabilir ki, bu, farklı metinsel özelliklere daha az ya da daha çok ağırlık veren temelden farklı soyutlamalar birbirlerinden bir değil, pek çok boyutta farklıdırlar demektir; eğer özel tek bir soyutlama (diyelim, geleneksel) ve karşıtına yoğunlaşmak için karar vermek zorunda olunsaydı, başka bütün soyutlama türleri için yapılan araştırma iptal edilmiş olurdu. Durum böyle olunca, yapıbozucuculuğun işleyebileceği tek biçim, varsayıma dayanarak, eğer bütün geleneksel görüşler doğru soyutlanmaları yanlış yöne çevirmiş olsaydı varolurdu - bu öylesine gerçekdışı bir varsayım ki hemen bir kenara bırakılabilir. Paradoksal biçimde, yapıbozucuculuk, karalamaktan hoşlandığı kısıtlayıcı, ikili-karşıtlık mantığının kurbanı olmuş gibi görünüyor: geleneksel görüşleri yıkmak ve çökertmek biçiminde düşünüyor ama o görüşlerden, onların vurgularından ve terimlerinden *ayrılıvermek* gibi ilerici bir olasılığı dışlıyor. Gerçek ilerlemeyi sağlayansa, kuşkusuz o tür bir kopma.

Dahası bu program olağanüstü muhafazakâr. Eski görüşlerin ölmesine ve yenileriyle değiştirilmesine izin verilmiyor; sürekli olarak kirli çamaşırları ortaya dökülebilsin diye, eski görüşlerin

---

9. Bu durumun doğasındaki durgunluk ve muhafazakârlığı Graff da görüyor ("Deconstruction as Dogma," s. 416): "... yapıbozuculuğun 'muhafazakâr dürtüsü, sözmerkezli varsayımlarımızı sorguladıktan sonra, önceki gibi davranmayı sürdürebiliriz" önerisi; ve Crews, ("In the Big House of Theory," *New York Review of Books*, 29 May 1986, s. 40): "Derrida'nın kendisini sonsuz biçimde yapısını bozmaya - ve böylece birleşmiş dikkat ve iddiasızlığın tarafında kalmaya - mahkum ettiği miras kalmış düşünceler yerine, daha verimli düşüncelere ulaşmasının hiçbir yolu yok."

sahnenin merkezini tutması gerekiyor. Yeni düşünceler kuşağına yer açmak için gömülmek yerine, sanki sonsuza kadar arafta bırakılmaları zorunlu. Saplantılı bir biçimde eskiyi aşağılamak, aslında yeni birşey bulamamanın zavallılığıdır: bu, yapıbozucu programın duygusal gereksinimlerini karşılayabilir ama entellektüel gelişiminkini asla?[9] Yapıbozucular açıkça kendi durumlarının incelikli ve ustalıklı olduğu konusunda ikna olmuş durumdalar, ancak incelik, düzen getirmek amacıyla ya da bir "program" olarak kullanılamaz. İncelik, değeri olan yeni bir düşünceyi bulmak gibi belli bir yaratacı eylemin doğasında vardır; ancak o eylem her özel durum için eşsizdir ve herkese geleneksel ya da açık olanı yıkması söylenerek üretilmez.

Öyleyse, sonuç olarak geleneksel ve açık olana sistemli biçimde karşı çıkılmalı ve yapısı bozulmalı durumu anlamsızdır; bu, eleştiri kuramında gerçek bir durum hiç değildir çünkü bize eleştiride özgün düşüncenin ne olduğu ve bizi nereye götüreceğine ilişkin hiç birşey anlatmaz. Mantıksal olarak, bu durum bana 1960'lardaki daha genç kuşağın sloganıyla eş değer görünüyor: "Otuz yaşın üstünde birisine güvenme!" Her ikisi de derin düşünce ve anlayıştan yoksun bir otoriteye karşı gelişi güzel bir tepkiyi savunuyor. (Doğruyu söylemek gerekirse, altmışların genç kuşağı bunu asla, kendince varolan, *olumlu* bir program olarak görmedi. O kuşak savaşa ve topluma seçenek oluşturacak nitelikte, kendi mantığı olan görüşler üretmekle meşguldü.

O zaman, bu eleştiri görüşünün yaygınlığına ne anlam vereceğiz? Belli ki çekiciliği kısmen, görünüşte kışkırtıcı, devrimci bir akım olmasına dayanıyor. Şu anda üniversitelerde yazın çalışmalarının durumu ile ilgili yaygın bir hoşnutsuzluk var ve yapıbozuculuk hem o hoşnutsuzluğa biçim veriyor hem de yandaşlarının dünyadaki "muhafazakâr" ve uyuşturucu şeyleri silip süpüren cüretkâr' bir hareketin bir parçası oldukları duygusunu uyandırıyor; ve yapıbozuculuk muhafazakâr görüşleri, terk edilmelerini önleyecek ayrıcalıklı, merkezi bir konuma getirerek,

dikkati geçmişle bağların gerçek anlamda koparılmasından saptırdığına göre, programında potansiyel yandaşlarını bölebilecek özlü, ilerici bir düşünce yok. Ancak, gördüğümüz gibi yapıbozucu programın bu yönünde, içinden doğduğu Amerikan eleştiri dünyasına özellikle uygunsuz gelmesi gereken pek çok şey var, bütün bunları anlamak için yapıbozuculuğun Fransa'daki kökenlerine dönmeliyiz. Doktrinin kendisini incelemek yalnızca mantıksal uyumsuzluklarını yüzeye çıkarıyor, ama kökenlerine bakmak, İngilizce konuşan gözlemciyi öbürtürlü şaşkına çevirecek şeylere açıklık getirebilir.

Kökenin Fransız bağlamının, ilgili görünen iki özelliği var: Birincisi akademiyle bağlantılı, ikincisi genelde Fransız entellektüel yaşamıyla. Birincisine gelince, yapıbozuculuğun ortaya çıktığı altmışlı yılların ortasında Fransız üniversitelerinde olağandışı bir katılık ve tutuculuk baskındı. Yazın tarihi ve biyografisinin ondokuzuncu yüzyıldan beri değiştirilmemiş biçimi, bu alanı bütünüyle elinde tutuyordu; İngiltere ve Amerika'da son kırk yıldır süren kuramsal kargaşa Fransız yüksek öğrenimine neredeyse hiç dokunmamıştı. Dilbilim alanında Saussure'un dil kuramı İngiltere ve Amerika'da yapısalcı dilbilime yol açmıştı ancak, Fransız üniversitelerindeki dil çalışmalarında hâlâ baskın olan, modası geçmiş tarihsel filolojiye zar zor bir çentik atabilmişti. (Burada, derin bir ironi de şu, şu anda Fransa'nın her yerinde Saussure'dan alıntılar yapılıyorsa da, Saussure'un başka her yerde gözardı edilirken, İngilizce konuşulan ülkelerde çok önceleri dilbilimini kökten değiştirdiği gerçeği hiç anlaşılmamış görünüyor.) Muhafazakarlığın bu derecesi yalnızca zamanın gerisinde kalmak meselesi olamaz; şu ana kadar geri kalmış bir ülke, yazın ve dil çalışmalarındaki eski biçimlere karşı daha kararlı ve ısrarlı bir tavır takınmak zorundaydı ve Fransa'da öyle yaptı. Muhafazakâr yazın tarihi ve biyografisi hiçbir yerde böylesine pedantik ya da kemikleşmiş değildi ve hiçbir yerde üniversite öğrencilerine öğretilen, burdan daha düzen yanlısı nitelikte olmadı. Bir tek gerçek

vardı ve o da, Gustav Lanson'un, ezberlemek zorunda oldukları Fransa'nın yazın tarihinde yazılıydı. Bu temel doğrudan herhangi bir sapma, büyük ve ortak bir misillemeye neden oluyordu ve bu tam, seneçek nitelikteki olasılıklar üzerinde gerçek bir baskı oluşturuyordu.

Bu koşullar yapıbozuculuğun özelliklerinden birisine açıklık getiriyor: Amerika'dakinin tersine Fransa'da yazınsal metinlere ilişkin bir tek otoriter geleneksel görüş vardı ve acımasızca bütün metinlere uygulanıyordu. Bu görüş, aslında baskıcıydı. Yapıbozucu böyle bir çevrede, karalamak amacıyla tek, yüzeysel, benimsenmiş görüşü belirlemekte hiç güçlük çekmedi, ancak bu hiç kuşkusuz, benimsenmiş görüşün yapıbozuculuk için önemini açıklarken, ilgilendiğimiz şeyin yapıbozuculuğun öne sürdüğü gibi, karmaşık, gelişmiş bir kuram değil, ilkel bir duruma gösterilen doğal tepki olduğu biçimindeki rahatsız edici bir gerçeği de açığa vuruyor.

Fransız dünyasının ikinci özelliği de kuşkusuz birincisiyle bağlantılıdır. Uzun süreli bir gelenek nedeniyle, Fransız aydını kendisini kalın kafalı burjuva ve onun yansıması olan, devletin resmi organlarına (üniversite gibi) karşı durmasıyla tanımlamıştır. Sonuç olarak, Fransız aydınının çarpıcı bir özelliği, burjuva ve onun ortaya koyduğu herşeyin bağlantılı olarak aşağılamasıdır. Leo Bersani buna Fransız entellektüel yaşamının "kibirli uçarılığı" diye yerinde bir ad verir.[10] Kibirlidir, çünkü Fransız aydını kendisini daha incelmiş değerleri ve görüşleri nedeniyle avama karşı taşıdığı üstünlük duygusuyla tanımlar. Uçarıdır, çünkü aydın, burjuvanın eski sürgit düzenine olan ölümcül, ciddi bağlılığını sarsan ve onu gücendiren ürkütücü ve şık yeni duruşlardan hiç usanmaz.

10. L. Bersani, "Form Bachelard to Barthes," *Partisan Review* 34 (1967), s. 215-32.

11. A.g.e., s. 217: "Genellikle, Fransız eleştiri ruhu diye bilinen şey, entellektüel cücelere saldırmak konusunda oldukça gelişmiş bir beğenidir."

Öyleyse, yapıbozuculuğun başka bir tuhaf özelliğinin - geleneksel okumayı iş olsun diye aşağılamak saplantısının ve sönüp gitmesine izin vermektense, alay etmek ve çevresine göz kamaştıran entellektüel pullar takmak için canlı tutmak gereksiniminin - kökeni de burada. Mantıksal açıdan tuhaf olan bu özelliğin asıl kaynağı kesinlikle, Fransız aydınının o naif ve ustalaşmamış dostunu, yani burjuvayı sergilemek ve onunla dalga geçmek yönündeki geleneksel seçimi.[11] Eğer burjuva öylesine bön ve ciddiyse, aydında ona şakayla karşılık veriyor. Aptallığın durağan hedefine duyulan entellektüel tiksinti yapıbozucu yöntemin özüdür; ancak burada, Derrida geleneksel bir biçimi yalnızca benimsiyor ve sürdürüyor ve Derrida ne bir öncü ne de bir yenilikçi. Örneğin, Derrida'nın önceli olan Barthes'ın şu yeni betimlenişini ele alalım; tavırların benzerliği kesinlikle çarpıcı: "Otoritenin tüm biçimlerinden tiksinirdi... Mizacı ve entellektüel biçimi zarif, anlaşılmaz ve biraz da üstündü. İddiacı olabilirdi, her zaman karşı ifade tarzında, toplumun benimsenmiş doğma ve efsanelerinin tersini onaylayarak."[12] Bu betimlemenin yapıbozucu programla rastlaşması kuşkusuz oyunu ele veriyor. Barthes ve Fransız aydınlarında genelde yalnızca mizaç olanı Derrida kuram haline getiriyor. Ancak bu uzlaşmaz entellektüel seçkincilik kuşkusuz esnek değil, katı bir durum; ortodoks Paris aydınlarının düşünce biçimlerini izlediği için de düzene uyumlu ama gerçekten araştırıcı, özgün düşünceye yöneltici değil.

Yapıbozuculuğun biçimine katkıda bulunan ve mantıksal zayıflığını açıklayan bu zemin başlangıçta, tutarlı bir kuramın doğması için verimli görülmemiş olmalı. Bir yanda bilgiçlik, katılık ve uyumluluk; öbür yanda entellektüel bakımdan tutulmuş görünmek için bu özelliklerle alay etmek konusunda aşırı bir çaba. Ama yapıbozuculuk, aşmaktan çok, büyük ölçüde bu ilkel durumun entellektüel zayıflıklarını yansıtıyor.

---

12. Peter Brooks, "Savant of Signs," *The New Republic*, 3534, (11 November 1982), s. 27.

Yapıbozuculuğun kökeninin kısmen Fransız eleştiri dünyasının bu yönlerinde olduğunu kavramak, yapıbozuculuğun o bağlam dışındaki uygunsuzluğuyla yeniden sarsılmak demektir. Amerika Lanson'ın katı düzenliliğini barındırmak yerine, birbiriyle yarışan eleştirel ideolojiler karmaşasını ağırlıyor. Benimsenmiş görüşün yüzeyselliğine ve uyumluluğuna yapılan saplantılı saldırı, belki de bir karmaşaya kabul edilecek yeni bir ideolojiye karşı çok daha büyük bir kısıtlamayı gereksinen o bağlamda, çok daha yararlı olabilen şeyin tam tersi. Amerikan eleştirisi tartışmanın, tutarlılığı ve yararlılığının standartları konusunda daha fazla anlaşma sağlayabilir, böylelikle yapıbozuculuk gibi yeni akımlar, ithal edilmeden önce daha iyi incelenebilirler.

Uyumluluk saplantısı yüzünden yalnızca Fransa'da doğabilecek bir eleştiri kuramıyla, onun çeşitliliği, çoğulculuğu neşeyle benimseyen Amerika'da gördüğü kabulün bu uyumsuz birleşmesinde mantıksal açıdan çok garip bir şey var. Bu kabul, bir anlamda, Amerika'nın Avrupalı sığınmacıları kabul etme ruhuna çok yakın; başka bir anlamda, yapıbozuculuğun temel gücünü besleyecek elverişli toprak burada olmadığından, o ruha ters gibi görünebilir.

Bu terslik bazı yapıbozucuları açıkça kaygılandırıyor. Bu sözüm ona kurum-karşıtı durumun hızla kurumsallaştırılması, temelde coğrafik olarak uyumsuz birleşmenin bir göstergesidir ve buna kızan yapıbozucular böylece Amerikan dünyasında yapıbozuculuğun yıkıcı ruhunu nasıl korumak gerektiğini ele alıyorlar. Barbara Johnson'un garip çözümü, yapıbozuculuğun sarsıntısı yaşanabilsin diye basit bilgisizlik durumuna gönüllü iniş yapmayı savunmak. Bunun yapıbozuculuktan duyduğumuz rahatsızlığın panzehiri olduğunu düşünüyor: "Rahat belirlenemezliğin, kendi tutuculuğu tarafından şaşırtılmaya gereksinimi var."[13] Ama, önerdiği şeyin asıl biçimini gözden kaçırıyor. Aslında, ya-

---

13. "Nothing Fails Like Succes," s. 14.

pıbozucuların, yapıbozuculuğun Fransa'daki kökenlerinin koşullarını kendi kafalarında sürekli olarak yeniden yaratmalarını öneriyor ve onu gerçekten kaygılandıran, Amerikan dünyasının yapıbozuculukla doğru biçimde işbirliği içinde olmaması - yani, açıkça işbirliğine yanaşmaması. Bu öneri kesinlikle tutarsız, çünkü insanın yazınsal metinlere tepki verirken bilincini ve bilgisini bastırması olanaksızdır.

Yapıbozuculuğun Fransız entellektüel dünyasının katı, tek parçadan oluşan muhafazakarlığını Amerika'da da bulmak çabasının başarısızlığını çözüme ulaştırmak konusundaki bu yararsız girişim, başka bir temel yanlışa işaret ediyor: Bu girişim, devrimci ve yıkıcı olma duygusunun yapıbozuculuk için ne kadar merkezi ve vazgeçilmez olduğunu gösteriyor. Mesele yalnızca, yapıbozucu programın belli bir ortamda yıkıcılık etkisini göstermesi değil: Bu, programın öz bakımından betimlenebileceğini ve sonra da o öze yeterince yabancı olan bir görüş ortamında sonucun, o ortamdaki baskın inançların yıkılması olacağını ima eder. Burada ilgilendiğimiz, böylesi daha normal ve kabul edilebilir işler değil. Yapıbozuculuğun programı yıkıcı sonuçlar doğurmak yerine, *kayıtsız koşulsuz* yıkmayı içermektedir. Sarsıntı, devrim, yıkıcılık yapıbozucu programın ayrılmaz nitelikleridir, onlarsız varolamaz ve onlar programın özüdür. Örneğin, Marxistlerin belli bir toplum programı vardır ve devrim o programın sonucudur, hedefe ulaşmanın aracıdır. Nedeni ve amacı açıklanmadıkça, devrimi savunmak anlaşılabilir birşey değildir.

Bu mantıksal şaşkınlık bana Daniel Boorstin'in modern dünyanın ünlüleri hakkındaki sözlerini anımsatıyor. Boorstin birçok kişinin belli alanlardaki başarıları - Einstein'in fizikteki, Babe Ruth'un kale yapmaktaki, vb. - nedeniyle herkesçe tanındıklarına işaret etmişti. Ama, demişti, şimdi yeni bir ünlüler sınıfı doğdu ve bunlar yalnızca ünlü oldukları için ünlüler. Oldukça kırıcı bir biçimde de Elizabeth Taylor'ı örnek olarak seçmişti. Yapıbozuculuğun devrimi, bu anlamda, Elizabeth Taylor'ın ünlü olması-

na benziyor. Devrimci olduğu için devrimci; gelenek karşıtı olduğu için gelenek karşıtı. Wittgenstein'ın neden devrimci olduğunu sorarsak yanıt şöyle bir şey olabilir: öncüllerinin çalışmasının doğasında olan bir dil kuramı incelendi ve eksik bulundu ve sonuçta yerleşik düşünce biçimlerinde köklü değişiklikler isteyen yeni bir kavram önerildi. Bu mantıksal olarak, Babe Ruth kale yapmadaki başarıları nedeniyle ünlüdür demeye benzer. Ama, yapıbozuculuğun neden devrimci olduğunu sorarsak, benimsenmiş görüşleri başaşağı ettiği için gibi bir yanıt alacağız. Ve, bu sorunun yinelenmesinden başka bir şey değildir, mantıksal olarak da Elizabeth Taylor ünlüdür çünkü popüler dergilerde onunla ilgili çok sık yazı çıkar, yanıtına benzer. Bu çözümleme, Amerikan eleştiri dünyasının gerçeğine denktir ve onun bazı bilmecelerini çözer. İyi bilinen bir şey varsa, çünkü yapıbozucular bunu çok sık söylüyorlar, o da yapıbozuculuğun devrimci yeni bir akım olmak istemesi. Ancak savunucuları meseleyi açıklamakta güçlük çektikleri için yapıbozuculuğun ne bakımdan devrimci olduğunun çok daha az bilindiğini söylemek güvenli olur.

Öyleyse, bu özel yapıbozucu eleştiri programı temelde, gerçekten bir program değildir. Bir kuram olarak olabilirliği büyük ölçüde, akademik dünyada genel olarak yazının durumundan duyulan büyük hoşnutsuzluğa görünüşte seslenmesinden kaynaklanıyor[14] - ama kuramsal içeriği, içinden doğduğu kuramsal olarak ilkel duruma tepkisel bir yanıttan biraz daha fazla bir şey.

Yapıbozucu eleştiri modelinin mantıksal içeriği hakkında bu kadarı yeterli. Ancak yapıbozuculuğun şu andaki eleştirel durumda herhangi bir pratik değeri var mı? Bazen kuramsal eksik-

---

14. Bu hoşnutsuzlugun uygun bir açıklamasını burada yapamam, çünkü hoşnutsuzlugun kendisi yaygınken, hoşnutsuzlugun türleri ve her birinin üzerinde durdugu, şu andaki görüntünün çözümlemesi son derece değişik. Örnegin, her ikisi de William Cain'in, *The Crisis in Criticism: Theory, Literature and Reform in English Studies*, (Baltimore and London, 1984), ya da Gerald Graff'ın, *Literature Against itself*, (Chicago, 1979) adlı çalışmalarında gördügümüz, kriz duygusundan çok uzakken, Harold Bloom'un Colin Campbell'in kendisiyle yaptıgı görüşmede ("The Tyranny of the Yale Critics," New York Times Magazine, 9 February 1986) dile getirdigi genel hoşnutsuzluk, Geoffrey Hartman'ın *Criticism in the Wilderness*'indaki hoşnutsuzluktan (Yale 1980) oldukça farklıdır.

liği ne olursa olsun yapıbozuculuğun iki nedenden dolayı geleneksel olana saldırısının, pratikte Amerika için sağlıklı bir gelişme olduğu öne sürülüyor; birincisi, modası geçmiş yazınsal-tarihsel katılığın arta kalan gediklerinin gevşemesine yardım ediyor ve ikincisi, yazın okumalarının, metnin gizli inceliklerine daha derin bakması gerektiği konusunda bir bilinç geliştiriyor. İtiraf etmeliyim ki, sağlıksız düşüncelerin pratik yararlarından her zaman kuşku duyarım; bu düşünceler genellikle, doğası tutarsız olan herhangi birşeyden zorunlu olarak doğması gereken pratik sakıncalar gözardı edilirse etkileyicidir. Aslında, şu anda yapıbozuculuğun iyi ve kötü etkilerinin net sonucu bana kesinlikle eksi hanesinde gibi geliyor.

Genel olarak muhafazakârlığa yapılan hoyrat ve tutarsız saldırılar, onu güçlendirir ve daha fazla meşruluk kazanmasına yol açar. Yavaşça değişmek ve zamanla gevşemek yerine muhafazakârlık birdenbire, varolan aşırılıklara karşı meşru bir seçenek olarak yeniden canlanır. Ancak, yapıbozuculuğun durumunda, saldırıların muhafazakârlığı aşındırmaktan çok, geliştirdiğine inanmak için ek nedenler var.[15] Çünkü gördüğümüz gibi, yapıbozuculuk geleneksel görüşün sarsılmasını böylesine şiddetle vurguladığında, o görüşe ayrıcalıklı bir konum, yapısı bozulurken de, sahnenin merkezinde *olmasını* gerektiren kalıcı bir varlık kazandırıyor. Yeniden incelenmesi gereken tutucu bir bakış açısını aşmanın gerçek yolu, yola o bakış açısından devam etmektir - daha iyi bir şey bulmaktır ve o şey eskiye yalnızca karşı çıkmayacak, onun yerini alacaktır. Daha iyi bir şey bulmak, gerçekten ilerici bir harekettir, ölmek üzere olan bir düşünceyi

---

15. Cain, "Deconstruction in America: The Recent Literary Criticism of J. Hillis Miller, "başlıklı makalesinde *College English* 41), (1979) aynı sonucu savunur. Örnegin: "Miller'in 'yapıbozuculuga' olan baglılıkların yerini degiştirmesi ... heyecanla meydan okur göründügü düşüncelerin çogunu alıkoyar ... Miller'in dedigi gibi 'yapıbozuculuk', yazın çalışmalarına getirdigi yeniliklerin derecesinin degerini abartmak egilimini ve yıkıcı gücünü denetim altında tutan muhafazakar dürtülerini algılamada, başarısızlıgı da açıga vuruyor." (s. 368).

ayakta tutmaya çalışmaksa, ne özgündür, ne de üretkendir. Yapıbozuculuk ve muhafazakârlık birbirleriyle beslendikleri ortak bir yaşam içindeler; ve bu yüzden, ölmeyi hak etmiş düşüncelerin ölmesine izin verilmeyecektir.

Yapıbozucu eleştirinin mizacı aslında uyumsuzluğu değil, uyumluluğu nedeniyle olağandışıdır; yapıbozucu yazılar, her bir durumda köklü bir değişiklik ya da yeni bir çözümleme yapmaksızın, aynı konuları incelemek ve aynı sözcükleri kullanmak eğilimindedir. Bunlar gerçekten açık, entellektüel bakımdan araştırıcı yeni bir akımın belirtileri değildir.

Bir kuramdan çok yararlı bir tavsiye olsa bile, metinleri daha yakından incelemeyi desteklemenin olası yararlı etkisi ne olabilir? Bu konuda da, kuşkuluyum. Ben zaten 1963'te Kleist üzerine, yüzeysel olarak gelecekteki yapıbozucu programın örnekleri gibi görünebilecek bir dizi inceleme başlatmıştım.[16] Örneğin, Kleist'ın **Der Zweikampf**'ı üzerine yazarken şöyle bir sonuca varmıştım: "Kuşkusuz öykünün, orada, yüzeyde gibi görünen yorumunu görmezden gelemeyiz... ancak ne de öykünün, kendisini baştan sona ısrarla sunan başka yorumu görmezden gelebiliriz." Olay dizisinin anahtarlarının yüzeydeki yorumu iyimserdir, ama öykünün sözel dokusundaki bütün ayrıntı türleri bunun tersini, oldukça kötümser bir açıklamayı önerir. Peki, diyebilirsiniz, kendim bu biçimde tartışmışsam, yapıbozucu eleştiriye neden karşı çıkıyorum? Ancak bunu söylemek meseleyi hiç kavramamak olur. Benim savım, bu anlam yapısının, bu belli yazar tarafından yazılmış, bu belli yazının belirgin bir özelliği olduğu biçimindeydi. Bu, her yazarın yazdığı her metin için tanım gereği doğruysa, benim savım yerle bir olur. Metnin belli özelliklerine hitap etme-

---

16. Bunlar *Heinrich von Kleist: Studies in the Character and Meaning of His Writings*, (Chapel Hill, 1979) adlı kitabımda bir araya getirildi.

17. cf. Graff, "Deconstruction as Dogma," s. 415: "eğer bututarsızlık, önceden tüm yazıya kaydedilmiş olarak bilinirse ... De Man'ın Rousseau'nun yazıları hakkındaki ilginç görüşü, etkisini yitirir. Herhalde tüm metinler için geçerli olan, belli ki herhangi bir metin için de geçerli."

sine göre yargılanan ve belli bir algılayış ve eleştirel yargı olarak yararlı olan (herhangi bir yararı varsa) bir metne ilişkin belli bir görüş, bu kez de Kleist'la hiç ilgisi olmayan tekdüze bir uygulama ve tekdüze bir yargı konumuna indirilir.[17] Kleist'ın **Zweikampf**'ıyla ilgili görüşlerimin, onu farklı okuyanlar tarafından olası bir okuma olarak görülmesini istemiştim ve onları Kleist'ın metninin, gerçekten bu yeniden benimsetme programına izin verdiğine ve hatta böyle bir şeyi gerektirdiğine inandırmayı umut etmiştim. Ancak, bu, yalnızca bir yapıbozucu okuma daha ise, yapıbozuculuğun, yöntemin yalnızca başka bir rasgele uygulaması olduğu konusunda ikna olmayanlarca görmezden gelinebilir. *Kleist* hakkında bir şey belirtmek istemiştim, yapıbozuculuk bunu yapmama izin vermiyor.

Mesele şu ki, insan böyle okumalara, önceden belirlenmiş yaklaşımları bütün metinlere mekanik biçimde uygulayarak ulaşamaz; eleştiri ayırt etmek, şu değil bu metnin kendine özgü yanını görmek demektir. Durmuş bir saat gibi, yapıbozuculuk da bazen doğru görünebilir, ama yapıbozuculuğun ayrım yapmadan, aynı sonucun her yerde her zaman doğru olduğunu ilan ettiği gerçeği, yalnızca tek bir yönde yol gösterebilir: Saat gibi, görmezden gelmek kolay olacaktır. Metindeki zıt düzeyleri keşfetmek belli bir araştırmanın *sonucudur*. Ama yapıbozuculuk bunu evrensel olarak uygulanabilir bir *yönteme* dönüştürüyor ve bu da hatasının mantıksal temeli.

Ve eleştirinin bazı parolalarına saldırı hoş karşılanırken, bir çok durumda hoşgörü söz konusu olmayacaktır. Besbelli, yapıbozuculuk bir ölçüde metnin "ironik okunmasını" (yani, altında yatan ironiyi vurgulayarak okumayı) destekler ve meşru kılar göründüğü için popüler oldu. Kuşkusuz, bunun tümüyle haklı çıkarıldığı birçok durum var, örneğin önce katı bir yüzeysellikle okunduğu, ironinin gözden kaçırıldığı ve sonuçta metinle ilgili ortaya çıkan görüşün meselenin özünü yakalayamadığı durumlar. (Yanılmıyorsam, Kleist'ın yapıtı böyle bir durum.) Ama, ay-

rım yapmadan, kendimizi her durumda ironik okumaya adarsak ne olur düşünün. İlk sonuç, ironinin anlamını yitirmesidir. Eğer herşey ironik olursa, geriye ironiye belirgin niteliğini verecek hiçbir şey kalmaz - artık ironi yoktur. Ve pratik sonuçlarda her zaman öyle çekici olmayacaktır. Hitler'in gerçek bir kahraman olduğuna inanmak zorunda mı kalacağız? **Troilus ve Cressida**'yı Shakespeare'in gerçekten neşeli, mutlu bir ruh hali olarak mı göreceğiz? Kendi örneğini bulmayı okuyucuya bırakıyorum. Her bir durumda *yargı* gerekiyor, tersine çevirme ve ironiye körü körüne bağlılık değil.

Öyleyse, bir eleştiri programı olarak yapıbozuculuğun bu biçimi, kuramsal olarak boş, uygulamada amaca zararlıdır. Belli bir geleneğe ya da görüş açısına belli bir seçenek programla karşı çıkmak, gerçek bir durumu ortaya koymaktır, ama belli bir seçenek düşünmeden, özellikle hiçbirini seçmeksizin, genelde bütün geleneğe olan gelişigüzel ve amacı belirsiz bir karşıtlığı yalnızca ilan etmek, tavır almak değil, put yıkanlara özgü, çok kolay kazanılmış bir üstünlük duygusu edinmektir. Gerçek sorunlar üzerinde düşünmek, böylece atllatılmış olur.

Bu alandaki etkisi başka bir alandaki etkisinden daha fazla olduğu için bu çalışmanın asıl odak noktası eleştiride yapıbozuculuk üzerinde. Ancak, bu bölümde ele alınan eleştirel durumların yapısal olarak, daha geniş felsefi ve toplumsal meselelere karşı en genel yapıbozucu yaklaşım biçimine benzediğini söylemek önemlidir; ve mademki söz konusu genel yapıbozucu duruşu çözümlemek için gerekli savlar bu nedenle, bu bölümde zaten kullandığım savlara benziyor, şimdi genel yapıbozucu duruşu kısaca gözden geçirmek yerinde olacaktır.

Bir yapıbozucu, yeni bir yorumunda şöyle bir açıklama getiriyor, "yapıbozuculuk önceden marjinal olanın başka bir durum-

18. Sara E. Nelzer, Jacques Derrida'nın *The Post Card*'ının incelemesi, Los Angeles Times, 12 July 1987, s. 6.

dan bakıldığında, merkezi olarak görülebileceğini göstermek için uğraşır. Ama marjinale önem kazandıran bu tersine çevirme, yalnızca yeni bir merkezin yeniden kurulmasını sağlamaya gitmez, gerekli olanla olmayan, evrensel ve özel arasındaki ayırımların yıkılmasına yol açar. Eğer marjinal merkezi olabiliyorsa, merkez nedir?"[18]

Buradaki mesele, herhangi bir etkinlik, branş ya da bilgi konusunda temel ve önemli bir meseledir. Bütün entellektüel araştırmalar gündemin ilk maddesi olarak, en ilgili ve ilgisiz olan şey konusunda bir yargı gerektirir. Dünya bize incelememiz için sınırsız sayıda nesneler ve onların sınırsız yönünü sunar - giriştiğimiz işle ilgisi olan şeyler konusunda vardığımız yargılarla daraltmaya başlayıncaya kadar, içinden çıkılmaz olan bir karmaşa. Ama, ya ilk yargılarımızın önceliği ve göreli önemi yanlışsa ve aslında önemli malzemenin dışarda bırakılmasıyla sonuçlanıyorsa? Şimdi, yapıbozuculuğun dikkatini üzerinde yoğunlaştırdığı olasılık bu. Tipik olarak, yapıbozuculuk merkezi, otorite ve geleneğin emrettiği şey diye niteler ve dışlanan unsurları da reddedilmiş ya da bastırılmış olan diye görür, böylece soruna bir tür ahlaksal ya da politik bir boyut kazandırılmış olur ve bu yalnızca entellektüel bir hata ya da yetersiz kavrayış olarak değil, kendisini güç ve otorite aracılığıyla korumaya çabalayan düzenin düşünce yapısının zulmü meselesi haline gelir. Ama bu ek etken olsun ya da olmasın, ilgililik ve merkezliliğe ilişkin yargılar her sorgulama için derin önem taşır.

Yapıbozuculuğun bu sorunun anlaşılmasına yaptığı katkıya ne anlam vermemiz gerekiyor? Yine, bu katkıya bakmanın sonucu, onun buharlaştığını görmek: Aslında görünenden çok daha azı söyleniyor. Her şeyden önce, söz konusu katkının, bu bölümde daha önceki yorumuna benzeyen "zayıf" bir yorumu var. Eğer burada söylenen ilgililik hakkında ilk belirlediğimiz öncelik ve standartların istemeden de olsa, bazen aslında merkezi şeyleri dışlayabildiği olasılığına karşı uyanık olmamız gerektiğiyse, bu

o zaman yararlı ve hepimizin sıkça anımsatılmayı gereksindiği bir tavsiyedir. Ancak bilinen, hatta alışılmış bir tavsiyedir; kuram değildir, ne irkiltici ne de özgündür. Burada, farklı ve önemli olduğu nosyonunu haklı çıkartmak için yapıbozuculuğun durumunun "daha güçlü" bir yorumu gerekiyor. Ama sorun tüm daha güçlü yorumların çabucak tutarsız hale gelmesi.

Yukarda belirtilen daha zayıf yorum, ne olursa olsun, yapıbozucu durumla bir konuda apaçık bir tutarsızlık gösteriyor, böylece "daha güçlü" bir yorum kaçınılmaz oluyor. Daha önce ihmal edilen (ya da marjinalleştirilen) unsur, iki durumda kuşkusuz farklı biçimde iş görecektir. Daha iyi bildiğimiz durumda, ihmal edilen unsura önemini kavrar kavramaz daha yüksek bir öncelik yüklüyoruz: yapıbozucu terminolojiyi kullanmak gerekirse, o şimdi merkezin bir parçası oluyor ve "yeni bir merkezin oluşumuna yol açıyor." Öte yandan, yapıbozuculuk bu yeni içgörüyü "asıl olan ve olmayan" arasındaki ayrımları yıkmak ve "marjinal merkez olabiliyorsa, merkez nedir? olduğuna göre merkez nosyonunun ta kendisine soru açmak için kullanıyor. Ama şimdi, yapıbozucu programın bu yönündeki tutarsızlığın can damarına eriştik. Çünkü, bu bölümde daha önce gördüğümüz tipik çarpıklığı burada da görüyoruz. Yine, benimsenmiş görüş açısı düzen-karşıtı bir düellocuyla karşılaştırılıyor, böylece de sayısız olasılık yalnızca ikiye indiriliyor - geleneksel görüş ve onun karşıt kutbu. Asıl olan ve olmayan arasındaki ayrım elbette, insanın kâh birine kâh ötekine dikkat ederek, sanki birini öbürüne karşı kullanabilirmiş gibi konuşmasını mümkün kılan, bir çift karşıt kavram arasındaki ayırımla aynıdır. Ama bu kavramsal karşıtlık gerçekte iki farklı şey ya da düşünce tarafından temsil edilmez: çünkü orada, bir ve *sonsuz sayıda* birçok arasındaki ayrımla yüzyüze geliriz. Belli bir görev ya da soruşturma konusunda, merkezi ya da gerekli olan üzerinde yoğunlaşmak, bir grup şeyle başka bir grup şey arasında bir seçimi değil, ürkütücü sayıda çok şey arasından - aslında bir olasılıklar evreninden - az sayıda şey seçme-

yi içerir. Yapıbozucular, bu ayrımı yıkmak sanki dikkati bir düşünceden ötekine aktarmakmış gibi yazıyorlar; ama gerçekte, asıl olan ve olmayan arasındaki ayrımı yıkmak çok daha ciddi sonuçlar doğurabilir. *Düşüncelerimizin amaçsızca dolaşması yerine*, bir nokta üzerinde toplanmasını sağlayan bu ayırımdır. Aslında, o olmadan bütünüyle sakatlanır ve zihinsel olarak işleyemez hale gelebilirdik. Çevremizde potansiyel olarak sonsuz çeşitliliği olan şeylerin önem ve ilgililiğinin farklı derecelerini ayırt etme yeteneği olmadan, anlamsız bir dünyada tümüyle kaybolabilirdik.

Bunu günlük yaşamımızda yeterince açık bir biçimde görebiliriz: Ağaç yüzünden ormanı göremeyen, hikayenin özünü anlatamayan ya da ilgisiz ayrıntıya takılıp asıl meseleleri kavrayamayan birisini bulduğumuzda, haklı olarak bu kişinin zihinsel yeteneğinin sınırlı olduğuna karar veririz. Özetlemek gerekirse, merkezilik ve ilgililik ölçütümüzü sürekli gözden geçirme uyarısı olarak, bu yapıbozucu önerinin zayıf yorumu öyleyse, ne kuramsal bir durumdur, ne de olağandışı bir öğüttür; ama bunu yalnızca yararlı tavsiyeye değil, tutarlı bir düşünce stratejisine dönüştürmek için gereken daha güçlü yorum hızla tutarsızlaşır, çünkü (1) marjinal yalnızca, eşit ölçüde tanımlanabilir başka bir düşüncenin yerini alabilen tanımlanabilir bir düşünceye gönderme yapamaz, sınırsız olasılıklar karmaşasına seslenir ve (2) asıl olan ve olmayan arasındaki ayrımı yıkmak (belli bir durumda uygula-

---

19. Uygulamada kuşkusuz, yapıbozucularda gerekli olan ve olmayan arasındaki aynmı, herkes gibi zorunlu bulurlar; bu tartışmayı başlatırken kullandığım pasajda Melzer'in, asıl işlemi marjinalin ne bir aynm olarak varlığını, ne'de yarannı sorgular, çünkü Melzer orada pek de onaylanmadan, Culler'ın bir pasajını açık-seçik özetler ve böylece de ana hatlannı belirler: "Marjinal aşısı bir yandan bir hiyeraşiyi ters çevirmek, önceden marjinal sanılanın, aslında merkezi olduğunu gösterme işini görür. Ama, öbür yandan, o tersine çevirme işlemi, önemi genellikle marjinale atfederek öyle yürütülür ki, yalnızca yeni bir merkezin belirlenmesine değil (örneğin, *The Critique of Judgement*'ın gerçekten önemli yanı farklı haz türlerini sanat yapıtının içine ve dışına atfetme girişimidir, iddiasının yapacağı gibi), gerekli ile gereksiz, iç ile dış arasındaki aynmın yıkılmasına yol açar. Marjinal merkez olabiliyorsa, merkez nedir?" (*On Deconstruction*, s. 140).

ması yanlış olmuştur demekle aynı şey değildir.) üretilen zihinsel etkinliği ve onun temelini oluşturan soyutlama gücünü yasaklamak olur."[19]

Aslında, yapıbozucu programın bu yönünün, mantıksal açıdan anlamsız olduğu sonucuna varmak için neden de var: Yani, bir şeyler söyler görünüyor olabilir, ama aslında söylemiyor. Son araştırmaların hiçbir yere gitmediğinin söylendiği bir kanser araştırması konferansını düşleyin. Bir yapıbozucu ayağa kalkıp konferansın şu ana kadar marjinalleştirilmiş, böylece de ihmal edilmiş düşüncelere bakması gerektiğini söylüyor. Yeni bir düşünce olasılığına kapılan bir araştırmacı, yapıbozucuya aklında ne gibi belirgin bir öneri ya da önerilerin olduğunu soruyor. Ama yapıbozucu yalnızca, bu alan kanser araştırmalarında kendi merkez kavramını sorgulamalıdır yanıtını veriyor. Elbette diye yanıtlıyor araştırmacı, ama merkezi olan konusunda geçerli görüş birliğinin hangi yanı sorunludur ve yapıbozucu, şu anda ihmal edilen binlerce birleşik olasılıktan hangisini tavsiye eder? Yapıbozucu şimdi somut bir öneri değil, genel bir strateji tavsiye ettiğini söylerse, dinleyiciler haklı olarak, yine de söyleyecek hiçbir şeyi olmadığı sonucuna varacaklardır. Çünkü yapıbozucunun az önce söylediği daha çok "size iyi, yeni düşünceler" demek gibidir. Bu, kendi içinde yeni bir düşünce olmak şurada dursun, yeni düşünceler bulmak için bir strateji bile değildir.

Yapıbozuculuğun bu yönü hiç kuşkusuz, özel perspektiflerin ihmal edildiği belli durumlardan dolayı güvenirlirlik kazandı: Yapıbozucuların marjinalin merkezi olması ve ikisi arasındaki ayırımın yıkılması biçimindeki retoriğinde, feministler kadın sesinin göz ardı edildiği düşüncelerine destek buldular; siyasal ve toplumsal seçkinler dışında kalan sesler bakımından Marxistler kendi durumlarının desteğini yapıbozuculuğun retoriğinde görmekle hata ediyorlar. Çünkü kuşkusuz, merkezden atılan belli şeyleri

nitelemek ve görüş birliğini değiştirmek için *belli* öneriler sunmak - ki öyle olması gerekiyor - girişiminde bulunuyorlar. Ancak böyle amaçlar yüklenildiğinde, yapıbozuculuğun genelleştirilmiş stratejisi çok tehlikeli bir şeydir: Eğer, feminist ve sol kanattaki çabalar sonucu erkek şovenist ve faşist sesler marjinal olursa, bu gerçek onlara ansızın yeniden entellektüel saygınlık mı kazandıracak? Bu, kuşkusuz, kabul edilemez bir durum olur ama yapıbozuculuğun, özde rastgele olan, marjinalleştirilmişin önemi ve gerekliliği kuramının bizi bağlayan sonucu bu. Öyle sanıyorum ki, Feminizm'in öneminin yalnızca gözardı edilmiş bir perspektif olduğu gerçeğinden değil (bu onu, dünyanın düz olduğuna inananların perspektifinden farklı kılmazdı.) daha çok, doğası görmezden gelinemeyecek kadar değerli, ihmal edilmiş bir gerçek olmasından kaynaklanıyor - kadın perspektifini önemsemeyen bir merkez, özellikle o perspektifi önemsememe ölçüsünde kusurlu bir merkezdi. Ancak bu sonuç belli koşullar grubu hakkında belli bir yargının sonucudur; merkezi ve marjinali tersine çeviren genel bir stratejinin sonucu olamaz, çünkü o strateji, aslında böyle yargıları yasaklar. Yapıbozuculuğun genel stratejisinde mesele marjinalliktir, diğerlerinden çok, bazı marjinal unsurların doğasında bulunan değer değil.

Ne Anlama Gelir Tüm Yorumlar Yanlış Yorumdur Demek?

Büyük ölçüde şu ana kadar tartıştığım görüşler bağlamında, (Harold Bloom bu noktaya bağımsız olarak geldiği için asla tümüyle öyle olmasa da),[1] yorumun doğasına ilişkin yeni bir görüş ortaya çıktı. Yorum sosyal bilimlerde merkezi bir konudur ve buna uygun olarak, yorumun, mantıksal konumu eleştiri kuramında önemli bir meseledir ve her zaman da öyle olacaktır. Yorumun doğasıyla ilgili köklü, yeni bir görüş geliştirildiğinde ve kuramsal tartışma o ölçüde genişleyip, zenginleştiğinde, dikkate değer bir şey olmuş demektir. Son zamanlarda "tüm yorumlar yanlış yorumdur" görüşünün ortaya çıkması böyle bir olay gibi görünebilir. Bu bölümün amacı yalnızca olanın ne olduğuna açıklık getirmektir.

Şu ana dek, tüm yorumlar yanlış yorumdur ve tüm okumalar yanlış okumadır görüşleri, eni-konu tartışılmalarına -ve saldırılmalarına- yetecek kadar uzunca bir süredir gündemdeydi. Bu tartışmanın yeni durumun doğasına açıklık getirmiş olması bek-

---

1. Bu yorum görüşünün öncü bir savunucusu olan Harold Bloom, yapıbozucu eleştirmenlerden yana olmasına karşın bu duruma kendi izlediği yoldan ulaşan, bağımsız bir kişidir; bkz. cf. Bloom'un, *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry*, (Oxford, 1973) ve *A Map of Misreading*, (Oxford, 1975).

lenebilir; ama böyle bir şey olmadı. Yanılmıyorsam, hiçbir ilerleme kaydedilmedi, çünkü tartışma karşıt görüşte olanları öylesine gücendirdi ki, doğruluğunun ya da yanlışlığının asıl mesele olmadığı olasılığı üzerine düşünmeden önce, hemen yanlış olduğunu göstermek üzere mevzilendiler. Aslında, bu yeni durumun yanlış olduğu yargısından çok, tartışmaya ne kattığına ilişkin çok daha önemli ve sonuç olarak daha basit bir yargı var.

Yapıbozuculuk yandaşlarının, durumlarına yapılan saldırılara yanıtlarında tuhaf bir şey gözlenebilir: Neredeyse bu saldırılardan zevk alır gibi görünüyorlar. Sanki saldırılar durumlarının tamamlanması ve gücünün ortaya çıkması için gerekli. Genellikle olan şu: karşıt görüşte olanlar yeni tezin aptallığına ilişkin güçlü, sezgisel bir inanca sahipler ve bu yüzden o teze, inançlarının gücüne denk düşen bir dolaysızlıkla saldırıyorlar. Bunun sonucunda ortaya çıkan sav, genellikle bu tezin saçma ve açıkça yanlış bir durum olduğu yolundaki sağduyulu inanca seslenmek üzerine temelleniyor. Ama, söz konusu yeni görüşten hoşlananları öylesine keyiflendiren de bu: Karşıtlarını, kendi varlıklarını sürdürmek için gereksindikleri duruma - görünürde sağlam ve dürüst ama gerçekte naif ve düşünceden yoksun, alışılmış düşünce biçimini sorgulamayı reddeden sağduyu zeminine - geçmek konusunda tuzağa düşürüyorlar. Statükonun naif savunucusu aslında yandaşların en beğendikleri hedef; sağduyu ve açıklığa yapılan çağrı, böylelikle, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un çekiciliğinin çok önemli bir bölümünü oluşturan düşüncesizin, aşağılanmasına ve alaya alınmasına neden oluyor.

Yalnızca bir örneğe bakmak yeterli: M.H.Abrams, "The Deconstructive Angel" adlı makalesinde görüldüğü gibi, bu olguya fena halde kızmış ve şunları söyleyecek kadar öfkelenmiş, "(T)arihçi aslında büyük ölçüde, yalnızca aktardığı pasajların bugün ne anlama gelebildiğini değil, yazarların onları yazarken ne demek istediklerini de yorumlayabilir... (E)ğer sağlamsa, bu yorum, eldeki amaca yetecek kadar yazarın ne demek istediğine

yaklaşır."[2] Ve böylece, Abrams yapıbozuculara en hoşlandıkları hedefi sunuyor: Gerçeği bildiğini öne süren adam. O zaman Abrams'ın karşıtları için, savlarını tamamlamak ve işlevini bütün gücüyle yerine getirmesini sağlamak kolaylaşıyor. Yeni yorum görüşlerinin değerinin tam olarak, eleştiriyi bu tür katı düşünceden, uzlaşmacılıktan ve dar kafalılıktan kurtaracak olmasından ileri geldiğini söylüyorlar. Aynı saldırının biraz daha tedbirli biçimi bile, benzer bir tarzda ele alınabilir: İyi ve kötü yorumları birbirinden kesinlikle ayırabiliriz yönündeki yakınma da aynı biçimde işlem görebilir, yani hepsi değilse de, bazı değişmeyen doğrulara erişmek iddiası olarak. Burada da, aynı yapıtın farklı yorumları (tarihsel, psikolojik, Marxist, Feminist, v.b.) arasındaki eşitsizlik ve yorumların büyük çeşitliliği, hedefe bir kez daha kolay bir darbe indirebilmek amacıyla, uyumsuzluk ve naiflik suçlamalarını kolaylaştıracaktır. Sanki bir judo karşılaşması izliyoruz. Taraflardan biri, öbürünü iyi hesaplanmamış bir hamle yapmak için kışkırtıyor, sonra ustaca yana çekiliyor ve saldıranın kendi hareket yeteneğini, onu bir yığın halinde yere sermek için kullanıyor. Böyle bir durumda saldıran kişi, hala tartışmayı kesinlikle kazanmış olması gerektiğini düşünecek, nerede hata yaptığını merak edecektir.

Bunların hiçbiri, meselelerin mantığına duyulan ilgi bakımından aslında pek doyurucu değil; bu, söz konusu meseleleri aydınlatmıyor. Ama, nerede yanlış yapıldı? Burada şöyle büyük bir sorun var, bir savın doğasındaki mantıksızlığa duyulan, güçlü ve yaygın bir biçimde kabul edilmiş sezgisel bir inanç, savın mantık sorunlarını belirlemenin kolay olmasını garantilemez;[3] ama o güçlü sezgisel inanç, yine de karşıt görüşte olanların kendilerine fazla güvenmelerine ve bu yüzden dikkatsiz olmalarına yol açar. Aslında yandaşlara böyle bir kolaylık sağlamaya hiç gerek yok.

Burada, genellikle görmezden gelinen ve dikkate alındığında

2 Critical Inquiry 3 (1977), s. 426

3. Bu genellemenin açık örnekleri, eski bilmecelerdendir, örneğin Zeno'nun paradoksu.

tartışmanın doğasını ve yönünü değiştirecek iki önemli mesele var. Birincisi, yeni bir kuram ortaya konulduğunda, başka herhangi bir şey yapmadan önce, söylenen şeyin mantıksal konumuna dikkatle bakmak gerekir. Karşıt görüştekiler bu konunun tümünden duydukları rahatsızlıkla, kuramda neyin yanlış olabileceğini düşünmeksizin, bu yeni görüşün yanlış olduğu sonucuna sıçrayıverdiler; mesele şu ki, bir kuram geçersiz olmasından başka nedenlerden dolayı da güçsüz olabilir. Ve ikincisi, yazın eleştirmenleri arasında, belli yeni bır akımın değerine ilişkin süren kavganın dar bağlamından doğan yeni bir yazın kuramı, eğer doğru dürüst değerlendirilecekse, yorum ve kesinlik üzerine yapılan uzun ve karmaşık tartışmanın çok daha geniş bağlamı içinde ele alınmalıdır. Ama bu durumda yeni kuram, genellikle yeni ve sınırlı bir bağlam içine zar zor yerleştirilmiş olarak duruyor ve o daha geniş bağlamı görmezden geliyor.

Bu iki noktayı özellikle yeni tartışmanın yetersizlikleriyle bağdaştırmak gerekirse, deneyimin açıklığı o bilginin sonuncul olduğunun ve gelecekteki olası değişikliklere ve yeni bulgular ya da yeni yorumlar ışığında bile geçersiz görülmeye maruz kalmayacağının garantisidir biçimindeki açık ve kesin bilginin olabilirliği meselesinin zaten çok uzun bir geçmişi var ve bu sorunla ilgili geniş bir literatür artık oluşmuş durumda. Bir süredir, bilim felsefesinde en yaygın durum, olayın bu olmadığı ve tüm bilginin geçici olup, yeniden düşünülmesine yol açacak bir şeyin ortaya çıkmasını beklediğiydi. Goethe, gerçek gibi görünen herşeyin, aslında kuramın çerçevesi ve terminolojisi tarafından bozulduğunu ('Das Höchste ware zu begriefen, dass alles Faktische schon Theorie ist")[4] ve geçerliliğin tek ölçütünün araştırmacının ruhsal inancı değil, bir bilim adamları topluluğunun, öne sürülen "gerçek" yararına olan savlara ve kanıta verdiği, her zaman geçici nitelikteki onay olduğunu ilk görenler arasındaydı. Bir yüz-

4. "En önemli şey, gerçeklere dayalı herşeyin zaten kuram olduğunu anlamaktır." *Goethes Werke* ("Hamburger Ausgabe"), 10th ed., (Munich, 1982), vol. 12, s 432.

yıldan daha fazla bir süre önce, Charles Sanders Pierce bütün bilginin, gelecekteki deneyim doğrultusunda yapılacak değişikliğe ve eleştirel anlamda yeniden formulasyona açık olarak, varsayımın doğasında bulunduğunu görmüştü. Bu ve bunun gibi pek çok görüş, okuyup yazmış dünyadaki düşünce biçiminin köklü bir parçası haline geldi.

Bu daha geniş zeminin önüne konup bakıldığında, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un anlamı ve yararı konusunda son günlerde yapılan tartışmanın değerine ilişkin uygun bir yargı yeterince açık görünecektir: Tartışma, bilgi donanımı çok iyi bir tartışma değildir ve aslında pek de ilginç sayılmaz. Bir yandan yandaşların, mutlak gerçek ve nesnel bilgiden kurtuldukları için payeyi hak ettikleri iddiasıyla işin içinden sıyrılmalarına gerçekten izin verilemiyor. Bu, aslında çok uzun bir süre önce yapılmıştı ve sonuçta ortaya çıkan epistemolojik durum, yeni ve kışkırtıcı değil, tersine sıradan bir durumdur. Öte yandan, karşıt olanlar da yandaşlara gereksiz yere, hiç hakları olmadığı halde işgal edebilecekleri bir bölge verdikleri için, aynı ölçüde suçlular.

Kişilerin büyük bir inançla belli düşünceleri geliştirdikleri ya da ortaya konulan düşüncelerin geniş ve uzun süreli kabul gördüğü gerçeğinin, bu mantıksal durumla kuşkusuz bir ilgisi yok: her an yeni bir düşünce sunulabilir ve bilgili insanları eskisinin yerine kabul edilmesi konusunda ikna edebilir. Abrams'ın kendisi, tam olarak bunu yaptığı için önemlidir ve bu yüzden, tarihçinin tartışmasız bilebildiği bazı şeyler olduğunu söylemesi (belli ki bu yeni görüşe dayanamadığı için) gereksizdi. Ama, bu savın bağlamına ilişkin daha geniş bir görüşün gerekli olduğu düşüncesine dönecek olursak, Abrams ve "tüm yorumlar yanlış yorumdur" görüşüne saldıran başkalarının saldırılarında tedbirsiz ve tutarsız olmaları, onlara karşı olanların tepkilerinin uygun olduğunu ima etmez. Mantıksal bir bakış açısından, o tepki de tutarsız ve etkisizdir. Makul ölçüde tutarlı bir yanıt, örneğin, şöyle

olabilirdi: "Bizi karalayanların savı etkisizdir, çünkü o sav, bilgide kesinliği - yaygın olarak kuşkulu kabul edilen bir varsayım - varsayar ve ona yönelir." Ama tepkinin tipik biçimi bu değil. Daha çok şöyle bir şey: "Bizi karalayanlar kesinlikle, bizim kuramımızın asıl tipik ve iyi yanını gösterdiler: bilgide mutlak olanın karalanması."[5] Birincisi akla yatkın olabilir, ikincisiyse değil. Mesele burada yandaşların eşsiz bölgesi olarak iddia edilen durumun aslında hiç de özgün olmaması değil: Mesele daha güçlü olarak, yazın çalışmasında kesinliğin elde edilemediğinin çoğunluğun görüşü olması ve aslında sıradanlığı. Eleştiride en yaygın olarak kabul edilen görüş, yazına, farklı birçok yaklaşımın getirildiği (tarihsel, eleştirel, psikolojik, vb.) ve her birinin mutlak ya da eksiksiz olmaksızın, ışık tuttuğudur.[6] Öyleyse, eğer (1) geçerliliği meselesi üzerinde durmadan önce, söylenen şeye dikkatle bakarsak ve (2) sonuçları, bu meselelerin uzun geçmişinin daha geniş bağlamına, rakiplerin eleştirel saygınlık ve güç için girdikleri yerel politik kavganınkinden çok daha geniş bir bağlama koyarsak ne olur? Yeni görüşün gerçekten söyleyebileceği ne vardır ve daha kapsamlı olan tartışmaya ne katar?

Aslında bir olasılığı zaten reddettik: Eğer "tüm yorumlar yanlış yorumdur" yalnızca, mutlak diye bir şeyin olmadığını söylüyorsa, o zaman bu, gerçekten de oldukça sıradan bir şey. Bu çok bilinen bir durum ve yapıbozuculuğun özel bölgesi de değil; gördüğümüz gibi, aptalca bir duruşu benimseyen karşıt görüşte birisine karşı bir taktik vuruşu olarak kullanılması "tüm yorumlar

---

5. Yapıbozucu terminolojiyi burada kullanmadım, örneğin, "ayrıcalıklı düşünceler," ya da, "gizemini bozmak," çünkü öyle yapmak, meselenin önemli bir bölümünü kabul etmek olurdu: böyle bir şey, bu konunun yeni ve kökeninin bu dilde olduğu gerçeğinin kabulünü ima ederdi. Ama bu yeni sözler, tümüyle gereksiz; yerleşik düşüncelerin konumunu ve onları sorgulamak ve temelini sarsmak sürecini anlatmak için oldukça kabul edilebilir, olağan pek çok İngilizce sözcük vardı. Bu, tümüyle olağan, uygun söz dağarcığından kaçınma, bana olağanüstü ve alışılmadık bir şeyin olduğu duygusunu yaratmak girişiminin önemli bir parçası gibi geliyor. Metnimin savunduğu gibi, durumun gerçekten böyle olduğu hiç açık değil.

6. Bu meselenin tartışması için *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis*, (Berkeley, 1974), adlı kitabıma, özellikle beşinci ve altıncı bölümlere bakın.

yanlış yorumdur"a anlam ve haklılık sağlayamaz. Kuşkusuz, bazı savunucular, cesur yeni görüşlerinin bu formülasyonda önemsizleştiğini fark etmeksizin, önerinin anlamını bu biçimde ifade ediyorlar. Jonathan Culler, önerinin anlamını şöyle açıkladığında, buna bir örnek oluşturuyor: "Madem hiçbir okuma düzeltmeden kaçınamaz, tüm okumalar yanlış okumadır."[7] Cesur yeni bir görüşle, çok olağan bir görüş arasındaki farka karşı kör kalmak kesinlikle, insanın yukarda sözünü ettiğim tartışmanın daha kapsamlı bağlamını ve tarihini gözlemekteki başarısızlığının sonucudur. Yani, bir şeyi bilmek konusundaki her sav ve iddianın, daha sonra yeniden düşünülmeye açık olduğu bellidir ve uzun zamandır da bu böyledir; yeni bir yorum görüşü olarak kullanılamaz.

Eğer, yeni görüşün (ya da yorum üzerine herhangi bir kuramsal durumun) o bağlam içinde nasıl biçimlendiğini görmek için daha geniş bağlama yönelirsek, aslında orada, küçük bir sorular bütünü üzerindeki kuramsal tartışmaya dikkate değer bir katkı bulmaya çalışıyor olacağız: Yorumun mantıksal konumu nedir? Bir yorum için iyi nedenler nelerdir? Bir yorumu destekleyecek kanıt türlerini nasıl belirleyebiliriz? Ve bunun gibi. Öyleyse, "tüm yorumlar yanlış yorumdur" bu sorulardan herhangi biri üzerine yapılan tartışmaya ne katıyor?

Bu iddiayı, yorum kuramının farklı yönlerine bağlamanın olası yollarını deneyelim. Birincisi, yorumun konumuna ilişkin olarak, mesele yorumun anlamlı bir etkinlik olmadığını öne sürmek olabilir mi? Açıkça, hayır. Ya da kesin bir yorum, olası değil midir? Bu, gördüğümüz gibi, mantıksal olarak önemsiz bir durum. Bu durumun, burada göz önüne alınması gereken değişik bir biçimi var, ancak, yalnızca yandaşları oldukça önemli bir durum olduğunu düşündükleri için sözü edilmeli. Söz konusu sav, met-

7. Jonathan Culler, *On Deconstruction: Theory and Criticism After Structuralism*, (Ithaca, 1982), s. 178. Biz kez daha, Culler, öyle yapmakla onu yok ettiğini fark etmeden, yapıbozumculuğun akılcı dile olağandışı ölçüde akla yatkın bir çevirisini sunuyor.

nin kökeni ve yaratıcısının aklındaki anlamı yeniden elde etmenin olanaksızlığı üzerinde yoğunlaşır. Bu anlamda "tüm yorumlar yanlış yorumdur", böyle bir anlama ulaşmak olasılığını yadsır ve bu nedenle kökenin anlamını (bazan burada "originary" "özdeki", "kökenle ilgili", terimi kullanılıyor) uygulanamaz bir kural haline getirir.

Ancak, dikkatli bir okur, bu savın tartışmaya yeni hiçbir şey katmadığı yargısını doğurabilen iki biçimi hemen görecektir: Birincisi, bu sav zaten belirttiğimiz gibi, yalnızca herhangi bir sorgulamada mutlak kesinliğin reddedilmesinin değişik bir biçimidir. Dünyaya ilişkin *her* ifade sorgulanabilir ve kuramsal olarak, daha sonra geliştirilen düşüncenin ışığında değiştirilmeye ve inceleştirilmeye maruzdur; ve aynısının, bir metnin özgün anlamına ilişkin her ifade için geçerli olduğunu söylemek, yalnızca bilgi için geçerli olanın genelde metinler ve anlamlar için de geçerli olduğunu söylemektir. İkinci itiraz, belki de daha fazla şey söylüyor. Çünkü, yazarın niyeti bir yorum ve yargı standardı olarak ne ulaşılabilir ne de ilgilidir görüşü yazın eleştirisinde çok uzun zamandır "kasıtlı safsata" diye biliniyor.

Bu klasik ifade sonsuz tartışmaların konusu oldu ve "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un yandaşlarının bu durumu, hiç de öyle değilken, kendi özgün, cesur, yeni görüşleri olarak kendilerine mal etmek istemeleri şaşırtıcı.

Yorumların genel mantıksal konumlarına ilişkin yeni herhangi bir içgörü arıyorsak, o zaman, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un ne yeni birşey ne de eski bir şeyin, yeni bir yüzeyini sunduğu açıkça görülür. Tartışmaya getirilebilecek bir sonraki olası katkının alanına dönelim: Yeni görüşün bize, bir yorumun nedenlerine ilişkin söyleyecek birşeyi var mı?

Örneğin, belli bir yorum görüşünü benimsemek için iyi hiçbir neden olmadığını öne sürüyor olabilir mi? Burada, zaten gözden geçirilmiş mantıksal olarak önemsiz durumun sorumluluğu bize

bırakılmaksızın "iyi"nin "kesin" anlamına gelemediğini anımsamalıyız. Ama "iyi" kolaylıkla daha ılımlı birşey anlamına de gelebilir: Yanıltıcı ve ilgisiz olarak değerlendirilen nedenlerin tersine, iyi nedenler, bir sonucu uygun biçimde destekler görünebilen nedenlerdir. "Tüm yorumlar yanlış yorumdur" bu daha ılımlı olan anlamda, hiç iyi neden yoktur anlamına gelebilir mi? Pekala, eğer öyleyse, bu kesinlikle önemsiz bir durum olamaz; ama, kuşkusuz saçma olur ve bir çok yandaşın söylediği şeyin gerçekten bu olduğunu kabul edebileceğinden kuşkuluyum. Herhangi bir yorumun destekleyici nedenleri yoksa, yorum değersiz bir etkinliktir; ve böylece de daha önce kabul edilemez olarak düşünülen bir duruma geri gideriz. (Eğer, aslında bir yandaş destekleyici nedenler olmadığını öne sürerse, kendi durumunu *kesin* destekleyici nedenler yoktur diyen daha güçlü bir iddiayla karıştırdığı için öyle yaptığı hemen hemen kesindir.) Öte yandan bu, bir yorum için bütün nedenlerin *eşit* olarak iyi ve kötü olduğu anlamına gelebilir mi? Ama o da, yorumu değersiz bir etkinliğe dönüştürür: Kuşkusuz yine saçma bir sonuç.

Bir kez daha denemek için soralım, bu yeni yorum görüşünde, belli türde yorumların ya da onların belli türde kanıtlarının ayırt edilmesi ve değerlendirilmesiyle uğraşmaya çalışan başka herhangi birşey olabilir mi? Yandaşların yazılarında, geleneksel ya da açık, yüzeyde kalan incelemelere ve kanıtlara dayalı diye betimlenebilecek belli bir yorum kategorisine karşı bir antipati seziliyor. Öyleyse, belki de, "tüm yorumlar yanlış yorumdur", aslında, bütün geleneksel, açık ya da yüzeysel yorumların yanlış yorum olarak görülmesi gerektiği anlamına geliyor.

Ancak bunun güvenilmez bir parıltı olduğu ve yalnızca ilginç olmayan bir durumla biteceği sonucuna varmak için, birçok neden olabilir. Birincisi, ifadenin biçimi kategorik: "*Tüm* (yalnızca bazı belirli değil) yorumlar yanlış yorumdur." Eğer itiraz gerçekten, yalnızca belli bir yorumlar -genel olan- kategorisine karşıysa, kategorik bir ifadeyle yanlış yönlendirmek yerine, neden öy-

le olduğu söylenmesin? Önemli olduğunu iddia eden kuramsal bir önerme, neden kendisine asıl önemini kazandıran öz bilgiyi atsın? İkincisi, ve daha da önemlisi, bu düzeltilmiş biçimin önemsiz ya da dışlanabilir olmayan hiçbir anlamı yok. Bir yorum *yalnızca geleneksel olduğu için* dışlanabilir ya da eksik ilan edilebilir iddiasına kuşkusuz karşı çıkılabilse bile, hiç kimse tüm geleneksel, töresel görüşlerin yakından irdelenmesi gerektiği görüşüne karşı çıkmayacaktır. Burada asıl itiraz, kuşkusuz bütün benimsenmiş görüşlere karşı genelleştirilmiş bir aşağılamayı dile getirmenin çok kolay olması: Çok daha değerli olan, benimsenmiş bir görüşün ne bakımdan yanlış olduğunu keşfetmek ve daha iyi bir görüş üretmek yönündeki sıkı çalışmadır. *Her bir durumda*, itirazın belli nedenleri gösterilmeden, benimsenmiş görüşü küçümsemek (böylece, geleneksel görüşün karşılaştığı aynı titiz irdelemeye aynı nedenlerle maruz kalarak) gerçekte hiçbir şey başarmaz; özgünlüğü başarmanın gizi, benimsenmiş görüşte saklı duran tutarsızlıklara dikkatle bakmaktır. Ancak, saplantılı biçimde "tüm yorumlar yanlış yorumdur" diyen birisinin, herkesin gözden kaçırdığı gizli kusurları saptamak için yeterince dikkatle ya da seçici bir gözle bakacağından kuşkuluyum. Bilgide herhangi bir ilerleme, belli *yeni* bir görüşü aramaktan kaynaklanır, eski görüşlerin kategorik yetersizliğini saplantı haline getirmekten değil. Bir kez daha, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un asıl mantıksal zayıflığının, kategorik biçiminden kaynaklandığı meselesine dönüyoruz.

Bütünlük sağlamak adına, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"a anlam katmak amacını taşıyan bir girişimi daha incelemeliyiz. Yorumcunun ruhsal durumu *nedeniyle* tüm yorumlar yanlış yorumdur diyerek, bu görüşe daha fazla belirlilik kazandırmak konusunda yaygın bir girişim var: Yorumcunun gereksinimleri, önyargıları ve eğilimleri yorumunun ayağını kaydırmak üzere işe karışıyor ve yorum bu nedenle, yanlış yorumu içeriyor. Ama, bizim için bu görüşü incelemeyi gerekli kılan, bu genişlemeyle karşılaşmanın sıklığı: Çünkü bu açıklama aslında, bir yorumun

değerlendirilmesiyle, ya da onu destekleyebilen nedenlerin uygunluğu ya da yetersiz olduğu yargısına varabilmenin biçimleriyle ilgili etkenler hakkında hiçbir şey söylemez. Böyle bir ek açıklama daha çok, yalnızca yorumcunun güdülenmesinden ve yapıtındaki kısıtlamaların nedenlerinden söz eder; ve bunu söylemek bir yorumun sınırlamalarına nasıl tanı koyup, onları nasıl değerlendirebileceğine ilişkin hiçbir şey söylememektir. Kuşkusuz, yorumların aynı anlamda eksik olması *gerektiği* yolunda bir ima var: Ama bir kez daha, bu durumun önemsiz ya da yanlış olduğu çabucak gösterilebilir.

Bu olasılıklardan birincisine gelince, tüm yorumcuların yorumlarına kendi önyargılarını, eğilimlerini, ruhsal sınırlamalarını getirdiklerini ve bunların çalışmaları üzerinde daha az ya da daha çok ölçüde etkisi olması gerektiğini söylemek, açıkça önemsiz bir şeydir. Bundan kim kuşku duyabilir? Yandaşlar, genelde bu tür bir iddianın önemsizliğini, güdülemeyi anlatmak için kendilerine özgü belli bir söz dağarcığı kullanarak gizlemeye çalışıyorlar. Şu ana kadar kullandığım terminolojinin yerine - "önyargılar, eğilimler ve ruhsal sınırlamalar" - kasıtlı görünen çok özel bir dil kullanıyor, bu belirginlik aracılığıyla daha eşsiz bir şey söylüyormuş gibi görünüyorlar: Örneğin, "körlük" ve "istek," eğilim ya da önyargıdan söz etmek için kullanılan daha yaygın söz dağarcığının yerine geçen, özellikle tutulan sözcükler haline geldiler. Ama bu özel dağarcığın açık hedefi olan özgünlük ve özgüllük havası, kayda değer ve özgün olmayan, söz konusu mantıksal meseleyi değiştirmez.

Eğer burada daha güçlü bir şey, tartışmaya gerçekten yeni bir katkı sağlayacak kadar güçlü bir şey, söyleniyorsa, bana öyle geliyor ki, bu yalnızca şöyle bir şey olabilir: "Tüm yorumlar yazarlarının eğilimleri (ya da körlükleri ya da istekleri) nedeniyle *eşit* olarak sınırlıdır" ya da belki "tüm yorumlar, yazarlarının eğilimleri nedeniyle aynı biçimde sınırlıdır." Ama bunların her ikisi de açıkça yanlış. Bazı insanlar eğilimlerini, başkalarından daha

iyi kullanırlar, bazıları da daha kötü; ve farklı türdeki önyargılar yorumları farklı biçimde etkiler. Belli bir yazarın eğilimleri konusunda gözümüzü açmamız gerektiği öğüdü, öyleyse, kuşkusuz yararlı bir genel öğüttür, ama derin ya da olağan dışı değildir ve kesinlikle, önemli yeni bir kuram olmaktan çok uzaktır. Ve "Yorumları, kişisel eğilimin onlara hangi noktada daha az, hangisinde daha çok zarar verdiğini görmek amacıyla değerlendirerek, nasıl birbirlerinden *ayırt edebiliriz*?" sorusuna ilişkin, bu yeni görüşün söyleyeceği ya da ona katacağı hiçbir şey yoktur. Yine, kategorik iddianın göz alıcı biçimi: "Tüm yorumlar yanlış yorumdur", yeni görüşün bu kuramsal soruya katkıda bulunabilmesini engelliyor. Çünkü böyle bir biçim verilince, bu ifade ayrımların yapılmasını gerektiren bir sorgulamaya nasıl katkıda bulunabilir?

Bir kez daha aynı sonuca varıyoruz: İddiayı yok eden, kendi kategorik biçimi. Ama bu yinelenen sonuç, durumda görmezlikten gelinemeyecek, çok önemli bir etkene işaret eder: "tüm" sözcüğüyle başlamanın doğasındaki kategorik biçim, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un savunucularının ruhsal durumu bakımından kesinlikle çok önemli. Bu biçim, kapsamlı, cesur, sınırsız bir iddianın coşkusunu içeriyor. Ve bu yüzden, iddianın savunucuları için en çok psikolojik değer taşıyan bu özelliği, aynı zamanda onu kuramsal bakış açısından etkisiz kılan da bu özelliğik. Tipik olarak, iddiayı yalnızca önemsiz ya da yanlış biçiminde yorumlanabilir kılanın, bu biçimin kendisinin olduğunu keşfettik. Örneğin: ya yorurn asla sonuncu (önemsiz) değildir, ya da her zaman aynı derecede kuşkuludur (yanlış); ya kişisel eğilim eleştiride dikkat edilmesi gereken sürekli bir sorundur (önemsiz) ya da kişisel eğilim her zaman aynı derecede ya da aynı biçimde zararlıdır (yanlış). Yorumun içindeki bütün önemli kuramsal meseleler, bir durumun ötekinden ayırt edilmesini gerektirir, örneğin farklı durumlar arasında ayrımlar yaparak; ama "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un kategorik biçimi, bu iddiayı

kesinlikle ve bütünüyle herhangi bir ayrım ya da belirleme yapmaktan ve böylece, yorum kuramına herhangi bir katkıda bulunmaktan alıkoyar.

Kuşkusuz, bu öneriye ilişkin en önemli yargı, yanlış olması değil, boş olmasıdır. Önerinin, yorumun doğası ve belli bir yorum için sağladığı olası desteğe ilişkin tartışmanın tüm alanlarına katkısı ne yararlıdır, ne zararlıdır. Böyle bir katkı söz konusu değildir. Öne sürülen bu yeni kuram üzerine akıllıca bir tartışma yapılamaz, çünkü ortada kuram yoktur.

Bu sonuç kuşkusuz, durumun çok şaşırtıcı bir özelliğine açıklık getiriyor. Savunucular, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un çok önemli kuramsal bir ifade olduğunu açıkça iddia ediyorlar. Ancak, genel olarak, savunucular ve karşıtlar bu ifadenin değeri üzerine yapılan tartışmada, olağan formülasyonunda söylenene epeyce şey ekleyecek biçimde, bu ifadeyi yorumlamak zorunda kaldılar. Büyük kuramsal bir ifade olduğu öne sürülen şeyin kendi niyet ettiği anlamının büyük bölümünü atıp, öz anlamının büyük bölümünü oluşturmak için yorum ve açıklamaları gerek-sinmesi, doğası gereği garip ve olasılık dışı görünüyor. Bunun nedeni de basit: "Tüm yorumlar yanlış yorumdur"un kuramsal içeriği yok. Ve bu yüzden, yararlı bir anlam bulma yönündeki hiçbir girişim başarılı olmuyor.

Abrams ve diğerlerinin burada, kendilerine özgü bir savla karşılayacakları bir durumun olduğunu varsaymaları hataydı ve Abrams'ın yanılgısı *onu* bu ifadeye saldırabilmek için bir durum yaratmaya zorladı. Böylece de karşıtlarının çevresinde dans etmesini kolaylaştırdı. Savunacak gerçek herhangi bir durumu olmamak, hiç kuşkusuz, herhangi bir tartışmada büyük bir kazançtır. Öte yandan, savunucularından yalnızca bu ifadenin anlamını açıklamaları istenseydi, sonuç çok farklı olurdu - çok daha fazla sıkıntı çekerlerdi.

Öyleyse, "tüm yorumlar yanlış yorumdur" görüşünün çekici-

liğini nasıl açıklayabiliriz? Yanılmıyorsam, yalnızca günlük yaşamda yeterince yaygın olan benzer iddialar sınıfına baktığımızda, bu iddianın etkisini anlamak güç olmaz. "Tüm yorumlar yanlış yorumdur"un yandaşı gerçek anlamda kuramsal bir duruma sahip değildir, ama kendisi için farklı bir biçimde önemli olan başka bir şeyi vardır: bir slogan. Bir sloganın işlevi nedir? Çoğu slogan özünde duygusal olan - mantıksal ya da kuramsal değil - bir mesaj taşır ve bu slogan da bir istisna değildir. Sloganlar, kuramları anlatmaktan çok, tavır almak, bir hareketi canlandırmak ya da bir karşı çıkışı sindirmek içindir. Bu, her üçünü de yapıyor. Bu belli sloganın işleyiş biçimini, bilinen türde bir bağlamdan bir örnekle aydınlatacağım.

Alışılmış tarzda bir tartışma düşleyin, yorum üzerine değil, geleneksel toplumsal değerlerin çöküşü ve örneğin, suçun ve başka sosyal sorunların nasıl ve neden arttığı üzerine. Dile gelecek tipik görüşler ve temsil ettikleri sorumluluğun temelini oluşturan tutumlar, herkesin bildiği türdendir. Sağ kanat politikacılar, mahkemeleri, ceza verirken gerçekten caydırıcı olacak kadar sıkı davranmamakla suçlarlar. Sol kanat politikacılar kapitalist toplumun haksızlıklarını, ahlaksızlıklarını ve yoksullarının düşkırıklıklarını suçlamak eğilimindedir. Ergenlik çağı çocukların ebeveynleri suçu uyuşturucuda bulurlar. Politik muhafazakarlar ebeveynlerin hoşgörüsünü ve disiplinsizliği kınayabilirler. Sosyal hizmet uzmanları yerleşim koşullarını ve refah programları için fon yokluğunu vurgulayabilirler.

Tüm bu görüşlerin temsil edildiği bir tartışmanın görüş birliğine ulaşması güç olabilir, ama kuramsal olarak her birinin küçük de olsa bir değeri olduğu ve göreli ağırlıklarının değerini tartışmanın, ilkede yarar sağladığı düşünülebilir. Sözü edilen tüm etkenler, tartışılan dünyanın bir parçasıdır. Belki de böyle bir tartışmada ilerleme, bütün bu etkenler arasındaki ilişkiler ve onların karşılıklı olarak birbirlerine bağımlılığını tartmakla sağlanır. (Bir an için, gerçek dünyada bunun ender olarak gerçekleşece-

ğini bir yana bırakalım.) Ama kendisini oldukça önemseyen bir rahibin çınlayan bir tonda haykırarak böyle bir tartışmaya girdiğini varsayın: "Hepimiz günahkârız!" Şimdi, bu sözlerin aynısı, iyi niyetli bir kişi tarafından iyi bir amaç adına, tartışmaya katılan kişilere herkese yetecek kadar suçlama olduğunu ve herkesin başkalarını suçlamak yerine, pekala o suçlamadaki paylarını anlamaya çalışabileceklerini anımsatmak için kullanılabilir. Böyle güdülenmiş, bu tür bir davranış aslında, öbür katılımcıları tartışma ve çözümlemelerini, öncekinden daha düşünceli davranarak ve kendi sorumluluklarını gerektiği gibi dikkate alarak sürdürmeleri konusunda yüreklendirebilir. Ama, bu sözlerin, benim burada üzerinde durmak istediğim çok daha tipik olan kullanımı durumunda, güdüleme farklıdır: Kendini önemseyen rahip kendi içinde tartışmanın anahtarı olduğuna inandığı derin gerçeği gururla açıklamıştır. Sahnenin merkezine gelmek ve öbürlerinin tartışmalarını *durdurup*, kendi sözlerine hayran olmalarını ister.

Belki, diğerleri önce rahibin sözlerini, kullanılmış olabilecekleri olumlu anlamda yani, başkalarınınki kadar kendi sorumluluklarını da hesaba katmaya yapılan bir çağrı olarak alabilirler ve tartışmayı bu ruhla sürdürebilirlerdi. Ama bu belli rahip tartışmayı, sözlerinin *kendi içinde bir durum* olduğunda ısrar etmek için bir kez daha kesiyor. Kısa bir süre sonra, orada bulunan herkes rahibin kendilerini daha üretken biçimde tartışmak değil, tam tersini yapmak için yüreklendirdiğini görecektir: Rahip durumla ilgili küresel bir görüş, onların aradığı görüşün yerine koymak istediği uygun bir açıklama öne sürdüğünü düşünmektedir. Bunu anladıklarında, diğerlerinin rahibe karşı tutumu doğal olarak değişecektir: onu tartışmalarının yolunu tıkayan bir baş belası gibi göreceklerdir. Rahip yalnızca tartışmayı engellemektedir; durumdaki çeşitli sorumluluk türlerine nasıl tanı koyulacağının çözümlemesini ve sorumlulukların o durumu yaratmak için birlikte nasıl işlev gördüklerini araştırmaya hiç ilgi duymamaktadır. Bunun yerine, kategorik ve ayırt edilmemiş biçiminin asıl

meseleyi oluşturduğu büyük, kategorik ifadelerle ilgilenmektedir; daha fazla ayırt edilmiş ve bilgi veren ifadeler rahibin, izleyicisi üzerinde en yüksek retorik etkiyi yaratan çarpıcı, hatta sarsıcı bir bildiride bulunmak amacına uygun düşmez. O, aslında sorgulamaya hiçbir katkıda bulunmayan bir slogan atar ve sürmekte olan konu-merkezli gerçek tartışmayı keserek sorgulamanın ilerlemesini engeler.

Bu durumun mantığı "tüm yorumlar yanlış yorumdur" sloganında kullanılan mantığa çok benziyor. Bir parça ketum bir tavırla ve gerçek kuramsal bir durum konumuna heveslenmeden kullanılsaydı ("hepimiz günahkarız" gibi), hepimize kişisel eğilimlerimizi ve her yorumun potansiyel sınırlamalarını aklımızda tutmamız konusunda dikkatli olmamız için nazik bir anımsatma olarak, biraz hoşgörüyle yorumlanabilirdi. Ancak, farklı bir biçimde yani, kategorik, kesin biçimde güçlü kuramsal bir ifade olarak dikkati kendisine çekmek girişiminde bulunan bir tutum içinde kullanılırsa, boş bir durum olarak görülmelidir. Bu durumların hiçbirinde slogan "yanlış" değildir ve tartışmanın öbür katılımcıları yanlışlıkla doğru olduğunu kanıtlamaya çalışırlarsa, feci bir tuzağa düşeceklerdir. Rahibin durumunda olduğu gibi, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un savunucusunun durumunda da mantıksal olarak en tutarlı yol, önceki tartışmayı sürdürmek ve hepsinden öte, yorumun doğası ve bir yanda desteklenebilirliği ve nasılı, öbür yanda sorumluluğun doğası ve farklı ortaya çıkış türleri hakkında düşünmeyi sürdürmeye ciddi ilgi duyanların, zamanlarını boşa harcamadıklarından emin olmaktır. Çünkü slogan ne tartışmaya gerçek bir katkıda bulunur ne de onun ilerlemesine gerçekten ilgi duyar; her iki durumda da kullanılmasının amacı kuşkusuz, daha yakından bakıldığında, tartışılan meselelere ilişkin özlü hiçbir şey söylemeyen coşkulu, kategorik iddiaları kullanarak, ilgiyi konuşmacıya çekmektir. Bir kez daha "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un en kolay, bir uygulama olarak düşünüldüğünde anlaşıldığı sonucuna varırız. Ancak, uygulama te-

melde, biçimi kategorik olan ve görkemi yandaşlarını sevindirip coştururken, karşıtlarını rahatsız eden ya da sindiren, açıkça büyük bir iddianın, çok güçlü etkisini içeriyor. Ancak, uygulama, çoğu zaman yanılsamayı da içeriyor ve burada gördüğümüz de budur: Özlü herhangi bir kuramın desteklemediği bir entellektüel güç gösterisin *yanılsaması*.

Öyleyse vardığım sonuç, "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un ne geçerli, ne de geçersiz bir durum olduğu değil, bir durum olmadığıdır. Yalnızca bir durum yanılsamasını yaratır ve o yanılsamaya inanan ve sonra ona saldırmaya çalışanlar, havanda su dövüyorlar; bu karşılaşmalardan hiç de başarıyla çıkmamış görünmelerine pek de şaşmamalı. Bana öyle geliyor ki, yapılacak en iyi şey, bu görüşün yandaşlarına, onların yorumun doğası üzerine durumunu, ancak bir durumu ortaya koyduklarında inceleyeceğimizi söylemek; bu arada, enerjimizi yanılsamalı olanların yerine, gerçek kuramları incelemeye harcamalıyız.

Metinsellik, Göstergelerin Oyunu ve Okuyucunun Rolü

Yukarda, yapıbozucu eleştirinin biri daha dolaysız olarak yapıbozuculuğun anlamı sonsuz anlamlama olarak kabul eden görüşünden, diğeri, meydan okuma ve otoriteyle çelişmeye doğası gereği bağımlılığından kaynaklanan, iki belirgin kolundan söz ettim. Bazı savunucular birine daha eğilimli, bazıları öbürüne, ama iki kol açıkça çelişiyor. Üçüncü bölümde, bu olasılıklardan ikincisini ele almıştım; şimdi birincisine dönmek istiyorum.

Yapıbozucu eleştirinin bu biçimi hakkında söylenecek ilk şey, özünde, başka yollarla da ulaşılabilen eleştirel bir durum olduğu: Örneğin ana konuları, okur-merkezli eleştiri olarak bilinen bir eleştirel görüş açısının ana noktalarıyla hemen hemen aynı. Bu yakınlaşmanın nedeni kuşkusuz, her iki durumunda temelinde yatan şeyin, modern formülasyonlarından önce varolan, çok eski bir eleştirel tepki - metnin tüketilemez olduğu nosyonu - olduğu gerçeğiyle açıklanabilir. Ama bu farklı durumların örtüşmesinin çok önemli pratik bir sonucu var: bir çok kişi yapıbozucu programın bu yanını önceden eğilimli olduğu bir görüşe destek

olarak hoş karşıladığı için, yapıbozuculuk burada kendisine destek veren bir çevre buluyor. Okur-merkezi kuramının arka perdesi yapıbozuculuk için verimli toprak niteliğinde ve bu yüzden, öncelikle yapıbozuculuğa bağlı olmayanlar arasında güvenilirliği önemli ölçüde artıyor.[1] Bu pratik bağlılık ve bu iki durumun yanında ve karşısındaki savların çok benzer olması nedeniyle, bu bölümdeki çözümlememem sırasında, hem yapıbozuculuğun bu biçimini hem de okur-merkezli kuramı ele alacağım. Bunu gerekli buluyorum çünkü okuru-merkezli kuramı incelememek, yapıbozuculuğa başka türlü sahip olamayacağı daha geniş çaptaki çekiciliğini kazandıran eleştirinin temel bir etkeniyle uğraşmamak olur.

Bu savın yapıbozucu biçiminin anahtar nitelikteki bir terimi metinsellik ve bu terimi gözden geçirmek, yapıbozucu düşünce akışının nasıl okuru-merkezli bakışaçısıyla bütünleşmeye doğru gittiğini gösteriyor. İnsan bu yeni icadı en iyi biçimde metin/yazar karşıtlığı üzerine düşünerek anlıyor. Genellikle bu ikisi bağlantılı olarak düşünülüyor. Metinler yazarların etkinliklerinden doğar. Yazarlar metinlerin varolmasından sorumludur. Metinler yazarın söylemelerini istediği şeyi söylerler; metinler bir yazarın onları o biçimde değil de bu biçimde söylemek kararı sonucu ortaya çıkan bir anlamı oluştururlar. *Metinsellik* sözcüğü bu tavrı bütünüyle sorgulamak için ortaya atılmıştır: Yazara böylesine bağımlı olmak yerine, bir metnin bağımsızlığı ve kendine göre bir metinselliği vardır. Şu ana kadar okuyucu, kasıtlı safsayla ilgili daha tanıdık bir savın başlangıcını gördüğünü düşünebilir. Ancak o sav aslında, oldukça farklı bir yönde ilerler: Söz konusu sav şiirin anlamını yazarına danışarak değil, şiiri dikkatli

1. Çoğunlukla, okur-merkezli kuramla birleştiği düşünülen bir durum, merkezi Konstanz Üniversitesi'nde olan bir grubun geliştirdiği Rezeptionsaesthetik'tir. Bu durumun en belirgin açıklaması, Wolfgang Iser'in *Der Implizite Leser*'idir, (Münich, 1972), *The Implied Reader*, (Baltimore and London, 1974) adıyla çevrildi. Ayrıca, bakın, *The Act of Reading*, (Baltimore and London, 1978), özgün adı, Der Akt des Lesens (Münich, 1976). Ama gerçekte, Iser'in durumu güncel okur-merkezli kuramdan önemli ölçüde farklı ve bu nedenden benim tartışmamla ilgisi daha az. Mantıksal açıdan da daha az duyarlı.

ve düşünerek okuyup bulmayı ister çünkü yazarın birşeyi yazmakla yaptığı şeyin tam etkisini kavrayamayabildiği söylenir. Ve bu, başka herhangi bir alanda insanların her zaman yaptıkları şeyin önemini bilemeyebildikleri gibi daha genel bir gerçeğin yalnızca özel bir durumudur. Bu nedenle, yazardan daha fazla yol katetmek için, yazarınkinden daha geniş bir persfektifle iş yapan bir başka kişi, yani eleştirmen gerekir. Ama bu, ele alacağımız savın *daha sonraki* yönü .*değil*; metinsellik çok daha köktenci bir düşünce. Metinselliğin yazarla bağı koparmaktan ima ettiği, *tüm* ifade edilebilir anlam düşüncesiyle olan bağı koparmaktan ibaret; metnin şimdi kendi yaşamı var ve artık *ne* yazarın edimleri, kararları ve niyetleri *ne de* dilin kuralları ve geleneklerinin denetimine maruz kalan sonsuz olası anlamlar dizisi söz konusu. Kasıtlı safsata bu denetleyici etkenlerin ikincisini değil, yalnızca ilkini sorguladı.

Metinsellik, bu nedenle, Derrida'nın göstergelerin oyunu düşüncesiyle bağlantılıdır. Metni oluşturan göstergeler, herhangi bir ifade edilebilir anlam olasılığını yenmek için sınırsız olarak birbirlerine karşı oynarlar. Dikkat bu durumda, okuyucunun rolüne kayıyor. Tartıştığımız eleştiri görüşü yazarı terk ediyor ve metni demek istediği şey konusunda özgür bırakıyor ama buna karşılık okuyucuyu terk etmiyor. Metinsellik bir metnin kararlılığını ve *hem* yazarlarından *hem de* okurlarından bağımsız oluşunu ima eden bir kavram değildir.[2] Tersine, okurlar şimdi yazarların yerini alıyor. Metnin binlerce anlamının gün ışığına çıkmasında araç olan okurdur. Terminolojide ve bu konunun formülasyonunda biraz değişkenlik söz konusu. Bazen okurun metnin anlam alanını keşfettiği, bazen gerçekten anlamlar ürettiği ve yarattığı söyleniyor ama bu konunun tüm biçimlerinde ortak

---

2. Metinsellik sözcüğünü kullanan eleştirmenlerin çoğu, metinselliği metni özgür bırakmanın, metne sözün gelişi, kendi yaşamını vermenin aracı olarak düşünmek istediklerine göre, bu önemli birkonu. Ama, madem bu eylem, metnin biçiminin kendi anlamı üzerinde bir kısıtlama uygulamasına izin vermiyor, metinselliğin metin için değil, okur için özerklik ve özgür irade anlamına gelmediği açık.

olan, eleştirmenin eleştirinin varsaydığından çok daha önemli ve yaratıcı olduğu. Okuyucu artık metnin ve yazarın alçak gönüllü hizmetkârı değil ve bu görüşün savunucuları, eleştirmenler ve metnin okurlarının benimsediği köle rolünün yapay alçakgönüllüğünden küçümseyerek söz ediyorlar: Bu noktada, yapıbozuculuk (ya da en azından yapıbozuculuğun bu kolu) ve okur-merkezli eleştiri anlaşıyorlar. Ama yine, açıklamanın yol açacağı çarpıtma olasılığından kaçınmak için, bu durumun savunucularının ürettiği bazı temsilci nitelikte formülasyonlar vereceğim.[3]

> Akıl metinde aradığını bulduğuna göre bu anlamların sınırı yoktur... sık sık sanki eleştirel alçakgönüllülüğün bir parçasıymış gibi sunulan, bölünmemiş özgün metnin bütünleyicisi olarak yorum kavramı, aslında "yazının" yüceltilmesinden çok yorumcunun kendi etkinliğini haklı göstermesinin ve onu metinsellik tehdidinden korumasının bir yoludur. Metni yalnızca kendisine tam geçit veren kutsal bir varlığın göstergesine dönüştürmekle, yorumcu, başkalarını kendi bulduğu anlama kendisinin yaptığı gibi tapınmaya çağıran bir anlam aracısı olarak itibarını garantiye alır... Yoruma meydan okunmasını kabul etmek... eleştirel boyun eğişin, yapay alçakgönüllülüğünü terk etmek ve eleştiri kavramını bir yazın biçimi olarak kucaklamak olur.

Öyleyse, burada, zıt yorumlarıyla, her biri aynı sözcüğün içsel ve onaylayıcı kanıt olduğunu öne süren iki eleştirmen var. Açıkça, her ikisi de haklı olamazlar, ancak yine açıkça ikisi-

---

3. Bu pasajlar, izleyen kaynaklardan alınmıştır: (a) Steven Rendall, "Mus in Pice: Montaigne and Interpretation," *MLN* 94, (1979), s. 1057-70; (b) Stanley Fish "Is there a Text in This Class? (Cambridge, 1980), s. 340; (c) Eugenia Donato, "The Two Languages in Criticism," *The Structuralist Controversy: The Languages of Criticism and the Sciences of Man*, ed. Richard Macksey and Eugenia Donato, (Baltimore and London, 1972), s. 96-67, (d) Jane P. Tompkins, "An Introduction to Reader - Response Criticism," *Reader-Response Criticism: From Formalism to Post-Structuralism*, (Baltimore and London, 1980), pp. x-xxiii; (e) Robert Crosman, "Do Readers Make Meaning?" *The Reader in the Text*: Essays on Audience and Interpretation, ed. Susan R. Suleiman and Inge Crosman, (Princeton, 1980), s. 151 ve 154.

nin arasında karar vermek için hiçbir neden de yok. İnsan metne de başvuramaz çünkü metin onları bölen yorumun yol açtığı anlaşmazlığın bir uzantısı olmuştur.

Yazın, yalnızca yazının suçlanması olabilir, bu nedenle özünde eleştiriden farklıdır... Eğer, Derrida'nın dediği gibi, göstergeler kendilerini yalnızca başka dilbilimsel göstergelere gönderiyorlarsa, eğer sözcüklerin dilbilimsel gönderimi sözcüklerse, eğer metinler yalnızca başka metinlere gönderim yapıyorsa, o zaman, Foucoult'un deyişiyle, "Eğer yorum kendisini asla başaramazsa, bunun nedeni yalnızca yorumlayacak hiçbir şey olmamasıdır."

Metnin nesnelliği, bu makalelerin bilerek yada bilmeyerek, sonuçta mahvettiği bir kavramdır... Okuma ve yazma, elele tutuşur, yer değiştirir ve sonuç olarak yalnızca aynı etkinliğin iki adı olarak ayırt edilebilir hale gelirler... Culler gibi, O (Fish) nesnellik iddiasından vazgeçmenin (bu insanın gerçeği bildiği iddiasından vazgeçmesi anlamına gelir) dürüst bir durum olduğuna inanıyor çünkü gerçekten ulaşılamaz bir bilgi iddiasında bulunmuyor.

"Yazar anlamı oluşturur", ifadesi, kuşkusuz yanlış olmasa da, yalnızca okurların anlamı oluşturduğu yönünde daha evrensel bir gerçeğin özel bir durumudur... bir şiir herhangi bir okurun ciddi olarak taşıdığına inandığı anlamı taşır... bir şiirin olası anlamlarının sayısı sınırsızdır.

Göreceğimiz gibi, eleştiri hakkındaki bu tarz düşünce, bazı oldukça basit yanlış anlamalar üzerine oturur, ama onları göstermek için yola koyulmadan önce, ilk olarak bu görüş açısını hemen olasılık dışı bırakacak basit bir durumu gözden geçirelim. Bir eleştirmenin Shakespeare'in **Hamlet**'i ve başka bir eleştirmenin Dickens'in **David Copperfield**'i üzerine eleştirel bir yorum yazdığını düşleyin. Sonucun aynı görünmesini beklememiz gerekir. Bu beklentinin nedeni iki yapıtın ya da iki eleştirmenin

farklı olması mıdır? Peki, aynı eleştirmenin her ikisini de yazdığını varsayın. Yine farklı görünmelerini bekleriz. Her ikisi hakkında da aynı şeyleri söyleyen bir eleştirmen pek dikkate alınmayacak, metinler arasındaki farkları görmezden geldiğine karar verilecektir. İki eleştirinin farklı olmalarını bekleriz çünkü **Hamlet** ve **David Copperfield** farklı eleştirmenler farklı günlerde yazdığı ya da işe iki farklı eleştirmen karıştığı için farklı değildir. Elbette, metinler hakkındaki ifadeleri belirlerken boğuşulması gereken büyük sorunlar vardır: Mantık sorunları ve epistemoloji sorunları. Durumun ana hatlarına benim baktığım gibi bakmak bu sorunları önemsememek değildir; bu yalnızca, yukarda verilen pasajlarda önerilen çözümün bir yerlerde fena halde yanıldığının kuşkusuz çok açık olduğunu ima etmek amacını taşıyor. Bu çözümün mantıksal kusurları neler? Aslında pek çok; gelin teker teker ele alalım.

Göstergelerin "Oyunu" İkinci bölümde gördüğümüz gibi göstergelerin birbirlerine karşı sınırsız ve gelişigüzel oynadıkları düşüncesi, gerçek anlamda destekleyici bir sav olmadan iddia edilmiş bir düşüncedir ve doğası gereği, haklı çıkarılması olanaksızdır. *Bir şey* olarak kabul edilebilmek için, bir göstergenin belirgin bir biçimi ve onu başka göstergelerden belirgin biçimde ayıran bir işlevi olmalıdır. Başka göstergelere karşı, salt belirsizce ve sınırsız olarak oynayan bir göstergeyi varsaymak, belirgin bir yapısı olmayan, bir göstergeyi örneğin, kendine özgü herhangi bir biçim yada işleve sahip olarak kabul edilmeyen bir göstergeyi tasavvur etmektir. Bu, savunucularının düşündükleri gibi, daha çok ve daha zengin bir anlam değil, sıfır anlam üretir. Özellikle birşey olarak belirgin niteliği olmayan bir gösterge hiçbir şeyi belirtmez. Göstergelerde *belirsizlik* anlamın çoğaltılmasını değil, azaltılmasını getirir. Anlamlamanın tam belirsizliği ve tam kapalılığı sıfır anlamlamanın ulaşıldığı noktadır. Ama, bu sav yalnızca kendi içinde hatalı değildir; savunucuları bu savı aynı zamanda, aslında oldukça gereksiz olmasına karşın eleştiri-

de belli tür bir adımı desteklemek için gerekli olduğu yolunda hatalı bir inançla kullanırlar. Bu sav yaygın olarak belli bir eleştirmenin, sözcüklerin açık, yüzeydeki anlamı üzerinde fazlasıyla yoğunlaşan eleştirmenlerin görmediği incelikleri ve ek anlamı bulması için genel kuramsal bir destek olarak kullanılır. Ancak, bunun gibi durumlar yeni bir anlamlama kuramı gerektirmez; tüm gereksinilen önceki eleştirinin, metnin neyi belirttiğini açıklarken yüzeysel ve eksik olduğunu göstermek ve metnin anlamı konusunda daha kapsamlı, daha karmaşık bir görüş sunmaktır. Bu tür eleştirel hamlenin sonsuz ve belirsiz olarak anlamlama görüşünü gerektirdiğini düşünen birisi, yalnızca yaptığı işi yanlış betimliyor demektir: Sonsuz anlamı değil, metnin yeterli bir anlatımında görmezden gelinen, ek, *özellikle ifade edilmiş* anlamı gösteriyordur. Eleştirmen *belli* bir şeyi göstermiştir; belirsiz ve rastgele birşeyi gösterdiğini düşünüyorsa kendisini kandırır. Bu, bir metin hakkında konuşmaya başlayan, belli iddialarda bulunan ve onlar üzerinde belli tavırlar alan herhangi birisi için olduğu kadar Derrida için de geçerlidir; aslında başka türlü de olamaz.

Metinsellik Metinsellik sözcüğüyle bağdaştırılan düşünce hatalarının en önemlilerinden biri, bir metnin ne anlatmak istediği düşünülüyorsa onu anlatabilsin diye yazarından kurtarılması gerektiği nosyonunda, bir değil iki adım olduğunu görmekteki başarısızlıktan kaynaklanır. İlk olarak yazardan kurtuluş vardır; ama ikinci olarak yazıldığı dilin kuralları ve geleneklerinden kurtuluş söz konusudur Bunlar farklı doğrulama gerektiren, mantıksal olarak ayrılabilir düşüncelerdir, ama metinsellik savı her zaman ikisi aslında aynıymış gibi ilerler. Aslında bu sav, yalnızca iki seçenekle işler: Ya bir metin yazarın söylemesini istediği şeyi söyler - ya da metinsellik ve özgür oyun vardır. Ve böyle yapmakla da, sanki yokmuşçasına koskoca bir orta sahanın üzerinden atlar. Dahası, o orta saha zaten fazlasıyla araştırılmıştır; bu meselelerin yeterli ve bilgili bir biçimde ele alınması sırasında o sahayı görmezden gelmek artık olası değildir.

Bir metnin anlamına karar verirken sonuncul başvuru noktasının yazarın niyeti olduğu konusunda ilk kez kuşku uyandıran, Wimsatt ve Beardsley'in deyişiyle[4] kasıtlı safsafaya ilişkin tartışmaydı. Söz konusu makalenin yayınlanışından bu yana geçen kırk yılda bu mesele yüzlerce eleştirmen ve kuramcı tarafından uzun uzadıya tartışıldı, daha da aydınlatıldı ve inceltildi. Metnin metinsellik aracılığıyla yazardan kurtuluşunu bildiren savın en garip özelliklerinderi birisi bu savın, sanki bu uzun tartışma hiç varolmamış ve sanki hiç kimse daha önce anlamın mihenk taşı olarak yazarın niyetini sorgulamamış gibi davranması. Burada sorun çoğunlukla, yapıbozucuların, özellikle yazarın niyetini sorgulamanın ne kadar özgün olmadığını görmemeleri değil; asıl sorun daha çok, bu meseleye adanmış geniş ve karmaşık bir yazı kitlesini görmezden gelmenin, önceki araştırmalardan yararlanmayı başaramayıp, gereğinden fazla ilkel düzeyde bir duruma girmekle sonuçlanmasıdır. Çünkü bir metni yazarından kurtarmanın, o metni bütün kısıtlamalardan kurtarmak anlamına geldiği varsayımı ilkeldir. Bir aşırılıktan ötekine sıçrar: Ya bütünüyle kısıtlamak ya da hiç kısıtlamamak. Herhangi üretken bir sav şimdiye kadar kısıtlamaların türü ve nasıl işledikleri üzerinde yoğunlaşmış olmalıydı. Tüm metinler üzerinde işleyen bir tek açık kısıtlama vardır, o da yazıldıkları dildir. İngilizce hiç bir metin başka bir dilde değil, İngilizcede yazıldığı gerçeğinden kaçamaz. İngilizce bir metin yaptığı şeyi demek ister çünkü İngiliz dili adı verilen iletişim sistemini kullanır; anlamı o kısıtlamayla sınırlıdır; İngilizcede nasıl iş görüleceğini bilmek ve o metni anlamak için İngilizcenin geleneklerinde ustalık göstermek gereksinimini yadsıyan hiçbir kuram, olasılıkla inanılır olmayı başaramaz ya da entellektüel saygı uyandıramaz. Tam özgürlük (ve böyle anlaşılırsa metinsellik) bu nedenle olanaksız bir nosyondur.

Bir metnin anlamını yazarın niyetinden daha geniş bir konu

---

4. "William K. Wimsatt and Monroe Beardsley, "The Intentional Fallacy" The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry, (Lexington, 1954).

olarak ele almanın, onun herhangi birşeyi demek istemesine izin vermekle ilgisi yoktur; bu yalnızca anlamın en iyi olarak zihinsel süreçler - gözlenemeyen ve geriye getirilemeyen - biçiminde değil, metnin kullandığı dilbilim sisteminin belli bir kullanımı biçiminde betimlendiği kararını temsil eder.[5] Kasıtlı safsata hakkındaki savın amacı da buydu; ancak yapıbozuculuk asla bununla uzlaşmıyor, çok önce başlayan tartışmanın ilk adımına geri dönüyor. Ama bu başarısızlık bir raslantı değil: yapıbozuculuğun bir durumu tersine çevirmek alışkanlığının, yani burada kendisini, son kırk yılın bu noktasında gerçekten ilginç eleştiri kuramlarının tümünden kaçınmaya götüren, bir aşırılıktan öbürüne gitmek huyunun tahmin edilebilir sonucu.

Burada, bu savın yapıbozucu ve okur-merkezli biçimleri arasında bir vurgu farkı var: yapıbozuculuk daha çok göstergelerin özgür oyununu, okur-merkezli eleştiriye, okurun zihinsel süreçlerinin özgürlüğünü vurgulamak eğiliminde. Ama ikincisi, bizi zihinsel süreçlere ve özel, gözlenemeyen ve geriye getirilemeyen gerçeklere döndürdüğü için, ilkinden daha da duyarlı. Ancak anlamın mihenk taşı olarak yazarın niyetinin reddedilmesine yol açan, büyük ölçüde, zihinsel süreçlerin irdelenmeye elverişli olmamasıydı. Okur-merkezli eleştiri şimdi bu sorunu iyileştirmiyor, daha da kötü yapıyor. Okur-merkezli savın ilk adımı tüm zihinsel süreçleri keyfi kılıyor, böylece hiçbir zihinsel sürecin, kendisine neden olan metinle herhangi bir bağıntısı kalmıyor. Bun-

---

5. Wimsatt ve Beardsley'in başlattığı tartışma, kuşkusuz bu alandan bir örnek; burada eşit ölçüde ilgili olan Wittgenstein'in özel bir dil olasılığı hakkındaki çok tartışılan savı, yapıbozuculuğun kullanmaktan hoşlandığı aşırılıklar arasındaki verimli orta saha üzerine, uzun bir araştırmanın bir başka örneği. Wittgenstein'ın özel dil savını, eleştirinin özel meselelerine bağlamak konusunda, benim makaleme bakın, "Wittgensteinan Thinking in Theory of Criticism," *New Literary History* 121 (1981), ss. 437-52.

6. Okur- merkezli eleştirinin ilk iddialarını benimsediği ve (alıntısını yaptığım pasajların gösterdiği gibi) öyle yapmayı sürdürdüğü için Stanley Fish, burada kural dışı bir konuma sahip, ama durumunu birçok kez değiştirerek, o iddiaların bu bölümde ortaya koyduğum kabul edilemez türdeki sonuçlarıyla savaştı. Ancak, sanki bir inceltmeden öte bir şey değilmiş gibi önerdiği en son formülasyonu, aslında okur-merkezli eleştirinin temel ögelerini tümüyle bırakması demek oluyor. Fish'in sunduğu en son biçim, öyleyse, yorama rehberlik eden varsayımlar ve geleneklerle, yorumcu toplulukların önermesini içeri-

dan çıkan sonuçsa, benim anlamım seninkiyle zorunlu bir bağlantı içinde değildir biçiminde olmalı.[6] Ancak bu sonuç ortak varsayımları paylaştığımız gerçeğini ve ortak dilimizi yorumlayış biçimimizi öylesine göz ardı ederdi ki, sonuçta iletişim olanaksız hale gelirdi - yalnızca kendi kişisel dünyalarımızda otururduk. Ama oturmuyoruz; dilin bir bölümüne baktığımız ve anlamına tepki gösterdiğimiz anda, söz gelişi Türkçe değil de, İngilizce olduğunu anlarız. Ve böyle yapmakla, başka kişilerle, İngiliz dilini oluşturan dilbilimsel yapılar olarak herkesin ulaşabildiği değerleri kullanmak konusunda anlaşarak, bir geleneği doğrudan doğruya paylaşmış oluruz. Böylece, okur-merkezli eleştirinin, tam bir tekbencilikten doğmaya çalıştığı, anda kendi mantıksal temelini yıkması gerekir. Okur-merkezli eleştiri Bir metinde herhangi bir anlam görmeye çalışırsa, anlamın zorlanmış olduğunu ve sınırsız olarak değişken olmadığını kabul etmek zorunda kalacaktır; ama hiçbir zorlamanın olmadığını öne sürmeye çabalarsa, anlamı - bütün anlamı, yalnızca sabit anlamı değil sınırsız olarak değişken anlamı da - bırakmaya zorlanacaktır.

Öznellik ve Nesnellik. Bu yorum görüşünün en önemli nedeni ilkel bir öznellik ve nesnellik anlayışında yatar. Burada geçerli düşünce süreçleri de daha önce gördüğümüz, bir aşırılıktan öbürüne aynı tür bir sıçramayı gösterir: Üzerinde düşünülen durumlar, bir yanda nesnellikle öbür yanda öznellikle sınırlıdır. Seçim

---

yor; bu, ona göre, iletişimin oluşmasına izin veriyor ve kendisini önceki düzenlemelerin sonuçlarından kurtarıyor. Şimdi, ilgili dilin konuşmacıları tarafından paylaşılan gelenekler olmaksızın, bir metnin anlam taşımadığı kuşkusuz doğrudur, ama bunu bütünüyle kabul etmek, Fish'in gördüğü gibi, onun okur-merkezli durumunu iptal eder: okurlar dilin kuralları tarafından yönlendiriliyorlarsa, okur-merkezli kuramın düşlediği özgürlüğe sahip değiller ve bu yüzden, Fish'in aktardığım ifadesinin tersine, metin dilbilimsel sistemle olan ilişkisiyle birlikte, tartışmalann sonuçta gönderildiği yer olabilir. Öyleyse, okur-merkezli durumuna tutunmayı sürdürmek için Fish, iletişimin içeriğinin bir dili paylaşmak ve "ayrı ayn sözcüklerin ve onlan birleştiren kuralların anlamlarını bilmek" olduğunu yadsımaya devam eder, onun yerine, bir "düşünce biçimin olası kılanın, dilin paylaşılan kuralları olduğunu, doğrudan yadsımak kuşkusuz gariptir ve burada yaptığım ayrım kesinlikle savunulamaz. İlginçtir ki, Fish'in kullandığı dil bu noktada, Wittgenstein'ınkini anımsatıyor, ama o dili kullanmakla Wittgenstein bir dilin, kuralları, gelenekleri ve anlaşmalarıyla bir düşünce ve yaşama biçimi olduğuna işaret ediyordu.

bu ikisiyle sınırlanır ki, bir durumun saçmalığı daha fazla umut verici olmasa bile ötekinin seçilmesini hazırlasın. Ciddi olarak tartışılabilir durumların tümü bu iki aşırılık arasındaki bölgededir ve hepsi de görmezden gelinir.

Önceki bölümde gördüğümüz gibi, bu tür bir sav bilgide kesinlik ve nesnellik üzerine yapılan tartışmanın daha geniş bağlamını görmezden gelir. Çünkü o daha geniş bağlamda tam kesinlik ve nesnellik olasılığı çok önce bırakıldı. Yinelemek gerekirse, en yaygın görüş, tam bilginin her zaman, daha sonra gelen içgörü tarafından bozulmayı ya da değiştirilmeyi bekleyen varsayımın doğasında olduğudur. Tam nesnelliği bilen bir kişinin aklında, olasılıkla yanılmadığı biçiminde içsel bir inancın nedeni olabilen bir bilgi örneği yoktur. Bir akademisyenler topluluğunun, birbiriyle yarışan birçok görüşten şu anda hangisinin en akla yatkın olduğuna ilişkin yargısı, herhangi bir varsayımın ölçüsüdür ve o yargı her zaman geçicidir. Oyleyse, bilgi ne tümüyle nesneldir, eğer bununla denilmek istenen 'kesinlikle doğru olmasıysa', ne de bireyin o andaki düşünce tarzından başka birşeyin karşılığı olan ayrı ayrı keyfi tepkiler meselesidir. Ancak, metinsellik ve okur-merkezli bir yorum görüşü için sunulan tüm doğrulamalar, sanki birincisi ikincisinden başka bir olasılık bırakmamış gibi, birinci aşırılıktan ikincisine doğru hareket ediyor.

Bu mantık, açıkça, Tompkins'in savının temelidir ve Tompkins bunu Culler ve Fish'e de yakıştırıyor. Nesnellik, özünde gerçeği bilmek iddiasıdır; bu da açıkça olanaksızdır; bu nedenle, okurların öznelliği ve bireysel, öznel tepkileri tek seçenektir.[7] Benzer mantık, Fish'in bir metin üzerine iki karşıt görüş varsa, insan metne başvuramaz çünkü bu yalnızca tartışmanın bölgesidir biçimindeki tuhaf savının da temelidir. Fish'in mantığı dikka-

---

7. Dahası, eleştiri kuramcıları, eleştirideki durumunu haklı çıkarmak için, bilimin mutlak nesnelliği hakkında anlamsız iddialar kullanarak, geleneksel bilim ve eleştiri arasında gerçek dışı koşutluklar kurdular, *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis*, (Berkeley, 1974), adlı kitabımın altıncı bölümüne bakın.

te alınırsa, hiçbir bilgi türü mümkün değildir ,çünkü eğer iki kişi herhangi birşey hakkında karşıt düşünceleri dile getirirlerse, yalnızca farklı oldukları gerçeği, ikisinin sözünü eder gibi göründükleri şeyin ne olduğuna bakarak, uygunluklarının daha fazla araştırılmasını engeller. Fish'e göre bir kez farklı görüş bildirilince, salt bildirilebildikleri gerçeği onlara olası görüşler olarak eşit yalnızca konumu garantilemez, meseleyi de tartışılmaz hale getirir. Tartışmanın nesnesine başvurulamayabilir ve başka hiçbir tür başvuru mümkün değildir. Ne metin ne de başka birşey "aralarında karar vermenin temeli" olabilir görünüşü öne sürdüğü zaman, "aralarında karar vermek" sözlerindeki ağır kesinlik, Fish'in iddiasını kendisi için daha olası hale getiriyor. Karar vermek, burada açıkça "işin gerçeğini belirlemek" gibi bir anlama geliyor. Daha küçük herhangi bir nosyon, örneğin, birbirinden ayırt etmek, biri ve öbürü için kanıtları incelemek, Fish'in savının zayıflığını ortaya koyar çünkü metin bunun temelini oluşturmaya yarar ve yalnızca çaresiz bir öznellikle yalnız bırakılmaya doğru sıçramamızı engeller. Sonuç olarak, Fish'in iki kişinin yargılarının arasındaki farka başvurusu şu demek oluyor: Eğer bir mesele herhangi iki kişinin üzerinde anlaşma sağlayabileceği kadar açık değilse, o zaman, iki çelişen görüş arasında seçim yapmak ve onlara farklı ağırlıklar vermek olanaksızdır. Tam bir uyuşma olmadıkça, her görüş eşit ölçüde geçerlidir.[8] Ve bu,

---

8. Jonathan Culler, yapıbozuculuğun, tayfın bir ucundan öbürüne bu sıçramayı simgelemekten öte, bize bunun gerekli olmadığını gösterip, geleneksel inançları düzeltiğini iddia ederek, bu meseleyi tersine çevirmeye çalışır. Matematikçilerin belirsizlikle yaşamayı öğrendikleri gerçeğinden söz ettikten sonra, şöyle söyler, "Oysa, sosyal bilimler çoğu zaman, anlamın sonuncul belirsizliğini iddia eden bir kuram tüm çabaları anlamsız kılar, inancından rahatsızlık duyar gibi görünür" ("*On Deconstruction*," Ithaca, 1982, s. 133). Böylece, yapıbozucular aynı, bilgide kesinliğin olmadığını anlayan aydın bilim adamlarına benzerler. Ancak bu, Culler'ın yapıbozuculuğu gerçekte olduğundan çok daha akla yatkınmış gibi göstermek konusundaki bir girişimi yalnızca. Çünkü, tüm bilginin varsayım olduğu nosyonuna sağladıkları uyumun (sonuçlarında kayda değer bir kesinlik derecesine ulaşmaya çalışır ve elde ederken), yapıbozuculuğun göstergelerin oyununu ya da sonuçta ortaya çıkan sonsuz, belirsiz anlam nosyonunu savunmasıyla, mantıksal olarak ortak bir yanı olduğu görüşünü onaylayacak bir bilim adamını bulmak, kuşkusuz oldukça güç. Öyleyse, Culler'ın buradaki inandırıcı olmayan savunmasının tersine, yapıbozuculuk, bizi anlamın değişmezliğine karşı anlamın özgürlüğü biçimindeki geleneksel karşıtlıktan kurtarmaz, tam tersi, bu karşıtlığa tümüyle katılır ve onu kullanır.

günlük yaşamlarımızda işlevimizi yerine getireceksek, hepimizin bilmesi gerektiği gibi, düpedüz yanlıştır.

Öyleyse, okur-merkezli eleştirinin öznelliğine yalnızca, başka bilgi alanlarında çoktan terkedilmiş olan mutlak nesnelliğin başlangıç noktası yoluyla ulaşılıyor; tek seçeneği oluşturacak o modası geçmiş düşünce olmaksızın, tüm bilgiyi olanaksız kılan, tekbenci bir sonucu doğrulayacak hiçbir şey yoktur.

Birçok Anlama Karşı Olarak "Bir" Anlam Tartıştığımız kuramcıların "bir şiir, herhangi bir okurun, taşıdığına ciddi olarak inandığı anlamı taşır" ya da "bu anlamların sınırı yoktur çünkü düşünce metinde aradığı her neyse onu bulur" durumuna ulaşmasının başka bir yolu, bir anlama karşı birçok, sınırsız anlamı içeren sayısal terminolojiyi kullanmaktır.[9] Bir metnin yalnızca bir anlamı olduğunu söylemek doğası gereği çok kısıtlayıcıdır; bu, "anlamlara hiçbir kısıtlama getirilmemesi"ne sıçramayı - karşıt aşırılığa tipik bir sıçramayı - daha akla yatkın kılıyor. Öyle ki, bu savda "bir" anlam, önce gelen savın bir kere daha uyguladığı tasavvur edilmiş bir bilimsel yöntemin - ama bilimde de varolmayan bir yöntemin - mutlak kesinliği ve nesnelliğidir. Ancak, anlamı tartışırken, tekil ve çoğul meselesi daha fazla yorum gerektiriyor.

Hamlet geniş ve karışık bir sözcükler yapısıdır. Binlerce sözcükden oluşur. Bu nedenle de, karşılıklı ilişkilerinin yarattığı ek anlamlar da dahil binlerce anlam ögesidir. **Hamlet**'in *bir* anlamı olduğunu söylemek, kullanılan belli anlam kuramı ne olursa olsun garip birşey söylemektir.[10] Hamlet kuşkusuz bir anlamlar bütünüdür. Tekilin kullanılabileceği yalnızca bir anlam vardır:

---

9. Steven Rendall'ın Montaigne'in bir iddiasını, bir metnin sınırsız sayıda anlamı olduğu konusunda ve bu durumu kendi savunmasının aracı haline getirmek için kullanmasında ironik birşeyler var, çünkü böyle yapmakla, Montaigne'e şu değil, bu anlamı atfediyor, örneğin, olası başka durumlardan belirgin biçimde farklı bir durumu.

10. Cf. Graff, "Deconstruction as Dogma", *Georgia Review* 34, (1980), s. 421: "'tek' yorum kavramı, anlamsız olduğu için, kimse tarafından mantıksal olarak öne sürülemez.

Hamlet eşsiz bir metindir, başka herhangi birşeye benzemez. Bu anlamda, yalnızca bir tek **Hamlet** vardır: Ama başka herhangi tür bir bağlamda, tekil pek uygun olmaz. Öyleyse, çoğul **Hamlet**'in metnindeki anlamlarla bağlantılı olarak kullanılmak istenirse, kabul: Bir çok sözcük, bir çok dize, bir çok karakter vardır. Ama çoğul bu bağlamda, **Macbeth**'e karşıt olarak, **Hamlet**'in tek ve eşsiz oluşu konusunda kuşku uyandırmak için kullanılıyorsa, iki kullanımı ve bağlamı karıştırmışız demektir. Eleştiri, eğer değerli bir iş yapacaksa, **Hamlet**'e, belirgin ve **Macbeth**'e benzemeyen bir metin olarak yaklaşmalı: **Hamlet** sınırsız bir anlamlar dizisi anlamına gelebiliyorsa ve aklın varsaydığı şey olabiliyorsa, herhalde **Macbeth**'in demek istediği her neyse, onu demek isteyebilir. **Hamlet** birşeydir; **Macbeth** başka birşeydir; ama bu "bir", **Hamlet**'in yalnızca bir şey anlamına geldiğini söyleyen bağlamdaki bir değildir. *Bir*, *birçok* ve *sayısız* gibi matematiksel terimler, yalnızca meseleleri karıştırmaya yarar.

Tek yerine çok yönlü anlam için kullanılan yaygın terim, kuşkusuz, *belirsizliktir*, ama belirsizlik yanlış kavramalar konusunda başka olasılıklar da sunar. Yazınsal metinler kuşkusuz, çoğu kez belirsizdir - ama *herhangi* bir dil metni de aynı anlamda belirsiz olabilir. Tartışmamızın gönderim çerçevesini başka alanları da kapsayacak biçimde genişletmek, bir kez daha yapıbozucu savların yanlışını görmeyi kolaylaştırır. Hiçbir şey geometrinin dilinden daha kesin görünemez, ama orada da, her yerde olduğu gibi, belli bir terimin özgüllüğünün sınırlamasından kaynaklanan belirsizlikten kaçamayız. Bir dörtgen dört kenarlı bir şekildir. Bir dikdörtgen, dört kenarlı dik açılı bir şekildir. Bu nedenle **dikdörtgen** sözcüğü her ikisini de belirtebilir. Bu, sözcüğün belirsiz olduğu anlamına mı gelir? Hem evet hem hayır; çoğu sözcük gibi, kast edilen anlamını oldukça açık hale getiren ama *daha büyük bir özgüllüğe ilgi duyduğumuz bağlamlarda* bizi o sözcüğün belirsiz olduğu yargısıyla da yalnız bırakan, belli bir özgüllük düzeyi vardır. Eşkenar dörtgen/dikdörtgen ayrımıyla ilgileniyorsak,

dörtgen sözcüğü belirsiz görünecektir. Ama bunun, sözcüğün anlamı konusunda herhangi bir belirsizlikle hiçbir ilgisi yoktur; *bağlam içindeki* belirsizliğe ağıt yakarken, dörtgenin ne anlama geldiğini çok iyi biliriz. Benzer olarak, yazınsal metinlerdeki belirsizlik sorunları genellikle, belirli anlamın yokluğuyla değil, özgüllük düzeyiyle ilgilidir. Macbeth, Banquo'ya "ziyaretimize gelmemezlik etme" dediğinde ve Banquo, "Lordum, geleceğim" diye yanıtladığında, *Macbeth* ne anlama gelir? Bu, Banquo Macbeth'i korkutmak için geri gelecektir (oyunda olduğu gibi) demek midir? Ya da yalnızca, bunu söylediğinde, Banquo'nun gelmek niyetini, o andaki ruh halini, yalnızca bu kadarını mı, demek ister? Yeni Eleştirmenler belirsizliğin kimi zaman olumlu değer taşıdığını görmeye başlayıp, kolaylıkla *her iki* anlamı da taşıyabildiği sonucuna varıncaya kadar, yazın eleştirmenleri biri ya da öbürünü seçmek konusunda kaygılanırlardı. Ama bu o zaman irkiltici geldiyse de aslında öyle değildi. Yani Eleştirmenlerin gerçekte tüm söylediği, bu dilin özgüllük düzeyinin bir seçimi gerektiren türde olmadığı ve (dil böyledir) eğer bağlam içindeki hiç birşey seçim yapılmasını *gerektirmiyorsa*, seçimin yapılamaz olduğu ve yapılmadığıdır. Bir dörtgen, bağlamdaki herhangi bir şey onu daha ozel olarak üçgen yapmadıkça bir dörtgen olarak kalır; bağlamda birşey ağacı meşe olarak belirtmedikçe, ağaç ağaç olarak kalır. Hiçbir tür belirtilmediğinde, "ağacın" sayısız anlamı üzerinde ısrarla durmanın hiçbir anlamı yoktur; sözcüğün açıkça kendisini sayısızdan çok daha az olanla sınırlayan (bir çiçek değildir) bazı kısıtlamaları vardır, ama türe ilişkin hiçbir kısıtlaması yoktur. Bunların hiçbirinin bir metnin, iki bağıntısız anlamı olması ya da hiçbir açık anlamı olmaması ya da okurun taşımasını istediği anlamı taşımasıyla ilgisi yoktur; tersine, eğer insan, Macbeth'den alınan söz konusu dizeleri yapıbozucu biçimde ele alırsa, o dizelerin en belirgin özelliği olan belirsizliğin işleyişini göremez bile. Çünkü, bu dizelerin anlamı kesinlikle, iki özel anlamın birbirine karşı oynadığı gerçeğidir. Bu dizelerin sa-

yısız anlamı olduğunu söylemek, bu özel, oldukça önemli belirsizliği, onu gelişigüzel, biçimsiz anlamlar karmaşasına sokarak, görememek olur. Öyleyse, buradaki önemli sonuç, belirsizliğin bile işleyebilmek için *özgüllüğü* gerektirdiğidir; metinsellik, o metni belirsizliğin görülmesini engelleyecek kadar belirsizleştirerek, bir metindeki başka anlamlarla birlikte belirsizliği de yok eder.

Ancak bu konu, bize yapıbozuculuğun iki büyük eleştiri kolu arasındaki tutarsızlığı anımsatıyor. Üçüncü bölümde tartışılan kol, ikisini vurgulayarak - yüzey ve karşıtı - özel anlamları ele aldı; ama bu bölümde tartıştığım kol *tüm* anlamları eşit ölçüde ilgili kılıyor. Bunlar oldukça farklı iki durum - biri öbürüyle birlikte varolamaz, ne de irdelenmeyi kaldırabilir, ama ikincisi, ikisinin içinde daha tutarsız olanıdır. Birincisi, her ne kadar katı ve tedbirsizce olsa da bir metnin demek isteyebildiği belli şeylerle uğraşır, ama ikincisine göre düşündüğümüzde, metinler herşey anlamına gelebiliyorlarsa, gerçekte hiçbir anlama gelmiyorlardır.

Çelişen İddialar Aracılığıyla Bilginin Gelişimi Metinsellik ve okur-merkezli yorum, insana tuhaf gelen bir durağanlıkla belli okurların görüşleri üzerinde yoğunlaşıyor. Fish bize, iki okur aynı düşüncede olmazlarsa, aralarındaki meseleyi çözümlemek için metne başvurmak olanaksızdır dediğinde, bizi birbiriyle asla ilişki içinde görmeyen iki kişi ve iki görüşle bırakıyor; bu görüşler ne iseler öyle kalıyorlar, asla karşılaşmıyorlar ve bu nedenle de, asla değişmiyorlar. Ama bu, gerçekdışı bir varsayım: Yaşadığımız gerçek dünyada, tüm alanlarda ilerleme farklı görüşler ve çelişen görüşlerin çatışmasından ortaya çıkar. O çatışmada, görüşler yalnızca değişmeden takılıp kalmazlar; dünya, ilk düşüncelerine inatla sarılan ve başkalarıyla konuşmayan bireylerden oluşmaz. Tersine, kişiler görüşlerini başkalarının tartışmasına sunarlar ve tartışma sürecinde düşüncelerin düzeltilmesi, değiştirilmesi ve hatta terk edilmesi söz konusudur. Bazı görüşler ikna edicidir ve etkileri büyür, bazıları ikna edici değildir ve unu-

tulurlar. Bilginin gelişmesi toplumsal bir süreçtir: Bu süreçte farklı bireyler arasındaki tartışma büyük ölçüde değerlidir ve tartışılan metne yapılan başvuru, Fish'in görüşünün tersine, o tartışmanın önemli bir bölümüdür. Fish'in verdiği örneğin dünyasında, X eleştirmen görüşünü oluşturur, ona sıkı sıkıya tutunur, o görüşün özümlenmesi ve değerlendirilmesine katılmayı reddeder ve destekleyebileceğini ya da başkasını ikna edebileceğini hesaba katmadan, yalnızca, kendi görüşü olduğu için, öbürleri arasında hepsiyle eşit bir olasılık olarak kalmasına izin verilmesinde ısrar eder. Gerçek durum oldukça farklıdır. Eğer X eleştirmen uzun bir süre kendisinden başka hiç kimseyi ikna edemeyen bir görüş üretirse, görüşü yaşamaz; halâ ciddi olarak tartışılabilir görüş açılarının arenasında artık ona yer yoktur. Bu, bilimde olduğu kadar yazında da geçerlidir. Birisi dünyanın düz olduğunu öne sürerse, yalnızca o gerçeğin onun görüşünü başka görüşlerle eşit kıldığını söylemek zorunluluğunu duymayız. Ne de, Fish gibi, tartışılan nesneye başvurmanın mümkün olmadığını söylemek gereğini duyarız, çünkü bu, anlaşmazlığın kaynağıdır; ve olasılığın farklı derecelerini ayırt etmeyi başaramayıp, tam nesnellik öcüsünün bizi sindirmesini daha da az gereksiniriz. Tartışma, geri gidip, ileri gelerek bilgiyi ve görüşü ilerletir; okur-merkezli eleştiri, kişinin herhangi bir görüşe inanmak hakkını korumak konusunda öyle dikkatli görünür ki, herkesi bir başkasıyla iletişim kuramayan penceresiz bir monada dönüştürür. Böyle yapmakla da, sorgulamanın gerçekten nasıl ilerlediğine - farklı görüş açılarının çatışması ve bunun sonucunda, tutunamayanların elenmesi - gözlerini kapar.

Metinsellik ve yapısı ne olursa olsun her okurun tepkisinin kutsallığına ilişkin savın kusurları üzerine bu kadarı yeterli. Ancak, böylesine umutsuz bir savın geçerli olmayı nasıl başarabildiği sorulabilir. Bunun yanıtı bu eleştiri görüşünün eleştirmenler arasında çoktandır yaygın olan duygusal bir tutuma sesleniyor olmasıdır. Bu anlamda, yapıbozuculuk ve okur-merkezli kuram

yeni değildir, çok uzun süredir ortada olan eleştirel önyargıları yansıtır ve yeniden formüle eder. Bu konuya, son bölümümde, yapıbozuculuğun çağdaş eleştiri dünyasında ortaya çıkış nedenlerini ve önemini değerlendirirken daha genel olarak döneceğim; şimdilik metinselliğin, yalnızca herşeyden öte, sorumlu tutulmadan ve doğrulaması istenmeden her istediğini yapmak ve söylemekte özgür olmak isteyen, geleneksel "bırakınız yapsınlar" tutumu içindeki eleştiri tarzının köktenci bir formülasyonu olduğunu söylemek yeterli. "Bırakınız yapsınlar" eleştirisi de kendisini her zaman, bilimin mutlak kesinlikler dünyası olduğu yönündeki gerçekdışı bir görüşle desteklemiştir, bunun amacı da eleştirmenin kanıt aracılığıyla denetime ve inandırıcılık yargılarına bağımlı değilmiş gibi davranmasına izin vermektir. Yapıbozuculuk burada, başlangıç yapmaktan çok, eski tutumlara sığınır. Eleştirmenin sanatçıya benzediği ve onunla eşit olduğu görüşü bile yeni birşey değildir; o da eski tutumlar bütününün sıkça gözlenen bir parçasıydı.[11] Öyleyse, bu eğimlerin sarsıcı ve devrimci bir yanı yok. Öte yandan, yapıbozuculuğun güncel eleştiri dünyasını etkilediğine de hiç kuşku yok; eleştirideki bu kısır tutumlar güçlendirilmiş ve yüreklendirilmiş durumdalar. Birkaç örnek bu etkiyi aydınlatacaktır.

Yazınsal metinler eşsiz yapıda metinler olarak dikkat ister: **Hamlet**'in ne anlama geldiğini düşünürsek düşünelim, kendine özgü yapısı başka bir metnin yapısı gibi değildir. Eleştirinin görevi *Hamlet'in* bu özel niteliğini belirtmektir. Gerçek uygulamada, bu amaçtan vazgeçmeye ve eleştirmenin metinde ne isterse onu bulmasına izin vermeye istekli miyiz? Bir kuramı benimsemek, onun sonuçlarıyla yaşamak demektir; ama o sonuçlara, son zamanlarda olanı çok tipik biçimde sergileyen iki özel durum içinde bakalım. Durumlar, eleştirideki kendi özel alanımdan - Alman yazınının eleştirisi - alınmıştır ama aslında benzer durumlar, artan bir sıklıkla, genel olarak eleştiride görülüyor.

---

11. Bu tutumların daha ileri düzeyde tartışmaları için, *The Theory of Literary Criticism*, adlı kitabımın üçüncü ve altıncı bölümlerine bakın.

Durumların birincisinde, bir akademisyen E.T.A. Hoffmann üzerine bir kitap yazıyor. Kitabın tezide Hoffmann'ın yapıtının anahtarının cinsel suçluluk saplantısı ve kabul edilmemiş cinsel utanç olduğudur. Şimdilik, bunun **The Golden Pot, The Devil's Elixirs, The Sandman** ve bu gibi yapıtlara uygun görünüp görünmediği üzerinde düşünmeyelim; bu öyküyle ilgisi olan şey aynı yazarın Heinrich von Kleist hakkında da, tezi Kleist"in yapıtında tümüyle cinsel suçluluk ve kabul edilmemiş cinsel utanç olan bir kitap yazdığı. Bütün bu yineleme Kleist ve Hoffmann arasında güçlü belirgin farklar görebilen okurları kesinlikle şaşırtacaktır ve Kleist'ın en büyük yapıtlarını, **Michael Koulhaas** ve **Prinz von Hamburg**, bilenlerin aklını olasılıkla karıştıracaktır. Ama, aynı yazar Kafka üzerine de bir inceleme yazıyor ve burada, ortaya çıkıyor ki, Kafka da hep cinsel suçluluk ve kabul edilmemiş cinsel utanç hakkında yazmış.[12] Artık, bu duruma ilişkin bir yargıya varmak kaçınılmaz olacaktır: bu yinelenen düşüncenin kaynağı Hoffmann, Kleist, ya da Kafka'nın yapıtları değil, ilgili akademisyenin kendi düşüncesidir. Farklı yazarların temaya yönelik ilgilerinde bazı örtüşmelerin olduğu, inanılması güç bir şey değildir; ama çok farklı yazarların aslında aynı baskın ilgiye sahip olduğu başka bir konudur. Kuşkusuz, sunulan düşüncelerin, eleştirinin iddia edilen konusu olan yazarlarla çok az ilgisi olduğu buradaki gibi açık olduğunda, eleştiriyi kimse fazla dikkate almamalı. Ama, tartıştığımız eleştiri kuramını benimsediğimizi düşünelim: Metinsellik ve okur-merkezli eleştiri burada ne işimize yarayabilir? Fish bize, metnin özelliklerine başvurmanın yararsız olduğunu çünkü bunların bizimle bu belli eleştirmen arasındaki anlaşmazlığın bölgesi olduğunu söyleyebilir yalnızca. Ve bu nedenle, Hoffmann'ın Kleist, Kleist'ın Kafka olmadığı ne kadar açık olursa olsun, eğer bir eleştirmen ikisinin özünde aynı

12. Bunlann hepsi, James McGlathery'nin çalışmalarıdır: *Mysticism and Sexuality: E.T.A. Hoffmann,* (Las Veagas, Berne, Frankfurt/Main, 1981); *Desire's Sway: The Plays and Stories of Heinrich von Kleist,* (Detroit, 1983); "Desire's Persecutions in Kafka's 'Judgement,' 'Metamorphosis,' and 'A Country Doctor,'" *Perspectives in Contemporary Literature* 7 (1981), ss. 54-63.

olarak algıladığını söylerse, yalnızca bu iddiayı ciddiye almamız gerekmiyor, bu iddianın öne sürüldüğü gerçeği, iddiayı tartışmamızı da engelliyor: Metinlerin birbirine hiç benzemediği gerçeğine de başvuramayız çünkü, Fish'e göre, metne ilişkin çelişen görüşler varsa, metin çelişkinin bölgesi olarak, o çelişkiyi çözemez. Öte yandan, Tompkins bize, Kafka, Hoffmann ve Kleist arasında fark gördüğünü düşünmenin mutlak nesnellik efsanesine kurban gitmek ve mutlak bir gerçeği bildiğini öne sürmek olduğunu söyleyebiliyor. Rendall'ın görüşü de, aklın Kafka, Kleist ve Hoffmann'da görebildiğine sınır koyulamadığı olacaktır ve mantıksal olarak bu, aklın isterse hepsinde aynı şeyleri görebildiği gerçeğini içerecektir. Donato, sözcüklerin yalnızca başka sözcüklere gönderme yaptığında ve aslında burada yorumlanacak birşey olmadığında ısrar edecektir. Öyleyse, bazıları öyle bir duygu uyandırmazken, bazı yorumların aptalca göründüğü duygusunu taşıyorsak, bu bir yanılsamadır. Crossman bize bir metnin, yalnızca okurun ciddi olarak gelmesini istediği anlama geldiğini söyleyebilir: Eğer akıl Kleist'ın Kafkayla aynı anlama gelmesini istiyorsa, öyle olsun. Bu kuramcıların hiçbirisi, en azından ciddiye alınmaya değer görünenle, hemen atılabilir görünen arasında ayrım ve seçim yapmamıza izin vermeyecek.

Bu tür bir eleştirel bakışaçısının, ilk örneğimle yüzyüze kaldığı andaki çaresizliğinden herhangi bir sonuç çıkarmadan önce, ikincisine dönmeme izin verin. Son günlerde, Alman yazını alanındaki bir dergi için bir makaleyi değerlendirmem istendi. Bu makale yalnızca, Kleist'ın bir öyküsü üzerine yayınlanmış üç farklı yorumu - açıkça birbirini dışarda tutan yorumları - açıklıyor ve göstergelerin özgür oyunu nedeniyle bunun, yazınsal metinlerin sınırsız yorum çeşitliliğine açık olduğu yolundaki yapıbozucu tezin iyi bir örneği olduğu sonucuna varıyordu. Bu çerçeve gözönüne alındığında, *pratik* bir bakış açısından gerekli görünen türde bir ayrıma yer yok: *ilke olarak*, üçünden hangisinin daha fazla ya da daha az aydınlatıcı ya da hayalci ya da hatta metnin

gerçek sözcükleri ve düzenlemesiyle ilgisiz olduğuna karar vermek olanaksız. Aslında, söz konusu makale, metnin bu yorumlardan herhangi biriyle nasıl bağlantılı olabileceği meselesini hiçbir biçimde ele almamış. Bu çalışmayı yapan kişinin düşüncesinde, yalnızca bu üç yorumun varolması yeterli. Onların irdelenmesi, inandırıcılıklarının çözümlenmesi, güçlerinin yargılanması, bunların tümü, kazara görmezden gelinmiş değil, *ilke olarak* göz ardı edilmiş. Yukarda, böyle durumlarda geçerli olan *pratik* bir gereksinimin sözünü ettim. Basılı malzemenin hacmi böyle olduğu için, kimse yayınlanmış herşeyin küçük bir bölümünü okumayı bile umut edemiyor. Bunu değil de şunu okumak arasında bir seçim yapmaya zorlanıyoruz; şu değil de bu eleştiri hacmini okuyacağımıza ve ciddiye alacağımıza nasıl karar vereceğiz? Sözünü ettiğim makale, seçimi baştan yok ediyor. Şu anda eleştirinin *kalitesini* izleyememek ciddi bir eksiklik, ama metinsellik bu eksikliğe ilke meselesi olarak bağlanıyor. Rendall'a göre, yazılı metne uygunluğun göreli dereceleri temeline dayanarak farklı yorumlar arasında seçim yapmak, eleştirmenin metne boyun eğmesinin getirdiği yapay alçakgönüllülüğü içerir. Donato'ya göre, madem ki eleştiri de yazındır, eleştiri hiçbir denetime bağlı olmayan bir yaratma eylemini içerir. Fish'e göre, metne, hangi yorumun daha iyi işlediğini görmek için başvuramayız çünkü böyle birşey, metnin farklı yorumlar ürettiği gerçeğini görmezden gelir. Tompkins'e göre, eleştirmene getirilen herhangi bir kısıtlama nesnelliğe olan inancı çağrıştırır. Ve Crosman için, yorumlar arasında ayrım gözetmek, bir yazınsal metnin sayısız olası anlamlarını indirger.

Kuramda, belli bir kuramın bizi neye bağladığı ile dürüstçe yüzleşmemiz gereken noktalardan birine ulaştık; ve bu kuram bizi, iki ucu olan şaşırtıcı sonuçlara bağlıyor. Birincisi, bir dizi farklı yorumlar karşılaştığımızda *ayrım yapamıyoruz;* ikincisi, insanın yorum için bir sav ya da destek önermesi çok gereksiz olmalı ve böyle yapmak zaman kaybı sayılmalı. İkincisi, birinci-

sinin sonucu olmalı: bir yorumu desteklemek için kullanılan sav ve kanıt yalnızca, şu yorumun başka herhangi bir yorumdan daha mı iyi yoksa daha mı kötü desteklendiğine karar vermeye çalışıyorsak gereklidir - ama, sayısız çeşitlilikteki yorumların varolabildiği ve aralarında hiçbir önceliğin belirlenemediği görüşüne bağlanırsak, biri ya da öbürü için öne sürülen sav ilgisiz hale gelir.

Bir kuramın böylesine mahcup edici sonuçları olursa, temkinli her kuramcı kuşkusuz, kuramın bir yerde çok kötü biçimde yanılgıya düştüğünü ve terk edilmesi gerektiğini itiraf edecek cesareti kendisinde bulacaktır. Bir görüş açısı için gerekli sav ve desteğin bütünüyle bırakılmasına dayalı hiçbir durum ciddiye alınamaz. Bir metne verilen tüm tepkiler incelenmeden bırakıldıklarında gözden kaçan, eleştirmenden aldığımız şeyin yalnızca bir tepki olmadığı; onun akıl yürütüş biçimini ve açıklamasını da alıyoruz. Eleştirmenden görüşünün nedenlerini açıklaması beklenir ve eleştirmen her zaman bunu yapar. Kendi yorumunu *savunur*. Bir eleştirmeni okumak yalnızca onun sonuçlarını almak süreci değildir - savına bakmayı ve inandırıcılığına ilişkin bir yargıya varmayı içerir. Bunların hiçbirisinin nesnel gerçeğe olan inançla ilgisi yoktur. Her sorgulama alanında, düşünceler geliştirilir, savunulur ve savları rakip nitelikteki durumların savlarıyla birlikte tartılır.

Bir metinde, metinselliğin anlamlarının sınırsızlığı, uygulamada tehlikeli bir öğretidir: Ayrım yapmayı, yorumlar ve onların güçleri ve zayıflıkları üzerine *düşünmeyi* durdurmak konusunda bizi yüreklendirir, çünkü, bir metne ilişkin birbiriyle yarışan görüşlerinin yalnızca okurun metinle yüzleşirkenki sınırsız yaratıcılığının bir parçası olduğunu söylemek, bize bu görüşlerin hiçbirini değerlendirmemeyi ve ne en gerçek dışı olanı atmayı, ne de en inandırıcı olanı yeglemeyi söylemektir: O görüşler yalnızca varolur, işte o kadar. Ama eleştiriye böyle yaklaşmak, savın işlevini görmezden geldiği kadar, düşgücü ve yaratıcılığın işlevini

de yanlış anlar. Düşgücü ve yaratıcılık, felsefe ve eleştiride olduğu gibi bilimde de düşüncenin canlı yönleridir. Yapıbozuculuk eleştirmen yaratıcıdır derken yanılmıyor. Ancak, fena halde yanıldığı nokta yaratıcılığın sınırlamalar ya da onun sonuçlarına göre işleyen yargı standartlarından bağımsız olduğu varsayımıdır. Yaratıcılık, yalnızca aklın tam bir özgürlük içinde, önceden asla kaydedilmemiş düşünceler arasında gezinmesine izin vermek değildir; herhangi bir etkinlik alanında, birisi yalnızca hem özgün hem değerli düşünce üretirse, yaratıcı olduğuna karar veririz. Bir işyerinde, oldukça başarılı yeni bir girişimle sonuçlanan yeni bir düşünceye yaratıcı denir; iflasla sonuçlanana ise ahmaklık. Eleştiride kuşkusuz, yaratıcılığa gerek duyulur ve yaratıcılığa orada değer verilmesi gerekir, ama bu, eleştirmenin istediğini söylemekte özgür olduğu ve bizim onun söylediklerinin anlamı olup olmadığını değerlendiremiyeceğimiz anlamına gelmez. Yaratıcı olmak insanın düşgücünü özgür bırakması değildir: Düşgücünü üretken biçimde kullanmaktır. İçinde oluştuğu durumun bütününe tepki vermeksizin, rasgele işlediği düşünüldüğünde, yaratıcılık kavramının kendisi aşağılanmış olur.

Bu eleştiri görüşünün temel duruşu, öyleyse, eleştirinin niteliği için zararlı olmalı. Yaratıcılık sınırlama olmadan işlerse, birisinin düşünce silsilesi üzerinde düşünmeye ve onu *yeniden incelemeye* gerek yoktur; duraksamak ve sonuçların gerçekten Shakespeare'e mi, Kleist'a mı, yoksa Hoffmann'a mı uygun göründüğünü tartmak, birisinin düşüncelerinin inandırıcı ya da zorlayıcı olduğu üzerinde karara varmak, Kafka'nın tema açısından anlamlı herhangi bir biçimde Kleist'la özdeş olup olmadığı konusunda kaygılanmak gereksizdir. Eleştirmen ne yaptıysa yapmıştır; kimse onu sorgulamasın, çözümlemesin, değerlendirmesin ve kimse onun üzerine bir kez daha düşünmesin de. Uygulamada metinselliği savunan bir çok eleştirmen aslında sonuçlarını kabul etmiyor ama yine de bu eleştirel duruş, kalitesinde ölçüye gelir bir düşüşe neden olacak kadar eleştirinin uygula-

masını etkilemiş durumda. Eleştiri ayrım yapma - bir büyük yazarla bir başka büyük yazarın eşsiz nitelikleri arasında ya da yetenekli, dikkatli yazıyla, niteliksiz yazı arasında - sanatı olarak düşünülürdü. Ama yapıbozuculuk ve okur-merkezli kuramdan çıkarılması gereken sonuç şu, ne büyük yazarların nitelikleri, ne büyük ve kötü yazarlar ne de iyi ve kötü eleştiri arasında ayrım yapabiliriz ve böylece de entellektüel tembellik yüreklendirilmiş olur. Kendi düşüncelerimizi ve sözcüklerimizi üretiriz ama kendimiz ya da başkaları tarafından geliştirilebilir olup olmadıklarıyla ilgilenmemiz gerekmez. Bu durumun belki de en ilginç yanı, bu eleştiri görüşünün daha gelişmiş ve karmaşık bir durum olarak savunulması, "normal" eleştirinin daha yalın ve daha ilkel diye hor görülmesi. Ancak, bu yargılar açıkça tersine çevrilmeyi gereksiniyor; gerçek ayrım eleştirmenin düşüncenin o başlangıç aşamasının çok ötesine gitmesini gerektirirken, insanın kendi bireysel tepkisinde ısrar etmesinden daha basit ve daha ilkel birşey yoktur. Karmaşıklık ve gelişmişlik daha fazla düşünce, çözümleme ve farklı metinler arasında daha dikkatli ayrım isteyecektir, daha az değil.

Shakespeare'in metinleri, şunu değil de bunu yazmak konusunda kendi bireysel kararlarının sonucudur.[13] Eleştirmenin o kararlara ve onlardan doğan vurgulara yakın ilgi göstermesi gerektiğini düşünmesi gerçekten "yapay alçak gönüllülük" müdür? Shakespeare eleştirmeni, her yıl binlerce eleştirmenin Shakespeare üzerine yazmasından ve oyunlarının binlerce tiyatroda sahnelenmesinden etkilenmeden edemez. Bu ve bunun gibi gerçekler Shakespeare'in İngiliz dilindeki en büyük yazar olarak görüldüğünü söylemenin ne demek olduğunu açıklar. Bu ürkütücü

---

13. Bu noktanın kasıtlı safsata üzerine süren çekişmeleri oluşturan meselelerle, bu nedenlede yazann kendi metni üzerinde denetiminin olması ya da olmamasıyla kuşkusuz hiç ilgisi yok. Yazarın bir metin için belli bir biçim oluşturmakla yaptığı işle ilgili anlayışı, bir şeydir ve az ya da çok uygun olarak degerlendirilebilir, belli bir sözcükler biçimini seçmiş olması başka birşeydir. Ve bu sorun, yazann kendi davranışıyla ilgili muhtemelen yetersiz olan görüşünü içermez.

kayıtla karşılaştığında eleştirmenin, yaratıcılıkta Shakespeare'le eşit olmadığını ve eleştiride ilgi odağının, kendi düşüncesi değil Shakespeare'in düşüncesinin ürünleri olduğunu vurgulaması hiç de yapay alçakgönüllülük değildir. Bir kez daha, yapıbozuculuğun metinselliğinin getirdiği sonuçların kendi mantığının kusurları üzerine düşünmesine izin verilmelidir ve bu sonuçlar gerçekten anlamsız sonuçlardır. Kuşkusuz, bu sonuçlar okur-merkezli eleştiri ve metinselliğin savunucularını geriye gidip, kendilerini kuramlarına götüren mantıksal nedenler üzerinde yeniden düşünmeye itmiş olmalı. Şimdi ilgileneceğim konu, bu tür bir mantığın daha genel olarak incelenmesi olacak.

Yapıbozuculuğun Mantığı

Önceki bölümlerde yapıbozucu düşüncenin bazı özel meselelerini çözümledim, ama yapıbozuculuk yalnızca kuramın farklı alanlarındaki savların bir araya getirilmesi ya da birbiriyle ilintili bir doktrinler grubu bile değil; bütün bunlardan belli bir stratejiyi, bir tür yapıbozucu sorgulama mantığını ya da savunucularının kendi deyişiyle belirgin bir tür uygulamayı soyutlamak olası. Bu tipik uygulama yakın ilgiyi hak ediyor. İncelediğimiz özel yapıbozucu savlardan genellemeler yaparak, yapıbozucu uygulamanın ne olduğunu daha açık biçimde göreceğiz ve dikkatimizi hem çekiciliğinin gücü hem de altında yatan mantığın doğası üzerinde yoğunlaştıracağız.

Tipik yapıbozucu uygulamada hamleler yeterince düzenli olduğu için şemaları çizilebilir. İlk adımda, tartışma yazın kuramındaki az sayıda geleneksel merkezi sorunlardan biri üzerinde sabitleşir. Bu sorunlar çoğunlukla, düşüncenin daha geniş kapsamlı sorunlarının özel biçimlerini ve genelde sorgulamayı temsil eder: Sözcüklerin nesnelerle ilişkisi gibi temel bir mesele; bilgide kesinlik meselesi (mutlak doğrular var mıdır?), bir yazınsal metnin anlamı meselesi (metnin okuyucunun deneyiminden ba-

ğımsız dengeli bir anlamı var mıdır?), yazınsal metinlerin yorumları meselesi (haklı çıkarılabilir mi yoksa yalnızca kişisel midir?), bir konuşmacı ya da yazarın niyeti meselesi (yazarın perspektifi bir metnin anlamını denetler mi ve metin yalnızca yazarın niyet ettiği şey mi demektir?)

Yapıbozuculuk, çökertmek ya da sorgulamak ve sorunsallaştırmak amacıyla, dikkatini her bir meseleye ilişkin naif, sağduyulu görüş açısı üzerinde toplayarak işe başlar. Buna kıyasla, düşünceyi geliştirmek amacı taşıyan öteki girişimlerin başlangıcının normal olarak, ilginin belli bir sorun hakkında ulaşılan en yüksek ve en ileri düşünce düzeyi üzerinde toplanmasını gerektirdiği varsayılır: İşe sanatın en son durumuyla başlarız ve yola oradan devam etmeye çalışırız. Yapıbozucu düşünce, başlangıçtaki bağlamı, o güne kadar ulaşılan en ustalıklı düşünceden gelişmemiş, basit kavramlara kaydırır.[1] Bu önemli bir kayıp demektir. Örneğin, anlamla uğraşırken yapıbozucu yaklaşım hemen sözcüklerin dolaysız olarak nesneleri anlattığı yolunda basit bir inanç üzerine yoğunlaşmak zorundadır; yapıbozucular savlarını o görüşün naifliğini vurgulayarak geliştirirler, böyle yapmakla da bu görüşü, makul ölçülerde gelişmiş, herhangi bir bağlamda artık uğraşmaya değmez kılan nice yılın ileri, ince çalışmasından kaçınmış olurlar. Ya da bilgide kesinlik meselesini tartışırken, yapıbozuculuk, bu düşünceyi çok önce terk eden bilim felsefesi yerine açık, kesin bilgiye olan naif inançla işe başlamak eğilimindedir. Yazınsal metinlerinde anlam konusunda yapıbozucu savın ilgi merkezini oluşturan görüş, yazınsal metinlerin net, ifade edilebilir bir anlamı olduğudur. Bu da yine eleştiride nesnellik ve öznelliğe ilişkin sonsuz tartışmaları görmezden gelir,

1. Burada önemli bir istisna, Saussure'ün anlam kuramı konusunda kesinlikle karmaşık bir düşünür olması. Ama, kısa bir süre sonra, Derrida'nın aslında anlamın dolaysız biçimde "verili olması" konusundaki ilkel inançtan söz etmek istediği ve o inanca Saussure'de tanı koymak istediği, açık hale geliyor. Saussure, ilginç bir örnek - bu inancı, birçoklarına kıyasla, onun yazılarında görmek çok daha güç. Ama, ikinci bölümde iddia ettiğim gibi, bu kuşkusuz Saussure'ü yanlış okumak demek; bu nedenle Derrida, bu bakış açısının temsilcisi olarak ,onu zekice yerle bir eden bir düşünürü seçiyor.

çok az kişi böyle bir görüşe bağlanmıştır aslında. Bir süredir eleştirmenlerin ortak görüşü yazınsal metinlerin tüketilemez olduğudur. Yazarın niyeti meselesinde, yapıbozuculuğun ilgi merkezi yazarın niyetinin anlamı belirlediği görüşüdür. Yine, sanki hâlâ geçerliymiş ve daha önce sorgulanmamış gibi bu görüş de saldırıya uğrar. Bu nedenle, kuramcılarının çoğunluğunun, 'yazarın niyeti bir yazınsal metnin anlamını denetlemez' görüşünü benimsediği Anglo-Amerikan kuramının kasıtlı safsatası üzerinde nicedir süren tartışma da görmezden gelinir.

Böylelikle, en naif görüş açısı üzerinde yoğunlaşıp, onu tartışmayı başlatan veri haline getirdikten ve bu meseleleri çok daha yüksek bir karmaşıklık düzeyine ulaştıran akademik çalışmasından genelde kaçındıktan sonra yapıbozucu sav bir sonraki aşamaya, yani tartışmayı başlatan naif inançların yanına konacak zıt kutbu sağlayan bir sonraki aşamaya geçer.

Örneğin, sözcükler gerçek dünyadaki nesneleri belirtmez, yalnızca öteki sözcükleri belirtir; yazarlar metinlerinin anlamını, onları yazarak yaratmazlar, anlamı okuyucu okuyarak yaratır; metinlerin araştırılabilecek belli bir anlamı yoktur, göstergelerin özgür hareketi nedeniyle metinlerin anlamı sınırsızdır; dikkatli bir okuma bir metinle ilgili bilgi vermez, çünkü tüm okumalar yanlış okumadır; bir metnin açık anlamı ne olarak kabul edilirse edilsin, o anlam başaşağı edilmelidir.

Bu noktadan sonra bazı tutarsızlıklar var - çoğu zaman "ne/ne de, ya/ya da" mantığı ağır basıyor; basit görüş reddedilmiyor, yeri değiştiriliyor, iki aşırılık arasındaki zıtlık elde tutuluyor ve yapısı bozuluyor. Ancak bu kuramsal yapay-tarafsızlığın, taraftarlarında olduğu kadar Derrida'nın durumunda da çoğu kez çöktüğünü ve tartışmayı başlatan naif görüşün karşıt kutbuna doğru güçlü bir eğilimle sonuçlanır göründüğünü söylemek doğru olur. Özgür hareketin seçenek kutbunun ortaya çıkışı öylesine denetimsiz ve coşkuludur ki, Derrida'nın taraftarları bunu

Derrida'nın metnini çarpıtmaksızın, sınırsız hareketi savunmak olarak göreceklerdir. Karşıtının ırkmerkezlilik ya da aptallık olarak aşağılayıcı biçimde etiketlenmesi, kolayca reddetme biçiminde anlaşılabilir ve uygulamada Derrida'nın okuyucuları da öyle yapıyorlar. Özet olarak, birini, eni-konu ve görünürde kısıtlama getirmeden işlemekle, ötekini suçlamak arasındaki zıtlık "ne/ne de, ya/ya da" biçiminde sonuçlanır görünmüyor, tam tersine "şu değil, bu" mantığına götürüyor. Aynı biçimde, metne bağlılık özgürleştirici gibi görülürken, yazarın niyeti kısıtlayıcı bir kavram olarak sunuluyor, buna uygun olarak da ikincisini coşkuyla benimsemekle, ilkinin kusurlarını yermek birbirine önemli ölçüde ters düşüyor. Yapıbozucu yazıların duygusal ağırlığı ne/ne de ve ya/ya da mantığı iddialarını dikkate almaksızın, tartışmayı başlatan naif inançları tersine çevirme ve başaşağı etme durumlarına dayanıyor. Oysa bizim bakış açımıza göre, bu mantığın her zaman denetleyici olduğunda ve asla unutulmadığında ısrar eden yapıbozucuların, ya da özgür hareket ve metne bağlılık (metinsellik) gibi düşünceleri benimseyip, savunanların yanında olmak hiç fark etmiyor; bu durumların her birine yöneltilen mantıksal itirazlar hemen hemen aynı ve kesin. Tersine çevrilen ilkel düşünceler daha ilkel düşünceleri üretir; bir aşırılıktan diğerine sıçramak, ikincisi birincinin ister *yerini almak*, isterse *yerini değiştirmek* için kullanılsın üretken düşünce değildir. Serbest hareket, ister tek başına ister kendinden önce orada bulunan ve aynı ölçüde tutarsız kavramla bir bütün olarak alınsın tutarsız bir kavramdır. Ya da birinci bölümde gördüğümüz gibi Mallarme'ın yalnızca bir Platocu oluşu ya da yalnızca bir Platocu olmayışı kaba ve ilginç olmayan düşüncelerdir ve ikisinin de hem ve ne de doğru ve yanlış olduklarını söylemek onlara hiçbir öz katmaz - hala ilginç olmayan düşüncelerdir.

Yapıbozucu savların başka tipik özellikleri, baştaki naif inancın karşıt kutbunu tanıtma biçiminde görülebilir. Bu aslında ve kaçınılmaz olarak dramatiktir ve tersine çevirmenin üretimine,

put yıkanlara özgü kışkırtıcı bir nitelik kazandırır. Buna uygun olarak da, yapıbozucu yazılarda ahlaksal terminoloji üzerinde güçlü bir vurgu söz konusudur. Yapıbozuculuk, "rahatsız edici", "engelleyici"dir, "maske düşürür", "yıkar", "parçalar", "açığa vurur", "meydan okur" ve çok tutulan bir deyişle, yapıbozuculuk bir "skandaldır".[2] Ama bu tür duygusal kazançlar beraberinde hatırısayılır kayıpları da getirir. Eğer bir düşünce önemli bir etki yaratmak istiyorsa, yalın ve doğrudan olmak zorundadır ve böylece, bu da, ilk sağduyulu başlangıç noktasının karşıtı olan, ilkel türde bir kavram olmaya eğilimli başka bir etkendir.

Bu süreçte, sağduyulu nosyonun formülasyonuna ve bu nosyonun tersine çevirme yoluyla değil terimlerini bütünüyle atarak, o soruyu geride bırakmak amacıyla soruyu ortaya koyuş biçimine dikkatle bakmaktan doğan entellektüel karmaşanın getirdiği kazanca yer yoktur.

Ve yine, tayfın bir ucundan öbürüne koşuşturmak, bu meseleler üzerinde önceden geliştirilen düşünceyi yani, tayfın iki ucu arasında yatanı, kayda değer bir incelikle araştıran düşünceyi kaçınılmaz olarak atlar ve ondan kaçınır. Örneğin, niyet konusunda Wimsatt ve Beardsley, sözel kategorilerin şeylerin dünyasıyla nasıl bağıntı kurdukları konusunda Wittgenstein'in ve J.E. Firth, humanist sorgulamanın mantığı konusunda Dilthey, bilgi ve varsayım konusunda C.S. Peirce - bunların hepsi ve onlar gi-

2. Çoğu zaman, bu ahlakçı sözler, entellektüel bir bağlamda ilgisiz görünüyor. Örnek olarak, Geoffrey Hartman'ın "mecazi dilin skandalı"ndan dolaylı olarak söz edişini düşünün (*Criticism in the Wilderness*, Yale, 1980, s. 31). Hepimiz Watergate gibi bağlamlar nedeniyle, skandal sözcüğünün kullanımını biliyoruz. Mecâzi dil ya da mecâzi dil üzerine bir bakış açısı, insanların gerçek bir skandaldaki gibi diline düşen bir durum üretmiş midir hiç? Benzetmeye dayalı dilin meseleleri, gerçekten o tür bir dikkati hakeder mi? Skandal sözcüğü, eylerin aşırı derecede cüretkar ve dar kafalılar için hakaret niteliğinde olduğunu ima eder; entellektüel bağlamlarda kullanımı bu yüzden, insanın kendisiyle biraz öğünmesinden daha fazla bir şeydir. Ancak, bu sözcüğün yapıbozuculukta kullanımının kökeni, Derrida'ya dayanıyor; örneğin, "Structure, Sign, and Play the Discourse of the Human sciences," *The Structuralist Controversy*'de, ed. Richard Macksey and Eugenio Donato, (Baltimore and London, 1972), s 260: "İnsan - Fransızca'da skandala özgü, anlamı her zaman yok edilen o sözcüğü tam tamına kullanarak - bir kökenin eksikliğinin, yokluğunun izin verdiği bu ön oyun hareketi, bütünleme hareketidir diyebilir.

bi birçok kişi, ilkel kuramsal düşünceler ve onların karşıt kutbuna (ve duruma göre geriye) çarpıcı sıçrayışlarla başlayan bu süreçte görmezden geliniyorlar. Basit bir durumun terimlerinin tersine çevrilmesi yalnızca eşit ölçüde basit bir durum üretecektir; bu da, karmaşıklığı arttırmaksızın yönü değiştirir.

O zaman, böylesine verimsiz bir işlem nasıl oluyor da herşeye karşın heyecanlı ve karmaşık olmak görüntüsünü korumayı başarıyor? Bana, iki unsur önemli gibi geliyor. Uygulamadaki duygusal bileşene zaten işaret ettim. Dikkati, yeri değiştirilmesi gereken ilk basit görüş üzerinde sabitleştirerek ve o görüşün suçlanmasını tüm uygulamanın merkezi yönü haline getirerek (yalnızca geride bırakılması ve unutulması gereken bir başlangıç noktası olmaktan çok), yapıbozuculuk, sıradanın ötesinde bir entellektüel ilerleme, entellektüel yüzleşmenin getirdiği gerilim ve kışkırtıcılığa özgü bir rahatlama duygusu yaratıyor. Formülasyonlar, mantıksal ya da entellektüel uygunlukları nedeniyle değil, yarattıkları gerilim ve sarsıntı nedeniyle seçiliyorlar. Böylece, formülasyonun aşırılıkları gerekli oluyor; bu aşırılıklar yalnızca entellektüel yetersizliğin ürünü değil, yapıbozuculuğun temel ve gerekli bir parçasıda.

Ancak, yapıbozuculuğun işleyebilirlik görüntüsünü koruyabilmek için kullandığı, ikinci ve hatta daha önemli bir araç var: Meseleler genellikle yeni ve tuhaf bir terminoloji içinde biçimlendiriliyorlar ki, tanıdık durumlar pek tanıdık görünmeyebilsin ve başka türlü, açıkça ilgili olan akademisyenlik, pek de açıkça ilgili gibi gelmeyebilsin. Her ikisi de özünde, sözcüklerin nesnelerle ilişkisi konusunda birbirinin aynı ve oldukça naif birer görüş olsalar da, anlamın gönderim kuramına yapılan saldırı, "var olmanın metafiziğine" dönüştürülüyor: Ama yeni terimler meseleyi farklı gösteriyor ve öbürtürlü utandırıcı olan bir gerçeği, Derrida'nın bu saldırıya girişmekle bu görevi zaten yerine getiren geniş çaplı bir yazı kitlesiyle uzlaşmadığı gerçeğini gizlemeye yardım ediyor. Gönderim kuramını reddetmek çok açık bir biçimde

sıradan görülebilir; "var olmanın metafiziğine" saldırmak, düşünceler olmasa bile, en azından yeni bir dizi sözcüğe saldırmaktır.

İlkel düşüncelere olan bu ilgi olağanüstü sözel karmaşıklığı dışlamıyor; hiç kimse, Derrida'nın metinlerinin olağanüstü güç ve bulanık olduğunu yadsımaz. Ama, örneğin **La Voix et le Phénomène**'de Husserl'i anlam tartışmasının başlangıç noktası yapması kendisini hemen, oldukça karışık ve güç bir yazının içine itse de, onu buradan başlamaya iten Husserl'in niyetler, gönderimler ve özler hakkındaki basit ve mantıksal olarak zayıf varsayımları (örneğin, konuşma anlamı ve kendisinden ayrı olan niyeti iletmenin aracıdır). Basit düşünceler dolambaçlı düzyazıyla uyumsuz değildir. Tersine, ilkel düşünceleri onları öldüren ışıktan saklanırken bulmak, dolambaçlı düzyazının bulutları dağıldığında mümkündür.

Derrida'nın özgün Fransızca metninin türevlerini kullanabildiği için burada İngilizce konuşan yapıbozucunun, terminolojisine başka bir ilginçlik boyutu katan ek bir kaynağı var. Örneğin, sorgulamanın herhangi bir alanındaki sabit ortodoksluğun dikkatle irdelenmeyi gereksindiğini ve örneğin, gönderim dil kuramı gibi can çekişmekte olan düşüncelerin bizi engellemesine karşı her zaman tetikte olmamız gerektiğini önermek kimseye fazlaca köktenci görünmeyebilir. Ancak bu oldukça tanıdık uyarı "ayrıcalıklı düşüncelerin gizemini bozmalıyız" denildiğinde yeni bir pırıltı kazanıyor: Ve insan, tanıdık savları yinelediği fark edilmeden eleştiride yazarın niyeti üzerine bir tartışmaya girmek isterse "yazarın ölümünü" ilan ederek yapıbozucu gerilim havası katabilir ve Wimsatt ve Beardsley'in sönük, akademik anlatım yönteminden (örneğin, yazarın niyeti bir yazın yapıtını yargılar ve eleştirirken tek standart olmaya ne elverişlidir ne de uygundur) kaçınabilir. Benzer biçimde, bir metnin herhangi bir son yorumuna karşı tanıdık ve çok eski olan eleştirel direnişe, daha çarpıcı olan "tüm yorumlar yanlış yorumdur" yeni bir hava veri-

yor. (yalnızca, bir metinle ilgili hiç bir görüş o metin üzerinde son söz olarak kabul edilemez denilseydi kim dinlerdi?)

Başka bir örnek, tek tek eleştirmenlerin eğilimlerine ilişkin yapıbozucu sözcük dağarcığında bulunuyor. Bu düşüncenin bilinen bir biçimi, bir eleştirmenin bireysel mizacı, ideolojisi ve görünüşünün metne bakışını etkileyeceği ve hiçbirimizin bu gerçekten kaçamadığı düşüncesidir. Yapıbozuculuğun bu noktayı çok önemsemeye ve onu başka bir yerde bulunamayan *yapıbozucu* bir mesele gibi göstermeye gereksinimi var. Çözüm, eleştirel eğilim ya da bireysel mizaçtan değil, "istek", "körlük", "yorgunluk"tan söz etmek; onları yeni bir şey yapıyormuş gibi gösteren, kuşkusuz bu bağlamda önceden bulunmayan tüm sözcükler değil, bağlama yabancılıkları (ve dolayısıyla yumuşak uygunsuzlukları).[3] Ama yeni bir şey yapmıyorlar: Sadece tanıdık meseleyi yeniden dile getiriyorlar.

Son örneğim yapıbozucu *sözcüğünün* kendisiyle ilgili çünkü bu tanıdık örüntü bu sözcüğün ortaya çıkışında da görülebilir. İlk adım, içermiş olabileceği inceliklere dikkat etmekten kaçınarak, bir metnin en düz, en yüzeydeki anlamına dikkati odaklamaktır. Sonraki adım ikinci bir anlam katmanı, ironik bir katman ya da düz anlamdan çok imgelem ve metaforda gösterilen bir katman olduğunu kanıtlamaktır. Ve son adımda, yeni alışılmadık terminolojinin, bu işlemin tanıdıklığını - ne de olsa çok uzun zamandır eleştirmenlerin sermayesinin bir bölümünü oluşturdu - gizlemesidir: Yaptığımız yalnızca metinsel anlamın farklı katmanlarına dikkatle bakmak değil, biz - onun "yapısını bozduk", "efsanesini bozduk". Ve alışılmadık terminolojiyi güçlendirmek için metinsel anlamın düzeyleri arasındaki zıtlık son derece çarpıcı, kışkırtıcı bir biçimde dile getiriliyor; farklı düzeylerin sık sık, zıt olduklarını görmek, yine süslemeden bırakılamayacak kadar önceki eleştirinin bilinen bir yönü.

---

3. Barbara Johnson, "Nothing Fails Like Success," *SCE Reports* 8, (Fall, 1980), s. 14.

Öyleyse bunlar, yapıbozucu mantığın temel ögeleri: Üretken, özgün düşünceye değil, onun yanılsamasını yaratmaya uyarlanmış bir mantık. Bu çözümleme, saldırıya uğradıklarında yapıbozucuların kimi zaman şaşırtıcı davranışları tarafından onaylanıyor hem de onların bu davranışını açıklıyor. Yapıbozuculuk üzerine düşünce alışverişine giren birisi savunmanın standart biçimler aldığını farkedecektir. Savunma hamleleri tam olarak yapıbozucu mantığın temel unsurlarına denk düşüyor. Bir itiraz önce, itiraz edene tartışılan meselelerin başlangıç noktası olan basit, naif görüş atfedilerek karşılanıyor. Bazen bu atıf yeterince akla yatkın olabiliyor. M.H. Abrams'ın eleştirel nesnecilik ve kesinlik isteği durumunda olduğu gibi. Ama çoğu durumda itiraz eden, söylediklerinden böyle bir görüşün nasıl ve neden soyutlanabildiğine şaşırıp kalıyor. İtirazın reddedilmesinin tonu yapıbozucu mantığın ikinci adımında görülen ateşli, heyecanlı suçlamaya denk geliyor: Yapıbozuculuğa itiraz edenlere asla nazik davranılmıyor çünkü onlar her zaman suçlanması gereken naif inanan kişi rolünü almalılar. Yapıbozucunun bakışaçısına göre tartışma için elverişli tek koşul bir yanda gelenekçi naiflikle öbür yanda yapıbozucu karalayıcıların gelişmişliği arasındaki zıtlık. Kökten farklı türde bir tartışma olasılığı - diyelim, geleneksel görüşlerin iki farklı türde yenilikçileri arasında - kabul edilmiyor. Kabul edilmiyor çünkü yapıbozuculuk tartışmanın varolmayışına bağımlı.

Ancak, arada bir (çok ender de olsa) ilginç sonuçlar doğurarak bozulduğu için, yapıbozucu savunmanın üçüncü kuralı belki de içlerinde en dikkate değer olanıdır. O kural terminolojide bir değişime razı olmuyor ve her zaman yapıbozucu savın biçiminin kutsal olduğunda ısrar ediyor. Bunun nedeni yeterince açık. Bir yazınsal metne ilişkin baskın görüşün, o metnin ironik anlamını kavramadığı söylemek, nice yıldır yazılan sayısız eleştirel kitap ve makalede karşılaştığımız çok tanıdık bir görüş; metinlerin ayrıcalıklı okumalarının gizemi bozulmalı demek kulağa daha yeni,

daha önemli, daha kuramsal ve modern geliyor. Eğer yapıbozucu daha tanıdık formülasyonlara razı olursa, eşsiz ve belirgin yapıbozucu durumu ansızın buharlaşır.

Burada, yanlış anlaşılırım korkusuyla, ne söylediğimi ve ne söylemediğimi daha açık hale getirmeliyim. Ben bir savın tam, gerçek terimleri önemli değildir demiyorum; terimler düpedüz önemlidir. Ama, iki farklı terim kümesinin her zaman belli bir bağlamda, işlevsel olarak birbirine eş sayılamadıkları gibi, *genel* bir meseleyi söylemek birşeydir, meseleyle belli bir durumun gerektirdiği özel biçimde yüzleşmek çok farklı birşeydir. Bunu yapmak için, bu belli durumda yeni terimlerin işlevsel olarak epeyce farklı olduğunu ve böylece yeni terimlerin savın *özünü* değiştirdiğini göstermek, terimlerdeki değişikliğe karşı bir görüş öne sürmek gereklidir. Yapıbozucu savunma bu biçimde yapılsaydı, kesinlikle geçerli olurdu: İki küme arasındaki farklar ne olursa olsun, bunların incelenen belli savla ilişkisinin olmadığı belirlenineye kadar bir terimler kümesinin başka bir kümeyle değiştirilebilir olduğu aslında varsayılmazdı. Ancak savunma, böyle bir değişikliğin yapıbozucu sava doğası gereği haksızlık ettiği gerekçesiyle ve iki terim kümesi arasındaki zıtlıklar ile bu belli sav üzerindeki etkilerini göstermeksizin, terimlerin değiştirilmesine karşı çıkmaktan öteye gitmezse, geçerli değildir. Yapıbozucular alışılmadık terimlerin daha tanıdık olanlarla değiştirilmesine ve bununla da yeni terimlerin temel savlarını doğru biçimde korumayıp, aslında yanlış ifade etmesine karşı çıkmak istiyorlarsa, terim kümeleri arasındaki zıtlığı göstererek savdan neyin çıkarıldığını belirtmeliler.

Tek başına, terimlerde herhangi bir değişikliğin çarpıtma anlamına geldiği iddiası, bu nedenle yetersizdir; ama o iddia yalnızca yanlış değil, yapıbozucu durumun geri kalanıyla da tutarsızdır. Bu noktalardan ilkine gelince, iki farklı terim tüm olası bağlamlarda tam olarak aynı işlevlerin hepsini yerine getiremez - yoksa farklı olmazlardı. Ama kimi bağlamlarda aynı işlevlerin

bazılarını yerine getirebilirler ve o işlevler baskın ve yapıbozucuyla karşıtı arasındaki tartışmayla en ilgili olanlardır. Belli bağlamdaki önemli meselelerin değişikliğe izin vermeyeceğini göstermek ve nedenlerini açıklamak yapıbozuculara kalmış birşeydir. Ancak, ikinci noktaya gelince, belli bir terimler kümesinin dokunulmazlığı üzerinde ısrar etmek yapıbozucu anlam görüşünden en eğlendirici biçimde vazgeçmek olur. Çünkü metinsellik ve göstergelerin oyunu kuramı, sözcükler ve metinlerin sonsuz anlamlar taşımalarına izin verir ve anlamın kesin olarak belirlenmesi yolundaki tüm girişimleri yasaklar; ancak bir savın salt özgün terimlerinin yeterli olacağında ve değişikliğin, o terimlerin anlamını iletemeyeceğinde ısrar etmek, belli bir terim üzerinde durum almaktır, hem de çok çok katı bir durum: Belli bir sözcüğün anlamının şimdi, başka bir sözcük ya da sözcükler dizisinin onunla eşlenemeyecek kadar özel olduğu söyleniyor. Yapıbozuculuk, o durumla tam bir tutarsızlık içinde. Tanınmamış, oldukça yabancı[4] terimlerin yeri doldurulamaz olduğunda ısrar etmekle, bulanıklığın değeri ve dokunulmazlığında ısrar etmek arasında yalnızca küçük bir adım var; ama aynı konular her iki durumda da var ve aynı türden mantıksal itirazlar kesin. Bunun altındaki gereksinim yine, varolan düşüncenin daha geniş bağlamına yerleştirildiğinde o savda pek de bir şey olmadığı ortaya çıkar korkusuyla, savın varolan akademisyenlikle bağlantılı olmasına izin veren terimlerle ifade edilmesi konusundaki tüm girişimlere direnmek. Ve burada bazı ek etkenler araya giriyor, örneğin, Avrupa düşüncesinde Kant ve Hegel'den beri her an varolan bulanıklık ve derinliğin eşitlenmesi ve buna ek olarak da yapay-ahlaksal bir çekicilik; bulanık bir metin güçtür ve güçlük okuyucuyu meydan okumaya çağırır. Açıklık getirmek girişimi, diye sürer iddia, güvenlik aramak, bu çağrıya yanıt vermemektir.

---

4. Ya da, George McFadden'in de *Allegories of Reading'i, Journal of Aesthetics and Art Criticism'de*, 39, (1981), s. 341, Mansin üzerine incelemesinde, o terimleri mantıklı biçimde, "sihir" terimleri diye adlandırdığı gibi

Bu bir ölçüde yüzeysel bir olabilirliği başarabilir, ama kendisini gerçekten inandırıcı kılmak için gereken canalıcı bir unsurdan yoksundur ve o unsurun yokluğunda başarısız olur. Çünkü bu sav da yalnızca belli bir durumla ilgili belli bir sav olarak başarılı olabilir: genel bir iddia olamaz. Genel bir iddia olarak kabul etmemiz gerekseydi ne olurdu onun üzerinde düşünelim: bulanıklık aslında, bağımsız bir değer haline gelirdi ve araştırma ve çözümleme bulanık düşünceleri etkilemezdi. İcat edenin bulanıklık gibi sihirli bir özelliğe sahip olduğunu iddia ettiği herhangi bir düşünceyi kabul etmeye zorlanırdık. Öyleyse, açıkça, yapıbozuculuktaki bulanıklığın bu savunmasının başarılı olması için gerek duyulan, bulanıklığın değerli olsun diye genel olarak dua etmek değil, bu belli durumda gereğinin kanıtlanmasıdır. Özgün "güç" ve "meydan okuyucu" terimleri bir açıklamada iletilemeyen unsurları içeriyorsa, o zaman yitirilen şey ve iki terim kümesi arasında zıtlığın nerede olduğunu göstermek için açıklama yapmak ve özgün olanı karşılaştırmak mümkün olmalı. Ama bu tür bir özel sav asla verilmiş değildir; bunun yerine, bize verilen yalnızca, daha tanıdık terimlere dönüştürmek, bu köktenci yeni düşünceleri evcilleştirir ve ehlileştirir düşüncesini öne süren ve her zaman kendi başına yeterli olan genel savdır. (Yine, burada belli bir terimler kümesinin anlamının eşsiz biçimde özel oluşu, göstergelerin özgür oyunu üzerinde ısrar etmekle tutarsızlık gösterir.)

Burada durumu yapıbozuculuğun aleyhine çevirmek için, bir savdaki bulanıklığı ya da güçlüğü, yalnızca açıklamada başarısızlık ve evrensel açıklık ve yalınlık standardından düşüş olarak suçlamak gerekmez. Bazı düşünceler ve savlar doğaları gereği güçtür; bazı bulanık düzyazılar, kavramak ve anlamak için çabayı hak eder. Mesele, basit olarak şu ki, bir savın güçlüğünün savın araştırılması ve çözümlenmesini veto etmek için kullanılması asla olası değildir. Tersine, bulanık ve güç düşünceler söz konusu olduğunda, onları dikkatle incelemek, çözümlemek ve bir

çok farklı biçimde yeniden düzenlemek çabaları iki katına çıkarılır. Bunun özellikle güç düşünceler söz konusu olduğunda yapılmamasını iddia etmek, olağanüstü birşeydir; ve kendisini destekleyecek herhangi belli bir savın yokluğunda, bu iddia kaçınılmaz olarak, böyle bir irdelemeye kaldıramayabilecek entellektüel bir durumu, ciddi irdelemeden korumak için düzenlenmiş gibi görünecektir.

Bu noktada tekrar Jonathan Culler'ın yapıbozuculuğundaki kuraldışı durumu gözden geçirmek öğretici olur: Culler, kuşkusuz akımın sağlam bir parçasıdır ve akımın en anlaşılır savunucusu olmak niteliğiyle göze çarpar; ancak akım içindeki birçok kişinin kuşkuyla baktığı, kimi zaman da aşağıladığı birisidir.[5] Bu paradoksun açıklanması yapıbozucu mantığın temel biçimine uyuyor. Culler, belki kimsenin yapmadığını yapıyor; yapıbozuculuğu anlaşılabildiği sözlerle, iletilmesi gerekeni ileten dilde açıklamak girişiminde bulunuyor. Ama bu, duyarlı koruyucu araçları rahatsız ediyor; yabancı terimler ve kışkırtıcı formülasyonlar bir kez anlaşılınca, ortaya çıkan şey çoğu zaman ilginç olamayacak kadar sıradan. Örneğin, Culler "tüm yorumlar yanlış yorumdur" gibi sarsıcı bir iddianın yalnızca hiçbir yorum sonuncu olamaz demek olduğunu açıkladığı zaman, oyunu ele veriyor; açığa vurulan önemsiz bir durumdur. Eğer "tüm yorumlar yanlış yorumdur"la denilmek istenen buysa, yaygara yapmaya değmez birşey. Elbette yapıbozucular Culler'ın din değiştirmesine ve daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmaya çalışmasına çelişik duygularla yaklaşıyorlar. Stephan Randall bu çelişikliği birbiriyle tutarlı olmayan iki farklı türde yargıyla örnekliyor.[6] Bir yanda, Culler'ın güç düşünceleri yorumlamak gibi özel bir yeteneği var; öbür yanda, o güç düşünceleri "evcilleştiriyor" ve onların meydan okuyan, güç niteliğini kaldırıyor. Bu çelişkinin ardın-

---

5. Bak. Rendall ve Letricchia, birinci bölümde aktanıldığı gibi, not 5, yukarda.

6. S.F.Rendall, *On Deconstruction* üzerine inceleme, *Comparative Literature*'da 36 (1984), ss. 263-64.

daki gerçek, kuşkusuz, Culler'ın açıklığının bazı dininden dönmüşleri kazanıyor olması ama böyle yaparken de yapıbozuculuğun doğasındaki zayıflıkları daha da belirgin biçimde ortaya koyması.

Burada başka bir çelişki daha var; bir yanda bize yapıbozucuların doğasında bulunan düşüncelerin, meydan okuyan, rahatsız edici, kışkırtıcı düşünceler olduğu söyleniyor (ve eğer, yapıbozuculuğun tüm betimlemelerinde ve yapıbozuculuk iddialarında değişmeyen birşey varsa, o da bu); öbür yanda, bize aslında, meydan okumanın doğasının tam olarak dile getirilemeyeceği çünkü bunun meydan okumayı ortadan kaldıracağı bildiriliyor. Buna yanıt olarak meydan okumanın doğası gereği keskin, belirgin ve açık olduğu söylenmeli: iyi belirlenmemiş bir hamleden yoksun bir meydan okuma asla meydan okuma sayılmaz.

Yine, Culler'a yöneltilen itirazlarda can alıcı ve öğretici boşluklar fark edilebilir. "Evcilleştirmeye" ve bunun belli bir yapıbozucu düşünceye verdiği zarara örnek, ender olarak veriliyor. Birisi, Culler'ın yapıbozuculuğu Amerikan okuyucusunun anlayabildiği biçimde değiştirmesinin, yapıbozuculuğu değiştirdiğini söylemek isterse, her iki düzenlemeyide yan yana koyup birinden ötekine geçişte neyin kaybolduğunu göstermek görevidir. Böyle bir kanıtlamanın olmaması durumunda, "evcilleştirme" suçlaması yazarların birbiri ardına yinelediği ama asla açıklamadığı genel bir suçlama olarak kalır. Ancak, burada, Culler'ın eleştirmenlerine verilen bu yanıtın yalnızca çok yetersiz bir savunma olduğunu, Culler'ı potansiyel olarak daha ciddi bir suçlamaya uygun hale getirdiği için belirtmeliyim. Çünkü, bir yanda Culler, örneğin "hiçbir yorum sonucu değildir" diye yeniden ifade ettiği zaman, yapıbozucuların "tüm yorumlar yanlış yorumdur"un ne kaybettiğini göstermedikleri doğru olmakla birlikte ikinci görüşün, ima ettikleri gibi, entellektüel ilgiden yoksun olduğu da doğru; ve bu nedenle, yapıbozuculuğu kendi biçiminde açıkladıktan sonra durumlarını halâ coşkuyla salık vermesi, Cul-

ler'ın için bir tür sorun niteliği taşıyor. Culler, Yapıbozuculuğu başkalarına salık vermek adına, sık sık yapıbozuculuğun bazı çok ilginç olmayan durumları savunduğunu bu biçimde kesinleştiriyor; Öyleyse, neden yapıbozuculuğu salık vermeye değer buluyor?

Belli bir değişikliğin, o değişikliklere yöneltilen belli savlarla birlikte anlamda belli kayıpları içerdiğini göstermenin tersine, terimlerde ve terimlerin çözümlemesinde herhangi bir değişikliğe karşı bu genelleştirilmiş direnişin kaçınılmaz sonucu yalnızca aklın reddedilmesi olabilir; Mas'd Zavarzadeh Culler'ın **The Pursuit of Signs**'[7]ını incelerken aynı o tutum içine giriyor. Ama bu aslında çok ciddi bir adım, ciddiye alınırsada tüm tartışmayı birden bire durdurması gereken bir adım. Bu adım yapıbozuculuğun asla tartışılamayacağını, belli bir bakış açısının, yapıbozuculuk ya da herhangi başka bir şey olsun, tarafında ya da karşısında bir iddiada bulunma olasılığının hiç olamayacağını ve böylece tüm görüş ve savlarla ilgili hiçbir yorum, inceleme ya da değerlendirmenin yapılamayacağını ima eder.

Yeniden formüle etmeyi ve böylece özgün yapıbozucu terimlerin formülasyonunun çözümlenmesini reddetmenin son bir yönü, yani kuşkucuların yarıp geçmesi gereken son bir savunma engelinin de sözü edilmeli. Bu yön, o terimlerin büründüğü gelişmişlik havasından oluşuyor ve bu da, terimlere meydan okunulursa, onlar üzerinde ısrar etmeyi kolaylaştırıyor. Sanki o terimlerle iş yapmak, savın gerektirdiği yüksek entellektüel düzeyde çalışma yetisine sahip olmanın temel garantisi; bundan çıkarılan sonuçsa, o terimleri değiştirme ya da sorgulama isteğinin, tartışmada olması gereken gelişmişlik düzeyinden düşüşü ele vermesi. Ve böylece, yine, özgün terimler meydan okuma ya da irdelemeden korunmuş oluyor (yapıbozucuların, Jonathan Culler'ın o terimleri geride bırakmak konusundaki istekliliğine sinirlenmele-

---

7. *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 40, (1982), ss. 329-33.

rinin başka bir nedeni daha). Bunun yanıtı, kuşkusuz, daha önce gördüğümüz yanıtla aynı: Eğer özgün ve yeni terimler arasındaki fark birincisinin ikincisinden daha gelişmiş olmasıysa, fazladan mantıksal gelişmişliğin nasıl kaybolduğunu göstermek mümkün olmalı; eğer genellenmiş iddianın, ona eşlik eden özel karşıtı olmaksızın geçerli olmasına izin verirsek, yalnızca sahte olanı yutmamaya karşı tek savunmamızdan vazgeçmiş oluruz.

Bundan da anlaşıldığı gibi, yapıbozucu mantık; gerçekten mantıksal herhangi bir araçla değil, ruhsal çekiciliğiyle ilerliyor.[8] Yapıbozuculuk kendisini izleyenlere epeyce ruhsal doyum veriyor. Mantığı için elzem olan - özlü entellektüel bir yeniliğin gerçekten yapıldığı durumlardaki gibi bir yan ürün değil- entellektüel seçkinlere ait olmak, kalabalığın naifliğini geride bırakmış olmak ve kalabalıktan daha gelişmiş bir düzlemde iş yapıyor olmak duygusu. Elzem diyorum çünkü kalabalığın naifliği yapıbozuculuğun başlangıç noktası ve sonraki hamlesi de, bir biçimde olduğu kadar başka bir biçimde de farklı gelen bir duruma, entellektüel olduğu kadar duygusal olan bir durumda sıçrayış. Bu güçlü bir çekicilik. Gariptir ki, yapıbozucu kendisini başkaldıran, putyıkıcı ve toplum karşıtı gibi duyumsarken, dışardan bakan birisinin dikkatini çeken, uygulamanın standart, tek düze niteliği.[9] Yapıbozucu terminolojinin, "var olma", "farklılık" vb. açıklamaları yeni, sınırları belirlenmiş bir alana giren akademis-

---

8. Yapıbozuculuğun ruhsal çekiciliği konusunda farklı bir vurguyla yazılan yorumlar için, bak. Dennis Donoghue'nun incelemesi, *Allegories of Reading*, Paul de Man, *New York Review of Books*, (12 June 1980) ve Harold Bloom, Paul de Man, Jaques Derrida, Geoffrey Hartman, and J. Hillis Miller, *Deconstruction and Criticism*, (New York, 1979).

9. Bu konuya, başka bir bakış biçimi, yapıbozuculuğu genel olarak düşüncenin tarihî bağlamında ele almak. Burada tuhaf bir zıtlık ortaya çıkıyor; çünkü insan tipik olarak kuşkucuları, kendi kuşkularının huzursuz kıldığı, hatta işkence ettiği, yalnız ayrılıkçılar olarak düşünür. Yapıbozuculuk kesinlikle çok farklı; kararsız değil, neşeli ve saldırgan bir iddiacılık içinde - gerçek kuşkucular hiç öyle öz-güvenli olmuşlar mıdır? Ve kuşkucular genel olarak, kendi bireysel inançlarıyla perçinlenir ve onlar nedeniyle soyutlanırken, yapıbozucular bir otoriteyi onaylıyorlar, bir düşünce ekolüne katılıyorlar ve bir doktrinler grubunu kabul ediyorlar. Graff'da ("*Deconstruction as Dogma*," *Georgia Review* 34 (1980), s. 409) yapıbozuculuğun bir yandan herşeyi sorgulamaya olan kuramsal bağlılığı, öbür yandan iddiacı ve kendine güvenen biçimi arasındaki tutarsızlığı fark ediyor.

yenlerden beklendiği gibi araştıran, çözümleyen, sınayan biçimde değil, ayin biçiminde yapılıyor, sanki bir dua karşılıklı yineleniyormuş gibi. Ve böylece, entellektüel çıkışların gerçekten gerektirdiği sıkı çalışma, sürekli çaba, yaratıcılık ve beceriyle, gerçek bağımsızlığın getirmesi gereken bireysel risk olmaksızın, güçlü bir bağımsızlık, özgünlük ve entellektüel ilerleme duygusu elde ediliyor. Gerçek anlamda düşünce karmaşıklığı son derece güçtür: yapıbozuculuk bir tür formül üretiyor, böylelikle, sunduğu ruhsal doyumlar, normal olarak onlardan önce gelen gerçek başarılara denk düşmeksizin kazanılıyor. Sarsıntı yaratacak kadar güçlü (alan ne olursa olsun) yeni bir kuramı üreten birisi, geçiştirilebilecek bir deli saçmasının tersine, gerçekten sarsıcı olacak kadar sağlam temellere oturan yeni bir düşünceye ulaşmanın nasıl zor olduğunu bilir. Buna kıyasla yapıbozuculuk, taraftarlarına kışkırtıcı biçimde sarsıcı olmak duygusuna giden tek düze bir yol sunuyor ve bu duygu önemli entellektüel bir başarıdan sonra geliyor, bu da son derece hoş, istenilen bir ruhsal durumdur.

Öyleyse, yapıbozucu mantığın biçimi ve doğrudan çekiciliği için söylenecekler bu kadar; ama, hâlâ kuramdaki yeri, İngilizce konuşulan ülkelerde eleştirinin uygulaması ve o bağlamda gelişmesini sağlayan etkenler gibi, daha geniş bir sorun kalıyor geriye. Bu soruna, şimdi, son bölümümde dönüyorum.

Sonuç :
Çağdaş Eleştiri Dünyasında Yapıbozuculuğun Anlamı

Yapıbozuculuğun savunucuları düzenli olarak yapıbozuculuğa ilişkin, hem örtülü hem de açık bir biçimde belli iddialarda bulunuyorlar. Bunların en önemlisi, yapıbozuculuğun statükoya köktenci, rahatsız eden düşüncelerle meydan okuyan, cesur, kışkırtıcı ve yenilikçi bir akım olduğu iddiası. İkinci bir iddia, doğası şiddetle kuramsal olan ve kuram için eleştirel şemada çok daha önemli bir yer ifade eden bir iddia. Ve sonuç olarak, yapıbozuculuğun genel retorik duruşunda ima edilen bir iddia da bu yeni tarzın, eleştiride şimdiye kadar olan herşeyden çok daha gelişmiş olduğu. Ama, yanılmıyorsam, bu iddiaların hiç biri yakından incelenmeyi kaldıramıyor. Herşeyden önce, yapıbozuculuğun asıl temalarının, yapıbozuculuk gelmeden çok önce de eleştiri dünyasının bir parçası olduğunu görmek güç değil. Dahası, bunlar ikincil ya da marjinal meseleler değil, eleştirel görüntünün merkezi özellikleriydi; özellikle de Amerikan eleştirisinin en önemli engelleri ve sorumlulukları arasındaydılar ve halâ da öyleler. Bu bölümde, yapıbozuculuğun eleştiri bağlamında değişik-

liği temsil ettiği söylenen tek anlamın, önceden varolan düşüncelere ve tutumlara yeni bir biçim, tazelenmiş bir güç ve aşırıbir sertlik vermesinde yattığını öne süreceğim: Yapıbozuculuk önceden yaklaşık olarak, çoğunluğun uygulamasının tutarsız tavırları ve önyargıları olan şeye kuramsal gelişmişlik görüntüsü verdi. Ama bu, yapıbozuculuğun aslında, kuramın daha olağan rolünü tersine çevirmiş olduğu anlamına geliyor.

"Eleştiri kuramı" kuşkusuz, çoğunlukla bir dogmalar dizisi olarak değil, bir etkinlik olarak düşünülür - olası tutarsızlıklarını ve yetersizliklerini açığa çıkarmak ve dikkatli çözümlemeyi kaldıramayan bölümlerini düzeltmek amacıyla, güncel eleştiri uygulamalarını çözümlemek, onlar üzerinde düşünmek ve bir sonuç çıkarmak etkinliği olarak. Tüm araştırma ve inceleme retoriğine karşın yapıbozuculuk bu şemayı tersine çeviriyor: Önceden kuramsal çözümlemenin tehdit ettiği ısrarcı, inatla benimsenen tutumlar, ansızın kuram kılığına bürünüyor. Şimdi kuram geniş ölçüde, daha eski, düşüncesiz tavırlara tutunmanın ve gerçek değişime direnmenin yeni bir aracı haline geliyor.[1]

Eleştirinin yapısına ilişkin en ısrarlı ve en yaygın olarak benimsenen anlayışları ve İngilizce konuşulan dünyadaki eleştirel etkinlikleri soyutlamak girişiminde bulunursak, sonuçlar kuşkusuz, yapıbozuculuğun hedefi olan tek, açık, ifade edilebilir metinsel anlama duyulan inanç olacaktır. En yaygın görüş bunun tersi olmuştur: Eleştiri bilim gibi değildir ve açık, nesnel sonuçlara götürmez. İyi eleştiri açık olmaktan çok uyarıcıdır ve uyarı birçok farklı biçimde gerçekleşebildiğine göre, bu onun yapısını

---

1. Bütün bunlar, yapıbozuculuğun doğasının Fransız kökeninde, Amerika'da benimsenen biçiminden epeyce farklı olduğu anlamına geliyor. Yapıbozuculuk Fransa'da, eleştiride ve daha geniş olarak kültürel yaşamda, son derece dar bir akılcı geleneğe karşı ayaklanmanın parçasıdır. Elbette bu ayaklanma, Derrida ona biçim vermek için ortaya çıkmadan önce, Fransız entellektüel yaşamında biraz basmakalıp hale gelmişti. Ama gerçek şu ki, Amerika'daki karşılığı yalnızca, eski bir davranışlar gurubuna tutunmanın yeni bir biçimini temsil ederken, Fransız yapıbozuculuğunda gerçek bir düzen-karşıtı unsur vardı.

tek bilimsel gerçeğin yapısından oldukça farklı kılar. Denilir ki, eleştiri metni bir çok açıdan aydınlatır ve oldukça farklı birçok eleştirel perspektifin tümü, kendi tarzında değerli olabilir. Hepside metne ışık tutabilir - ama farklı türde. Öyleyse, eleştirmenler, doğal olarak farklıdır ve bu, eleştirmenin bireysel yapısı ve kişiliğinin eleştirinin önemli bir ögesi olduğu anlamına gelir. İyi eleştirinin amacı bir metnin anlamını keşfetmek olamaz; bu ölçütü kullanmak bilimin tek doğrularına dönmek olur. Eleştirmenin kişisel mizacı ve bakış açısı birer unsurdur ve bu yüzden eleştirmenin düşgücü ve yaratıcılığı ortaya çıkmalıdır. Bu çok yaygın görüş eleştirmenlere büyük ölçüde özgürlük tanır. Bireyler yazın yapıtından farklı biçimlerde etkilenebilirler ve bu nedenle farklı yolları izlemekte özgür olmalıdırlar. Bu, karşılığında, bir metne bir tepkinin doğru olduğu ve bir başkasının da yalnızca yanlış olduğunu söylemek konusunda isteksizlik getirir; bunun yerine, her bir tepkinin yapıtın farklı yüzeylerini aydınlattığını kabul etmek eğilimi söz konusudur. Eleştiri, savının gücünden çok, sergilediği eleştirel düşgücünün nitelikleri ve okurun kendi düşgücüne verdiği uyarıya göre yargılanır. Bu, görüş ortamında,[2] belli bir eleştiri çalışmasının gerekli standartları - diyelim, entellektüel tutarlılık ya da gerçek koşullarla ilgili olma standartları ve tartışılan metnin vurguları - karşılamadığını göstermek girişimleri genellikle, gerekli bir eleştirel çoğulculuğa karşı hoşgörüsüzlük ve kesinliğin geçerli olmadığı yerde, yakışık almayan dogmatizm olarak düşünülür.

Elbette, yazın tarihçileri ve biyografya yazarları gün ışığına çıkardıkları ek bilginin metnin anlamı konusunda nesnel kanıt sağladığını her zaman iddia etmişlerdi. Ama son zamanlarda unutulan, ek bilginin değerinin eşsizliği üzerindeki bu ısrarın tam

---

2. Eleştirinin "bırakın yapsınlar" ve "bilgece seçmeciliği," *The Theory of Literary Criticism*, (Berkely, 1974), adlı kitabımda betimlendi ve tartışıldı; o betimleme şimdi de, bu kitaptan önceki yıllarda olduğu kadar ilgili.

olarak, metnin doğasında bulunan belli bir anlamı iletme gücünden doğmuş olduğu. Yazarın toplumsal ve kişisel durumuna ilişkin kesin bilgiye tutunmanın nedeni, diye sürüyordu iddia, salt kendi başlarına alındığında yazınsal metinlerin, okurun onlarda gördüğü anlama gelmesiydi. Tarih ve biyografi eleştirmenleri, yalnızca metnin dilinin, salt kendi başına alınırsa her yoruma ve tepkiye açık olduğu konusundaki yaygın anlaşmaya katılmakla kalmadılar, o anlaşmayı kendi durumlarının asıl temeli ve doğrulaması olarak gereksindiler ve kullandılar.

Öyleyse, yaygın eleştirel görüş birliği, çoğulculuk, farklı eleştirel bakış açılarının değeri ve eleştirinin bilimin doğasından yoksun olduğu üzerinde uzun süre ısrar etti. Bu görüşün mantıksal uygunluğu sorusuna burada girmek istemiyorum. Ancak, eleştirmenler böyle talihsiz bir sonucun aslında korumaya çalıştıkları gelişi güzel anlamda çoğulcu olan görüş birliğinden kaynaklandığını anlamış olsalar da olmasalar da, onları bu görüşten rahatsızlık duymaya iten pratik bir sakıncayı belirtmeliyim: Herkesi rahatsız eden sorun, genel düzeyinin esinleyici olmanın çok altına düştüğü çoğunlukla itiraf edilen bir yazı seli. Bu, kuşkusuz, eleştirinin değerini yargılamanın başlıca standardı olarak bir savın gücü üzerinde ısrar etmek gereksiniminden çok, her eleştirmenin olanı gördüğü gibi görmek hakkının kutsallığının vurgulandığı bir durumun olası sonucu. Eğer hiç kimse zekice yapılan eleştirinin standartlarının sözünü etmeyi umursamıyorsa, o zaman, yayınlanmış eleştirin içeriği ve değeri büyük ölçüde farklı olacaktır - ve oluyor da; hemen hemen hiç kimse, kuramsal olarak denetimsiz çoğulculuğun en ateşli savunucuları bile, bu durumun en azından bazı yönlerinden hoşnut değil. Ve bu yüzden söz konusu durum, çoğu eleştirmenin, belli bir yorumun metnin anlamına zorla uydurulduğunu ya da tam tersine, başka bir yorumun metinle tutarlılık göstermediği için yalnızca reddedilebildiğini kanıtlamak yolundaki her girişimden rahatsızlık duyduğu

bir durum olarak kalıyor.[3] Burada mesele, eleştirmenlerin ilgili yorumu sevip sevmemeleri değil. Eleştirmenler, eleştirel iddiaları, bazıları başarılı olurken öbürleri başarısız oluyorlar biçiminde değil, hepsi, belki bazıları öbürlerinden daha fazla olmak kaydıyla, bir katkıda bulunuyor diye görmeyi yeğliyorlar. Burada, temeldeki mantıksal sorun, kuşkusuz bir kez daha, değişmez nesnellik ve salt öznellik arasındaki kesin seçim: Ya bir metne ilişkin kesin, mutlak doğrumuz vardır ya da yalnızca, hiçbir doğrusu olmayan, ilkede ötekilerden üstün olan kişisel görüş vardır.

Parolası çoğulculuk olan Amerikan eleştirisinin bu genel ortamı, yapıbozucuların zorla fethetmeyi gereksindikleri, iyi korunan bir kaleyi onlara hemen hiç sağlayamadı; tersine, yapıbozuculuğun temaları için hiçbir şey, onlara zaten çok yakın olan bir durumdan daha kucak açar nitelikte olamazdı. Tüm gereksinilen, formülasyonda bir değişiklikti. Farklı eleştirel bakış açılarının meşruluğu üzerindeki vurgu, kolayca metinselliğe ve okur-merkezli eleştiriye dönüşüyor; eleştiride herhangi bir nesnellik düşüncesine karşı önceki direniş kolayca, tüm okumalar yanlış okumadır düşüncesini emiyor; her eleştirmenin düşgücü ve yaratıcılığı üzerindeki vurgu, karşılığını yapıbozuculuğun yazın ve eleştiri arasındaki ayrımı yıkmasında buluyor;[4] metnin tüketilmezliği, göstergelerin sonsuz oyununda anlamın sınırsızlığını ko-

---

3. Gerald Graff, Geoffrey Hartmann'ın, *Criticism in the Wilderness*, (The New Republic, 1 November 1980), adlı kitabı üzerine yazdığı incelemede, yapıbozuculuğun herşeyi ironik hale getirmesinin "tüm 'ciddi' duruşları yakışıksız ve uygunsuz olarak gören daha eski ve kibar bir akademik davranış biçimini yinelediğini" gözlüyor ve ekliyor, "insan bazen, bu avant-gard eleştirinin, tüm vahşetine ve tehlike isteğine karşın, temelde incelikli biçimde muhafazakâr olup olmadığını merak ediyor. "Benimki, daha çok sorumluluk üzerindeyken, burada vurgu, kibarlık ve centilmenlik üzerinde olsa da, bana öyle geliyor ki, her ikimiz de aynı temel olgudan söz ediyoruz: yapıbozuculuğun, eleştirinin yalnızca bireysel bir ifadeden çok, herkese açık bir etkinlik olduğu duygusunda direnen güçlü muhafazakâr akıma yakın olması. Bu kitabın bir başka incelemesinde, (*Modern Language Review*, 77, 1982, pp. 439-40), A.D.Nuttall'da, eleştirinin kurama daha açık olması gerektiği konusundaki sözde isteğine karşın, onun (Hartman'ın) iddiasının asıl hamlesinin, böyle bir açıklamaya karşı çıktığı için kuram-karşıtı olduğunu fark ediyor.

4. Örnegin, bkz. R. Spiller'in, "Literary History," *The Aims and Methods of Scholars*

layca ele alabiliyor. Bu hamlenin, Amerikan eleştirisinin değişmez tutumlarına temelden ters geldiğine ve onları rahatsız ettiğine gerçekten inanıyorlarsa, yapıbozucuculuğun savunucuları düş görüyorlar. Yapıbozucuculuğun Amerika'da başarılı olmasının nedenleri aslında bunun tam tersi - genel ortama uygun olmak ve o ortama yeni bir meşruluk havası vermek.

Yapıbozucuculuğun sözde köktenci doğası üzerine bu kadarı yeterli; ancak şimdi, bir kuram olarak konumu hakkında ne demeliyiz? Burada da yapıbozucuculuğun, kuramın bir zaferini ya da eleştiri dünyasında kuram için üstün bir yeri temsil ettiği iddiasından kuşku duymak için çok neden var. Bu yalnızca, gerçekten kuramsal bir görüşün, birbirine zıt aşırı görüşlerle oynayan bir savın ötesinde birşey olması ve retorik oyundan çok, çözümlemeyi kullanması gerektiği için yapıbozucuculuğun kötü, tutarsız bir kuram olması meselesi değildir. Ancak, daha derin olan sorun, yapıbozucuculuğun asıl temalarının, doğaları gereği kuramkarşıtı bir yapıya sahip olmaları.

Örneğin, metinselliğin okurlara, eleştirmenlere, metinlere verdiği özgürüğü ele alalım. Eleştirmenler metinleri kısıtlama olmadan okumak konusunda özgür bırakılıyorlar, metinler sınırsız sayıda anlama gelebiliyor ve okurlar anlamı keşfetmek için denetimsiz bir yaratıcılık kullanıyorlar. Şimdi kuramcılar kendi doğaları nedeniyle, kişilere ve durumlara istediklerini yapmak ve istedikleri olmak konusunda bu tür bir serbestlik tanımıyorlar; kuram her zaman ters yönde ilerliyor. Kuramcılar, ne de genel olarak yapıbozucuculuğun eleştirel uygulamada yaygın olan "bıra-

---

hip in Modem Language and Literature, ed. James Thorpe, (New York, 1963), s. 55, Eugenia Donato'nun, "The Two Languages of Criticism," (s. 95). *The Structuralist Controversy,* başlıklı makalesiyle ed. Richard Macksey and Eugenia Donato, (Baltimore and London, 1972), karşılaştınn. Donato daha sonra, yapıbozucu dönemde bize, "Derrida'nın girişimi de modem bağlamımız içinde yazın ve eliştiri arasında temel bir çizgi çizmenin olanaksızlığını açığa vurur" derken, Spiller, 1963'te "sanatçının - bu durumda yazın tarihçisinin - içgörüleri ve estetik denetimleri"nden söz eder.

kınız yapsınlar" tutumuyla uzlaştığı gibi, bir alandaki statüskonun güçlü alt akıntılarıyla kolay bir barışa ulaşıyorlar. Tipik olarak, kuramcılar geçerli inançlar ve uygulamaların farklı yönleri arasındaki ilişkileri araştırırlar ve düşüncelerin göreli tutarlılıkları ya da tutarsızlıklarına ilişkin sonuçlara varırlar. Bu tür çözümleme her zaman, statüskonun belli yönleri üzerinde kısıtlamaları bırakmaktan çok, yenilerini getiren bir baskı uygulayacaktır. Buna kıyasla, böyle kısıtlamaları kaldırmaya eğilimli türdeki düşünce, ayrım yapmaya karşı bir direnişi ve bu nedenle, gerçek anlamda kuramsal çözümleme fırsatına karşı direnmeyi temsil eder.

Kuram, statüko üzerindeki baskısını, bir çalışma alanında kabul edilmiş etkinliklerin temelini ve mantığını sürekli inceleyerek uygular. Kaçınılmaz biçimde sonuçlar, ilkede olağan yapıbozucu tutumlardan epeyce farklı olacaktır: sonuçlar, meseleler ve etkinlikleri her zamankinden daha belirsiz biçimde bize bırakmamalı, temelden farklı türdeki etkinliklere açıklık getirmeli ve ayrımlarını göstermelidir. Bu tür bir etkinliğin sonucu genellikle, önceliklerin yeniden düzenlenmesi konusunda bir baskı olacaktır; öyleyse, kuram kendi doğası gereği aslında rahatsız edicidir. Ancak kuramsal iddia, asıl bu yüzden çok dikkatle ilerlemelidir. Hepsinden öte, dikkatli, sabırlı, çözümsel bir süreç olmalıdır: gücünü fomülasyonda kesinlik, iyi çizilmiş ayrımlar ve tamamlanmış kavramlardan almalıdır. Kuramsal söylemde sav, savla karşılanır; eleştirel bir kavram ya da durumun temelini çözümlemek ve açıklamak konusundaki dikkatli bir girişim, kendi iç mantığının eşit ölçüde titiz ve keskin irdelemesiyle karşılanır. Bu, kuramsal savı daha çok toplumsal bir sürece dönüştürür: Bu süreçte bireysel serbestliğe, mantıksal irdelemeden muaf tutulmaya, tanımlanmamış eşsiz bir mantıksal konum iddiasına, bulanıklığın çözümlemeden bırakılması isteğine, ya da istenildiği gibi davranılmasına yer yoktur.

Bir alan olarak yazınsal eleştirinin en kalıcı yanlışı, bireysel

algıların başkaları tarafından sınanması ve elenmesinin beklenildiği ortak bir sorgulamaya özgü toplumsal anlamı terk etmedeki gönüllülüğü olmuştur. Ortak bir sorgulama, her bir eleştirmenin perspektifinin değeri üzerinde ısrar eden bir eleştiri, aslında böyle bir bağlanmayı reddederken, sav ve diyaloga bağlı olmak demektir. Yapıbozuculuktan önce eleştiri kuramı, eleştirinin "bırakınız yapsınlar" tutumuna karşı çaba gösterirdi; oysa şimdi, o eğilimlerin yoğunlaşmış bir ifadesi olan yapıbozuculuk, bu kuram-karşıtı programın peşinden gitmek için kuramın giysisini gasp etmek girişiminde bulunuyor.[5] Sonuç, daha yakından bakıldığında değişime ve özellikle de en acil biçimde gereksinilen değişime - eleştirel yazının hazmedilemez ve karmaşa içindeki akışı üzerinde, ilkede neyin değerli neyin değersiz olduğunu düşünerek, inceleme ve denetimin geliştirilmesiyle yani yanıltıcı biçimde değil, gerçekten kuramsal düşünmekle mümkün olan bir değişime - direnmekten öteye gitmeyen bir yenilik.

---

5. R. Cairns Craig'in, "Review Article: Criticism and the Truths of Literature," *Dalhousie Review*, 1980, s. 527), yapıbozuculuk "tam olarak mezuniyet sonrası yazınsal 'araştırmanın' koşullarına uygundur:" Tekniği öğren, yazarını seç, yapıbozumları izle," diyen görüşünde doğruluk payı olsa da, sanırım yapıbozuculuğun çekiciliğinin, daha geniş, sonuç olarak daha derin ve daha önemli nedenleri var. Genelde, öyleyse, bu olgunun nedenleri konusunda daha yerel ve yeni siyasal ya da toplumsal etkenlerden çok, yazın eleştirisinin uzun süreli, devam eden yapısına dikkat ediyorum.

"Değerli müzik insanı ve araştırmacı Cavidan Selanik tarafından titiz ve özenli bir çalışma ile örülmüş olan bu kitapta okuyucu soylu bir sanatın tarihsel serüvenini bulacaktır.
Kitap, müzik sanatının tarihsel derinliklerini okuyucuya anlaşılabilir bir anlatım ile sunmaktadır.
Okuyucu, dopdolu ve her bir bildirimi son derece değerli böyle bir çalışma ile müziğin derinliklerinden haz duyacaktır."

yeni!..

DORUK

DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

BİZİM DENİZ
TURHAN FEYİZOĞLU
Hiçbir toplum tarihsiz yaşayamaz. Tarih bilinci dünü, bugünü ve yarını kapsayan bir sürekliliktir. Gelecekle ilgili kaygılar taşıyan bireyler, kurumlar, toplumlar tarihten ve tarihi kavrama olgusu olan tarih bilincinden vazgeçemez. Çünkü tarih dünü anlayıp bugünü geliştirmek ve geleceğin nasıl olacağının belirlenmesine yarayan tek kaynaktır. Kitabımın konusu olan ve 25 yaşında siyasi bir kararla idam edilen Deniz Gezmiş'in yaşam öyküsü umarım gençliğe bir nebze ışık tutar.
GENİŞLETİLMİŞ 12. BASKI
DORUK
yeni!...
DORUK
DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

ŞİMDİ SOLUN ZAMANI

İnönü Alpat'ı daha çok şair kimliği ile tanıyoruz. "Yaralı Oğluyum Hayatın" ve "Kendini Anlatırsa Bir Kız" isimli şiir kitapları bulunan Alpat'ın pek çok şiiri bestelendi. "Sosyalistler ve İnsan Hakları" ve "Randevuyu Dağa Verdik" isimli iki araştırma kitabı bulunan Alpat, "Randevuyu Dağa Verdik" isimli kitabı nedeniyle DGM'de yargılandı, yargılama beraatle sonuçlandı. Haftalık 2000'e Doğru, Ekonomik Panorama dergilerinde ve kimi aylık ve 15 günlük dergilerde bir süre muhabir olarak çalışan Alpat, "Şimdi Solun Zamanı"yla, bir taraftan solun ÖDP'yle başlayan yeni sürecine ışık tutmaya çalışırken diğer taraftan da günümüz şartlarında sosyalistlerin mevcut politik duruşlarını, Kürt sorunu, laiklik, yeni bir sosyalizm tartışmaları ve yeni siyaset yapış tarzı zemininde resmetmeye çalışıyor.

yeni!..

DORUK

DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

Türk Sinemasi

hazırlayan: SÜLEYMÂ MURAT DİNÇER

OĞUZ ADALIO • AUALET AĞAOĞLU • SUHA ARAN • CAGIR AYÇA • ECE AYHAN • MEHMET BASUTÇU • ENİS BATUR • FÜSUN DEMİRAL • DENIZ DERMAN • ATİLLA DORSAY • TAHIR DURSUN K. • METİN ERKSAN • HİLMI ETİKAN • ŞUKRAN ESEN • FÜRUZAN • GÜLSEREN GÜLÇAN • HEZRAN GÜLERYÜZ • İNSAN KABIL • KURTULUŞ KAYALI • İSMET KURTULUŞ HÜSEYIN KUZU • OĞUZ MAKAL • SEVIN OKYAY • ALIM ŞERIF ORAKAN BÜLENT ORAN • ÜNSAL OSKAY • SAFA ÖNAL • MAHMUT T.ÖRGÖREN FATIH ÖZGÜVEN • KALIT RECİĞ • GIOVANNI SCOGNAMILLO • OSMAN SAHIN • YAVUZ TURGUL • ÜMİT ÜNAL • SADIK YALSIZUÇARLAR • SAMA YAVUZ • SEKKA YILMAZ • ÇASOD • DİSK/SİNE • SEN • FİLM YÖN • SE • SAM • SODEA

DORUK

"Türk Sineması Üzerine Düşünceler", sinemamızın farklı alanlarında üretimlerde bulunmuş, Türk sinemasına emeği geçen çok sayıda insanımızın: akademisyenlerin, yönetmen ve oyuncuların, sinema yazarlarının, senaristlerin, edebiyatçılarımızın, sinema örgütlerinin ve sinema işletmecilerinin yazılarından oluşuyor. Sinemanın bulunuşundan tam yüz yıl sonra, Türk sinemasının şu içinde bulunduğumuz günleri ve yarınına ilişkin kuramsal ilgi alanı geniş bir coğrafyaya yayılan kitap, sinemamızın yapısı, niteliği ve yönelimlerine dair önemli bir tanıklık da aynı zamanda. Bu yanıyla, artık tartışılması kaçınılmaz hale gelen kimi konuları da tartışmaya açacağını umuyorum.
Süleymâ Murat Dinçer

yeni!..

DORUK

DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

çeviri: sevim akten

buraya kadar

MARGUERITE DURAS

Bir elli boyundaki bir kadının, Marguerite Duras'nın dolu dizgin yaşamı 3 Mart 1996 günü sona erdi, ama bu yaşamın öyküsü yapıtı aracılığıyla yalnız Fransa'da değil, pek çok yerde kalıcı oldu. Marguerite Duras'la konuşanların ilk sorusu "yapıtlarınızda yaşam öykünüzün payı nedir?" olmuştur; böyle bir söyleşiyi başlatan herkes, yazarın yapıtlarının zaten yaşam öyküsünden esinlendiğini bilmektedir. Buraya Kadar (C'est Tout) kitabı ise "yaşantım yapıtlarımdadır" diyen Duras'nın zevkle okuyacağınız güncesinden oluşuyor.

yeni!..

DORUK

DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

başarıya meydan okuyan kadın kazanır

Mesleki ve Kişisel Başarıya
Giden Yolda
Kadının Rehberi

Eileen Gillibrand
Jenny Mosley

DORUK

Bu kitap, kadınlar tarafından ve kadınlar için yazılmıştır. Kadınların sahip oldukları potansiyelin farkına varmalarına ve onları geliştirmelerine yardım edecektir. Kitaptaki özendirici ve ilginç alıştırmalarla, tüm kadınlar, kendi yaşamlarına uygulayabilecekleri pratik şeyler öğrenecektir.

yeni!..

DORUK

DORUK KÜLTÜR MERKEZİ
Mithatpaşa cad. No:24/A
Yenişehir 06420 Ankara
Tel-Fax: (0-312) 432 39 29

BİLİM-İNCELEME DİZİSİ 3

"Bu kitabı yazmaktan amacım yalnızca yapıbozuculuk hakkında bir tartışmaya katkıda bulunmak değil, tartışmanın gerçekleşebileceği koşulların yaratılmasına da yardım etmek.

Kitap, yapıbozuculuğa karşı dava açıyor.

Bu kimseyi şaşırtmamalı ya da üzmemeli. Çok sayıda kitap, davayı yapı bozuculuğun lehine açıyor; bunda da birşey yok. Şaşırıp, rahatsızlık duyulması gereken öbür yanda çok az şeyin olması.

John M. Ellis

"Ellis'in kusursuz ve kesinlikle duygusallıktan uzak kitabı günümüzün eleştirel tartışmalarına bir tür çözüm olarak görülebilir. Dokunulmamış pek bir şey kalmıyor: ikili karşıtlıklar, 'seçenek mantık', 'oyun' ve 'uygulama' olarak metin gibi konuların tümü ciddi bir incelemeden geçiriliyor. Hiçbir şeyi tehlikeye atmıyor görünen eleştirmenlerin artması karşısında dehşete düşen Ellis, yeni söz dağarcığının büyüsüne kapılmış her okuyucuyu, durup düşünmeye çağırıyor. Akademik öfkenin, bundan daha iyi ya da daha zamanında bir amaçla kullanılması enderdir."

Caryl Emerson
Princeton University

DORUK

ISBN 975-55314-8-3
9 789755 531489